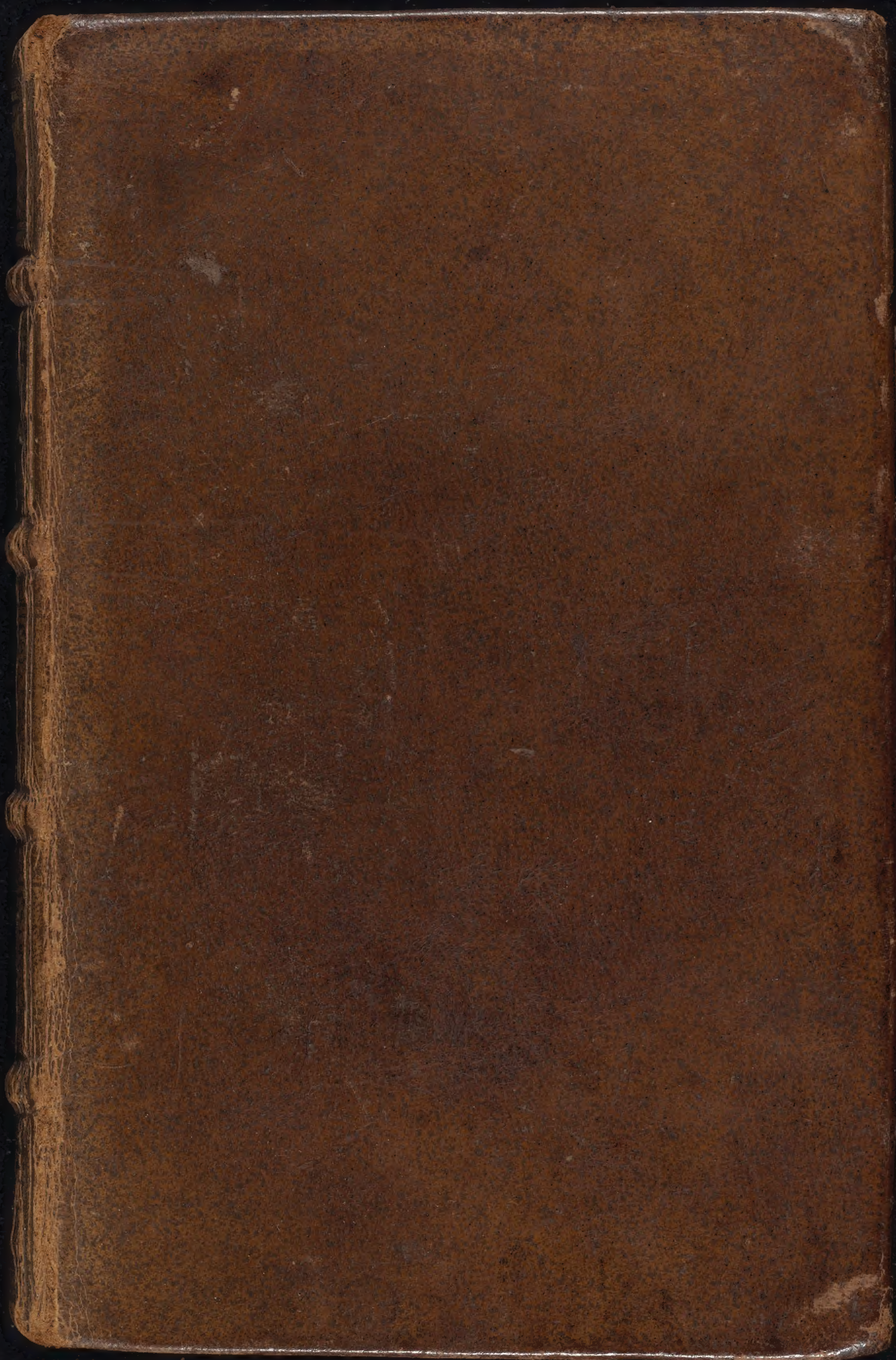

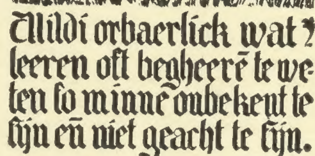
A. M. Ledeboer.

Eerste uitgave.

Herdrukt in 1704 - 1844 en einde XIXe eeuw.

370. — Heyligh hof vanden Keyser Theodosius verciert met sinnebeelden, rymdichten, en sedeleeringen. Naer syne doot uytgegeven. Ipere, J. B. Moermans, 1696. m. titelpr. en 11 *kopergrav.* kl. 8°. led.
de Vries, Emblemata, 242; M. 603. — **Eerste druk** m. titelplaat en zeer fraaie drukken der 11 zinnebeelden, geteekend door **J. Seb. v. Loijbos** en gegrav. d. **H. Cause**. Hierin ook het leven v. d. schrijver.

ex libris

Pouwels

LL 54 - 938

11 fine emblems

Praz 461

Landwehr (3rd ed.) No. 678

First edition

7-1-47 f 28

Poirters / Adr. / Het leven van den H. Franciscus de Borgia, verciert met prentjes en dichtjes. Antw. 1671 in 12°

——— ——— ——— ——— ——— de H. Rosalia, patronersse tegen de peste. Antw. 1658 - in 8°: avec gravures. —

——— ——— Het daegelyckx nieuwe-jaer spiegelcken van Philagie, verciert met printen, dichten, enz. Antw. J. Woons, 1660 - in 12. avec gravures. —

HEYLICH HOF VAN THEODOSIUS II
DOOR P. ADRIANUS POIRTERS. S. I.

Sebastiano. van loijbos Delin. Henricus Causé sculpsit.

HEYLIGH HOF
VANDEN
KEYSER
THEODOSIUS

Verciert met Sinnebeelden, Rymdichten, en Sedeleeringen,

DOOR
P. ADRIANUS POIRTERS,
wylen Priester der Societeyt JESV,

Naer syne doot gevonden en uytgegeven.

TOT IPERE MDCXCVI.
Door JOANNES BAPTISTA MOERMANS;
Met toelaten der Overften.

Men vintse oock t'Antwerpen, by *Hendrick Thieullier*, op de Minderbroeders-ruye inde witte Hin.

KORTE AENWYSINGE VAN HET LEVEN EN WERCKEN DES AUTEURS.

Et ſyn nu een-en-twintigh jaren geleden, dat den Eerw. P. Adrianus Poirters, in ons Collegie van Mechelen, op den 4 Julii uyt dit ſtervelyck leven naer het eeuwigh, ſoo wy verhôpen, geſcheyden is, hebbende inde Societeyt Jeſu, daer hy toe gekomen was in het jaer 1625, by naer 50 jaren deughdelyck en lofſelyck overgebrocht. Hy wiert geboren in het jaer ons Heeren 1606, tot Ooſterwyck inde Kempen, onder het Biſdom van Antwerpen, binnen de Dekanye van Herentals; Hy was gevoeghſaem en vrolyck van aert, met eenen vlytigen geeſt, bequaem om alle wetenſchappen ſelf te vatten en andere te leeren, gelyck het

gebleken heeft, ſoo inde leege als hooge ſcholen, buyten en binnen ons Geſel-ſchap: waer in hy ſich aen ider een lief-getal maeckte, door ſynen niet min ſtich-tigh als vermakelycken handel.

Maer boven alle naturelycke gaven, ſcheen in hem uyt een ſelſame lichtigheyt, om alles watter voor viel op rym te ſtel-len, als eenen recht geboren Poët in ons moederlycke tale, klaer en ſoet-vloeyigh, met ſeer eygene woorden, ongedrongen en onverbaſtaert in uyt-ſprake: gelyck ſy-ne menichvuldige rym-dichten, en rym-looſe ſeden-leſſen, door hem in het licht gebrocht genoegh bewyſen. Dit heeft hy alder-eerſt openbaer, doen blycken in het jaer 1636, als des Konincx wapenen, onder 't beleyt des Prince Cardinaels, ge-ſegent wierden met die overtreffelycke vi-ctorie op den Hollands-Staten leger voor Calloo, daer den vrydom der ſtadt Ant-werpen, nu in 't uyterſte gevaer ſtaende,

mede

mede bleef verſekert. Alle verſtanden wierden doens opgeweckt om de gemeyne blyſchap met danck-en lof-dichten te betuygen: ende onſen ADRIANUS heeft een ſoo treffelycke beſchryvinge der heele geſchiedenis op rym geſtelt; datſe, alhoewel ſonder naem des Auteurs in't licht gebrocht, meermaels door de perſſe heeft moeten paſſeren. F

Hier op moeſt volgen, in't veertighſte jaer deſer eeuwe, het honderſte naer de inſtelling onſer Societeyt. Om't welcke te vieren, door alle Provincien groote voorbereytſels wierden gemaeckt, beſonderlyck in onſe Nederlantſche, onder het wys beleyt van den alſdan weſende Provinciael *P. Joannes de Tollenare*. Deſen niet te vreden met al watmen buyten en binnen de kercken, vernuftelyck en ſtichtelyck aen konde rechten, had noch voorgenomen de gedachtenis onſer eerſte eeuwe aen de toekomende eeuwen in te printen, met

 een

F. Zie: M. Sabbe Brabant in 't Verweer. blz 383 en vlgd.

een ſoo verſtant-rycke en cierlycke afbeel-dinge, als de kloeckſte pennen onder ons ſouden konnen afmalen: het welck hem oock naer wenſch geluckt is: maer 't en konde aen de ongeſtudeerde gemeynte niet dienſtigh weſen. Willende dan dat deſe oock een deel van ſoo een treffelyck werck genieten ſouden; ende alſoo klaerder kennis krygen vanden opganck, voortganck, arbeyt, en vruchten onſer Societeyt, door de gantſche werelt, en beſonderlyck in ons Nederlant; heeft goet gevonden de voornaemſte ſtucken des boecx uyt het Latyn in't Neerduyts te doen overſetten; en voor de rymdichten verkoſen P. POIRTERS, die binnen korten tyt alleen ſoo veel wercx afgeleyt heeft, als vele verſtanden te ſamen in't Latyn hadden van langer hant by een gebrocht.

Niemant die 't las en twyfelde, indien hem vry toegelaten wiert ſich gans tot de Poëſi te begeven, of hy ſoude daer in haeſt overtreft

overtreft hebben al watter rym-geeſtig in Neerlant was: maer ſoo hy oock en goet talent van preken had (een oeffening veel eygender aen onſen roep) wiert hem belaſt op den preeck-ſtoel te klimmen. Deſen heeft hy tot Antwerpen, Lier en Mechelen by de dertigh jaren onvermoedelyck bekleet; ſoo nochtans dat de nature, diemen ſeyt niet liegen en kan; ſich doorgaens vertoonde met wel bevallende rymkens, die hy tuſſchen ſyn ſermoonen ſoetelyck dede vloeyen; ende die de toehoorders by memorie nemende, met vrucht en vreught mede na huys droegen. Ja hoe veel wercx dat het preken hem gaf, hy moeſt nochtans ſich ſomtyts ontledigen om aen den ſang-geeſt wat lochts te geven met eenige beſtandige rymſchriften by een te ſtellen; en voor den dagh te brengen verſcheyde werckxkens, menighmael gedruckt en herdruckt, als ſyn *De Ydelheyt der werelt*; *Het Masker der ſelve*; *Het Duyfken in de steen-*

 rots,

rots; *Het Leven van S. Rosalia*; *Het heyligh Hert*; en meer andere daer de gemeynte noch vol af is, sich niet konnende versaden met die te lesen en te herlesen.

Ten lesten als hy nu out synde niet veel meer preken en konde, heeft hy eenigh doorgaende werck op't getauw wille stellen in't welck hy met beter staey, ryper voordacht, en naukeuriger bemerckinge, sou konnen onderrichten jonge en oude, kleyn en groote, maegden, weduwen en getroude. Hier toe docht hem 't bequaemste het *Hof vanden Jongen Theodosius Keyser*, eenen Prins edelyck geboren, godtvruchtelyck op-gebrocht, geoeffent in deught, ten hooghsten God-vreesende, uytmuntende in suyverheyt en in matigheyt, ende geluckig inde rycx saken te bestellen, onder 't wys beleyt van syne suster *Pulcheria*. *Pulcheria*, seg ick een bloem en spiegel der Princersse, die een goede helft van dit merck moest maken, hebbende niet alleen

haer

haer broeders ryck in ſyne minderjaricheyt geluckelyck beſtiert, waer om hy haer den titel van Keyſerinne gegeven heeft, maer oock haer dry ſuſters met exempel voorgegaen om Godt in eeuwige reynicheyt te dienen, en de ſcherpſinnige *Athenais*, indẽ H. Doop *Eudocia* genaemt, eerſt Chriſten en daer na Keyſerinne gemaeckt, tot groot genoegen vandẽ Keyſer haer broeder. *Pulcheria*, noch eens geſegt, die den maegdelycken lelikrans heeft weten te verbinden met de houwelyxe liefde, aennemende tot mêgenoot des Keyſerdoms na't afſterven van *Theodoſius* den vroomen *Marcianus*, met wien ſy de ketteryen gedemt, de vyanden des Rycx wederſtaen, de kercke bevredight hebbende, ten leſten ſoo heyliglyck geſtorven is, datmenſe weerdig gehouden heeft onder't getal der Heylige te vieren even inde Latynſche als Gricxſche Kerck.

Maer P. Adrianus en heeft dit ſoo geluckig eynde der voorgenome hiſtori niet

 kon-

konnen bereyken; want de doot, af-ſnydende den meer als half voltrocken draet der ſelve, heeft hem de penne uyt de hant geruckt. Dit is aen de liefhebbers, daer iet af wetende, dies te droever gevallen, datmen niet en wiſt, waer men ſou vinden 't geender al reede opgemaeckt was. Hoe dit ten leſten voor den dagh is gekomen ſal ick, om den gragen leſer niet langer op te houden, ſeggen inde naer-reden. Alleen wil ick voor aen ſtellen, dat den Auteur eerſt voor had dit werck te noemen TAPISSERYE *van 't Hof des Keyſers Theodoſius*, gelyck het eerſte bladt voorgaf: maer moet, terſtont in den beginne van het by een brengen der bereyde ſtucken, van ſin verandert weſen; aengeſien ick, belaſt ſynde het werck druck-veerdich te maken, ſoo inde Aenſprake, als inde verdeyling en opſchriften der Capittels, niet een enckel woort en vinde, dat TAPISSERYE raeckt, Ick neme overſulcx den

titel

titel van H. HOF, aengesien de Heyligheyt der voornoemde godtvruchtige Princen en Princerssen het eygen ooghwit der schryvers schynt geweest te syn.

Ontfanght dan onder desen titel tot een nieuwe-jaer gift dit aerdich, hoewel maer half voltrocken werck, nagelaten van den genen die syn gantsch leven, niet anders en heeft getracht, als den naesten, met vermaeck des geests, ter salicheyt te voorderen.

GOET.

GOETKEURINGE.

HEt H. Hof vanden Jongen Theodosius Keyser, *door* P. ADRIANUS POIRTERS, *Priester der Societeyt Jesu, met Sinnebeelden, Rymdichten, en Sedeleeringen verciert, stichtigh en dienstigh voor alle staet en ouderdom, magh tot profyt en vermaeck der Godtvruchtige in druck uytgegeven worden. Actum tot Iperen 1695 den 22 October.*

J. VINY. Can. en Archidiaken der Cathedrale van Iperen.

ICk onderschreve, Provinciael der Societeyt Jesu binnen de Nederduytsche Provincie verklare, dat *Het H. Hof vanden Keyser Theodosius den Iongen*, verciert door P. ADRIANVS POIRTERS van goeder gedachtenis, naer de manier onser Societeyt overlesen en druckweerdigh bevonden is: waer over ick uyt macht my gegeven door den seer Eerw. P. *Thyrsus Gonzalez* Generael onser voormelde Societeyt, aen *Ioannes Baptista Moermans Boeckdrucker van Ipere* toelate, het selve door den druck gemeyn te maken. Tot Antwerpen 1695, den 17 October.

IGNATIUS DIERTINS.

BE-

BEDEYLINGE,
VAN HET HEELE WERCK.

DERDE

DERDE SINNEBEELT.

VIERDE SINNEBEELT.

VYFDE SINNEBEELT.

VOOR-

VOOR-REDEN VAN DEN AUTEUR

Nopende het opsicht van dit tegenwoordigh schryven.

Ck moet u bekennen, GUNSTIGEN LESER, dat ick een besonder behaegen somtyts heb genomen, in eene aerdige en sin-rycke schilderye, die ick u hier, niet met verwen, maer met woorden sal stellen voor oogen. De Werelt sat op eenen groenen fluweelen stoel, en was op het kostelyckste verciert, stvf van gout en alle gesteente, behangen met soo veel heerlycke kleynoodye, of sy eene Koninginne van haren hals geweest hadde. Neffens haer stont eenen hovelingh, genegen, soo 't scheen, om sich tot haeren dienst te begeven; en tot dien eynde, nam hy haer by der handt om haer den pols te tasten: welck gedaen synde, docht hem alles soo ryck, soo schoon, en soo bly, dat hy op haer syn gemoet en hert heeft laten vallen, om met de werelt te leven ende te sterven. Maer siet den hoofschen jongelinck had sich leelyck misgrepen. Want soo de Werelt om haren erm hadde braselletten van perle-snoeren, soo gebeurden 't dat hy den vinger, niet op den pols, maer op de perle gestelt hadde, en diesvolgens niet en wiste, wat de Werelt had op hare leden? maer naderhant

hant heeft hy dat, tot ſyn groot leetweſen, en tot ſyn grootere ſchade, bevonden; als hy wenſchte met dagelyckſche, maer vruchtelooſe ſuchten, de valſche Werelt niet alleen noot gedient, maer nimmermeer geſien te hebben.

Deſen hovelinck, ô Leſer, dede ſyn oogen wat te laet open. Dus ben ick van ſin hier eenen *Theodoſius*, met ſyn vier geſuſteren, Princeſſen en geeſtelycke Maeghden, tèn tapyte te brengen; die de Werelt al van verre ſagen aenkomen: en mits ſy den vinger op haren kortſachtigen aderſlagh geſtelt hadden, ſoo ſynſe wyſer geweeſt, als dat ſy haer hert aende valſche ende bedriegelycke Werelt ſoude gegeven hebben; maer hebben het ſelfſte aen Godt almachtigh tot een offerande, als tot eenen ſoeten brandt-offer, opgedragen.

Dit is dan 't gene ick voor my genomen hebbe, in deſen boeck te verhandelen. Dan ſiet, aen den inganck van myn werck, worde ick met eene benepen vreeſe bevangen; en dat ter oorſake, dat onſe tegenwoordige eeuwe al wat te verſeeuwt, ten minſten wat te verſeevert is, in het leſen der boecken. 'T ſchynt datmer een ſausken moet overgieten, ſoumen die leckere tongen naer den mont koken. Rouwe leeringe, vierkantige waerheden, harde onderwyſingen, al ſynſe geſont, daer en byten ſy niet in: men moet daer ſoo wat ſoets overſtroeyen, en de kanten vande ſchotels met wat ſuycker gover-raſpen; men moet fabelen en verſieringen gebruycken om daer lancx tot de waerheyt te geraken.

Soo wy *Demoſthenes* hier op bevraeghden, die ſoude ons ſeggen, dat het oock alſoo gonck in ſyn tydẽ. Want

ſoo

ſoo hy op ſekeren dagh binnen Athenen, in volle vergaderinge, ſaken van ſtaet en van groot gevolgh voorhiel: niemant en lettede op ſyn wyſe ende geſonde redenen: den eenen klapte, den anderen loegh, den derden ſluymerde. Hy dat merckende, om hun aen te wackeren, ſtaet overeynde, en ſeght. O mannen van Athenen, daer is van daegh onder twee borgers een groot krakeel gereſen, om eenen verhuerden ezel. Want op den middagh, ſoo de ſon onderwegen heel heet brande en datter geen lommeringe en was te vinden, ſoo is den eygenaer vanden ezel onder den ezel gaen liggen, om ſich tegen het ſteken der ſonne te bevryden. Den anderen trock hem daer uyt, ſeggende, dat hem voor dien tyt den ezel toequam, die hy gehuert hadde. Den eygenaer hiel vaſt, en ſey plat uyt, dat hy den ezel wel, maer niet de ſchaduwe verhuert hadde. Dit verſierde *Demoſthenes*: en ſiende dat ſy luyſterden als vincken, en toehoorden met open monde; nam ſynen ſlagh waer, en ſey: Borgers van Athenen, *Alſmen u ſpreeckt van't welvaren des lants, dan en heeftmen geen ooren*; en alſmen voorwent raetſeltiens, en fabeltiens, en verſierde kluchtiens, dan ſoumen imant de woorden uyt den mont ſien, en dagh en nacht toeluyſteren.

Siet gy wel, waer dat ick henen wil, *gunſtigen Leſer?* Al te ernſtige reden ende leeringe, en trecken veel hun niet aen, daer moet hedendaeghs oock eenige larderinge weſen. Daerom wenſchte ick wel (doch wenſchen en is niet altyt verkrygen) dat ick, gelyck de reuckmengers, uyt verſcheyde parfumen, aengename geeſten weten te trecken, oock alſoo hier wat dienſtichs, daer

wat aerdichs, ginder wat ſtichtichs wiſte te raepen, en by een te voegen. Alles waer gevonden, naer myn oordeel, ſoo ick dat ploeghsken, daer ons den Ambaſſadeur *Laanedia* af gewaeght, door myn wercksken liet loopen. Syn Heyligheyt Urbanus den VIII toonde hem een kostelyck geſteente, waer in geſneden waren twee biekens, die de ploegh trocken, en achter op den ploeghſteert ſat het derde bieken (wapen van ſyn Heyligheyt) met de ſweep in ſyn pootien, om de andere als lantbouwer aen te mennen. *Laanedia* ſteldender onder dit Versken.

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

Ick boetſe het ſoo nae.

Die by't profyt voeght ſoet vermaeck,
Naer myn verſtant, die treft de ſaeck.

Mynen wil is wel goet, ô *Leſer*, om dit oock te mogen treffen: doch vreeſe of mynen bout hier en daer quam te wiſpelen, en dat ick ter ſyden myn doel-wit gonck af-ſchieten. Hierom bid u, dat uwe beleeftheyt my te gemoet wilt komen, om de faelgrepen, die ick hier mochte begaen, te verſchoonen, ende my tegen alle laeckſuchtige tongen te bevryden: wel wetende, dat het lichter is eene ſake te verachten, als te verbeteren.

En overmits ick my deſe uwe gunſt en beleeftheyt derre beloven, ſoo gaen ick my begeven om het Hof van den Keyſer *Theodoſius den Iongen*, dat is de wooninge van de heyligheyt, te beſichtigen; ende aende godtvruchtige Siele te ſtellen voor oogen.

VER-

VERSOECKINGE

der voorſprake van den Heyligen

IGNATIUS DE LOIOLA

Liefhebber vande Poëſie,

*Van welcken in ſyn * Leven geſchreven ſtaet, als volght:*

HY had het leven en de wercken van den H. Apoſtel Petrus in ſeer ſchoone ſpaenſche verskens ofte rymdichten beſchreven *, waer in hy eene ſonderlinge gratie hadde.

Ick voel dat mynen geeſt allenskens wort ontſteken,
En dat hy uyt het dal veel hooger neemt ſyne ſtreken.
Hy wil Parnaſſus op. Apollo, reyckt u hant,
En geeft noch door u jonſt myn ſwackheyt onderſtant:
Ontſluyt my Helicon, *en laet my eens daer binnen,*
Stelt myne tael op rym, of wel gerymde ſinnen
Verlicht eens myn verſtant, beſliert 't geen ick verſier
Soo ſnoer ick tot vermaeck myn herp of wel myn lier.
Doch wat ſal ick, ô Siel, den vromen Leſer ſchencken,
Dat dienſtigh weſen magh en niemant en kan krencken?
Wat ſullen wy voor ſtof gaen brengen aen het licht,
Dat alle leſers oogh, en hoorders ooren ſticht?

* *P. And. Lucas in vita lib. 1 cap. 2.*

Hoe ſal ick boven dit het ſtuck dan voorder dryven?
Wat regel is my nut, wat rechtſnoer in het ſchryven?
Ons' eeuw is heel vergalt, en bitſich t'alle kant:
'tWaer wonder ſoo een ſchrift waer vry van Momus tant.
My dunckt dat Dedaels raet my ſal ten beſten ſtieren
Om met een ſtaege ſorgh vlugh tuſſchen twee te ſwieren:
Want ſoo wy hooger gaen, ons vleugels druypen af,
En leeger is de zee voor ons een vochtigh graf.
De gulde middelmaet was altyt ſeer gepreſen.
Hy miſt, ſoo die te hooch was inde locht gereſen,
Als die lancx d'aerde kroop gelyck een traege ſleck:
In't midden woont de deucht, op 't eynden het gebreck.
Dit wil ick in dit ſchrift oock heden gaen betrachten;
Soo blyft het binnen lof, ſoo is het buyten klachten:
En ſtieren ſoo het werck, en ſchicken ſoo de ſaeck,
Dat d'een hier leeringh' hael, en d'ander oock vermaeck
Daerom ſie ick voor uyt (gelyck de ſchippers gaſten,
Die watter dient gemydt beſpieden vande maſten)
Eer dat my treft gevaer, eer dat my naecke druck.
De toeſicht is altyt den broeder van 't geluck
Ick wil dan 's Keyſers hof (een hof dat al ſyn deughden
En ſyn godtvruchtigheyt ſoo tempert met de vreughden)
Gaen ſtellen in het licht, gaen brengen aen den dagh,
Dat allen ſlagh van volck met ſtichtingh leſen magh.
Op dat dit lucken ſou, ſoo kom ick u begroeten,
En ſæmen legh myn pen, Loiola, *voor u voeten:*
Ick leghſe met myn hert voor uw' autaeren neer,
Op dat gy haer verwerft den ſegen vanden Heer.
Gy, die tot Poëſi' waert in u jeught genegen,
Als gy 't blanck harnas droeght, en uwen ſtaelen degen.

Wat

Wat menigh ſoet gedicht is uyt u hant gevloeyt,
Als Helicons fonteyn had uwen geeſt beſproeyt!
Apollo *wouw goet ront van u kasket gaen loſſen*
De pluym, die Mars *u ſchonck met die ſchoon veder-boſſen;*
En ſtellen in de plaets den krans van verſch laurier,
Den krans daer dien Godt mêe groent ſyn eygen lier,
En hoe en heeft u dicht, Talia, *niet verheven*
Dat gy ſoo ryck van tael, ſoo aerdigh hadt geſchreven,
Ter eeren van het hooft van Chriſti lieve Kerck?
Voorwaer een gulden rym, een honichachtigh werck!
Ick bid ſtiert oock myn hant, polyſtert myne driften:
Al wat komt in dees eeuw is noodigh fyn te ſiften.
Maeckt dat myn ſwacke pen voorſichtigh altyt ſchryft;
Op dat my naederhant geen laſter-tongh doorvryft.
Uyt hôp' van deſe jonſt, tot myn geluckigh vaeren,
Soo ſteeck ick onder zee, en ſnyd' de blauwe baeren;
En ſoo daer ryſt tempeeſt, ick ſtel my aen het roer,
'k Sal peyſen dat ick u fortuyn, ô Cæſar, *voer.*

I. CAPITTEL.

Inleydinge tot het heyligh hof vanden Keyſer Theodoſius.

EEnen van die vernufſte Heydenen had boven de poorte van ſyn nieuw uytgebouwt huys doen ſtellen eenen *Hercules*, met ſyn knodſe gewapent; waer onder met goude letteren ſtonden deſe woorden: *Ne quid mali ingrediatur*: Ick houde hier de wacht, *op datter niet quaets in en ſoude komen.* Dat ſtont daer:

maer

maer boven de poorte des paleys vanden Keyser *Theodosius* staet voor sentinel de vreese des Heeren; niet alleen tot uytsluytinge van alle ontuchtigheyt, maer tot beschermingе ende voortsettinge van alle godtvruchtigheyt: en dese daer voor waeckende.

Virtutem quis neget esse domi:
Hier houdt de vrees' des Heeren wacht,
Die weirt den hooghmoet, en den pracht:
En laet hier niemant binnen gaen,
Of brenght het Woort van deughden aen.

Eer wy nu treden, ô Siel, in dit hof vanden doorluchtighsten Keyser *Theodosius*, en eer wy naederen de glori-rycke saletten; soo wenschten ick dat wy daer niet alleen eene nieuwsgierige ooge, maer veel meer een leersaem herte mede brochten; vermits wy daer niet alleen den marmer, den porphier, den jaspis, het cristal, en het edel gout en sullen sien blincken; maer veel meer eenen hellen glans, die in alle deughden ende heylige oeffeningen sal ginsteren en straelen; waer door wy dit godtvruchtigh paleys, met een rechtveerdigh, en onwederleggelyck oordeel, in soo schoonen licht mogen stellen, datter veel andere Konincklycke paleysen (die dickwils syn soo vol ydelheyt als edelheyt) maer de weerde van eene schaduwe by en sullen haelen.

Een aerdige schilderye van dit heylich Hof wort ons sinnebeelts-wys aengewesen van P. Causin door de *Heyligheyt*, hebbende in d'eene hant kroon en schepter, in d'andere hant eene blinckende sterre; staende midden

in de vlamme vanden dornen-bosch, die Moyses met sulcke verwonderinge ende eerbiedinge gonck aenschouwen. Den welsprekenden schryver voechter noch by dese twee devisien:

Inter flammas intacta.

Hoe schoon! hoe groen staet sy en groeyt,
Daer 't vier in haer soo staet en gloeyt.

Inter spinas secura.

Niet eenen dooren raeckt haer aen,
Al siede gys' in doorens staen.

Voorwaer het moeten kloecke ende stantvastige sielen syn, die midden in de weelden desen jeughdigen stant konnen behouden. Soo dat het Hof, wiens gelegentheyt wy gaen beschryven, sich ten hooghsten magh roemen, als een dat inde twee voorgenoemde wonderheden treffelyck is uytschynende.

Te meer, ô Siel, om dat veel menschen, die of Princen syn, of in princelycke hoven verheven worden, een hert van solfer schynen te hebben; dat het vier van laetdunckheyt en van hooverdye soo schielyck vat, als het maer met het minste vonxken van achtbaerheyt, van officie, van gunst by den Koninck wort bestoven. Waerom en sal het my dan niet geoorloft syn dit Hof te vercieren met dese latynsche bloemen, die op der negen goddinnen-bergh Parnassus syn gelesen.

Arsenius quondam vox est hortata Tonantis,
Ut sis æternum salvus, ab urbe fuge.
Atque palatinos cave fastus, condere silvis,
Atque late, atque tace: mandra, sit aula tibi:
Nunc facies Aulæ mutavit, & altera laura est:

Arcadiana fuit, Theodosiana modo est.
E nemorum lustris redeas securus in urbem,
Ipsa dabit Sanctos, Regia sancta Patres.
In mediis altam turbis mirabere pacem,
Inque ipso mores non nisi Rege tuos.

Hier wensch ick een deel overaerdige woorden, om het voorgaende in onse tael bequaemelyck uyt te drucken. By gebreck van welcke moet ick my met het naervolgende te vreden houden.

Arsenius Roomsch edel bloet,
En edelder noch van gemoet,
Gonck in het hof der Keysers woonen,
Om daer de wysheyt en de deught,
Te planten in de teere jeught,
Van twee des Keysers eygen soonen.
Terwyl hy leert en onderwyst,
Hoort hy een stem die neder ryst,
En komt een less' den leeraer geven;
Arseni, vlucht en snelt van hier,
Ontwerckt u uyt het hofs getier,
En kiest een vry en blyer leven:
Het hof en is u geeesints nut,
Gaet sticht in 't wildt een stroeyen hut,
Vêer vanden nydt, vêer van syn laegen;
Het hof is eenen schalcken vrint,
Die met gedeckte schotels dint,
Daer 't syn regael weet in te draegen.

Arsenius syne ooren opende aen dese waerschouwende stemme, ende syne oogen aenden peryckeleusen staet daer hy in leefde, heeft het hof, dat soo kittelachtich

tich en wispelduerich is, met een haestich opset, en met eene snelle vlucht ontloopen. 'Tis waer, ô Siel, het eensaem leven overtreft verre in gerusticheyt het sorgelyck gewoel vande konincklycke palleysen, van welcke men met der waerheyt magh seggen, datmen inde zee is bevindende: *Hoe grooteren visch, hoe droever water.* Evenwel als sich hier op doet het deught-ryck Hof van Theodosius, waer in de godtvruchticheyt meer als den Keyser selfs is woonende; waerom en sal ick Arsenium tot besichtinge jae tot bewooningh des selfs niet mogen noodigen en weder in-roepen? Ick segge dan:

Arseni, wat vlucht gy soo seer?
In 't hof en is het hof niet meer:
Het is een school om deught te leeren;
Brenght hier den oudtsten Eremyt;
Wat leert hy niet op korten tyt?
Hoe haest vergat hy wederkeeren?
Aen desen Keyser, jonck en fris,
Soo leert hy wat te leeren is:
De deucht kan onder marmer groeyen:
De kap en maeckt den Moninck niet,
Maer 't hert dat met de voeten stiet,
De werelt in haer schoonste bloeyen.
Ootmoedigh in het gout te syn,
En maetigh by den koelen wyn,
En liefgetal met veele Rycken;
Ick segh u hut en groven py,
En hebben niet een sier daer by,
V deught moet voor syn deughden strycken.

Noyt

Noyt ſwaen die door den vyver ſwom,
En op den groenen oever klom,
En had ſoo ſchoon, ſoo drooge pluymen;
Gelyck alſt Keyſerlyck gemoet,
Rondtſom wie dat den hooſſchen vloet,
En ſoo veel 's werelts baeren ſchuymen.
O grooten Vorſt, die met u licht,
Den Ooſten en den Weſten ſticht,
Wat ſchiet gy rondſom ſoete ſtraelen.
Ick ſien u als een ſonne ſtaen:
Pulcheria ſchynt als de maen,
Wie ſou by ſulcke lichten dwaelen.

Ick ſal dan van deſen doorluchtigen en roemweerdigen Keyſer *Theodoſius* ſeggen, 't gene den *H. Chryſoſtomus* gebruyckt in eene andere gelegentheyt om iemant met vollen lof uyt te blaeſoenen: *Adducamus Theodoſium, qui eſt ut quædam ſtatua virtutis*: „*Laet ons* „*hier ten toon ſtellen Theodoſium, om voor eene echtige af-* „*beeldinge der deught aenſchouwt te worden.*" O dat wy het geluck en gelegentheyt niet en hebben van een konſtige hant en beytel van Phidias, of van iemant anders die inde beeldtſnyderye noch meer is uytmuntende! Ick dede hem uyt ſwerten toetſteen, of uyt ſuyver wit ivoor ſnyden een geeſtigh beeldt, met een kroon op 't hooft, vol van Majeſteyt en grootdaedigheyt, uyt wiens geſicht men ſoude konnen leſen, de ſeebaerheyt; uyt het voorhooft de voorſichtigheyt, uyt de wangen de ſoetigheyt, uyt den mondt de ſtilſwygentheyt, de liefde uyt het hert, en uyt de handen de mildtheyt. Sulck een beeldt ſou-

de in Latyn genoemt worden : *Statua honoris & virtutis* ; Maer in onſe tale ſoude het *Theodoſius* moeten heeten.

Luyſtert dan niet meer, ô Siel, noch en geeftſe geen geloof, die ſeggen, datter geen groote huyſen en ſyn, die niet of hierom of daerom met eene rechtveerdige verſmaedinge mogen gelaſtert ende gebrandtmerckt worden; ende dat, gelyckerwys de bloemen in Egypten ſonder geur ende reuck worden bevonden, om de miſtachtige locht ende ſwaere dompen die uyt den Niel komen opgereſen; oock de paleyſen en Konincx 's hoven van veele ydelheden ſoo bewaeſemt worden, datter het teer bloeyſel der deughden veel heeft mede te lyden; geeft, ſegh ick, aen deſe niet alte veel gehoors, en noch minder geloofs: want al ſynder veel daer de lichtveerdigheyt, ydelheyt, en wulpsheyt boven ſwemmen; ſoo iſſer oock een groot getal die ſonder eer en lof niet en konnen genoemt worden, daermen met goude letteren den titel van een *Heylich Hof* om gewiſſe redenen ſoude mogen opſchryven. Soo lanck als den naem van *Theodoſius*, ende van *Pulcheria* bekent ſyn, ſoo lanck ſalmen van een diergelyck hof weten te ſpreken. O wat eenen ſpiegel, wat een licht was deſen Keyſer inden Ooſten! van wie dit het minſte is dat ick kan ſchryven met Baſilius, dat hy was. *Inter arma ſanctus, inter ludos juſtus, inter aureos baltheos humilis orationis magiſter effectus.*

Hier keer ick my tot u, ô grooten Prins, en roepe met de Koninginne Saba: *Beati viri tui, & beati ſervi*

tui,

tui, qui ſtant coram te ſemper! * *„ Saligh ſyn de man-„nen, en ſaligh ſyn uwe dienaeren, die in uwe tegenwoor-„digheyt ſtaen,* " en het geluck hebben van u H.Hof te aenſchouwen. Want die uwe Majeſteyt ſiet, die ſiet een ſonne van grootdaedigheyt, een voorbeeldt van deuchtſaemheyt, eenen ſpiegel van godtvruchtigheyt, een lelie van eerbaerheyt, een fonteyn van goedertierentheyt, een licht van matigheyt, een bieken van neerſtigheyt; met een woordt, een volmaeckte ſchilderye van heyligheyt. Soo dat ick van uwe Majeſteyt, op vaſteren gront als Toxaris van Solon magh ſeggen:

Omnia, viſo Theodoſio, conſpexiſti.

Die u ô Theodoos beſiet,
Siet heyligheyt, en anders niet,
En veel meer deughden, jae voorwaer,
Als ſyn in d'ander allegaer.
Geluckigh eeuw, die gy verlicht,
En met ſoo edel daeden ſticht;
En met ſoo vrome wercken toont,
Dat deught oock in paleyſen woont!
Veel meenden dat de wildernis',
Den ſtaepel maer van deughden is;
En dat geen heyligheyt is t'huys,
Als in een Eremyten kluys.
Neen, neen: ſoo gy het wel beſiet,
De deught ſteeckt in de boſchen niet;
Maer in een hert dat Godt bemint,
Dat int gewoel ſich eenſaem vint;
En middel in het gierich goudt,
Sich vry en ongevangen houdt;

* 3 Reg. 10.

En

En al de weelden ſoo beſnydt,
Dat het de weeld' in weelden mydt.
Soo gaet het in dit Keyſers hof,
Wat pen kan ſchryven 's Keyſers lof!

II CAPITTEL.

Vervattende de doorluchtige afkomſte van Theodoſius, als oock het weldaet van een Chriſtelycke geboorte; en hoe dat dit van eene danckbare ſiele moet opgewogen worden.

GElyck het van noode is den aerdt vanden boom te kennen, om goet verſtant vande vrucht te hebben; ſoo moet ick hier eene korte aenwyſinge doen vande ouders van Theodoſius, om dies te gevoeghſaemer eene ſekere beſchryvinge van het kint voor oogen te ſtellen. Noch ick en kan my niet inbeelden dat ick hier in eenigen faelgreep ſal begaen, ſchoon den Poët Ovidius is ſeggende:

Et genus & proavos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra puto. ————

Wat over hondert jaer, in ſtaets of oorloghs-ſaken,
Door d'uwe is uytgerecht, wilt daer geen krans van maken:
Dat ſtreckten hun tot lof, niet u, die eerſt komt aen,
En ieder draeght een krans, van dat hy heeft gedaen.

Hier aen en ſtoot ick my niet; Want vanden anderen kant ſoo weet ick in tegendeel van het voorgaende, dat

dat *Horatius* (die uyt de selfste fonteyne der Sanck-goddinnen oock hadde gedroncken) ons by geschrifte heeft achtergelaten dese korte, edoch sappige woorden:

Fortes creantur fortibus; & bonis;
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Uyt eenen Hannibal, uyt Cæsars die soo vechten.
Verwecktmen tot den strydt die martiale knechten:
Gelyck van't moedigh peirt, vol enckel vier en vlam,
Dat schuymbeckt op den toom, noyt bastart-veulē quam.
Waer heeft oyt tamme duyf, die maer en kent den acker
Een arent voortsgebrocht die vlugh is, snel, en wacker?
't Gemoet smaekt naer den stam van diese heeft gebaert:
Hoe't gaet, of niet en gaet, 't kint heeft syns vaders aert.

Soo dat *Theodosius* door syne geboorte niet alleen ge-erft en heeft het goet, maer oock het bloet; ende ge-treden is, niet alleen inde besittinge van alle de landen ende rycken, maer oock vande uytmuntenste deugh-den synder voorouderen. En of hy inde krygh-saecken en oorloghs-feyten, tegen de voorsichtigheyt ende vernuftheyt, beneffens het voorspoedigh geluck syns grootvaders, niet en heeft willen opseylen: soo is van den anderen kant met soo veel Princelycke deughden begaeft geweest, als is onnooselheyt, maetigheyt, godt-vruchtigheyt, bermhertigheyt, dat hem hier in meer overgeschoten, als inde andere is ontbroken.

Synen vader is geweest Arcadius den Keyser vanden Oosten; syne moeder Eudoxia de Keyserinne, de welcke

alle beyde ick met goede redenen magh toepassen de woorden, ende den lof die den H. Geest heeft gegeven aen Zacharias ende Elisabetha, vader ende moeder vanden H. Joannes Baptista: *Erant ambo justi ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela*: „ *Alle beyde waerense rechtveerdigh* „ *voor Godts oogen, levende naer alle syne geboden, ende* „ *rechtveerdigheden, sonder eenige opspraecke ofte klachte.* Wel is waer, Eudoxia woonde wat te seer in het glorietteken, ende met het hooghmoedeken (daer al veel haers gelyck aen vast syn) was sy dapper bestoven; mitsgaders datse noch een leck gehaelt heeft (door het afgunstigh opstoken van d'andere) als sy den H. Joannem Chrysostomum soo lastigh ende noorts is gevallen; uytgesondert dese twee gebreken, soo wast eene peirle van eene vrouwe, begaeft met veele deughden, uytschynende in godts-dienst en alle godtvruchtigheyt, soo datse mocht opgehangen worden tot eenen spiegel van alle de gekroonde hoofden.

Arcadius dan was den heer vader, ende Eudoxia de vrouw moeder van Theodosius, godtvruchtige ouders van godtvruchtige kinderen: gelyck Paulus den Leeraer der Heydenen met korte woorden is bekrachtende: *Si radix sancta, & rami**: „ *uyt heylige worte-* „ *len spruyten heylige tacken.* Die nachtegaelkens wil hebben, die en moetse in geen uylen nesten soecken; gelyck oock geen canarie vogeltiens uyt spreeuw potten gerooft en worden. Niet dat ick hals-starrigh wil houden staen, dat dit altyt vast gaet; en datter van eenen deughtsaemen vader niet eenen eerloosen soon,

* *Ad Rom.*

noch van eene lichtveerdige moeder niet eene ſebare dochter voorts en kan komen. Neen: dat en is myn voornemen niet. Het oudt ſpreeck-woort is my alte ſeer bekent.

Kinders kanmen winnen
Maer men wint geen ſinnen.

Men ſiet by dagelyckſe ervarentheyt, dat ſommige beken in 't beginſel klaer ſyn, en ſchier niet als ſilvere wateren en ſchynen te voeren, die naderhant, door het ſlyck en ſant datſe hier en daer laeden, heel troubel en ontklaer worden: in tegendeel, ſommige ſyn in't beginſel modderachtigh en vuyl, en klaeren daer naer op, ſoo datter ſchynen fonteynen te loopen. Den oorſpronck en den vloet konnen dickwils merckelyck verſchillen; gelyckmen ſomtyts bevint, datter is een groot onderſcheyt tuſſchen der ouderen ende kinderen manieren. Edoch Godt heeft voor dit ongeluck verſchoont gehadt het hof van *Arcadius* den Keyſer, ende met deſen ſegen is *Theodoſius* geboren, dat hem den hemel gejont heeft, dat hy van ouders ſoude voortkomen, die hoe doorluchtigh ende machtigh datſe waren, nochtans rycker van deught als van gout ſouden weſen.

Hier vermaent my de danckbaerheyt, ô Siel, van onſe plicht, en van dat wy Godt ſchuldigh ſyn, die ons gejont heeft, dat wy, ſonder eenige van onſe verdienſten, alleen door ſyne grondelooſe bermhertigheyt, ſouden van Kerſtene ouders geboren worden. O wat eene gewichtige ſake is dit, voor die de ſelfſte met een ryp vonnis naer den eyſch van het weldaet wil gaen opwegen! O dat alle de Chriſtene menſchen

ſchen (want het raeckt alle de Chriſtenen) hoorden, verſtonden, jae in hun hert druckten deſe naervolgende bemerckinge, die ick uyt den geleerden ende wytberoemden Leſſius *, dies aengaende hebbe getrocken! Ick en wil u niet aenwackeren tot danckbaerheyt, om dat u Godt of tot een padde, of tot een ſerpent, of tot eenen draeck koſte ſcheppen, en dat hy 't niet gedaen en heeft: maer ick wil u voor oogen ſtellen eene onbetaelbare verbinteniſſe, die wy menſchen hebben onder milioenen menſchen. Hoort nu de woorden van die doorluchtige penne, en wiltſe wat aen 't hert leggen. „Wat eene verbinteniſſe en hebben wy niet aen Godt, dat hy ons van Chriſtene ouders heeft laten geboren en onderweſen worden! onderweſen, ſegh ick; want het ſoude ons weynigh voordeeligh geweeſt ſyn, ſoo wy, ten tyden der gratie ende des lichts, in den duyſteren nacht des heydendoms, ergens onder de Braſiliotten, wilde Indianen, of Cafers waren verſteken. Noch imant en magh ſy ſelven inbeelden al of hem dit geluck meer door den loop der natuere, als wel door Godts ſchickinge waer overkomen. Neen voorwaer: want dat ſulcken kint van ſulcken ouders wort geboren, dat en beruſt niet op ſekere geſtelteniſſe des vruchts in ſyns moeders lichaem: maer dat daelt van boven uyt de voorſichtigheyt, ende geheymen ofte ſecreten raedt van Godt almachtigh: mits het ſeer waerſchynlyck is, dat alle de ſielen die dagelycx geſchapen worden, bequaem ſyn om in alle ongeboren kinder-

 kens

* *De perfectim. divinis, l.12 c.18.*

„ kens lichaemen gestort te worden: soo dat uwe siel, „ die gebonden wiert met een toekomende Kersten li- „ chaem, op den selfsten oogenblick in een Moriaens „ Brasiliots ofte Sarazyns lichaem koste geschapen en „ gestort worden: en soo de genade Godts dat niet „ verhoedt en hadde, nu soudt gy of eenen vree- „ den Cafer, of eenen menschen-eter, of eene swertin- „ ne, of eene bloetdorstige mensch wesen: volgens „ welcken gront-regel den wysen Salomon is spreken- „ de: *Puer eram ingeniosus & sortitus sum animam bo- „ nam.* * *Ick was een verstandigh kint, ende ick had tot myn „ lot en deel gekregen eene goede siele*: met welcke woor- „ den hy schynt te bekennen, ende te belyden, datter „ een andere siel, genegender tot het quaet, afkeeriger „ van het goet in syn teer lichaem kost geherberght en geplaetst worden.

Tot noch toe syn 't de woorden van dien leer-en-deughtrycken Theologant, die ons altemael sterck bemaent, ende met onwederleggelycke reden overtuyght, vande schult ende verbintenisse, die wy aen Godts genadige voorsichtigheyt hebben. Ick late hier op de danckbare Poësie een weynigh spelen.

Ryst op, ô myn gemoet, uyt uw' slaepsuchtigheden,
En wilt eens stem en hert gaen tot Godts lof besteden,
Die u tot 't Christendom in 's moeders lichaem riep,
Als hy uyt louter jonst u edel siele schiep.
Ah! sonder dese jonst, soo mildt aen my geschoncken,
Waer ick diep inden nacht van dolingen verdroncken:

Ick

* *Sapient. cap. 8.*

Ick leefden ſonder Godt, by beeſten als een beeſt,
Als eenen die verblint noch hel noch duyvel vreeſt.
Ick liep met pyl en boogh bloetdorſtigh door de landen,
Of met een aſſagay lancx de Braſilſche ſtranden :
Hier zat ick in een hol, daer achter eenen ſtruyck,
En ſchoot een vrouw of kint, of ſneet haer uyt den buyck.
Dat hackten ick in twee, om ſtuck voor ſtuck te braeden;
En gonck myn holle maegh met menſchen vlees verſaeden;
En ſyn onnooſel bloet dat diende my voor dranck,
En ſoo naer elcken moort, weer uyt op nieuwen vanck.
Soo leeftmen daer te land, gelyck als vreede wolven :
Men heeft al menigh menſch in ſynen buyck gedolven:
En valt daer anders niet by wylen voor de jacht,
Soo wort den vader ſelf wel licht om hals gebracht.
Eylaes! als ick bepeys, dat ick ſulck een koſt weſen,
Dan komt een bleeke vrees my in het hert gereſen :
Ick eenen edelman, ick een ſoo teere maeght
Die niet als ſchrik en vrees hier van in't hert en draegt.
Soud' ick (ja 't waer geſchiet) met myne witte handen,
Gaen vroeten in dat vleeſch, jae ſcheuren met myn tanden;
En met dat menſchen bloet my laeven dagh voor dagh,
Tot dat ick ſelf een proey oock op den rooſter lagh ?
En ſoo naer dit kort vier, in't eeuwigh vier gaen braeden
Daer doot geen ſterven kent, daer pyn kent geen genaeden ?
En daer een eeuwigheyt ſal ſonder eynde ſyn ?
O hel, ô tweede hel, in al de helſche pyn !
Wilt dit, ô myne Siel, met rypicheyt bevroeyen :
Dat kan, dat moet, dat ſal in u doen liefde groeyen,
En danckbaerheyt tot Godt, door wiens ſoete hant
Gy ſyt, eer dat gy 't wiſt, verſekert voor den brant.

Die schickten dat gy hier geluckigh syt gaboren,
Terwyl soo menigh Turck en Heyden gaet verloren:
Die gaf aen u 't geloof in uwen Christen doop,
Waer door het eeuwigh goet en hemel is te koop.
Wel aen dan myne siel, wilt Godts lof eeuwigh singen,
En laet een danckbaer liedt snel door de wolcken dringen;
En voeght eens 's hemels vreught beneffens 's helle pyn,
En peyst wel wie gy syt, en wie dat gy kost syn.
't Is soo, ô goeden Godt! uw' jonst heeft my voorkomen:
Die eenen brant-stock was, hebt gy uyt vier genomen:
Gy schonckt aen my het recht tot saligheyt en vreught,
Ey! die my gaeft dit recht, schenckt my daer by de deught.

O siel, wie dat gy syt, die dit hebt gelesen, staet een weynigh stil; en overleght eens, waer dat gy syt, en waer dat gy kost syn geboren. Voorwaer, behalven het voordeel dat u Godt aen tydelycke goederen, aen kloeckheyt des verstants, aen gesoutheyt des lichaems, aen schoonheyt der leden heeft gegeven; soo moet gy wel voor het edelste van al opwegen de genade, daer hy u mede heeft voorkomen, als hy u met het waerachtigh geloof heeft begiftticht; ende alles soo geschickt, dat gy van Christene ouders in het Christendom geboren, en opgevoedt sout worden.

Seght somtyts, uyt een danckbaer gemoet, met den H. Augustinus: *O Domine, non video ullum meritum, quod de universa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem. Dat is te seggen:* * „ *O Heere,*
„ *ick en vinde van mynen kant niet de minste verdiensten,*
„ *om de welcke gy my, uyt den goddeloosen hoop van het*
„ *menschelyck geslacht, tot de saligheyt hebt verkosen.*

* *In Psal. 30.*

Syt

„ Syt hier over gebenedyt in hemel en aerde : jae gebenedyt moet ſyn Godt den hemelſchen Vader, die my geſchaepen heeft; gebenedyt moet ſyn Godt den Soon, die my verloſt heeft; gebenedyt moet ſyn Godt den H. Geeſt, die my geheylicht heeft.

En deſe bemerkingen, O ſiel, gaeven aen Theodoſius naderhandt menigen ſpoorſlagh, ten eynde hy aen Godt almachtich voor ſulcke eene onweerdelycke jonſte en weldaet, oock eene dagelyckſche ende menichvuldige herkenteniſſe ende danckbaerheyt ſoude op offeren.

Maer in wat eenen glans en glorie ſie ick hier voor my ſtaen, den H.Ludovicus Coninck van Vranckryck, dien grooten yverſuchtigen van het H.Landt, die de Franſche vlagge met die dry hemelſche Lelien plantede op de ſtercke veſten van Damiata in Egypten! wat ſal ick in u meeſt verheffen O glori rycken Monarck? Sal ick ſeggē, dat gy heerſchappye gehadt hebt in dat machtich ryck? Sal ick verkondigen uwe groote rechtveerdicheyt? of wel ſal ick voor oogen gaen ſtellen uwe uytmuntende godtvruchticheyt? Jae waerom en ſal ick niet in een klaer licht, en als inde ſtralen vande ſon, vertoogen uwe onverwinnelycke verduldicheyt? Van wat kanten dat ick uwe Majeſteyt beſie, ick vinde ſtoffe van glorie en tropheën van Victorie. Eene ſaecke iſſer nochtans, daer ick u boven d'andere meerendeels op hoore roemen; dat gy voor eene Chriſtene moeder gehadt hebt Blanca (ſuyverder van ſiel en lichaem als van naem) ende dat gy tot Poiſſy uwen H.Doop hebt ontfangen. Gy achtede meer drie druppelen van dat

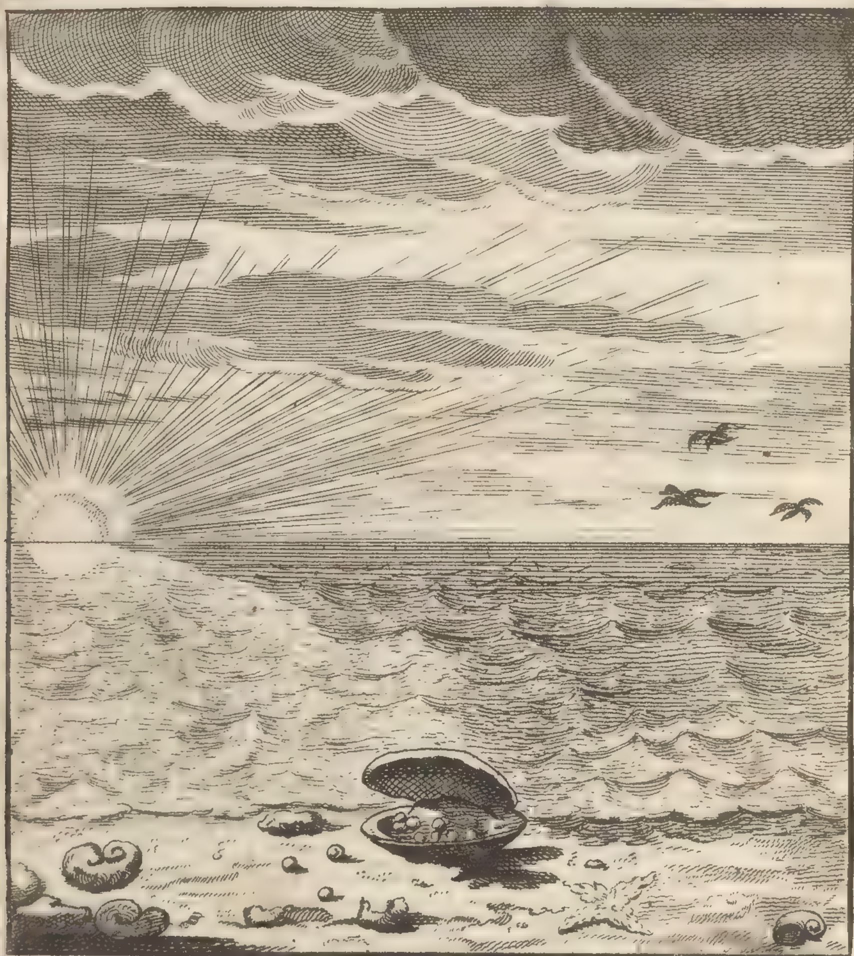
heylich water, diemen daer op u ſproeyde; als alle de kroonen, diemen u op het hooft konde ſtellen. Op die ſelfſte ſnaeren ſpeelden oock den wyſen Alphonſus Koninck van Arragon, als hy Godt bedanckten: *quod Homo, quod Christianus, quod inter Christianos Rex*. Voorwaer en hy, en Ludovicus, en Theodoſius geven aen alle naervolgende eeuwen eene leſſe vanden hemel, voor dit weldaet eene ſchuldige danckbaerheyt te bewyſen.

Maer, O Siel, hoe den ſchat van het Chriſtendom en van den H. Doop grooter is, hoe hy oock met meerdere neerſticheyt bewaert, met grootere viericheyt beleeft moet worden. Hoe dickwils peys ick op die woorden, die aen alle kinderkens over de vunte geſproken worden: *Accipe vestem candidam & immaculatam, quam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, ut habeas vitam æternam. Amen.*

Ontfanckt dit kleedt, ſneeuw-wit en Blanck,
En houwet net u leven lanck;
Op dat u ten jonxſten dagh,
En voor Godts oordeel cieren magh;
En dat gy't, ſchoonder noch van deught,
Met u ten hemel voeren meught.
O heer! het myn was eerſtmael net;
Maer nu met ſonden heel beſmet:
Ah! waerom waſch ick dat niet meer
Met lauwe tranen even ſeer:
Doch ſoo het wit ſyn ſoo het moet,
Beſproeyt het, Ieſu, met u bloet!

O! met wat ſtraffe woorden overgonck den H. Diaken, Murita dien hertneckigen ende ſtyf-ſinnigen Elpidephorus,

Op de Christelycke geboorte van den Prince Theodosius *uyt de godt-vruchtige* Eudoxia.

'T heeft al den aert
Van diese baert.

pidephorus, naer dat hy apoſtaet was geworden, en meyneedich aen 't gene hy inden H.Doop hadde geſworen! Murita trock het wit kleedt uyt, dat Elpidephorus aen hadde als hy gedoopt wierde, ende ſey: Elpidephore, ſiet hier 't wit kleedt van onnooſelheyt, dat gy eens hebt gedragen; dat ſal ten jonxſten daege tegen u pleyten, dat ſal voor den rechterſtoel Godts vraeck eyſchen, over de trouwelooosheyt vanden dieren eedt by u geſworen. *Hæc & alia Murita dicente, igne conſcientiæ ante ignem æternum obmuteſcens Elpidephorus torrebatur.*
„ *Elpidephorus wirt door deſe woorden ſoo aengevat, en*
„ *door de vroeginge ſynder conſcientie ſoo gepynicht, dat*
„ *hy al in de hel ſcheen te branden, eer hy, in 't eeuwigh vier was.* O ſiel, leert beter dit weldaet allen tyden opwegen. Dan 't is tyt dat wy naer het hof gaen, om te vernemen of het met de nieuw geboorte naer wenſch is afgeloopen.

Het hier beneven ſtaende Sinnebeelt wordt uyt-geleght.

'TEn is voorwaer geen kleyne ſaeck,
Die ick in deſe printe raeck:
Het is een ſtuck van groot gewicht,
Dat ick hier ſchenck aen u geſicht;
Dus brenght een leerſaem herte by,
En vat den ſin der ſchildery.
Siet eens hoe veel daer aen belanght,
Hoe veel aen goede ouders hanght,

Aen inborst, aerdt, aen deuchtsaem bloet,
Den oorspronck van een kints gemoet.
Den appel smaeckt naer synen boom,
Gelyck het water naer den stroom:
Soo ist dat 't met de vruchten gaet,
Gewonnen inden echten staet,
Men proeft soo haest der ouders tocht
In kinders door hun voortsgebrocht.
Ah! moeders, roep ick menichmael,
Weeght eens in een oprechte schael,
Hoe dier dat gy verbonden syt,
Hoe vlytich dat u dient gemydt,
En wulpsheyt, en lichtveerdicheyt,
En wat tot quaede rancken leydt.
'Tis al behaeglyck wat ghy doet;
Gy drucket in't onnoosel bloet:
In tegendeel, een suyver Siel,
Die noyt in snoode lusten viel,
En die van hare kintsche jeucht,
Is opgequickt in eer en deucht,
Die goet is, milt is, reyn en kuys,
O wat een moeder voor een huys!
Sy ist 't geluck van haren stam,
Van wat door haer ter werelt quam;
En siet eens hoe sy naderhandt
In hun de vrees der Heeren plant;
Hoe syse buyght, hoe syse leyd,
En griffiet op godtvruchticheyt,
Wat wonder dat door desen schyn,
Soo aengenaeme kinders syn?

Siet op de perl', die suyver saeck,
Wat geeft sy aen het oogh vermaeck?
De silverheyt daer sy door schynt,
Maeckt dat het gout voor haer verdwynt:
Wie wasser die oyt droegh cieraet
Dat dit cieraet te boven gaet?
Let of den meesten hoofschen pronck
Niet aen het perle snoer en honck:
Dus als mevrouw dat draegen magh,
Mevrouw is schoon den heelen dagh.
Maer seght een reys, daer sy op praelt,
Waer heeft de peirel dat gehaelt?
Komt dat uyt ymants konstich vier?
Of van een Turckschen Iuwelier?
Ey neen! want dese schoonicheyt
Heeft 's hemels douw voor haer bereyt.
Waer door de perle-moeder blonck,
Die haer uyt haer den luyster schonck,
Soo dat den glans die sy besit;
Komt van haers moeders silver wit.
O siel nu siet gy immers wel,
Waer vast is dit godtvruchtich spel;
En hoe dit nieuw geboren kint,
Van't hof soo gunstich wort bemint:
Tis erfgenaem van 's vaders goet,
Maer meer noch van syn moeders bloet;
En van haer deuchden altemael,
Die blincken als een sonne strael.
Die perlen baeren wil van schyn,
Moet self een perle-moeder syn.

Isser oyt geboorte inde werelt geweest, die van Godt met sulcken geluck is gesegent, dat was in het huys vanden H. Joachim, daer de H. Anna gebaert heeft de H. Maria; een heylige moeder, eén heyliger dochter? aen wie alle beyder met groote aerdicheyt toegepast worden dit sinnebeelt, en de woorden van Horatius.

O Matre pulchra filia pulchrior.

Dat is:

O Moeder schoon! ô schoonder kint!
Hoe seer dat u de Aerde mint,
Den hemel nochtans acht u meer,
Als moeder vanden hooghsten Heer.

'Tis soet op dit verhael, dat vande H. Moeder Anna wort geschreven, dat sy Godt biddende om een vrucht te mogen ontfangen en baeren, in haeren hof is gegaen; ende hoorende een vogeltien boven synen nest singen, sey sy *: Maer ô grooten Godt, mocht ick dat geluck hebben, daer gy de onredelycke gediertiens mede gesegent, en dat ick een kint kost hebben, dat u al meer als dese vogeltiens soude loven, en doen heeft sy door den Engel des Heeren verstaen, dat haere ende Joachims gebeden verhoort waren. Het was voor haer, als oock voor Eudoxia grooten troost, een godtvruchtigh kint te baeren, waer uyt niet alleen de aerde, maer den hemel wel de meeste vreughden sullen scheppen,

III CA-

* *Umbra virg. n.* 1208.

III. CAPITTEL

Naerdere openinge vande geluckige geboorte vanden jongen Theodosius.

DE Keyserinnen van Constantinopelen, ô siel, plachten hare kinder-bedden te houden in een salet, dat met rycke purpere stoffen was behangen; waer door aen diergelycke geborene den naem van *Porphyrio geniti* wierde gegeven. Dan ick wil dien selfsten lof-tittel en bynaem aen onsen Theodosius liever toeschicken, om de bloemen ende roosen, daer de hemelsche geesten, (soo ick geloof) hem mede bestroyt ende vereert hebben; siende datter soo heyligen Prins wiert geboren, die niet van het purper, maer van wie het purper selfs soude ge-eert worden; en die metter tyt aen synen gout-blinckenden throon eenen helderen glans van deuchden soude geven : soo dat dit heylich kint niet alleen tot troost en blyschap vande aerde, maer veel meer tot vreught vanden hemel is ter werelt gekomen. O doorluchtich Prinsken ! Hoe wel mogen wy vragen, met den Poeët Virgilius :

Quæ te tam læta tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
Wat eeuw heeft het geluck gehadt,
Van voorts te brengen desen schat?
Wat ouders wonnen sulck een kint,
Dat hemel, aerd, en Godt bemint?

Ver-

Verheught u Moeder wiege ſyt ,
Gy baert met hem den gulden tyt ,
De blyſchap voor geheel het ryck ,
Wat vrucht was oyt u vrucht gelyck ?

Laet ons hier dan eene openinge doen van ſyne geboorte, mitſgaders vande wondere ſaecken die de ſelfſte vergeſelſchapt hebben.

De Keyſerinne Eudoxia hadde inden houwelycken ſtaet gewonnen dry dochteren , welcke waeren , Flaccilla , Pulcheria, ende Arcadia, naer welcker geboorte wederom bevrucht ſynde, begaf ſy haer tot goede wercken ende gebeden , ten eynde ſy eenen jongen Prins ende erfgenaem vanden hemel mochte verwerven. Vanden hemel , ſeg ick ; om dat Godt voor ſy ſelven altyt bewaert heeft den ſleutel vande vruchtbaerheyt der aerde , vanden regen , vande vruchten des houwelycken ſtaet , ende vande doot of overledenen.

Middelerteyt ſynder binnen Conſtantinopelen gekomen twee aenſienlycke Biſchoppen, alle beyde mannen van uytmuntende heylicheyt; den eenen genoemt Porphyrius, Biſchop van Gaza; den anderen met name Joannes, die de kercke van Cæſareen in Paleſtinē regeerden. Porphyrius had verſcheyden maelen veel ſpyts, en ſpots, en moetwillige broot-dronckeryen uytgeſtaen by ſommige van ſyne ſtoutſte onderdaenen : Hier over niet weynich ontſtelt (want de boosheyt ſet kanckerwys dapper voort , en beſmet terſtondt oock de geſonſte leden) heeft hy Joannem verwillicht om geſamentlyck in 't Keyſers hof hunne klachten te doen, en ſterck aen te houden, om dit ongeſchaeft volck (die geſlagene vyanden

den van het Christen geloof waren) ter stadt uyt te setten, ende hunne afgodische kercken neder te werpen. Op den thiensten dagh naer datse waeren afgesteken, syn sy ten ancker gekomen in het eylandt Rhodus, alwaer doen ter tyt sich onthiel eenen Eremyt met naeme Procopius, die niet alleen in dese syne woonplaetse, maer oock door alle de aengrensende gewesten, gehouden wierde, gelyck hy oock was, voor een heyligh personagie. Dese twee Prelaten vonden goet den selven, ten minsten met eenen woorden dienst, te begroeten. Doch Procopius, door Godts openbaringe van hunne komste verwitticht, heeftse met beleefde ende vrindelycke ootmoedigheyt bejegent en ontfangen. Onder andere woorden, die inde samen-spraecke wedersyts vielen, is de oorsake van hunne reyse oock te berdt gekomen, mitsgaders de ongetoomde moetwilligheyt der afgodisten, en den bitteren haet daerse mede opgekropt waren tegen de Christenen. Procopius aenhoorende dit met leetwesen, en sloegh syn oogen en handen naer den hemel, dese naervolgende woorden uytboesemende: *Christe sancte, averte cæcam gentem, à sacrilega dæmonum superstitione, ad cæleste pietatis lumen!* „ *O Christe, leydt dit verblint heydens geslacht, vanden goddeloosen duyvel-dienst tot het hemels licht des waerachtigen geloove!* Ende sich keerende naer dese Bisschoppen seyd' hy met een bly aensicht, en met een vrolyck wesen:

„ *Couragie, hebt goeden moedt: want u lieden arbeyt, ende het stuck dat gy voor handen hebt, sal naer wensch*

uyt-

„uyt-vallen. Soo ras als gy binnen Constantinopelen syt „getreden, begeeft u naer het hof van Chrysostomus, gaet „dien heyligen man de handen kussen, openbaert hem de „oorsake van uwe komste, geeft hem gehoor, ende en „wilt niet een strooy breedt wycken van al dat hy u sal „raeden dienstigh en oorbaer in dese gelegentheyt te we- „sen. Wel is waer, dat hy haere Majesteyt de Keyserin- „ne selver niet en sal gaen spreken, om het misverstant „datter tusschen hun beyde kortelincx is opgeresen; „maer hy sal u eenen anderen wegh openen, ende aen „Amantius (een deughtsaem en lofweerdigh man en hae- „ren kamerlinck) ten hooghsten, en op het vrindelyckstem „recommanderen, ende bevelen; die sal u lieden gelyck „hy behendigh is, eene gelegentheyt op-speuren dat gy in „het hof ter audientie vande Keyserinne sult gevoordert „worden. In de eerste aenspraecke sult gy aen haer ont- „decken, ende als in een tapyt ontvouwen den ellendigen „staet uws Bischdoms: ende dan met een heusche ende „beleefde groetenisse u afscheyt ende uwen oorlof nemen. „Maer als u anderwerf de aenspraecke sal gejont wor- „den, dan sult gy aen de Keyserinne van Godts we- „gen beloven, dat sy, soo verre haere Majesteyt de sa- „ke wil helpen doordringen; dat sy, segh ick, tot ver- „geldinge sulck eenen segen vanden hemel sal genieten, „datse bly moeder van eenen jongen Prins ende erfge- „naem sal wesen: want het is de negenste maent datse „bevrucht is van een soontien. Sy, door dese gewenschte „boodtschap vervrolyckt, sal u lieden van stonden aen „alle hebulpsaemen dienst toeseggen, ende van haere „jonst versekeren.

Soo ſprack deſen H.Eremyt Procopius aen de Biſchoppen den trooſt en het hert in't lyf, ende heeftſe met ſynen ſegen en veel goede wenſchen laten vertrecken. Sy gaen dan te ſcheep, lichten ancker, en komen wederom den thienſten dicht onder den wal van Conſtantinopelen. Het eerſte datſe 's anderdaeghs ter handt nemen, is den H.Chryſoſtomum te gaen vinden, die deſe doorluchtige Biſchoppen ontfonck met ſulcke eerbiedinge, als ſyne beleeftheyt, ende hunne weerdigheyt was vereyſchende. Hy yvert voor de ſake, ende toont ſich niet aengenamer te weſen als hun verſoeck, ten minſten door de derde handt van Amantius, ſoo te beſtieren, dat ſy wederkeerende een volmachtigh ſchrift naer Gaza mochten brengen ſoo tot dempinge vande moetwilligheyt als tot uytroeyinge vande goddeloosheyt.

Amantius dan door het verſoeck vanden H.Chryſoſtomus baent den wegh in het hof, ende weet met een ryp beleyt de ſake ſoo voorſichtelyck by de Keyſerinne te ſchicken, datſe den derden voor hare Majeſteyt wierden ontboden. Deſe van hunne komſte verwittight, doet hare ontſchuldinge, mits ſy heel ſwanger was, datſe hun tot den dorpel toe niet en koſte ontmoeten: bidt voorders met een nederigh gemoet, ten eynde ſy voor hare vrucht een geluckige geboorte by Godt wilden verbidden. Deſe weerdige Biſchoppen dienen haer met trooſtige woorden, ende wenſchen datſe een kinder-bedde gelyck als Sara, Rebecca ende als Eliſabeth magh hebben: Voorders doen eene openinge van hun verſoeck, ootmoedelyck

C bid-

biddende, dat hare Majesteyt, gelieve de handt aen het werck te houden, op dat de verdruckte Christenen van Gaza, hare Majesteyts onderdanen (die als terwe staen in 't midden van het onkruyt) eens mochten verquicken, en het hooft boven krygen. Hier op antwoorde de Keyserinne, datse hunne begeerte wel verstaen hadde; dat den katyvigen staet der verdruckte geloovige allen bystant verdiende; datse met de genade Godts de sake by den Keyser soo verre hôpte te brengen, dat de wederpartye sou moeten buygen en ondervallen, en datmen de lastige afgoderye tot den diepsten wortel toe soude uytroeyen. „*Ondertusschen*, seyde sy, *gaet ende vermaeckt u een weynigh* „*vanden arbeydt ende moeyelyckheden uwer schipvaert* „*en zee-reyse*; *ende neemt tot dien eynde dese kleyne* „*gifte in danck, die ick u lieden hier uyt een goet herte* „*behandige*: en dit seggende gaffe hun eene merckelycke somme van penningen.

De mee-weerdigheyt, ô Siel, ende vrindelycke aenbiedinge van dienst, die dese onvergelyckelycke Keyserinne hun is opofferende, verweckt in my een oprechte weerderinge van dese groote Princesse, die voorwaer de doorluchtige kroon, verdient, ende met haere wercken treffelyck naerkomt de woorden, die aen eene Koninginne in haere huldinge vanden Artsbisschop worden voorgehouden. *Accipe*, seght hy, *virgam virtutis & veritatis*; *esto pauperibus misericors & affabilis*; *pupillis viduis & orphanis diligentissimam curam exerceas*. Dat is te seggen, * „*Ontfanght de roede* „*van*

* *Pontificale Rom.*

„ *van deught en waerheyt ; ſyt de arme hermhertigh en*
„ *liefgetal; draeght goede ſorge voor de Weeſen, Weduwen,*
„ *en die verlaten ſyn.*

Ick ſal de Poëſie op deſe woorden eene naerdere bedenckinge laten geven.

Al gaet een Koningin haer wonder ryck vercieren ,
Al is ſy ſtyf van gout, van perlen en ſaphieren ;
Al ſietmen op haer kroon der helſten diamant ,
Die haer rondſom het hooft ſtaet als een vier en brant :
Al draeght ſy wat dat komt van d'Indiaenſe ſtranden,
Al heeft ſy daer noch by den ſcepter vande landen,
Al draeght ſy voor de oogh dat oyt oogh heeft geacht ;
Noch gaeter een cieraet veer boven deſen pracht.
Al draeght d'een op azur de goude leli-bloemen,
Die hun den hemel ſont, daer Vranckryck op magh roemen;
Dat Spaenſe Majeſteyt leeuw en kaſteelen vuert,
Die in den mantel ſyn op 't purper geborduert ;
En dat een Keyſerinn' met Arenden gaet proncken,
Die van robynen hier, daer van karbonckels voncken;
't Is waer voor ieder een is dit een ryck cieraet
Maer daer is noch iet ſchoons, dat 't al te boven gaet.
*En dit, dit was het kleedt: ſoo tuygen * Davids ſangen,*
Daer 's Konink s dochter mêe ſoo prachtigh was behangen :
Een kleedt, dat ſynen glans niet als van binnen hadt,
Van binnen ſynen prys, van binnen ſynen ſchadt.
Daer ſchuylden onder 't kleet een deel bedruckte menſchen,
Die om een trooſtigh woort, om haer genade wenſchen ;
Dies' onder haere jonſt, en haeren mantel hiel,
En allen hulp bewees aen lichaem en aen ſiel.

* *Pſalm.* 44.

Wat kander schoonder syn, dan Weesen te beschermen,
Als over een droef volck goetjonstigh sich t'erbermen?
Wat kander schoondor syn, voor Koninckiycken staet,
Als datmen doet veel godts die suchten onder 't quaet?
Soo gaet dees Keyserin de twee gesanten styven,
En onder haer beleydt den heelen handel dryven:
Sy yvert voor de saeck, sy geeftse goeden moet,
Met hôp dat keeren sal het bitter in het soet.
Dat is haer moey cieraet, dit syn haer schoon juweelen;
Dat sy gaet haere jonst bedruckte mede-deelen:
Als sy die onder haer beschermt voor ongeval,
Dat is het schoonste gout dat haer vercieren sal.
Maer haelt hier imant lof, dient imant hier gepresen,
Dat moet gy, Koningin van aerd' en hemel, wesen:
Wat toevlucht is by u, wat troost in tegenspoet,
Wie isser die gy helpt, en die noch vreesen moet?
Ah wilt in myne doot, wanneer myn oogen breken,
Voor my by uwen Soon een woort ten besten spreken.
Al syn myn sonden groot, jae meulensteenen swaer,
Een oncie van u jonst, verlichtse allegaer.
Ick weet, 'k en ben niet weert van u te syn ontfangen,
En dat gy over my laet, uwen mantel hangen.
*Wat raet dan, myne * Siel! laet evenwel gaen voort;*
Raeckt met de siecke vrouw het tipken vanden boort.

Dan laet ons weder keeren. De Keyserinne dan, om haere beloften naer te komen, heeft het gemoet van Arcadius beginnen te tintelen, om die met soete woorden en bondige reden tot haere begeerte te leyden; ten eynde sy de Bisschoppen mochte troosten, en die godeloosheyt

** Matth. 9.*

deloosheyt eens buyten Gaza mochte gebannen worden. Sy ſoude buyten twyffel hier voor het jaewoort hebben verkregen, en hadde den Keyſer niet te veel ooghmerck genomen op de tollen ende accyſen, die jaerlycx binnen Gaza (als weſende een ſtadt heel volckryck, ende van grooten handel en koopmanſchap) voor ſyne threſooren vergaedert wirden. Nochtans, om de Keyſerinne niet teenemael voor het hooft te ſtooten, noch haer godtvruchtich verſoeck plotſelyck af te wyſen; ſoo ſey hy:

Myns vonnis wegen, ſoo vinde ick geraetſaemer, dat wy de afgoderye van ſelfs allenskens laeten dootbloeyen, en van langer handt doen ſterven: ende op dat dit naer wenſch ſoo mochte uytvallen, ſoo ſullen wy die valſche religie den luyſter met klyn ſtuxkens afpitſen, Verbiedende eerſt de uytwendige ceremonien, daerſe de gemoederen mede betooveren; dan ſullen wy de heymelycke vergaederinge op lyfſtraffe ſetten; wy ſullent hun wel moy maecken, ende wy ſullenſe, gelyckmen ſeght, met een kleyn vierken branden. Maer om hunne tempels ſeffens om verre te werpen, dat ſoude in het nederſtorten ſoo groot gedruys maecken, dat het al te verre inde naebuerige rycken ende aengrenſende provincien ſoude gehoort worden; beneffens dat een algemeen ballinckſchap der afgodiſchen inwoonderen niet alleen een ydele ſtadt, maer oock ydele gelt kofferen ſoude veroorſaecken. Met een woordt, hy en vondt niet dienſtich noch geraetſaem, datmen daer ſoo op eenen bot, met vuyle voeten, gelyckmen ſeght, ſoude doorloopen.

De Keyſerinne, willende toonen datſe niet hert-

neckich en styffinnich by haer versoeck en wilde blyven, antwoordede alleen: *Dat 't gene Constantinopelen aen dese Bisschoppen weygerde, den hemel soude vergunnen, dat ootmoedige traenen en weemoedige klachten in dat opperste hof nimmermeer wedersien en worden; noch datmen daer geen interest en heeft van schatten, van waer dat alle de schatten moeten nederdaelen.*

Hier op heeft Eudoxia de weerdige Bisschoppen ontboden; ende heeft die met leetwesen verhaelt, hoe dat sy volgens haere belofte de saecke hadde meenen te verrechten, maer datse kleene genegentheyt daer toe inden Keyser bespeurt hadde; als oock dat de Thresoorieren van het ryck vonnisten, dit teenemael aen syne Majesteyt naedeelich te wesen; oversulcx datmen moest gedulden, datmen den tyt wat soude aensien, en de vrucht laeten rypen, eermen die gonck plucken. Porphyrius, Bischop van Gaza, ende principaelsten dryver vande saecke, als dier het meeste oock wel was aen gelegen; bemerckende dat de Keyserinne alle haere macht ende crediet niet en hadde ingespannen, spreckt haer aen met dese korte, edoch gewisse woorden.

Mevrouwe, dat haere Majesteyt gelieve sterck aen te houden, sonder ooghmerck te nemen op de jaerlyckse penningen daer den Tresoor van soude ontbloot worden; ende tot vergeldinge van uwen dienst en voorspraeke, soo verseker ick uwe Majesteyt van Godts wegen, dat gy blyde moeder sult worden van eenen jongen Prins, daer gy tegenwoordich mede bevrucht, syt, ende sult den selfsten in korten tyt aen uwe syde het Keyserdom met groote vreught sien regeren.

Gy

Gy ſult eer korts een ſoete vrucht,
Eer korts op uwen ſchoot ontfangen;
Die, tot een vaderlyck genucht,
Sal aen ſyns moeders boeſem hangen.
De maet van vrintſchap die g'ons doet,
Is die Godt tot u houden moet.
Dus yvert kloeck in dit goet werck:
Spant hier toe in u macht en ſinnen:
Bant kettery van onſe kerck:
Wat gy ons geeft meer ſult gy winnen;
Eer korts hebt gy met vreughden groot
Het ſchoonſte Prinsken op den ſchoot;
Het ſchoonſte Prinsken datmen ſagh,
Ryck van verſtandt en ryck van gaeven.
Waer blyft gy, ô gewenſchten dagh!
Die ons door hem met trooſt moet laeven?
Komt haeſt u maeckt dees moeder bly,
En weert van ons de kettery.

De vrouwen (die altyt begeerich ſyn om iet volmaeckter voorts te brengen als ſy ſelver ſyn, ende die ſoecken moeders te ſyn van mannen, daer ſy ſelver maer en ſyn vrouwen; beſonderlyck als daer door het geſlacht verſekert en opgeſtekē wort) hebben een toom-looſen drift om eenen ſoon te baeren, gelyck de verſekeringe van dien aen Eudoxia een onuytſprekelycke blyſchap veroorſaeckte. Soo dan ſy, die te vooren haer niet ten vierichſten hier in en hadde gequeten, belooft ſulcken byſtandt tot voltreckinge van allen, datſe (by ſoo verre nochtans ſy met eenen jongen Prins geſegent word) niet alleen de afgoderye en ſal uyt monſteren, de tem-

 pels

pels doen slissen; maer datse noch op de selfste plaetse soo heerlyck kercke sal vanden grondt doen oprechten, dat ieder een sal konnen oordeelen, dat Eudoxia alsoo milt is van handen, als sy is danckbaer van herte. Porphyrius, haer met vrindelycke woorden hier over bedanckende, nam syn afscheyt in alle beleeftheyt, en bleef binnen Constantinopelen, om de waerheyt van syne voorsegginge, en des jongen Princens geboorte af te wachten.

Ten liep niet lanck aen of Eudoxia quam te geliggen van eenen schoonen soon, den welcken is onsen Theodosius, tot wiens lof wy schryven. Qualyck was hy geboren, of hy en wiert gedeckt met het purper koninckclyck kleedt; men noemt en roemt hem Augustus, met voornemen van hem 't toekomende jaer als Prins en erfgenaem van het Keyserdom te verklaeren. Heel Constantinopelen springht op van blyschap door dese geboorte: de stadt is over al beplant met pecktonstaecken en vreughdevieren, men stroyt het gelt onder het volck, voor het hof laetmen den wyn dagh en nacht in overvloedicheyt springen, en wat vlyticheyt en vreughden datmen aenwendt, noch en kanmen niet genoech yveren voor dese blyde geboorte, waermede samen het geluck en den voorspoet van het ryck schynen ter werelt te syn gekomen. Laet ons hier een weynich op den bergh van Parnassus treden, en aen de doorluchtige vooroudes, over de geboorte van desen Prins, geluck wenschen; ick sal daer op de woorden van eene uytnemende penne toepassen.

Illustres animæ, quos cælo Martia virtus

Ad-

Addidit ...... parvum ſpectate nepotem,
Qui primum teneris implet vagitibus auras;
Nunc vultu; belli ſtudiis & laudibus olim
Vos referet: neque deluſos ſpe tollet inani.
Nota ſecuturus veſtigia. Vos modo cunas
Cingite, qua toties cinxiſtis tempora lauro.
Eſt aliquid veſtros annoſa per atria vultus
Ordine ſpectari; finitaque bella triumphis,
Et genus & titulos, & res & nomina regum
Subſcribi ſtatuis. Sed non ſimulacra vetuſta
Laus ſunt prima domus: debent ſculptoribus artem:
Omnia ſint ſimiles vultus, habitumque, vigoremque,
Ardenteſque oculos; nihil eſt in imagine vitæ.
Hic puer, hic veſtræ major virtutis imago eſt.
Vivitis, heroes, ſeries longiſſima, tanti
Sanguinis autores, & adhuc ſupereſtis in illo
Pectore: non toti fato ceſſiſtis & umbris. &c.

Soo ſchreef op een andere gelegentheyt deſen treffelycken Schryver, wiens woorden ſoo vol luyſter ſyn dat ickſe maer en kan in onſe taele doot verwen.

O gy, die ſtammen ſyt van Keyſerlycke Vorſten,
Hier hanght een jongen Prins aen moederlycke borſten,
Hier is u kleyne neef uyt u doorluchtich bloet,
En uwen erfgenaem van kroon en van gemoet.
Al is hy jonck en teer, noch kanmen uyt ſyn weſen
Het ridderlyck geſicht van ſyn voorouders leſen:
Maer laet hem groeyen aen, tot dat hy voert de pyck;
Dan toont hy in het veldt, hoe hy u is gelyck.
Begint dan met ſchoon lof ſyn wieghsken te vercieren,
Het ſchoonſte datter groeyt dat ſyn u kroon laurieren:

* **Iacobus Wallius.**

Bestrooyt daer mêe den Prins, besteckt daer mêe den helt,
Tot dat hy naderhandt die selfs pluckt in't velt.
'T is treffelyck om sien, in adelycke bouwen,
Syn ouders staen in brons of marmersteen gehouwen;
Waer onder in fyn gout dit lof-schrift staet geplant;
Die sloegh het Vyandts Heyr, dees won syns vyandts lant
Hoe ryck dees beelden syn van konst en van metaelen,
Nochtans en konnen sy niet by het leven haelen:
Al siet ger 't wesen in, en oogen vol van vlam;
Ontbreckter binnen siel, soo ist van buyten tam.
Maer hier gaet weer u bloet en kloecke geesten leven,
Waer door gy meenich heldt en leger hebt sien beven.
Wat man steeckt in dit kint? Hy toont noch metter tyt,
Niet dat hy u gelyckt, maer dat gy't selver syt.

Dese geluckige geboorte, ô siel, is eene bevestinge ende heeft bekrachticht de voorseggingе vande twee groote Prelaten; welcker hope ongetwyfelt hier door merckelyck sal ontvonckt worden, met betrouwen dat hier door den bedruckten staet en stadt van Gaza wel mochte verquicken; ten sy men in het hof vanden Keyser Arcadius alte veel siet op de financien en dat het Christen geloof (gelyckmen seght) aen het Kisten geloof moet wycken.

IV. CAP.

IV. CAPITTEL

Sedenleeringe, nopende het ſtuck van Religie, ende de materie van ſtaet; wiens voordeels van beyde aldermeeſt moet beyvert worden: en dat het tydelyck aen het eeuwigh moet wycken.

ICk bekenne gerne, ô ſiel, dat het verre is buyten den reyck van myn verſtandt grondich en bondich van deſe voorgewende ſaecke te ſpreken; ende hadde wel gewenſcht gehadt, die in het voorby ſeylen, als met, den vinger mogen aen te wyſen. Maer om dat ick bemerck, dat het hof van Arcadius oock met deſen miſt is overduyſtert; ſoo ſal ick dit naervolgende, tot verlichtinge vande vraege, voortsbrengen; ſoo nochtans, dat ick tot uwen laſt ſtelle het vonnis daer over uyt te ſpreken.

Ende voor het eerſt, ſoo bevalt my boven maeten eenen aerdigen en ſinrycken treck vanden Koninck Salomon; dat was dien Koninck, in wiens tyden den vrede ende rechtveerdicheyt elckanderen omhelſden. Deſen Koninck, om te bethoonen in wat eene hooge weerderinge hy hiel ſynen *Raet* van ſtaet, die daegelycx over het gemeene beſt moeſt aeſſemen, heeft voor dien een koſtelyck Paleys doen opbouwen, ende dat ge-

noemt

noemt. * *Domus judicii; Dat is, Het huys des vonnisse:* jae door eene uytstortinge van syne beleeftheyt, had hy noch gestelt, datse geenen anderen wyn en souden drincken, als den genen die op Godts autaer voor eene offerande gestaen hadde: den welcken geperst wierde uyt druyven, gelesen vanden wynstock die den Koninck Salomon met syne eygen handen geplant hadde.

Is het my geoorloft te gissen naer het doelwit dat den Koninck hier voor hadde; my dunckt, dat hyse door desen dranck eene lesse wilde inscherpen, als dat hunne raetslaegen altyt behoorden naer den autaer Godts ende 't voordeel der Religie te smaecken: want dat is de krachtichste middel, om het ryck oock in het tydelyck voort te setten. Hier op slaen de gulde woorden vanden H. Augustinus: *Illos felices Reges & beatos judicat christiana Religio, qui suam potestatem, ad Dei cultum maxime dilatandum, Majestati ejus famulam faciunt:* † dat is te seggen: "*Het Christendom acht sulcke Koningen* „*voor geluckich en saelich, die hunne macht ten dienst* „*der verbreydinge van Godts eere syn gebruyckende.* Soo dat den H. Augustinus met het woordeken *famula* wilt bethoonen, dat den staet is de staet-joffrouwe; de Religie, de Koninginne. Welck nu van twee billycker is, of dat mevrouw aende dienstmaeght sal gebieden, of wel dat de dienstmaeght Mevrouwe op den hals mocht treden, is soo klaer, dat het eenen blinden soude konnen tasten.

Desen wyn en sal niet smaecken aende verseeuwde mon-

* *Caussin. tom. 2. l' homme d'Estat sec. 1.*

† *Lib. 5. de carit. Dei cap. 24.*

monden van de Machiavelliſten; die ſich valſchelyck inbeelden, datmen het voordeel vanden ſtaet magh handthaeven, oock met verkleeninge ende naedeel der religie; gelyck wy dit, onder de raetsheeren van Conſtantinopelen, in het ſtuck van Gaza ſien geſchieden: die om een handt vol gelts, de voortſplantinge van het H.Geloof, ende den vrede van de Kercke verhinderen. Maer hoe vinnich treedt diergelyck op den teen den Sophiſt Lucianus, met deſe verſieringe! Hy ſeght dat de Deucht, dat is de Religie, quam kloppen aende poorten van het paleys van Jupiter: doch wat ſy klopten of niet, het was al voor een dooven mans deur geklopt; want wat gerucht of wat getier datſe maeckte, niemandt en ſach naer haer om; ſoo dat ſy haer moeſt gedulden, ſonder binnen gelaeten, veel meer ſonder verhoort te worden. En daer en tuſſchen wat ſwaere ſaecke van gewicht en van gevolgh meynt gy dat doen ter tyt Jupiter met ſyn ſtaetſmannen hadde voor handen? Het conſult of de beraetſlaegingen daerſe mede beſich waeren, liepen op dit punt, en draeyden in dit gehenge; te weten, op wat maniere datmen de kalabaſſen ende pompoenen ſoude voorſien van water; ten tweeden, hoemen alderbeſt ſoude te neder-leggen een verſchil en woorden-twiſt, dier tuſchen de ſomervogels ende de ſchoenlappers waeren gereſen; voorders hoe veel vleugeltiens datmen de weſpen ende de horſelen ſoude geven. Verandert hier den naem van Jupiter in Arcadius, ende de uytlegginge vande fabel is gevonden: want in dit hof houden ſy de ſelfſte ſtreeck; Sy ſien, gelyckmen ſeght, naer het hinnen ey, en het ganſen ey gaet
ver-

verloren; en laeten ſoo voor een kleyn tydelyck profyt, een eeuwigh goet ſich ontſnappen.

Uwe Majeſteyt, Conſtantine, hadde hier in een beter ende geſonder oordeel, dat gy betoont hebt in het dempen ende uytroeyen van eenige ketteryen, op het verſoeck ende aenhouden der Biſchoppen; vande welke gy oock met deſe woorden in het Concilium van Niceën ſyt begroet geworden: *Wy hebben voorwaer* (ſoo ſprack uyt den naem van altemael Euſtatius, opperhooft van deſe geeſtelycke vergaederinge) *wel eene groote verbinteniſſe, O geſalfde Majeſteyt! om den levenden Godt een onſterffelycke offerhande van danckſegginge te doen; om dat hem gelieft heeft uwen perſoon te verkieſen, tot op den verhevenſten throon vande gantſche werelt, op dat gy de afgoderye ſout onder de voet brengen, den luyſter van Godts autaeren verheffen, ende het Chriſtendom in eene gewenſchte vrede verſekeren ende vaſt-ſtellen. Ongetwyfelt dit is een werck vande handt vanden Almachtigen, die wy niet alleen niet en hadden te verwachten, maer ſelver niet en hadden derven wenſchen. Het is een ſaecke van d'ander werelt, te ſien hoe veel tempeeſten gy in korten tyt geſtilt, hoe veel afgodiſche wieroock-wolcken dat gy opgeklaert hebt, hoe veel ſchroomelycke ſuperſtitien dat gy verſmacht hebt. De werelt, die te vooren met alle goddelooſe vuylicheyt beſmet was, is geſuyvert: den naem vanden Saelichmaecker hebt gy, gelyck als op de vleugels vande winden, gedraegen tot de vergelegenſte volcken. Godt den Vader wort geglorificeert, Godt den Soon wort aenbeden, Godt den H. Geeſt wort verkondicht, de H. Dryvuldicheyt is bekent aen alle de geloovige.*

En dit' ist, ô heer Keyser! op wie dat steunt de grootdaedicheyt van u ryck, ende gelyckerwys u geluck is onscheybaer van syn glorie, soo betrouwen wy dat gy door vermeerderinge van syn eer bekomen sult de vergrootinge van uwen staet, die soo veel te meer voorwaerts in aensienlyckheyt sal winnen, hoe hy meer achterwaerts aen de Religie sal staen.

Op welcken sin den H.Leo Paus, met syne uytnemende welsprekentheyt, eenen brief schreef aenden Keyser Marcianus, syne doorluchtige deughden ten hooghsten uytblasoenende. *Studiosissimos*, seght hy, *vos Ecclesiasticæ pacis agnovi: cui sancto desiderio digna æquitate confertur, ut quem statum cupitis esse religionis, eundem habeatis & regni.* * ,, *Wy verstaen met ons vernoegen,* ,, *hoe seer uwe Majesteyt yvert voor de rust ende vrede van-* ,, *de H.Kercke: gewis dat soodaenige goetjonsticheyt van* ,, *Godt, gelyck het reden is, sal gesegent worden; en dat* ,, *de religie en u Ryck gelycker handt in voorspoet sullen* ,, *aenwassen, en in voortplantinge wyt en breet sullen toe-* ,, *nemen: soo* verre ist van daer dat de schaede vande Religie het profyt kan wesen vande Rycken.

En dit ter oorsaecke vanden verdraeyden staet-sucht, die wy tegenwoordich gepleeght sien binnen Constantinopelen. Maer om hier in, ô siel, oock eens op onsen eygen pols te tasten; dunckt u niet, dat wy somtyts oock al in dat gast-huys sieck liggen? Dat is te seggen; syn wy niet dickwils vlytiger voor het tydelyck als voor het eeuwich? Vallen wy niet met meerderen drift op het gene dat aerts is, als wel op het gene dat hemels

* *Epist.42.*

hemels'is? De redenen van onſen ſtaet; en, van ons huyſgeſin, van onſe goederen, wegen die niet al ſwaerder by ons, als wel het gewicht van Godts-dienſt, Godts eer en glorie? Ontwyfelyck dat wy meer als eens het edelſte ſtellen achter het ſlechſte.

Hier op ſlaet het ſlagh vertoogh vanden Comediant, die op het tonneel dede verſchynen de uren vanden dach die ter vierſchaer quaemen voor Saturnus. Die van den Gods-dienſt, verſchenen als naentiens; en die van affairen en coopmanſchap, waeren groot als reuſen: waer over de eerſte als aenklaegers ſterck aendrongen; wou-men hun geen voordeel doen, dat nochtans de reden vereyſchte, datſe ten minſten gelyckelyck beneffens de andere inde beſittinge des tyts ſouden geſtelt worden. Dit was eene verſieringe, in het ſpel vande Comedianten; maer een waerheyt, in onſe manieren. In plaetſe van duyſenden, daer ick dit mede ſou konnen bekrachtigen, ſal icker maer eenen voorts-brengen tot beveſtinge. 'T is een geſchiedeniſſe die ick vanden H. Vincentius, dat groot licht der Orden vanden H. Dominicus, ſal leenen inde Contreyen op de Moeſel ſeght hy, woonde ſeker perſoon, die, gelyck de kinders die op hun hooft ſtaen, hadde ſyn herſens en gepeyſen naer de aerde, en het hol van ſyn voeten ſtack hy naer den hemel. Hy bouwde hier het een huys voor, en het ander naer, ſonder eens op de toekomende werelt te peyſen. Dan gelyck de doot alſoo komt te kloppen op de deuren vande rycke fockers, als aende ſtrooyen huttekens van arme lieden; hy is oock gedaecht geworden om van hier te ſcheyden.

* *Feria. 2. poſt Oculi.*

ſcheyden. Hoort nu eens ſyne droeve, maer al te ſpaede klachten, doen hy nu lagh op ſyn ſterven;als wanneer hy by de vlamme vande gewyde kerſe veel klaerder ſagh, als oyt by de middaghſe ſonne:

Iſt dan met my gedaen! Daeght my het bitter ſcheyden?
Verbiedt het noot-lot my een weynich tyts te beyden?
Moet ick hier ſeffens uyt op eenen oogenblick?
Ah deſen doorganck is vol bangigheyt en ſchrick!
Lancx onbekenden wegh, lancx blinde duyſterheden,
Diep inden ſwerten nacht, moet ick eylaes gaen treden:
Daer ick noch kennis heb,noch vrint,noch bloetverwant,
O ſchrickelycke reys, naer ſchrickelycker landt!
Wee my raempſaelich menſch, die inde aertſche hollen,
Met lyf, en hert, en ſiel gevroet heb als de mollen.
Iae Aertſcher als de aerd' heb ick de aerd' geſocht:
Nu voel ick hoe de aerd' heeft d'aerd' in druck gebrocht.
Wat heb ick al geſlaeft om huyſen op te bouwen,
Met gevels van arduyn, met hoogh-verheven ſchouwen,
Met kelders van tiras? Daer heb ick gelt en goet,
Daer heb ick aen beſteedt myn ſweet en 's herten bloet.
Hoe menich eycken boom heb ick doen nederhacken?
Hoe menich duyſent ſteen ded' ick ter weken backen?
Hoe menich ſchuyt vol kalck is op myn erf geloſt?
Voorwaer geheel het dorp dat won by my den koſt.
Ick kan, wanneer ick wil, op bergen en in dellen,
Tot vyfenvyftich toe myn ſchoonſte huyſen tellen.
Iae is hier wyt en breet een pacht-hoef ſeer beſaemt,
Of een ſchoon brouwery, ſy is naer my genaemt.
Hier in is myne jeught, hier ſyn myn groenſte jaeren,
Hier in is al myn ſorgh en ſchoonen tyt gevaeren,

Ah had ick tusschen bey daer boven iet geplant!
Daer boven, waer dat is ons saelich vaderlant.
Ah had ick tusschen bey de hant aen 't werck geslagen!
Nu waer ick naest by troost, nu waer ick veer' van klaegen.
Maer neen: ick bleef verblint, soo dat ick niet en sagh,
Wat troost my naer myn doot in sulck een wooningh lagh,
Dies gonck ick altyt voort in metsen en in bouwen,
Ick nam met blyschap aen dat my sou bitter rouwen:
Want hoe den schoonen bouw al hoogh en hooger gonck,
Hoe dat myn aerts gemoet al diep en dieper sonck.
Ist nu niet wel geslaeft by nachten en by daegen,
Midts ick niet eenen steen van hier kan mede draegen?
Siet seven voeten aerd, vier plancken dat ist al,
Dat ick ter nauwer noodt noch van hier draegen sal.
O siel, wy syn verdoolt op dees verkeerde streken,
Wy syn verr' buyten 't spoor, verr' vande deught geweken.
Ons ooghmerck heeft eylaes syn doelwit heel gemist,
Wy hebben om wat slyckx het eeuwigh goet verquist.
Och had ick nu gesticht, gemerckt ick eens moest sterven,
Een kluysken noch soo kleyn, en dat op 's hemels erven!
Soo had ick mynen t'huys, soo wist ick nu waer gaen,
Soo sou daer voor myn siel een wooningh' open staen.
Maer neen, 'k heb als een spin, met uytgemerghde leden
Het sap van myne jeught schier uyt myn hert gesneden:
Ick heb gerost, gereyst, geslaeft myn leven lanck;
En naer veel sweets en leets ist schraelen vliegenvanck.
En als ick hôpten rust en blyschap mynder sielen,
Dan snelt die bleeke doot en stapt my op de hielen.
Hoe straf is haren pyl, die 's menschen 't hert doorboort!
'K word' in myn eygen werck, gelyck de spin, vermoort:

Den

Den ſyde worm voorwaer die werckt met ryper ſinnen;
Die weet een nutter ſtuck, een huys voor hem te ſpinnen:
Daer ruſt hy naer ſyn doot, en wort allenskens vlugh,
En krygbt ſoo met den tyt noch vleugels op den rugh:
Daer mee verlaet hy d'aerd' en allen aertſche ſaecken,
En gaet een ſoeter locht, een ſoeter licht genaeken.
Ah had ick ſoo geleeft, en myne plicht voldaen!
Ick gonck miſſchien van daegh noch boven ſon en maen.
Dan, wenſchen komt te laet alſt leven is verloopen:
Dat my eens wirt geveylt, en ſtaet niet meer te koopen.
Nu ſiet gy, aertſche ſiel, dat onſe vruchten ſyn
Berooſt van allen trooſt, vervult met alle pyn:
O waer't noch eens te doen; Ick gonck het wyſer ſchicken,
Geen wereltsgoet voorwaer en ſou myn hert verſtricken:
Myn eerſte ſorge waer te ſtichten eenen bouw,
Die in het paradys voor eeuwigh dueren ſouw.
Maer nu dit is te laet, en geenen tyt kan keeren:
Soo iſt noch tyts genoegh om hier een leſſ' te leeren;
Wat gy behert of niet in dit droef traenen dal,
Wilt ſiel en ſaelicheyt beſorgen eerſt voor al.

Soo ſprack hy op ſyn dootbedde, ſiende dat hy het weerdighſte het minſt beyvert had; gelyck dit met ſinrycke woorden door den H. Eucherius wort beveſticht: *Primas apud nos curas, quæ prima habentur, obtineant; ſummaſque ſibi ſollicitudinis partes ſalus, quæ ſumma eſt, vindicet; hæc nos occupet in præſidium & tutelam ſui, non jam plane prima, ſed ſola.** " *De ſaecken die van meeſte gewicht ſyn, behoorden wy aldermeeſt te beſorgen; ende* ,, *onſe ſaelicheyt, daer't al aen hanght, moeten wy op't* ,, *hooghſte beyveren; die is niet alleen de meeſte, maer oock*

* *Epiſt. ad Valerianum.*

 de

„ *de eenige die ons ſtaet te beherten.*

Deſen wyſen ende geſonden raet, is by den voorgemelden rentier, tot ſyn groote ſchaede ende naedeel ſynder ſaelicheyt, teenemael veronnachtſaemt geweeſt. Ende al iſt ſaecke datmen tegenwoordigh inden raedt van ſtaeten te Conſtantinopelen, meer het ooghmerck neemt op het tydelyck als op het eeuwigh; ende dat materie van ſtaet by den Keyſer meer overweeght als de Religie; ſoo ſalt Godt even wel ſoo ſchicken, dat de gemoederen herſtelt, ende de gunſticheyt van het hof ſal gewonnen worden; ten eynde den Godtſdienſt, die voor en boven allen dingen moet gaen, binnen Gaza in meerderen luyſter ende geruſticheyt herſtelt magh worden, tot eene gewiſſe leeringe; dat materie van ſtaet moet wycken aen de religie; en dat aenden Keyſer wel ſyn recht, maer aen Godt eerſt ſyn glorie moet gegeven worden.

Hier ſtaet nu te ſien of de weerdige Biſchoppen den vogel, daerſe naer gemickt hebben, geholpen door de beſtieringe ende goetjonſticheyt vande Keyſerinne, ſullen ſchieten.

Het

Den doop van den Jongen Theodosius *geeft oorsaeck tot d'uytroeying der afgodery binnen Gaza.*

Komt gy schynen
Sy verdwynen.

Het voorgaende sinnebeelt wort breeder uyt-geleyt, en toegepast aen de historie van Theodosius.

LAet ons, ô siel, eens met verstandt
Dit beelt gaen nemen by der handt:
Al schynt een saeck slecht in't gesicht,
Sy geeft een les die wonder sticht;
En kan aen hersens noch soo kloeck
Wel dienen voor een stommen boeck.
Den swerten mol, den groenen puyt,
Daer treckt men onderwysingh' uyt,
Wat leert ons niet den nachten pier?
En noch veel meer de wacker mier?
Gelyck de spin met haeren draet,
En 't bieken met den honinch-raet?
Daer is wat meer aen als den schyn,
Dat kleyne groote leeraers syn;
Op desen voet gaen dan het beeldt,
Dat hier oock voor u oogen speelt.
De vledermuys, dat vuyl gespuys,
Den schrick by avondt in een huys,
Waer van een ieder roept en tiert;
'T sy dat het over taefel swiert,
Of vlieght ontrent een ledikant,
Terstondt den bessem inde handt;
En tot het dier is op de vlucht,
Is heel het huys vol ongenucht.

Men maghse jaegen soomen wil,
Ick staе wat op den handel stil:
Ick sie in desen vuylen aerdt,
Wat schoonder leeringh' dat hy baert.
Soo lanck den nacht met duysterheyt
De werelt deckt en overspreyt,
En dat den hemel soetjens draeyt,
Met menich gulde sterr' besaeyt;
Tot dat den purpren daege raet
Den bruynen nacht verdwynen gaet;
Soo lanck ist dat dit happigh goet
Syn jaght oock op de muggen doet,
En voert soo menich witte mot,
In't diepste van syn duyster kot;
Soo dat de vledermuys dan leeft,
Als niemant schier geen leven heeft;
Als ieder light in rust versmaght,
Dan is sy vlytigh op de jaght.
Maer als de son hier wederkeert,
En ons haer gulden hooft vereert,
En schiet op ons een helle strael;
Strax dit gesnor schuyft altemael,
En kruypen in een ancker gat,
En ruymen soo de heele stadt.
Nu wil ick hier tot vast besluyt,
Een nutte leeringh' trecken uyt.
Ick segh dit broedtsel vanden nacht,
Dat niet als schrick heeft voortsgebraght,
Dat, dat is vol afgodery,
En niet als boose kettery.

Hoe heeft die Gaza niet ontſtelt?
Hoe veel autaeren neer gevelt?
Wat kercken heeft ſy niet ontwydt
Door ſwerten haet, en bleeken nydt?
Haer laſtertongh vol hels fenyn,
Koſt nieuwers ſonder quetſen ſyn.
Sal dan altyt dit vuyl geſpuys
Voor Gaza ſyn een eeuwigh kruys?
Neen, neen, een nieuwe ſon die naeckt,
Die jachte op de jaegers maeckt;
Den jongen Prins komt vanden doop,
Flux dit geſpuys vlucht over hoop;
Dit modderigh, dit vuyl gewoel,
Gereſen uyt den helſchen poel;
Dees duyvelſche afgodery,
Met al die ſwerte ſpoockery,
Die wort gebrantmerckt uyt de ſtadt,
Eer dat die peſt meer wortel vadt.
O grys, ô ſuyver Roomſch geloof!
Hier wort geſlut den ſielen roof,
Den moordtkuyl wort weer toegeſtopt;
Al ſit de hel met ſpyt gekropt.
Dat Gaza en geheel het landt
Nu vry ſyn, vreughde vieren brandt;
Te meer om dat geruſticheyt
Haer reys naer deſe ſtadt bereyt;
Haer gulden waegen komt al aen,
Waer in ſneeuw-witte peerden gaen;
Sy ſit gekleedt in't colombien,
Wat vreught iſt deſe Maeght te ſien!

Die over al waer dat ſy rydt,
Met handen vol het ſilver ſmydt,
En goude munt lancx elcke ſtraet,
O willekom voor deſen ſtaet!
Gy ſult verblyden ons gemoet,
Met goet dat beter is als goet;
Terwyl dees Prince ſon verſchynt.
Waer door uyt Gaza gants verdwynt,
D'afgodery, dat vuyl gebras,
Dat helſcher als de helle was.

V. CAPITTEL

Aerdigen vondt, ende verſtandigen treck vande Keyſerinne, waer door de twee voorgemelde Biſchoppen tot een gewenſcht eynde van hun verſoeck gevoordert worden.

DE vernufſte invloeyingen, O ſiel, ende ſpitſvinnige invallen, daer godtvruchtige vrouwen ſomtyts uyt den hemel mede begaeft worden, weten een ſaecke ſoo geluckelyck te beleyden, dat geen mannen, met alle hunne wysheyt en gefronſelde voorhoofden, iet ſoo behendelyck ſouden konnen uytvoeren. Leeſt hier op deſe naervolgende regelen, ende gy ſult in Eudoxia een vol bewys van myn ſeggen konnen ſpeuren.

Op dat dan het goet en heyligh voornemen vande Key-

Keyſerinne niet vruchteloos en ſoude afloopen, heeft ſy de heele ſaecke en haeren raedt tusſchen vier oogen gehouden, ſoo datter niemant ter werelt af en wiste als ſy, en haeren Camerlinck Amantius. Het ſecreet en het stilſwygen is de ſiel van allen aenſlagen. Hoe overaerdigh heeft dit ons ſinnebeelt-wyſe voor oogen, gestelt ſyne Excellentie Saavedra? Hy ſchildert eenen valck, die het belleken van ſynen poot is afpickend e, met dit onderſchrift, ofte deviſe:

Fama nocet.
'T gerucht
Maeckt vlucht.

Want aengeſien den valck tot ſyn jacht van doen heeft ſnelligheyt, en stilligheyt, op dat de vogels, die niet gewaerſchout en ſyn, te lichter mochten geklaeuwt worden; die anderſints door't geklanck vande bellekens aengewackert, ergens een ancker-gat of eenen dichten doorn-boſch winnen: ſoo gaet Eudoxia te werck; en, ſonder veel ramoer te maecken, beleght ſy alle dingen ſoo voorſichtelyck ende heymelyck, dat ſyſe die hier in ſprekens hebben, onverſients ſal vangen eer ſyt ſullen weten.

Naer dat deſe Keyſerinne geluckelyck van eenen jongen Prins verlost was, wetende dat de vrucht, die ſy gebaert hadde, aen haer oock eene nieuwe verbinteniſſe voortſgebrocht hadde; heeft ſy den achtsten dagh van haer kinderbedde, de twee weerdige, Biſchoppen ontboden; de welcke ſy ontfonck aen de deure van haere ſaele. Ende nemende op haere ermen den kleenen Theodoſius, gedeckt met een purperen kleedt, ſey

ſy: *Siet daer, heylige Vaders, dat is de vrucht van uwe gebeden; wilt de moeder en haer lief kint ſegenen:* ende buygende haer hooft met een nederich gemoet, heeft met alle eerbiedinge den ſegen met het kleyn Prinsken ontfangen. Hier naer dede ſy haer ſtoelen dienen, om te ſitten ende raedt te ſlaen, hoe en op wat manier de ſaecke alderbeſt beleydt, ende uytgevoert ſoude konnen worden, tot verminderinge van haere verbinteniſſe, ende tot vermeerderinge van Godts glorie.

Hier nam Porphyrius het woordt op, ende begoſt aen Eudoxia ſynen droom van den voorgaende nacht te beſchryven. My docht, ſey hy, dat ick was binnen Gaza inde kercke vanden afgodt *Marna*, ende dat uwe doorluchticheyt my eenen boeck van het H.Euangelium gaf in handen, met verſoeck dat ick den ſelven ſoude ontvouwen, ende leſen de plaetſe daer myn oogen eerſt ſouden op komen te vallen. Waer over ick den boeck heb genomen, ende dien open ſlaende vond' ick deſe woorden; by den H.Euangeliſt Mattheus. *Gy ſyt Petrus, ende op dien ſteen ſal ick myn Kerck bouwen, en de poorten der hellen en ſullen daer tegen niet vermogen.* Waer op haer Majeſteyt datelyck voeghde: Couragie, ſchept goeden moet, wy en hebben aen een goede uytkomſte niet te twyfelen; want ick bemercke, dat uwen droom, ende myn voornemen op het ſelfſte uytvallen. Binnen korte daegen, verhope ick dat de vrucht die my Godt verleent heeft, ten heyligen doop ſal gedraegen worden, ende met deſe gelegentheyt moeten wy den ſlagh geven. Gaet dan ende ſtelt op het papier een ſoodaenich en wytloopich Requeſt, als gy ſult oordeelen

len dienstig te wesen tot uytvoeringe van uwe begeerten. Dit selfste sult gy-lieden opdraegen aen den jongen Prins, alsmen hem uyt de Kercke wederom naer huys sal brengen. De rest neme ick tot mynen laste: want den Edelman die hem draegen sal, sal ick met behendigheyt soo onderrichten, en een heyligh bedrogh soo inscherpen; dat ick my vastelyck inbeelde, door de genaede ende medewerckinge Godts, dat wy ons doelwit sullen treffen. Hier op nemen hun af-scheydt de twee HH. Bischoppen, ende vervatten in hun *Request* niet alleen de uytroyinge der afgoderye, en het afbreken des tempels, maer laeden en voederen het selfste met veel andere privilegien en vrydommen voor hunne Kercken.

Den gestelden dagh vanden H. Doop is ten langenlesten verschenen. De heele stadt wort behangen en verciert met tapyten, inder voegen dat Constantinopelen maer een hemels Jerusalem schynt te wesen. De son selfs, met alle die flickerende lichten, overdeckten de stadt met soeter en met blyder straelen. Het kint wort naer den H. Doop gedraegen met eenen weergaerloosen sleyp, vol luyster en grootdaedigheyt. Den dienst ende ceremonien worden volbrocht door den H. Joannes Chrysostomus, ende inden doop is hy Theodosius genoemt, naer synen grootvader.

Dit altemael volbrocht synde, syn sy altemael in eene goede ende staetelycke orden te kercken uytgekomen. Den Prince, en de groote Heeren van het hof bloncken in hunne goude-lakene kleederen als ginsterende sterren. Alle die vande lyfwachte waeren toegerust op

het

het ryckste. Die de witte flambeuwen droegen, gongen oock in witte kleederen verdoovende ſchier de ſon door de ontelbaerheyt hunder lichten. Maer boven al ſoo verſcheen daer den Keyſer Arcadius in eene glorierycke ende doorluchtige gedaente, aenſienlyck door eene uytmuntende Majeſteyt, als eenen die aen het Ryck en aen heel den Ooſten eenen nieuwen Keyſer hadde gewonnen. De Weerdige Biſchoppen Porphyrius ende Joannes beſaegen dit altemael met niet mindere verwonderinge als herten vreught, ende merckende dat den Edelman met den jongen Prins de kercke quam uytgetreden, ſoo hebben ſy met eene diepe ootmoedigheyt hun *Requeſt* geleet op het borſtjen vanden jongen Theodoſius, afwachtende met verlangen wat de vernuftheyt vande Keyſerinne hier voorder op hadde gevonden. Ende ſiet, den Edelman nam op ſtaende voet het boexken inde handt, geveynſende al of hy't aen den jongen Prins voorhiel om te leſen: waer over ſoo den Keyſer met allen de hovelingen omſach en ſtilſtont, wiſt den gauwen Edelman behendelyck en geſtelooswyſe, met ſyn handt onder het hooft van den jongen Prins Theodoſius, een dauken te geven, dat het kindeken ſcheen te knicken en toe te ſtemmen het verſoeck vande HH. Biſchoppen. Waer op den wel geſlepen Edelman deſe woorden noch uytboeſemde: *Sacra Majeſtas fieri imperavit, quæ hoc libello ſunt petita.* „ *Syne doorluchtige Majeſteyt gebiedt, dat den inhoudt* „ *van dit Requeſt ſal volbrocht worden.* Daer over vloogh door de locht eenen blyden galm, ende een vrolyck geſchal van hertelycke geluckwenſchinge aenden, Keyſer

Arca-

Arcadius, als die het geluck hadde, dat hy van nu af saghsynen soon den jongen Prins saecken van staet bedienen, ende de Keyserlycke weerdicheyt met eenen *fiat* alreets bekleeden.

Soo ras als de Keyserinne (door wiens rypsinnicheyt den heelen aenslagh wiert gedreven) dit toegeval ende dese vremde geschiedenisse verstaen hadde, soo dedese de selve haer anderwerf uyt nieusgiericheyt seggen en herseggen, en scheen met groote verwonderinge ingenomen over sulcke merckelycke en onverwachte verhaelinge.

Sy omhelsde, sy kustede, sy soende menichwerf haer jonck Prinsken, en sprack hem aen met dese gesuyckerde woorden:

Myn herteken, myn honigh soet,
Wat ick van u al hooren moet:
Myn Engeltien myn Prinsken lief,
Wat stonter al in dien brief:
Segh' wat versoeck is u gedaen,
Wat hebt gy daer op toegestaen.
U tonghsken is vast aenden bandt,
En gy spreeckt klaer met u verstandt:
Schoon dat gy swyght en niet en kickt
Gy doet een uytspraeck alsge knickt.
Wat naem sal ick u geven dan?
Het schynt gy syt alreets een man
G' en syt u luyertiens niet quyt,
En 't schynt dat gy al Keyser syt.
Dogh watge hebt als Prins gedaen,
Daer moet geluck en heyl toestaen.

Soo

Soo dan om het yſer verder te ſmeden, gelyckmen ſeght, terwyle het heet is; ſoo verſoeckt ſy datmen doch eens ſoude leſen den inhoudt van het gene haeren lieven Babbaert toegeſtemt hadde. Het *Requeſt* vande HH. Biſchoppen wierdt geleſen, en onder andere ſaecken quam daer te berdt d'afworpinge des tempels van *Marna*, benèffens eenige aenſienlycke vrydommen, ende vaſt-ſtellinge voor de waerachtige Religie. Den Keyſer Arcadius, die weynich daegen van te vooren dit vondt afgeſlaegen hadde, ſtondt hier over niet weynich beducht, en als op eenen kruyſwegh; maer de Keyſerinne Eudoxia, die het wilt rondtſom ſoo ſterck beſet hadde, praemden het jaewoordt van Arcadius; want dat by gebreck en weygeringe van dien, het voorwaer een quaet voorteeken ſoude weſen vande toekomende regeringe des jongen Prins, ſoo ſyn eerſte vonnis en genaede vruchteloos bleve. Voorder dat het meer als reden was, datmen ſoo een onverwacht gebodt, dat op ſoo blyden dagh gegeven was, ſyn volle kracht ſoude geven. Arcadius neemt de penne inde handt, en oft hem lief of leet is, onderteeckent alle 't gene de HH. Biſchoppen verſocht hadden, ſonder het minſte daer in te verkorten of te beſnyden; dat meer is, ſtelde op den ſelven tyt commiſſariſſen met ſcherp bevel, datſe niet alleen den tempel van *Marna* ten gronde toe ſouden afwerpen, maer datſe in tegendeel op de ſelfſte plaetſe (want hy ſocht ſyne hertsbeminde Eudoxa te believen) een kercke ſoude doen opbouwen daermen de grootdadicheyt van den Keyſer, ende de godtvruchticheyt vande Keyſerinne ſoude konnen aen afmeten. Soo ſyn deſe

HH.

HH. Bischoppen, met volle blyschap ende vernoeginge, uyt Constantinopelen afgevaeren.

Wie sal ons hier eens konnen verhaelen, met wat beleeftheyt en danckbaerheyt de gemelde Bischoppen hun af-scheyt vande Keyserinne hebben genomen? Ick beelde my in, dat sy onder andere gebruyckt hebben de woorden, tot de beleefde ende liefgetal Abigail gesproken: *Benedicta tu & benedictum eloquium tuum* „* *Gebenedyt syt gy, gebenedyt is uwe welsprekentheyt.*
Sy mochtender dese of diergelycke noch by voegen:

Doorluchtige Princers, Godt wil u duysent werven
Den loon van uwen dienst en bystandt laten erven;
Godt wil den jongen Prins, die sit op uwen schoot,
Hier van vergeldingh' doen; want uwe jonst is groot.
Gy hebt het schip gestiert, gy hebt de haef gevonden,
Wanneer ons storm en wint weer in de zee versonden;
Gy wont met s' Keysers hert de stemmen vanden raedt;
En dat eerst scheen soo rouw, liep af als syden draet.
Wat eer sal onse stadt? Wat lof het landtschap geven,
Dat uyt syn dootkist ryst, en door u weer gaet leven?
Een-ieder schenckt syn goet, syn hert een ieder een;
Hoe danckbaer dat wy syn, ons danckbaerheyt is kleen;
En soo een ieders hert u open wiert gegeven,
Gy vondt daer uwen naem Eudoxia geschreven,
Pronckt in u pavilioen, soo perl' ryck, en soo schoon;
'T hert van de Borgery is verr' den ryckstenthroon.
En dit ist minste noch; maer Godt sal segen vlieten,
En allen vruchtbaerheyt op uwe steden schieten;
En met den lieven peys vergelden uwe daet,

Die

* 1. Reg: 25.

Die eeuwigh in Godts boeck met gulde lettren ſtaet.
Hier mêe , ô Keyſerin , gaen wy ons afſcheyt vraegen ;
Doch waer dat ons den wint, hoe veer de ſeylen draegen,
Op wat geweſt dat ons vervoert den ſnellen vloet ;
Wy ſullen oock ſoo veer' u ſien met ons gemoet .

Hier mede ſyn ſy uyt het hof en uyt Conſtantinopelen vertrocken.

VI. CAPITTEL

Sedenleeringe behelſende eenige uytmuntende vernuftheden , tot godts eer ſtreckende , gepleeght by verſtandige vrouwen in onverwachte voorvallen.

HEt voorgaende meeſters-ſtuck, bedacht ende uytgevrocht door de verſtandige Keyſerinne Eudoxia, en is geen haeve om ſoo voorby te ſeylen. Wy moeten hier , ô ſiel , een weynich tyt anckeren , ende noch iet loffelyckx van dien ſtoffe aenwyſen. Ick hope dat ick lichtelyck ſtandt ſal doen aen myne voorgeſtelde woorden , door de naervolgende bewyſen , die alles ſullen beveſtigen. Noch ick en ſtoot my niet aen't gene den H. Auguſtinus voorwendt * , uyt Varro eenen ouden ſchryver. Ick ſal de ſaecke met myne woorden wat breeder uyt meten. Binnen Athenen , de vermaertſte Academie van Grieckenlant , is op eenen en den

* *Auguſt. Lib: 18 de civit:Dei c. 9.*

den ſelfſten dagh aenden eenen kant gegroeyt eenen olyfboom , ende aenden anderen kant is eene nieuwe fonteyne ontſprongen. Hier over den Koninck Cecrops ten hooghſten verwondert, heeft te raede gegaen den Godt Apollo; ten eynde hy door hem mochte verſtaen, wat dat de Goden met deſe twee vremde ſaecken willen beduyden : Hem wiert geantwoort, datter eenen ſtryt was tuſſchen Neptunus ende Minerva, aen wie van twee deſe ſtadt van Athenen ſoude toegeeygent worden; ende dat dit verſchil vande borgerye moeſte geſliſt ende nedergeleyt worden. Minerva is de Goddinne der wysheyt, aen wie den olyfboom toegeheylicht is, om dat de geleerde oock heele nachten by de lampen ſtuderen, die met de olie uyt deſe boomen geperſt moeten gevoedt en onderhouden worden. Neptunus is Godt vande zee, en dieſvolgens ſcheen deſe nieuwe fonteyne het recht voor Godt te willen handthaeven. In deſe onſekere twyfelachticheyt heeft den Koninck alle de inwoonderen van Athenen doen vergaederen; ende in deſen breeden raedt heeft hy niet alleen de mannen, maer oock de vrouwen naer oude gewoonte doen verſchynen. Naer oude gewoonte, ſegg' ick; want voor deſen de vrouwen daer altyt inde vergaderinge haere ſitplaetſen en ſtemmen beneffens haere mans hadden. De ſaecke wort de gemeynte voorgeſtelt, men onderſoeckt, en ondertaſt het ſtuck op het ſcherpſte. Ten leſten het gevoelen ende ſtemmen worden vergaedert; men ondervint dat de mans-perſoonen ſtemmen voor Neptunus, de vrouwen in tegendeel ſtaen ſoo voor Minerva, datſe in't getal van ſtemmen

de partye in een vois overwinnen, soo dat Minerva hier in over Neptunus triumpheerde: die dit afwysen en verwerpen met sulcken misnoegen heeft opgenomen, dat hy soo in gramschap ende zee soo in tempeest is opgeloopen, dat de stadt van Athenen in groot peryckel stont van door de baeren seffens overhoop te storten. Wat sou de bedruckte Borgery doen in sulck een uyterften gevaer? Sy hebben goetgevonden, om den grammoedigen torn van Neptunus wat te versoenen, datse de vrouwen (want op die was desen Godt gebeten) in haere achtbaerheyt ende laetduncken een weynich souden kort vlercken; ende hebben tot uytvoeringe van hun voornemen, ende tot bevredinge van Neptunus gestelt; Ten eersten, dat het haer voortaen niet meer geoorloft en soude wesen eenige raedslaegen by te woonen. Ten tweeden, dat de kinderen den toenaem vande moederen niet en soude voeren. Ten derden dat haer niet geoorloft en was *Atheensche* dat is *wyse* vrouwen genoemt te worden; en datmen in toekomende tyden haer goetduncken in soo groote weerden niet meer en soude houwen.

Een vonnis voorwaer onder de benauwde borgers van Athenen gesloten, meer door vreese van hunne aenstaende peryckelen, als wel door eenich recht: want sy tegen allen recht de achtbaerheyt der vernufte vrouwen (die Minerva, dat is de goddinne van wysheyt door genegentheyt tot de wetenschap toegedaen waeren) eenen dapperen kroock hebben gegeven. Den H.Hieronymus, een pilaer vande H.Kercke inden Oosten, en hiel dit stuck der mannen van Athenen niet

voor

voor goet; maer in tegendeel blaesoent hy den lof der vernufte ende verstandige vrouwen menichmael uyt in syne schriften, naementlyck inden welsprekenden brief die hy aende Maeght *Principia* heeft gesonden.

Is ymandt belust hier voorder bewys af te hooren? dat die eens met een ryp-vonnis verstandt overwege het ryck beleyt, en den deur-trapten handel, daer sich die Thekuitsche mede heeft beholpen, om Absolon inde gratie en vrintschap van synen heer vader den Koninck David te herstellen. Den grooten Monarch was gevangen, eer hy vermoede datter eenige stricknetten ontrent hem waeren. Om de saecke grondelyck te verstaen, dient geweten, dat Absolon synen broeder * Ammon, om eene begaene schandtvlecke, over maeltyt by dranck synde hadde doen vermoorden. Den vader nam desen dootslagh soo hooch op, dat hy nimmermeer en wilde gedoogen, oock naer eenen ruymen tyt van ballinschap, dat Absolon oyt in syne tegenwoordigheyt soude verschynen. Om dan het gemoet van David te versachten, ende aen den gevluchten Prins het hof en 's vaders vrintschap te openen; siet eens met wat eene behendige aensprake, ende doorknedene woorden sy David, door David dat is door syn eygen vonnis, heeft verwonnen: Heer Koninck, sey sy, bewaert my: den Koninck antwoordede; Isser dan swaricheyt? Waer op sy wederom met eenen geveynsden sucht, ende naergeboetseerde droefheyt; Eylaes! ellendige weduwe als ick ben! mynen man is my ontvallen, ende ick uwe dienaresse, hadde twee soonen; dese synde allebey buyten in het velt, hebben woorden gekregen; en

* 2 *Reg*.14.

soo daer niemandt en was die tusschen beyde kost komen om hun te scheyden, heeft den eenen den anderen gequetst, waer van hy is gestorven. Hierop komen nu alle de vrinden van ons maeghschap, en staen op tegen my uwe dienaresse, en seggen, Levert ons uwen soon die synen broeder heeft vermoort, ten eynde wy den selfsten oock van kant helpen, soo en sal het vergoten bloet vanden overleden niet ongevroken syn. In deser voegen staen sy naer syn erfdeel, en soecken uyt te blusschen een eenigh vonxken dat my is overgebleven, op dat alsoo mynen man sonder erfgenaem en naekomelingen soude wesen. Hierop antwoort den Koninck aen dese vrouwe: Gaet naer u huys toe, ick neme de saeck op my, ick sal't voor u verantwoorden: waerom de vrouwe wederom, met loose ende voorbedachte woorden: Neen heer Koninck, dat liever de schult van het bloet, dat ick soeck te verbidden, kome over my en over het huys van mynen vader, en dat den Koninck hierom niet plichtigh en sy, maer dat synen throon magh onnoosel blyven. Den Koninck in synen aengeboden dienst volherdende sprack wederom: Soo u ymant noch op den hals valt, brenght dien by my, en ick verseker u, dat ick sal maecken dat hy voortaen u in het minste niet en sal lastigh vallen. De arghlistige Thekuitis, willende den Koninck noch meer en meer in syn eygen woorden verwerren en verstricken, seyde wederom: Ick bidde, dat syne Koninclycke Majesteyt gelieve indachtigh te wesen, ende te verhoeden dat myne vraecksuchtige vrinden niet en vermenighvuldigen, op dat alsoo of door den eenen of door den

anderen mynen ſoon het leven niet en worde benomen. Den Koninck geloovende dat de vrouwe ſtack in duyſent vreeſen, heeft ſyn belofte met eedt beveſtight ende bekrachtight, ſeggende: Ick ſweer u by den levenden Godt, dat uwen ſoon aen het minſte hayrken niet en ſal gekrenckt worden. Gaen wy, ô ſiel, nu eens voorders ſien, hoe ſy den Koninck met een ſoet toomken ſal omleyden: Heer Koninck ſeyde ſy, laet aen my uwe dienareſſe geoorloft ſyn noch een woort of twee tot ſyne Majeſteyt te ſpreken. Spreckt vryelyck, ſeyde hy. Hier begint ſy de verſierde geſchiedeniſſe tot eene waerachtige hiſtorie om te keeren, en ſpreeckt in deſer voegen: Waerom laet ſyne Majeſteyt haer met eene onverbiddelycke verbolgentheyt innemen, tot groot miſnoegen ende gevoelen van het volck Godts, behalven dat gy u beſondight, en plichtigh ſyt, om dat gy weygert uwen gevluchten ſoon wederom in u hof en in uwe vaderlycke genaede te ontfangen. Ons leven voorwaer is van ſyn eygen broos genoeghen kortſtondigh, wy ſnellen naer onſen ondergangck gelyck de wateren naer lege plaetſen, die eens voorby geſchoten nimmermeer wederom opwaerts en klimmen. Neemt eene leeringe van Godts bermhertigheyt, die ons noch al gedult in't midden van onſe miſdaeden, herſtellende ſyne opgeweckte gramſchap, op dat den ſondaer door ſyne rechtveerdicheyt niet teenemael en gae verloren. En waerom vervolght mynen heer ſynen eygen ſoon met ſtraffer en ſcherper recht als den mynen? Geeft dan ſtandt aen u Konincklyck woort, dat ſoo heyligh is als eene offerande. Maeckt

een eynde van uwe tornigheyt en van ſyn ballinſchap, ende gedooght, dat uwen Abſolon naer uwe vaderlycke liefde en Koninckſlycke ſtadt magh wederkeeren.

Met deſe vernufte ende vol beſteken redenen is het ſtraf gemoet van David teenemael verſaecht geworden, ende het leven, en het vaderlant ſyn aen Abſolon geſchoncken. Wat gryſen kop iſſer, met alle ſyn herſenen, die dit volgeeſtich ſtuck ſal overtreffen? 'T is ſoo behendich en wyſelyck beleyt geweeſt datter dien verſtandigen Koninck gants en geheel over ſtondt verwondert. Dat was voorwaer eene van die vrouwen, die den wyſen man ſoo hoogh is roemende, met dit woort: * *Mulier ſenſata*, waer door haere vernuftheyt ende gauwicheyt wort aengeweſen; waer voorder op dienen magh 't gevoelen van eenen ouden ſchryver: *Mulieres ſubitis conſiliis valent plurimum, & primus impetus naturæ in ſexu fœmineo ſolet eſſe optimus & feliciſſimus.* " *Der vrouwen invallen ſyn geluckigh, ende haere* " *eerſte ende ſchielycke beraetſlagin[gen] plachten naer* " *wenſch uyt te vallen.* Ymant ſeght, datſe in haere vernufte vonden ſyn gelyck de Franſſoiſen in hunne aenvallen, d' eerſte ſyn de beſte. En als ick hier, in orden ſtelle die verſtandige vrouwen; ſoo en magh ick u niet voorby gaen, ô vrome heldinne *Iudith*, die den roem ſyt van alle de heldinnen. Gy hebt inde ſtadt van Bethulia getoont, dat als mannen hebben herten van vrouwen, de vrouwen dan hebben herten van Mannen; ende als naer het oordeel vande opperhoofden alle de wegen van verloſſinge geſloten waeren, dan hebt gy

noch

* *Eccle: 26.*

noch een passagie gevonden, waer lanx gy niet alleen de verlossinge, maer oock de victorie met u inde stadt sout brengen. O wie sal my geven, dat niet alleen op de triumph-bogen van u vaderlant, maer op de uyterste paelen des werelts, dese glory-rycke woorden mogen gelesen woorden. *Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri.* Ick sal tot haerder voorderen lof dese weynige regelen de fransche Poesie afleenen:

Le fer que tient en main cette chaste Merveille
Ajouste à son visage une fiere clarté:
Et pour la confirmer en cette extremité
Son bon Ange luy fait ce discour à l'oreille:
Asseure toy, Iudith, tu vas tuer un mort,
Le sommeil & le vin, par un commun effort,
Ont de ja commencé son meurtre à ta conqueste.
Ton captif ne doit pas te donner de la peur;
Et ton bras sans danger pourra coupper la teste,
D'un homme, à qui tes yeux ont arraché le cœur.

Dit laet ick onse Neerduytsche Poësie wat breeder uytleggen.

O kloecke Amazoon, weerdt den laurier te draegen,
Die in dit hooft alleen hebt heel een heyr verslaegen,
Hy byt noch op syn tand' wat schoone vrees is dat?
O alder vrouwen bloem, O roem van onse stat!
Den Engel gaf u't sweert, en Godt gaf u de krachten,
Gy sondt hem inden slaep diep naer de helsche nachten,
Hy droomden dat hy dronck met u de wynen soet,
En op den selfsten stont gy tapten af syn bloet.

Gaet sterckt u borgery van hulp en moet verlaeten:
Sy gaen eylacs! Sy gaen als lycken over straeten:
Want hier dreyght hun het sweert, en daer de slaverny,
Hun hôp en hunnen troost naest Godt dat syde gy.
Maer eer sy inden moort of slaverny vervielen,
Gy hebt, ô kloecke vrouw! gaen den tyran ontsielen,
Hy brengt de tyding' self door't hooft dat noch is werm,
Hy sal de boodtschap doen van uwen kloecken erm.
Die nu in't leger syn, en op de wachten praeten,
Die deelen heel de stadt, en plunderen de straeten,
En brengen oock by een de maeghden overal,
En werpen wie van hun de schoonste hebben sal.
Maer laet den morgen-stondt met dese doot verschynen,
Sy sullen als de sneeuw gaen voor de son verdwynen.
Ick sie het heyr u vlucht; wat valter menich man,
Eer dat hy inde vlucht in tyts noch vluchten kan?
De wegen syn besaeyt met waepens en met sperren,
Sy hollen over hoop soo dat s'in een verwerren:
Wat breeckter menigh koets, beslaegen met root gout?
Hy acht hem ryck genoegh die hier syn leven houdt.
Siet hoe s'in hegh' en haegh met volle koffers smyten
Heel tenten van sattyn, en kamers van tapyten;
Het konstigh silverwerck en light niet hier en daer,
Maer over al soo dicht al of geregent waer?
Den buyt ist minste noch: want 't meeste van die loopen,
Die moetent met hun eer en met hun bloet bekoopen,
Siet den Bethuliaen die is van kappen moe,
En verft syn vinnich stael tot syn geveste toe.
Doch wie daer vecht of niet, den lof sal Iudith draegen.
Die Holophernes wint, die hevet al verslaegen:

In Holophernes hert hadt ieder ſyn gemoet,
Soo dat een vrouwe meer als duyſent mannen doet.
Verheught u, droeve ſtadt; twee ſlaegen vanden degen
Die hebben u gebaert de blyſchap en den ſegen.
Verheught u, droeve ſtadt, en ſchud u rouw-kleedt uyt,
En offert Iudith op het ryckſte vanden buyt:
En wilt Godts ſtercke handt in haere handen loven:
Want watmen onder vecht, het winnen komt van boven.
Sy heeft, door Godts genaey, en moet, en raet gevat:
Sy ſchenckt de vryheyt weer en blyſchap aende ſtat.
O ſiel, wat dat een vrouw al kan te wege brengen!
Voor 't eerſt, ſy was in't vier; en ſonder haer te ſengen:
Den Engel was haer wacht, by al dees booſe wacht,
't Gebedt was haren ſchilt, die trock ſy aen by nacht.
Sy ſtopten haer gehoor aen 't vleyen en aen 't ſtreelen,
Sy ſagh, en 's en ſagh niet, daer blончken ſyn juweelen,
Sy badt Godt om ſyn hulp, en ley aen op het ſtuck;
Ah wie ſoo vecht als ſy, die ſtrydt tot ſyn geluck.
Maer ſeght my eens, ô ſiel, als gy ſiet uw' vyanden,
Hebt gy dan Iudiths hert, hebt gy dan Iudiths handen?
En als gy wort bekoort, door ſinnen of door bloet,
Seght my eens wat gy dan met Holophernes doet.
Wilt gy dat uwen krygh magh weſen oock ter eeren,
Soo moet gy eerſt tot Godt uw' ſwacke ſinnen keeren:
En als hy u verſterckt, ſtrydt wat gy ſtryden meught,
Soo haelt den vyant ſchand, en gy oprechte vreught.

Onſe kloecke weduwe was een van die verſtandige vrouwen, die door Godts hulpe een geluckigh uytkomen ſagh voor de belegerde ſtadt van Bethulien; als den opperſten Prieſter, beneffens die vande regerin-

 ge,

ge, hunnen moet lieten fincken; ende nu vast gestelt hadden, naer het verloop van vyf dagen, de stadt op genaey en ongenaey aenden opgeblasen Holophernes over te leveren.

Ende om volle maet te geven van het gene ick hier verhandele, soo meet ick noch eene roemweerdige gauwicheyt, van een gekroont hooft hier achter byvoegen. Men seght gemeenelyck, dat het syn goede voerlieden, die op enge wegen konnen keeren; en het is oock alsoo. Maer meerdere konst is, in eene onverwachte benautheyt een snelle en vernufte uyt-vlucht te vinden, gelyck ons de naervolgende geschiedenisse sal aenbieden. De Keyserinne *Theodora*, in haeren tyt een perle van allen de vrouwen, was getrouwt met den Keyser *Theophilus*, die meer godtvruchtigheyt in synen naem voerde; als wel in syn manieren, overmits hy ketters was, en gesworen vyant vande beelden, welcker eer hy verboden hadde * op lyf-straffe ende verbeurte van het leven. Maer dese godtvruchtige Princesse was boven maeten sorghvuldigh en behendigh, soo om de straffe manieren vanden Keyser te versoeten, als oock om de waerachtige Religie, kost sy die niet voortsplanten, ten minsten in haere jeucht, diese hier en daer hadde, te verseekeren. Jae, niet tegenstaende het scherp verbodt van *Theophilus*, soo had sy verscheyde heylige beelden in haere bidt-plaetse, daerse op gestelde tyden haere gebeden aen Godt gonck opofferen. 'T geviel eens by ongeluck dat *Dender*, een van die wyse sotten, die ten tyde vande taefel de Princen met een woorden-sausken

* *Zonaras in Theophilo.*

ſausken vermaeckten, 't geviel ſegh' ick dat deſen door-trapten ſot eens diefelyck ſloop in de bidplaets vande Keyſerinne, en haer betrapte ſoo ſy was knielende voor deſe beelden. Niet langer als 's anderdaeghs, als den Keyſer aen taefel ſat, *Dender* begint een verhael te doen van het gene dat hy geſien hadde; ſeggende, dat hy *Manna* (ſoo noemden hy de Keyſerinne) ſmorgens verraſt hadde, terwyl ſy beſich was met haere poppen; en dat hy klaerlyck bemerckte dat het haer dapper ſpeet, om dat hy haer ſoo onverwacht beſpiedt hadde. *Theophilus* hoorende die poppen noemen, giſten terſtondt wel dat het waeren eenige beelden, die ſy in 't heymelyck noch eerde: overſulcx ſchuymbeckende van gramſchap, ſtaet op vande taefel, en valt de Keyſerinne aen willende goet rondt weten, waer die poppen waeren, die ſy in het byweſen van *Dender* aenbeden hadde. Inder waerheyt men moet belyden, dat deſe godtvruchtige Keyſerinne met eene beſondere en aerdige behendigheyt begaeft was, gelyck het in deſe beſchuldinge heeft gebleken. Want hoorende dat ſy verklickt was, en ſiende dat den Keyſer in volle grammoedigheyt was uytgeborſten; ſoo begint ſy in tegendeel wel ſoetjens te lacchen, ſeggende; dat dit was een vande genuchelyckſte kluchten, die in het hof op langen tyt gebeurt waeren; ende om den Keyſer van het ſtuck te leyden, en haeren Heyligen dienſt alderbeſt te ontveynſen; ſeyde ſy, al met een aenſicht daer niet als geruſtigheyt uyt en was te leſen, deſen *Dender* heer Keyſer, die altyt vremde kuren uytrecht, naer de maete van ſyn wysheyt; die is miſchien geko-
men

men in myn kaemer, recht als ick besich was met onse kinderen voor den spiegel te palleren; en siende in het gelas den weerschyn van onse aensichten, heeft gemeynt gehadt,dat hy sagh verscheyde beelden. Dit seggende, dede de Keyserinne den sot met den mouw trecken voor den spiegel, en vraeghden hem, of daer binnen niet en waeren de poppen, die hy bevonden hadde? Hier door verkoelden den moet vanden Keyser, ende *Dender* wierdt vande hovelingen uytgelacchen, en *Theodora* ontwerckten haer met een behendigheyt uyt de stricken van dese beschuldinge, waer door sy andersints groot gevaer soude geloopen hebben; ende bleef alsoo in haren Godtsdienst volherden.

Hoe schalck dat *Dender* dan was, de behendigheyt vande Keyserinne heeft hem overwonnen. Men seght met een spreeckwoort: *Het vosken is gauw, maer noch gauwer is hy die't kan vangen*; gelyck het in onse gemelde geschiedenisse is gebleken.

Desen lof dan, hoe afgunstigh ymant sy, ismen aen Eudoxia ende veel andere verstandige vrouwen schuldigh, datse onverwachte vonden en invallen hebben, waer door sy geluckige uytkomsten vinden in verwerde saecken; ende onbekende wegen opspeuren, om tot vermeerderinge van Godts glorie te geraecken.

De eerſte opvoedingh der jonge kinders moet ſoodanich ſyn, alſmenſe wilt hun leven lanck hebben.

Men moetſe boogen,
Eer datſe droogen.

Breedere uytlegginge van het hier staende sinnebeeldt.

GY die voor mynen winckel staet,
En u gesicht daer binnen slaet,
En op myn handt werck staet en kyckt,
Siet hoe u plicht myn konst gelyckt.
Het werck dat ick heb voor handt,
Dat geeft dry lessen aen 't verstandt,
Voor een die kleyne kinders leert,
En met de jonckheyt veel verkeert.
Voor eerst, siet wat den leerknecht doet
Met dit versch afgesneden goet:
Hy blootse van haer sachte schel,
Hy schiet haer uyt het jeudigh vel,
Hy bleckt se vanden groenen bast,
Eer 't vaster aen malkander wast;
Eer dat sy drooght, en worde straf,
Want dan en gaet sy geensints af.
Dit werck soo gy het wilt verstaen,
Dat wyst u op de kinders aen.
Terwyl sy groen syn en vol sap,
En niet en eten schier als pap;
Soo snoeyt hun af dat niet en dient,
Voor een wel opgetrecken kindt:
Soo stroopt se af den rouwen aerdt,
Eer dat hy straf wort en verjaert.

Dan

Dan sullen 't kinders syn met schick:
En doet dan voorts gelyck als ick,
Terwyl die teer syn ende swack,
Vleght ick die hier naer myn gemack,
Want als sy jonck syn en gedwee,
Dan doetmer allen dingen mee.
Ick buygh', ick kromse hondert fout,
Oft 't nestels waeren en geen hout,
O dese groen gevoechsaemheyt,
Wort sonder moeyten omgeleyt.
En siet nu eens, wat werck van eer
Ick maeck, van t'eentiens swack en teer.
'K en ken geen jeffrouw inde stadt,
Of sy en heeft myn werck gehadt;
Want 't is gerief, en 't is cieraet;
En kleynen kost, die heerlyk staet.
Siet, kinders diemen wel bestiert,
En syn van jonx af gemaniert,
Die houd' ick oock naer mynen sin,
Den schoonsten pandt van't huysgesin.
Maer op dat sulcx u lusken magh,
Soo booghtse vanden eersten dagh;
Eer sy verherten in verstandt,
En setse jeugdich naer u handt.
Het derde dat ick leeren sal,
Is 't principaelste noch van al:
Want al de schaed', of al de vrucht,
Komt vande eerste kindertucht.
En dese saecke is soo klaer,
Dat een die sonder oogen waer,

Die

Die sou het vatten door 't verstandt;
En 't is een less' voor heel het landt.
Neemt eens, bid ick, een ooghemerck,
En let wel op oudt mande werck,
Dat van een jaer is vier of vyf,
Soo dat het nu is vast, en styf.
Gaet en ontdoet eens elcke teen,
Ontvlecht dees wissen een voor een;
Gy sult bevinden metter daet,
Dat elck vol slimme kroken staet;
Die sy ontfangen swack en groen,
En niet meer uyt en syn te doen.
De eerste plooy, als die verstyft;
Dat is een plooy, die altyt blyft,
Soo dat niet eenen teen of wis,
Tot ander vorm gebruycksaem is,
Dat aen een sluyckmand' was vermaeckt,
En naer het bier noch rieckt en smaeckt,
Dat en is nergens meer toe goet.
Siet nu eens wat gewoonte doet.
Want die van jonx sat aende kan,
Wanneer wiert dat een sober man?
Maer alwat aen syn korfkens was,
(Waer in men soete bloemen las;
Als roosen, of de tulipandt,
Of het granaetie dat soo brandt)
Dat blyft oock soo gevlochten staen,
Gelyck 't daer eerst was aengedaen.
Soo oock als ymandt van syn jeught,
Geoeffent wort tot eer en deught,

Gelyck

Gelyck dit Prinsken in het hof;
Dat is een werck van roem en lof.
Men snoeyt, men buyght hem dagh voor dagh;
Hy leert wat dat hy leeren magh:
Men geeft hem menigh hofschen wronck,
Terwyl hy swack is, teer en jonck.
Druckt dit, ô vrindt, in u verstandt,
En koopt een korfjen van myn handt;
Neemt dat daer voor staet op de banck,
U vrouw sal 't dueren jaeren lanck.
En als gy weder t'huyswaert keert,
Peyst wat het korfjen u dan leert;
Het spreckt u aen, al hoordet niet,
Op dat gy naer de jonckheyt siet:
En die tot Godtsdienst, en tot deught,
Soudt boogen van hun eerste jeught.
Soo wiskens syn, syn kinders oock,
Sy houden bey den eersten kroock
Dus syt besorght van jonx af aen,
Dat sy in een goet plooyken slaen.

VII. CA-

VII. CAPITTEL

Vervattende de eerste opvoedinge vanden jongen Theodosius, en wat de ouders toestaet te doen als hunne kinderen syn minderjaerigh.

EEn woort alleen eer wy de opvoedinge vanden jongen Prins aenraecken; en dat tot uwen lof, ô doorluchtige Princesse Lauduna. Want wie sou doch met eene stilswygende penne konnen voorby gaen den yversucht die gy hadt tot den waerachtigen Godtsdienst, en tot de Religie, wanneer haere Genaede vanden Heer met de geboorte van eenen jongen soon was gesegent: op welcken tyt gy (vry wat ryper van oordeel als veel losse moeders, die't genoech is als sy maer eenen erfgenaem en hebben) hebt het selfste soontjen, dat gy nochtans beminde als den appel van uwe oogen, opgenomen tusschen uwe ermen, en aen den selfsten hemel wederom opgedraegen, daer gy hem af hadt ontfangen; seggende noch veel meer met der herten, als met de tonge: *Domine Deus, ad cujus imperium existunt creaturæ omnes, gratias ago pro hoc filio tuâ benignitate donato; teque humiliter oro, ut eum tibi servum accipias, & tuæ benedictionis gratiam largiaris. Quod si tu illum nosti fore divinæ voluntati tuæ rebellem, ubi sacro Baptismate erit candidatus, illum sine morâ tollas è medio:*

Satius enim est innocentem, & nullis propriis auctum meritis tecum vivere & mundo emori, quam in hac mortali vita tuam offendere Majestatem. Dat is te seggen.
,, *O grooten Heer en machtigen Godt, door wiens bestie-*
,, *ringe, ende uyt wiens tresooren alle schepselen ontfan-*
,, *gen haer wesen; ick bedancke u voor desen soon, daer gy*
,, *my genaedelyck hebt mede begifticht; ende ick bid uwe*
,, *Majesteyt met een nederigh gemoet, dat gy u wilt ge-*
,, *weerdigen den selfsten voor uwen dienaer te ontfangen,*
,, *ende hem overvloedelyck met u gratie te segenen. Maer*
,, *ist by aldien, dat uwe goddelycke voorsichtigheyt ken-*
,, *baer is, dat hy aen uwen heyligen wil wederspannich sou-*
,, *de vallen; haelt hem, naer dat hy inden H. Doop sal*
,, *herboren wesen, uyt dese werelt: want het is hem sali-*
,, *ger, dat hy sonder eenige eygene verdiensten met u eeu-*
,, *wigh leve en aende werelt heel jonck sterve, als dat hy*
,, *in dit sterfelyck leven uwe goddelycke Majesteyt kome*
,, *te vergrammen.* O dat syn groote sielen en geconfyt inde vreese Godts! die minder gevoelen hebben, datse leven sonder kinderen, als dat hun kinderen leven sonder de vreese des Heeren.

En dese deught en onbrack geensints in Arcadius en Eudoxia, ter opsichte vanden jongen Theodosius. Al hun vermaeck, sla oock al hunne sorge was, dat desen jongen Prins met het sogh saemen soude indrincken alle kinderlycke deuchden; ende tot dien eynde stierde de doorluchtige Keyserinne menich vierich gebedt ten hemel; wel wetende, dat de Keyserlycke kroon geen schoondere perle en voert, als die haer vande godtvruchticheyt moet opgestelt worden. In het tweede

jaer ſyns ouderdoms is dit teer Prinskē met een ſieckte, ende de moeder ſchier met de doot bevangen, ſoo wiert ſy met benoutheyt en vreeſe ingenomen. Sy heeft opſtaende voet eenen hovelinck afgeveerdight tot den H. Epiphanium, van hem ootmoedelyck verſoeckende, dat hy door ſyne gebeden den hemel ſou willen bewegen, ende de ſieckte van haer ſoontje, die met gevaer des doots vermenght was, te verbidden. Haer verſoeck by Epiphanius, en de gebeden van Epiphanius hebben by Godt ſulcken kracht gehadt, dat den jongen Prins ſyn voorige geſontheyt heeft hernomen. Ende ſoo Theodoſius al aen wies, ſoo is de teere ſorghvuldigheyt van Eudoxia oock al aengewaſſen; als ſynde een moeder die ten hoochſten in recommandatie hadde de Chriſtelycke opvoedinge van haere vruchten. Sy leerden hem de handekens biddens-wys ſaemen voegen, ſy onderwees hem hoe hy ſich met het teeken des H. Cruys ſoude ſegenen, ſy leerden hem den *Vader ons* opſeggen, ſy begoſt hem te ſpellen de wercken van Bermhertigheyt. Gelyckerwys gy met woorden en met wercken dedet, O doorluchtige Margareta van Ooſtenryck, als gy aenden hals van Philippus onſen genaedigen Koninck, en ſyne twee broerkens Ferdinandus en Carolus, honght beurſekens met gout en ſilver, om van jonckx aen hun tot de aelmoeſſen te gewennen, waermede ſy een grooter ryck als die van Spanien mochten koopen. In deſer voegen was Eudoxia al beſich.

Maer eylaes! dit geluck en heeft Theodoſius niet lanck mogen gebeuren; want ſoo Eudoxia wederom bevrucht wierde, ende in eenen alderherſten arbeyt,

 Godt

Godt geve wat middelen datmen gebruyckten, vande vrucht niet en koste ontbonden worden; soo is dese doorluchtige Keyserinne in haeren wee gestorven; een ontydigh lyck voorwaer vanden jongen Prins, wiens opvoedinge sy boven haere eygen gesontheyt was behertende. Naer de aflyvicheyt vande moeder, heeft den vader Arcadius alle vlytigheyt aengewent, op dat synen Theodosius, meer in princelycke deuchden, als in jaeren soude opgroeyen. Het was eenen lust om sien, wat eenen glans en luyster desen jongen Prins, als een nieuw opgaende sonne, van sich was schietende. Den vader Arcadius dede hem al jonck, toekomende Keyser ende erfgenaem hullen van het ryck inden Oosten, allen synen troost ende vermaeck op hem grondende.

Maer hoe wispelturich, ô siel, is het rat vande Fortune: en hoe kranck is den sydendraet, daer ons ongestaedigh leven aen is hangende! Theodosius was qualyck in syn sevenste jaer getreden, als hem synen heervader oock is ontvallen. Soo is desen jongen Vorst saemen en in synen weesdom, en in syn Keyserdom getreden. En al is het saecke dat het leven van dese twee ouders, naer de geboorte van haeren soon, met korte jaeren besneden en beperckt is geweest, soo hebben sy evenwel aende gantsche werelt een groot voorbeelt achtergelaeten, dat alle sorghvuldige vaders ende moeders, inde opvoedinge haerder kinderen behoorden uyt te drucken. Een welgemanierde opvoedinge, gegriffit op de vreese des Heeren, is het beste erfdeel datmen aen syn kinderen kan overleveren.

In Guzarate (om oock een weynich Indiaensche stoffe

ſtoffe hier onder te voeyeren) is het de gewoonte, datmen neffens het nieuw geboren kint aenden eenen kant ſtelt, pen, inct, en papier; aenden den anderen kant pyl en boge. Door het eerſt willen ſy beduyden, datſe het kint de wet des landts ſullen inſcherpen: door het tweede, dat hy een man kloeck ten oorlogh ſal weſen. Al ſteken deſe in duyſterniſſe des heydendoms evenwel ſy hebben een ſtrael gevat, dieſe licht geeft, hoeſe hunne kinderen moeten opquicken.

Wy Chriſtenen die van jonxs af beter geleert ſyn, weten oock beter hoe dat onſe teere ſpruyten moeten worden onderweſen; te weten, met godtvruchtige leeringen, ende met deuchtſaeme exempelen. Wat meynt gy dat het ooghmerck geweeſt is van Godt, als hy twee-en-veertigh van die booſe kinders, die den Propheet Eliſæum * verſmaedelyck beſchimpten; als hy die, ſegh ick, meer door twee beeren als door bloetdorſtige wolven of vreede leeuwen, heeft doen verſcheuren? Dit is ongetwyfelt met voorbedacht oordeel geſchiet, ten eynde dat aen die ſorgelooſe ende quaetgrondige ouders verweten ſoude worden, datſe hunne kinderen, die ſnoode booſwichten, beter hadden moeten ſcaeven en onderwyſen; gelyck de beeren met hunne tongen en met lecken het fatſoen aen haere jonxskens geven: waer op deſe Poëſie is ſpelende, die ick uyt myn Masker heb genomen en verbetert.

Wanneer den Beyr in't eerſt geworpen heeft ſyn jongen,
Soo iſt een rouw ſtuck vleeſch, in eenen klont gedrongen;

* 4 Reg: 2.

Men vinter poot noch klauw men ſiet daer hooft of ſteert
Soo liggen altemael de leên in een verweert.
Beſietſe daer gy wilt, daer is niet af te maecken;
En de natuer alleen weet daer niet door te raecken.
Al iſt een beyrendracht, ten is geen beyrs fatſoen;
Voor dat den beyr die leckt; de tongh die moetet doen.
'T gaet oock alſoo met ons, 't gaet ſoo met jonge menſchen;
Wat geeſt dat ymant heeft, of ymant oock mocht wenſchen,
Het is al plomp en bot, onaerdich onvolmaeckt,
Tot dat ontrent de jeucht een wyſe tongh' geraeckt.

Siet in de tonge der gedierten wat dat vermogen de vermaningen der ouderen. Ick en vinde nochtans niet goet, jae ick houde voor eenen fael-greep, de overtollicheyt van ſommige, die noyt op en houden van in te ſtampen, en die de kinderen baloorich maecken, De opvoedinge ende de polyſteringe der jonckheyt vereyſcht oock al ſomtyts onderbroken te worden. De gemoederen der kinderen, ſyn als kleyne trefterkens met enge pypkens; de welcke eens vol gegoten ſynde moeten een weynich tyts hebben, op dat het ingegotene nat, ſonder ſtorten van onder mocht uytgetrocken worden. Of wel, om noch duydelycker te ſpreken, de ouders moeten hier in te werck gaen, gelyck die de ruete kerſen maecken. Sy en ſitten niet gedurigh met het lemet of katoen in het vet; Neen voorwaer; maer als ſy eens geſopt hebben, dan hangen ſy die ter ſyden, op dat het ontfangen ruet daer aen ſoude verſtyven; en als dit nu al aengelyft is volghter een tweede ſoppinge, daer naer een derde, ende ſoo voorts, ſiet dat verpooſen en dat laeten kout worden, doet alles beklyven. Leeſt

ſoo

ſoo inde opvoedinge van uwe kinderkens, en gy ſulter een man, een licht van u huyſgeſin af maecken.

Soo my nu hier ymant dieper wilde ondervraegen, wat hy toe te laeten, wat hy te weygeren heeft aen kinderen, ſuſteren, nichten die tot hun 10, 11; 12. jaeren ſyn gekomen; die ſal ick myn gevoelen met een ſeden-beelt ofte gelyckeniſſe te kennen geven. Gy hebt dickwils geſien, miſchien oock wel geplant jenoffelen, in potten met eenige geſchilderde reepkens, waer in de bloemen ſpelens genoech hebben om te bloeyen, ſoo nochtans dat haere vryheyt is in't bevanck en bedwank vande reepkens, tot groot voordeel en cieraet vande plante. 'T is als eene gevangene vryheyt, ende als eene vry gevangeniſſe; waerop ick dit voorder magh ſingen:

Siet als de reepkens ſluyten,
En haer bloemkens houden vaſt;
Qualyck loopter een daer buyten,
Soo lanck als het plantjen waſt.
Hier van hevet ſchoonder weſen,
En daer by een ſoet gelaet,
Dan iſt dat het wort gepreſen,
Als het voor een venſter ſtaet,
Dit gewas kan ons betuygen,
Dat des jonckheyts meeſte eer;
Sonder reepkens lagh in duygen,
Sluytſe dan, maer niet te ſeer.

Voorwaer het is te beklaegen, dat wy in onſe verbaſterde eeuwe ſoo veel lif-laffers van ouders vinden, die hunne kinderen met godtvruchtige oeffeningen en saelige leeringen niet alleen niet en vervoorderen; maer

 die

die in tegendeel, door hunnen lichtveerdigen en ongesouten handel, door hunne laeckweerdige manieren, een deure open doen tot hunne boosheyt en verdoemenisse. Hierom wat een kroon is u den hemel schuldich, O H. Monica, die als eene dobbele moeder Augustinum tweemael herbaert hebt, eens tot het leven, andermael tot het geloove. Gy onderweest hem, met woorden, met gebeden, met smeeken, met traenen, met meer als moederlycke liefde, met godtvruchtige wercken met heylige manieren; soo dat hy selver in syne belydenisse hier af is getuygende: *Mater mea præcepta vitæ, quæ in animo plantaverat verbo, rigabat lacrymis; alebat exemplis**. *Alle de onderwysingen van een salich leven, die „ myne moeder met woorden in myn hert geplant hadde, „ besproeyde sy met traenen, en voeyde sy met haere ex„ empelen.* Hadden wy veel sulcke godtvreesende ouderen, wy hadden weyniger ongebonden kinderen.

Laet ons hier op eene snaere vande Poesie hooren, ende met eenen de ongemacken vande quaede voorbeelden der ouderen aenwysen.

Hoort, ouders altemael, hoort hier u eygen plichten,
En hoe gy door de deught, u huysgesin sult stichten;
Want soo den herder doolt, en laet de rechte baen;
Soo moet oock door't gevolgh het schaep verloren gaen.
O ouders, gonck uw' oogh' en u verstandt hier waeken,
U huys dat sagh naer u, als schippers naer de baeken;
Gy toonden hun de streeck, en hoemen seylen moet;
En waer dat schuylt een klip, en waer is open vloet.
Voor al schout dronckenschap, schout tuyschen schout mallen;
Of wel gy leght den steen, daer d'andere overvallen:

En

En wie naer u misdoet, die sondicht t' uwen last,
Gy syt aen elck uws kints misdaet en boosheyt vast.
Een kint is als het veyl, dat met syn groene rocken,
Hier loopt op jeudigh hout, daer kleedt die dorre blocken;
En naer dat is den boom, soo sietmen dat 't sich vlecht:
Op krom soo groeyt het krom, op recht soo groyt het recht.
Soo wort het goet en 't quaet de ouders toegeschreven;
Want leefden sy maer wel, het kindt sou beter leven,
'T is wonder wat vermach een voorbeeldt tot het quaet;
Midts dat den soon altyt lanx 's vaders paeden gaet.
Den Creft sat eens op strandt, en sag syn jonghskens kruypen,
En sagh haer slimmen ganck, en sagh haer vremde sluypen;
Hy sey: Hoe gaede soo? wel kinders dat gaet slecht,
Niet een van altemael, niet een en gaet er recht.
'T waer schande datmen 't sagh soo leelyck gaen de pooten,
G' en siet niet waer gy gaet, gy sout wel ymant stooten;
Foey! dat en magh niet syn, dat is een vuyl manier:
Sa, fraeykens, gaet eens recht, of packt u strax van hier.
Sy seyden altemael; en met gewisse reden:
Lief vaerken gaet eens voor, thoont hoe wy moeten treden.
Den ouden gast die kroop, en op syn alderbest:
En alsment wel besagh, 't was erger als de rest.
Ist dat gy my nu vraeght, wat dit al is te seggen;
Ick wilt tot onderwys u geerne uyt gaen leggen.
Gy vader syt den Creft, dat konje wel verstaen;
Het jonghsken is u kint, dat gy leert qualyck gaen.
Hoe dick en hoortmen niet de ouders hun beklagen,
Dat naer hun straf gebodt de kinders niet en vragen!
De moeder roept en tiert, den vader buyschter op;
En niet te min de soon blyft even harden kop.

De woorden ſyn voor niet, de ſlaegen gaen verloren;
Wat kan u ſoontje min? gy doet het hem te voren:
  Den vader vol en ſat die wil de moeder ſlaen:
  En Claesken inden hoeck die ſiet het ſpeeltjen aen.
Wat doet hy ſanderdaeghs? Hy gaet de kinders ſmyten,
En kryght daer een blauw oogh, en komt by moeder kryten.
  Den vader ongedult die ſpringht van ſyn getouw,
  En valt den jongen aen, en geeft hem noch een krouw.
Een ander vloeckt en ſweert, door duyvel, doot en aerde;
En waer langh wegh-gevoert, ten waer hem Godt bewaerde;
  En ſpreckt ſoo onbeſchoft in't midden vande ſtraet,
  Dat ieder een dit hoort ſyn hair te berge ſtaet.
Dan vraeghtmen ſynen ſoon; Waer hebdy leeren vloecken?
Den meeſter lieven vrint en is niet verr' te ſoecken;
  Gy hebbet hem geleert, gy ſyt den rechten man,
  En vraegdy noch, van waer dat hy ſoo vloecken kan?
Men ticktackt heel den dagh, men doet niet als verkeeren,
En meynt gy dat u kint den ſchoolboeck dan ſal leeren?
  Als gy ſpeelt met de kaert, en roept, ſa, luſtich troef;
  Baent gy dan niet den wegh voor eenen kleynen boef?
Soo ras als ſy u ſien met heele potten drincken;
Soo haelen ſy den kroes om oock daer in te ſchincken;
  En ſeeveren daer in, en ninnen heel den dagh,
  En vader en het kindt die drincken een gelagh.
Wat ſou den vader doen? ſou hy den jongen ſmyten?
Dan mocht den ſwerten pot den ketel wel verwyten,
  En ſoo de moeder is, ſoo vindt ſy oock haer kindt;
  Gelyckmen van grof vlas noyt fynen draet en ſpindt.
Mameer is luy en trots, en ſpiegelt heel den morgen,
Sy kemt, ſy gomt, ſy kromt: ô ſorgeloose ſorgen!

Haer

Haer dochter even los , die popt en volghtſe naer ,
Die nutter inde ſchool of aen haer kuſſen waer.
Mameer gaet heele daegh' uyt flinken en klappeyen ,
Terwyl ſy ſpinnen ſou , of naeyen , ofte breyen ;
De dochter laet haer taeck, en houdt haer werck in't lyf,
Al iſt dat moeder tiert en buldert noch ſoo ſtyf.
Het voordoen leert ſoo veel ! Want ſoo de ouders ſongen,
Dat ſietmen alle daegh' , ſoo pypen oock de jongen.
Het is al Creften werck , het wort hun voorgedaen :
Den jongen ſiet den ganck, en ſuckelt achter aen.
Dat gy van hun dan eyſcht, toont hun dat eerſt met werken;
Wilt gy dat ſchaepen ſyn , en leeft niet als een vercken.
Gy weet het ſelver wel , en ſiet het in u huys,
Al wat van katten komt is happich naer de muys.
Wel aen dan , Chriſten menſch, wilt hooger wegen kieſen ,
Om ſoo noch uwe ſiel , noch 's kints ſiel te verlieſen.
'Tis een verheven ampt het geen dat gy bekleedt,
Want gy kont oorſaeck ſyn , of wel van eeuwich leedt ,
Of wel van ſaelicheyt. Sy ſyn by u ter ſcholen ,
Siet wat een dieren pandt Godt heeft aen u bevolen :
Aen u, die ouders ſyt , die daer voor in ſult ſtaen.
Och jae , getrouwt te ſyn , gewis daer hanght veel aen.
Maer ſoo gy uwe vrucht , met woorden en met ſeden ,
Stiert tot de reyne deucht , doet hellen naer de reden ;
O wat een werck is dat ? Dan ſal het houwelyck ,
Voor u , en voor hun ſyn , een baen tot 't eeuwich ryck.

Om hier , ô ſiel, geen ydele plaetſe te laeten , ſoo valt my in een klaeghweerdich toegeval , dat teenemael ſlaet op de voorgewende ſtoffe. Siet hoe waerachtich dat is de welbekende ſpreuke der Latiniſten *Verba movent,*

vent, exempla trahunt; dat is. *De woorden bewegen, maer de exempelen trecken.* De ſaecke is als volght. Twee Edelmans en gebueren waeren met een onverſoenlyken haet opgepropt tegen malkanderē: de vlamme van deſe grammoedicheyt is ten leſten ſoo verre uytgeborſten, datſe alle beyde van leer hebben getrocken. Terwyl ſy beſigh waeren om den eenen den anderen eenen dootſteeck in te voeren; ſiet van dit vermaledyt vier der ouders, ſynder voncken geſchoten in het hert van ieders ſoontjen *. Elck loopt (om een ſeconde te ſyn van ſynen vader) naer ſyn keucken, vat een ſpit, en loopen malkanderen door den buyck, eer ymant vande vaders, of tot het eynde van ſyn gramſchap, of tot het eynde van het leven van ſynen vyandt was gekomen.

Och hoe veel beter doet eene Eudoxia; hoe veel ſaeliger eenen Arcadius, en andere ſorghvuldige ouders: die met hunne exempelen hunne kinderen ſoo vlytelyck aenleyden tot deught, godtvruchtigheyt, vreeſe des Heeren, tot goede ſeden, tot alle Chriſtelycke deughden! Ende al is het ſaecke dat den Keyſer beneffens de Keyſerinne boven maeten gevlamt hebben, op dat ſy vanden hemel met de geboorte van een manlycke oor ſouden geſegent worden; ſoo en koſten evenwel deſe doorluchtige Vorſt en Vorſtinne hun niet inbeelden, dat ſy eenen jongen Prins hadden gewonnen, voor dat ſy ſaegen dat ſy inden jongen Prins de deught hadden gewonnen.

VIII. CA-

* *Conſtant. Belgic.*

VIII. CAPITTEL

Waer in wort aengewesen hoe den Keyser Arcadius, voelende syne doot naeken eenen godtvreesende Momboor voor den jongen Theodosius heeft verkosen.

AL hebhen de casteelen hunne optreckende bruggen, al liggen sy in dry-dobbele grachten, al is het paleys van eenen Koninck met lyfwachten beset, al en sietmen rondtsom niet als karabynen en hellebaerden tot bescherminge van syns Majesteyts persoon; evenwel de doot doet haer plaets maecken midden door de Archiers, en dringht dweirs door allen de garden, en ruckt den Koninck uyt synen throon, en berooft hem van het ryck en van het leven. Sy en verschoont staet noch macht:

Est commune mori, mors nulli parcit honori.
Debilis & fortis veniunt ad limina mortis.

Op desen sin vondt Martinus den V een schilderye, die hy oock voor syn waepen aennam, waer in verbeelt waeren myters van Pausen en Bischoppen, kroonen van Koningen en van Keysers, brandende in het vier met dese devise:

Sic transit gloria mundi.

Het welck in deser voegen wort naergeboetseert:

Kroonen en Rycken,
Die hebben hun lycken.

By

By de Ottomannische regeringe ist een gewoonte, dat als den grooten heer eenen Bassa of Vesier van kant wil hebben,dan seynt hy hem eenen swerten fluweelen lap, waer in een briefken steeckt,met desen korten, edoch dieren inhoudt: *Mitte mihi caput tuum, seynt my u hooft.*

Arcadius den Keyser, merckende dat diergelycken (laet ons soo seggen) bode, van Godt tot hem afgeveerdicht naer by was; ende vastelyck bespeurende, dat hy't niet lanck meer in dese werelt en soude maecken; heeft onder andere sorghvuldicheden, die hy ter herten trock, seer bekommert geweest om eenen verstandigen en machtigen Momboor voor synen soon te verkiesen. Hy had wel eenen broeder Honorium Keyser in den Westen, doch hy en dorste syn bloedt, aen syn eyghen bloedt niet betrouwen, sulcken grondigen achterdencken hebben die Grooten van malkanderen. En voorwaer, dit mistrouwen bestaet al dickwils met groote reden. Heeft de voorgaende eeuwe niet gesien eenen Konink van Polen en Sweden, die weese was, aen wie synen eygen Oom en momboor het ryck van Sweden heeft ontfutselt? Een kroon, is een lecker beetjen, dat eenen hondt syn moeder sou ontnemen.

Arcadius dan, met mistrouwen tegen synen broeder ingenomen, heeft sich gewent naer Persien tot Isdigerdem synen vrint, in wiens handen hy stelde den jongen Prins Theodosium nu in syn achtste jaer gaende. Isdigerdis heeft op dese gesantschap datelyck naer Constantinopelen afgeveerdicht Antiochum, eenen van syne edelste Princen, om met Arcadius in een eeuwich en

on-

onverbrekelyck verbondt te treden; ende om hem met eenen op te offeren alle ſyn heyrkrachten,tot dempinge van alle vyanden, die naer ſyn aflyvicheyt het ryck ſouden komen beſchaedigen. Anthemius, een man van raet en ſtaet, ſloech de handt oock aen't roer, ende voerden alles geluckelyck uyt, terwyl het Keyſerdom inden Weſten in ſcheuringen ſtondt en oorlogen. Deſen Anthemius was eenen vroomen dienaer, gelyck daer ons Seneca af gewaeght: *Tu quidem orbis terrarum rationes adminiſtras, tam abſtinenter, ut alienas; tam diligenter, quam tuas; tam religioſe, quam publicas**. Treffelycke woorden, 'weirdt om met goude letteren afgemaelt te worden „ *Gy beſtiert de ſaecken vande gant-*
„ *ſche werelt, met ſulcken rechtveerdicheyt, offe een an-*
„ *der toequaemen; met ſulcke vlyticheyt, offe u eygen*
„ *waeren; met ſulcken yverſucht en nauwpuntigheyt, offe*
„ *de gemeynte aengongen.*

Ende al was ſaecken dat de kloecke ſorgen van deſen Anthemius in veel bedieningen wierden geſpleten, ſoo behiel hy nochtans een groot deel daer van tot onderrichtinge van ſynen Heer den jongen Keyſer, die hy met ſoetigheyt tot alle princelycke deughden en wetenſchappen wiſt aen te leyden. Gelyck ons in ſyne ſinnebeelden leert Didacus Saavedra, ſchilderende eenen hof vol bloemen, maer daer de buytenſte randen endē boorden vande bedden gevlochten ſyn in forme van bolwercken en punten. Synen titel of opſchrift is;

Diſciplina inſtillanda cum ſuavitate.

Die Princen heeft in ſyn beleydt,
Die leerſe doch met ſoeticheyt.

* *Seneca de Brevit. vitæ c. 18.*

Het

Het welck desen kloecken staetsman met alle mogelycke sorghvuldigheyt achtervolght heeft, soo dat den hemel onsen Theodosium, met een groot geluck heeft beschenen, als hy hem Anthemium voor seden-meester, ende Isdigerdim voor Momboor heeft gegeven.

Den vermaerden Lipsius, die schoon perle vande edele Universiteyt van Loven, en laet niet toe dat ick dit capittel besluyte, of ick moeter te voren eene lofweerdige geschiedenisse, als een schilderye ophangen; 's is teenemael uytvallende op het gene wy hier verhandelen. In Spanien was gestorven Henricus Koninck, * achterlaetende een eenigh soontjen met naeme Joannes, out achtien maenden. Hy had eenen Oom genoemt Ferdinandus, den welcken soo rypelyck met alle gratien was begaeft, dat hy, oock sonder opsicht van syn doorluchtigh bloet, verdiende den hooghsten throon te besitten. Dese volmaecktheyt won terstont de gemoederen van hooge en van leege persoonen, daer loopt over al een gemeyn en een stemmich gerucht, soo onder de borgerye, als in volle vergaederinge, dat hy, en niemant anders, tot Koninck moest gehuldt worden: want seyden sy, den vyant is voor de deur, van binnen voncken tweedracht en scheuringen: eer den wettigen erfgenaem op den voet is, soo licht de Monarchie onder de voet; oversulcx versochten van hem, met alle oodtmoedicheyt en gebeden, dat hy uyt liefde tot het ryck, het ryck soude willen aenveerden: Ferdinandus stont onbewegelyck, als eene steenrootse tusschen de swalpende baeren, allen hun versoeck met beleeftheyt afwysende, om dat het

* *Lib: 2 Cap. 4 Mon. 3.*

streckten,

ſtreckten, en tegen het recht van den jonck geboren Prins, en tegen de oude koſtumen van Spanien. De ſtaeten en lieten hun evenwel niet bewegen door ſyn reden, maer drongen even ſterck aen, vaſtelyck betrouwende datſe hem den laſt op de ſchouderen ſouden konnen leggen, tot welcken eynde ſy oock eene algemeyne vergaederinge hebben uytgeſchreven. *Ferdinandus* hier van verwitticht, is daer, beneffens d'andere, met het kindeken onder ſynen mantel verſchenen. *Davalus* generael vande ruyterye voerden het woordt, ende ſich keerende tot *Ferdinandus*, wie begeert gy, *Ferdinande*, ſey hy datmen tot Koninck ſal verkieſen? Waer op *Ferdinandus*, met een gefronſelt voorhooft en opgeſpannen wynbrauwen; wie ſoumen kieſen als *Ioannem* myn broeders ſoontjen? en ontblootende hem vanden mantel riep hy: *Dat is Ioannes, deſen is uwen Koninck*; ende heeft hun ſoo verre gebrocht, datſe den jongen Prins gehuldt hebben, en den eedt van getrouwicheyt geſworen. Den wergaerlooſen ſchryver ſluyt deſe hiſtorie met de naervolgende woorden: *Tu fides, tu modeſtia, è cælo pauliſper deſcendite: & hunc alumnum veſtrum lætis oculis videte: quanto illuſtriorem, ſpreto ſic Regno; quam ſi decem, fraude vel ambiguo jure, quæſiſſet?*

Daelt neder, Trouw en ſeebaerheyt,
Daer Tagus gulde ſanden ſpreyt;
En ſchiet voor by die groen landouwen;
Siet Ferdinandum, hoogh van roem,
In wie ick al de deughden noem,
Weert die de Goden oock aenſchouwen.

 Hy

Hy is uyt edel Kouinxs bloedt,
En noch veel eelder van gemoet,
'T is d'eelste hert dat ick kan toonen;
Syn woorden syn vol soeticheyt,
Syn wercken vol rechtveerdicheyt,
En aen syn voeten liggen kroonen.
Hy overtreft gesteent en gout,
Die d' eer door meerder eere schout,
En min acht schepter als de wetten:
Al wierden op dit hooft geplant
De kroonen van het gantsche lant,
Noch soumer meer op moeten setten.
O groote siel! O machtich Vorst!
Hoe verr' syt gy van glory-dorst!
Gy, die geen weesen soeckt ontervén,
Voor waer, schoon datmen 't Spaensche Ryck
Op heden uyt droegh in een lyck,
Noch en sou uwen naem niet sterven.
Leert eersucht met het hooft vol wints,
Met gryse haeyren noch soo kints,
Wat dat de kroonen op haer draegen;
Het is een kruysken, doet het niet?
'T is kleyn, maer dat veel groots bediet:
Men smeedt geen kroonen sonder slaegen.
Wel aen dan die naer glori staet,
En soeckt geen glori die vergaet,
Maer die sal boven eeuwich dueren;
Hoe snelt hier s' werelts onderganck!
Want Koninck syn, syn leven lanck,
Is Koninck syn maer weynich uren.

Gy die dit hoort, ſyt trouw als gout,
Als u een weeſe wordt betrouwt,
En dryft daer in geen eygen baeten;
Siet hoe Pulcheria het landt,
Met haeren broeder haudt in ſtandt,
En vlytigh yvert inde ſtaeten.

IX. CAPITTEL

Sedenleeringe waer in de Momboors plichten worden aengewesen; en watter vereyſcht wort vande gene die den laſt van weeſen hebben aengenomen.

ALs de wolven, O ſiel, eens vrede wilde maecken met de ſchaepen, op dit beſpreeck nochtans, datſe die de wacht houden ſouden deurſeynden; wat een ſpel ſoude dat hebben geweeſt, naer de ontblootinge van deſe beſchermers? Wat en ſouden die bloetdorſtige wolven op die onnooſele gediertjens, niet uyt gevrocht hebben? En ſoo de weeſen op diergelycke maniere van ſchilwacht en toeſicht overſien waeren, O goeden Godt! Hoe ſouden de wolven met twee voeten hun goederen invaren? 'T is een gulde ſpreucke vanden H. Ambroſius, daer alſoo veel waerheyts als welſprekentheyt in is beſloten: *quo quiſque infirmior eo magis prædæ patet: minor apud illos eſca majoris eſt* *.

* *Lib. 5. Hexam. Cap. 5.*

Die kleyn is en van kleyne kracht,
Die wort gerooft door meerder macht;
En kleynen visch, alswemt hy kloeck,
Is louter aes voor grooten snoeck.
Quaey Momboors in een weesen huys,
Die syn als Katten om een muys.

De goederen van onmondige weesen loopen altyt groot gevaer, ten sy dat het vroome lieden syn die het bestier daer van aenveerden. Want (om hier in wat kort en beknoopt te spreken) daer den tuyn leegh is, daer sprinckt een iegelyck over. Dies houde ick het voor een ryp-raedich werck, O siel, dat den Keyser Arcadius voor synen jongen Erfgenaem eenen trouwen Momboor, ende eenen vasten vrint heeft verkosen, ter oorsaecke datter over al soo veel eygen baetsoeckers gevonden worden oock onder de hovelingen, die met dat politieck poeyerken syn bestoven. Het oudt spreeckwoort is waerachtigh, oock in onse jonxste tyden:

A la Court du Roy
Chascun y est pour soy.

Sy scheren de schaepen, en de weese die minderjaerigh is schert de verckens. Hoort hier van dese gewisse bevestinge die ick gae voorstellen *. *Henricus* den III, Koninck van Castilien, was eenen jongen Prins maer grootmoedich, ryp en wys boven syn jaren. Desen hiel syn hof binnen Burgos, een stadt in out Castilien gelegen: hy was een groot lief-hebber vande jacht, besonderlyck nochtans genegen om met het gaeren quackelen te vangen: en hy vonck soo quackelen dat alle syn ryckste inkomsten door andere verquackelt wierden.

* *Mariana de Regis justit. lib. 3 c. 7.*

'T

'T gebeurden eens, dat hy savonts heel vermoeyt en verhongert t'huys quam; en soo hy meynden syn avontmael te nemen, verstaet hy datter in syn hof anders niet als eenen kouden eirt en was te vinden. Hier over straft hy synen hofmeester, als eenen die syn ampt ontrouwelyck bedient hadde. Desen brocht in tot syn verschooninge, hoe datter niet alleen geen gelt en was om iet te koopen, maer selver oock geen geloof om te borgen. Henricus kropten dit op tot betere gelegentheyt, ende versettede dien avondt synen mantel, om daer voor haemelen vleesch te koopen; het welcke beneffens de quackelen op het spoedichste gekockt synde, soo is den jongen Vorst ter taefelen geseten. Ten tyden van het avondtmael, gelyck dan d'een of d'ander vertelt wort, verstaet hy dat syn principaelste Heeren wel anders doen opdissen; en dat hunne taefels niet alleen met allen nootwendige spysen, maer oock met allen overvloedige leckernyen staen gelaeden.

Het wilde soo wesen, dat het dien selfsten avondt banquet was ten huyse vanden Aertsbischop van Toledo, met naeme *Petrus Tenorius*. Wat doet den Prins? Hy slaet eenen mantel om syn ooren, en ontveysende syn persoon, gaet recht naer het salet vanden Aertsbischop, en versteeckt sy selven onder den hoop vande gene die dese Heeren sagen eten. Den Koninck verwondert sich ten hooghsten van al dat hy hoort en siet, hy staet verstelt door alle de gerechten, die de pagien aendienen; door alle dat gebraet, en venesoen pasteyen. Hy luystert naer hunne redenen, die hem noch vremder invallen; want hy hoortse altemael vol mon-

 digh

digh roemen over de inkomsten van hun ouders goet, en het gene sy van 's Koninxs wegen trocken.

Dese hovelingen, ô siel, en hadden de lesse vanden Poët Horatius niet wel gevat:

—— Tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus, invidiæque.

Ick passe het toe in deser voegen
Wanneer de raeve sit, en krast,
Terwyl hy aen een prooye brast,
Dan kryght hy stryt, en megesellen:
En dese gasten weyen breet,
Tot anders baet, en eygen leet,
Met al dat roemen en vertellen.

Hier is nu licht om gissen, wat den Koninck kreegh voor gepeysen, als de gasten soo lustich stoeften en op sneden. Hy keert dan onbekent wederom naer syn hof: de Heeren syn hem wel uyt het gesicht, maer niet uyt syn voornemen. Hy sluyt by sy selven, dat hy s'anderendaechs voor sieck sal te bedde gaen liggen, en hier van de Staeten de weet laeten, ten eynde sy op het hof verschynen, om te verstaen den uytersten wil, eerder doots gevaer gemenght wort met dese onverwachte sieckte. Sy komen 's morgens al tydelyck met de koetsen; de pagien en lakeyen, een rammoerich volck, doetmen buyten blyven, om aenden siecken Vorst geen ongemack noch stooringe te geven. De Staeten waeren altemael, een poosken tyts inde voorsaele gekomen, niet wetende wat eygentlyck de oorsaecke was, waerom datmense niet en dede binnen komen.

Ten lesten de deure gaet open, en sy treden in het

Ca-

Cabinet, daer hy op ſyn ledikant was gelegen. Soo de Staeten nu waeren geſeten, ſoo ſmyt den Vorſt het deckſel van het lyf; en in ſyn volle harnas, met het blanck ſweert inde vuyſt, is hy ten bedde grammoedich uytgeſprongen: ende ſyn plaetſe nemende op ſynen throon-ſtoel, heeft d' een voor en d' ander naer met ſtraffe woorden afgevraeght, hoe veel Koningen dat elck geſien hadde in ſyn leven. Die vyftich jaer out was, mocht antwoorden, dry; die veertich, twee; die tachentich, vier; die vyfentwintich, eenen. Hierop berſtede den Vorſt uyt in alle felle woorden, ſeggende: en ick, die ſoo jonck ben, ſie hier tegenwoordich ſoo veel Koningen als perſoonen. *Vos omnes, vos Reges eſtis; regni arcibus & copiis occupatis; mihi inane nomen, ſordes, & egeſtatem reliquiſtis; ſed ne amplius faciatis, veſtris omnium capitibus ſanciam.* Vraeckſuchtige woorden voorwaer, en die als donderſlaegen geluyt gaeven!

O ſchelmen die gy ſyt, O dieven van myn landen!
Gy ſterft, ſoo veel gy ſyt, noch heden van myn handen,
Noch heden altemael. O boosheyt alte groot!
Gy ruckt, en pluckt myn ryck, en my ſoo deelde doot.
Is dat naer uwen eedt, ſoo dier, ſoo hoogh geſwooren,
Myn rechten voorgeſtaen; die gy ſaeght gaen verloren?
Wat ſegh ick voorgeſlaen? Gy hebt den ſtaet berooft:
Dies wort gy hier gebylt, dat ſweer ick by myn hooft.
U taefels ſlaen met wyn met ſpyſen overlaeden,
Met alle leckerny van paſten en ſucaeden;
U koffers ſyn gevult met overvloedich goudt,
Terwyl den Coninck ſelf een maeger keucken houdt.

Sa, dit gestolen goet, dees weelden en dit brassen,
Verdient met plichtich bloet ten gront toe uytgewassen,
En noch en is de straf het schelmstuck niet gelyck;
Een rat, of rock van peck, voor die besteelt een ryck.
Leert op een ander tyt de Weesen noch verdrucken,
En tegen wet en recht hun beste veeren plucken;
Scherprechters, sa springht uyt, met sweerden t'alle kant;
Dees pest dient uytgeroeyt, dees monsters uytgebrant.
Scherprechters, sa springt uyt, en doet dees schelmen bucken,
En buygen onder 't stael, en kaptse in twee stucken.
Wie dat de boosheyt siet, en boosheyt niet en stoort,
Die set de boosheyt self door al syn landen voort.

Hier op is den geweldiger met een deel scherprechters binnen getreden; sy bleeck van vreese, den Koninck root van gramschap, wat souwen sy maecken? Sy vallen op hun knien voor syn Majesteyt. Den Aertsbisschop een kloeck hersebecken, ende eene vande welsprekenste tongen, heeft de saecke met vierige gebeden, en met lauwe traenen soo verre gebrocht, dat hun 't leven is geschoncken; met dit bespreeck nochtans, datse binnen 't hof soo lanck in hechtenisse souden blyven, tot dat de misbruyckte sommen, tot de leste myte toe, in 's Konincks tresooren souden gebrocht worden. Soo heeft desen minderjaerigen Koninck die oude vossen hunne schuldige plichten ingescherpt, die hun oock in toekomende tyden wel gewacht hebben van op hunnen *Approvechar* te roemen, en veel meer van 's Konincks inkomen; en water, gelyckmen seght, tot hunnen meulen te doen loopen; het welck geschiet was, om dat sy den minderjarigen Prins verdruckten.

Dan

Dan laet ons een weynichje naerder komen tot onse Materie. Ick segh, dat een volmaeckt voorbeelt is geweest van eenen Momboor, den Joodtschen Mardochæus: van wie wy lesen dese lofrycke woorden: *Erat vir Iudæus, vocabulo Mardochæus, qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ; quæ altero nomine nominabatur Esther, & utrumque parentem amiserat, pulchra nimis & decora facie; mortuisque patre ejus ac matre Mardochæus eam sibi adoptavit in filiam* „ Binnen *Susan* seght de H. Schrift. „*Was een Ioodts man, met naeme Mardochæus, die* „ *voedsterer is geweest van Edessa, dochter van synen broe-* „ *der, de welke met eenen anderē naem genoemt was Esther;* „ *die alle beyde hare ouders hadde verloren, seer schoon* „ *en lieffelyck van aensicht; en soo haeren vader en moe-* „ *der waeren overleden, soo heeftse Mardochæus voor syn* „ *eygen dochter aengenomen.* Elck woort is gelaeden met eenen besonderen lof van desen Mardochæus, die hem in syn Momboorschap vromelyck heeft gequeten, als hy niet alleen syne sorge aen haer als syne weese, maer oock syn liefde als aen syne dochter heeft gegeven; aerbeydende altyt dat sy met goede manieren en middelen soude begaeft wesen.

En dit syn wel de twee principaelste wielen, daer het Momboorschap op is rollende; te weten, sorge voor de Weese, en sorge voor de goederen vande Weese. De Weese moet inde vreese des Heeren opgevoedt worden; de Weese moet ter scholen of op een ambacht, of op eenigen anderen stiel bestedt worden, naer dat de jaren ende de gelegentheyt is vereyschende: de Weese

 en

* *Esther* 2. 6.

en mach noch tot den geestelycken staet aengedrongen, noch vanden selfsten wederhouden worden : de Weese behoordemen in alle eerbaerheyt en sedicheyt op-te-trecken, ende sich wel te wachten van daer de ydelheyt en de werelt in te planten, om dat de jonckheyt door dat onkruyt licht genoech komt te verwilderen. Hoort hier op eens eene droeve, nochtans denckweerdige geschiedenisse; sy komt uyt de penne vanden H. Hieronymus, dat groot licht vande H. Kercke, inden brief die hy schryft aen *Læta*, eene Edele Roomsche weduwe; waer in hy haer als met den vinger toont, op wat manier sy haer dochterken *Paula* moet opvoeden. Naer veel gesonde waerschouwinge, die hy haer voorhoudt, voeght hy daer oock by, datse het cieraet seer soude maetigen, en geensins gedoogen, datmen haere locken sal poeyeren, haer aensicht blanketten en rosetten: want seght hy (en dit is de geschiedenisse die ick u belooft hadde) *Prætextata*, eene vande Edelste vrouwen, heeft door last en bevel van haeren man *Hymetius*, die oom en Momboor was vande Maeght *Eustochium*; die heeft, segh ick, haer kleedt en cieraet verandert, dat is verryckt en verydelt. Haer hooft en hayr, daer men te vooren weynich wercks en fatsoens aen dede, heeftse op de wereltse maniere gevlochten, ende met stricken en bloemen opgebonden; daer de goede nichte nochtans de minste gepeysen noch genegentheyt niet en hadde, om naer de wetten van het werelts kraem een pauken te spelen: haeren aerdt en inborst hadde meer van het simpel huys-duyfken. Dan men vint sommige geestelycke menschen, die van allen nichten wel

souden

souden bogyntjens ofte religieusen willen maecken; gelyckerwys in tegendeel synder sommige wereltsche persoonen, die allen hunne bestaende of bekende wel souden willen vast aen de werelt kluysteren; al even eens of de sielen, meer als de lichaemen, op eenen leest kosten geschoent worden.

Dan ô siel, laet ons voort gaen, en besien wat uytwerckinge gevolght is naer dat ydel hooft-cieraet, dat *Prætextata* op haere nichte *Eustochium* vermeten had aen te vangen. Niet langer als den selfsten naervolgende nacht, doen daeghs te vooren den spiegel, den friseerpriem, de poeyerdoos, het blancketsel, die linten en stricken hunne personagien gespeelt hadden; dien selfsten nacht, segh ick, heeft *Prætextata* in haeren droom gesien den Engel des Heeren, vreeselyck in gedaente, ende vreeselycker in dreygementen, schietende dese korte woorden als snydende pylen in het hert van dese wereltsche Moeye: *Tune ausa es viri imperium præferre Christo? tu caput virginis Dei tuis sacrilegis attrectare manibus? quæ jam nunc arescent, ut sentias excruciata quid feceris.* Dat noch volght, bestaet in grooter donderslaegen: *Hebt gy soo stout geweest, en soo vermeten, sey den Engel, dat gy de begeerte van uwen man gestelt hebt voor het gebodt Christi: gy uwe kerck schendige handen slaen aen het hooft van een Maget Godts? Welcke handen nu sullen verdroogen, op dat gy door de grootheyt vande straffe verstaen sout, met wat swaerheyt van schult dat gy u hebt besondicht.* 'T is van den Engel soo voorseyt, en 't is *Prætextata* tot haere straffe oock soo overkomen. Wat dient hier bygevoeght? Anders niet, als dat

dat die wereltſche en ydele hoofden vrindelyck genoodt worden, om haer ſomtyts voor den ſpiegel van *Pratextata* te komen palleren.

De andere ſorge, die tot laſt is vande Momboors beſtaet in het handthaeven van hun erfdeel en tydelycke goederen, beſorgende datſe mogen aenwaſſen, ten minſten in hun geheel blyven; geen neerſticheyt, geenen arbeyt ontſiende om der weeſen voordeel over al te betrachten; die ſoo veel goets, en ſoo veel quaets doende, als gy wenſchen ſoudt dat naer uwe doot uwe eygen kinderen geſchiede. Maer wat een verſchil en iſſer hedenſdaeghs niet tuſſchen Momboors en Momboors? Want ſommige ſyn als herders, die hunne ſielen ſouden geven voor die onnooſele ſchaepen: andere ter contrarie ſyn gelyck als huerlingen, die hun eygen baet ſoecken; en als den wolf komt, of datter ſwaericheyt valt, dan ſtellen ſyt op een vluchten, en laeten de weeſen met hunne goederen inden brant ſteken. O! eenen vromen Momboor ſal voor de ſyne ſomtyts oock een blauw ooge dragen.

Ende dat ſtelt den Propheet *Iob*, voor een van ſyn edelſte quartieren in ſyn waepen (waer over hy by ieder een van kenniſſe hoogh geroemt wierde) als hy iet tot voordeel ende welvaeren der weeſen uytgewerckt hadde. *Auris audiens* ſeght hy, *beatificabat me & oculus videns teſtimonium reddebat mihi, eo quod liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum cui non erat adjutor.* „ *Die't hoorden*, ſeght hy, *die verblieven my inden der-* „ *den hemel; en die het ſaegen, ſpraecken met volle mon-* „ *den lof van my; om dat ick te baet was gekomen klaegen-*

de

„ *de ermen, en dat ick de weese behulpsaem was als sy van* „ *al de werelt was verlaeten.* En soo verre wast van daer dat desen bermhertigen Propheet op de kosten vande weesen soude geteirt hebben, dat hy selver die verlaeten en verstooten kinderen dede sitten aen syn taefel. Het was verre van daer dat den vromen *Iob* op de kosten der weesen soude geteirt hebben, en tot naedeel der bedruckten syn voordeel soude gesocht hebben. *Sal*, seght den Philosooph, *in oleo non liquefiet. Het sout en smilt niet inde olie.* En by eenen bermhertigen Momboor, en smilten noch en verminderen niet de goederen der bedroefde Weesen. Sommige Momboors, ô siel, bevlytigen wel de goederen, ende en sparen hun niet voor datse de selfste op goeden voet ende eenen vasten standt gebrocht hebben: maer sy weten hun eygen profyt daer uyt te distilleren, datse met een groot deel vanden afval gaen strycken: sy doen dunckt my, gelyck ick hier gae beschryven geschiet te syn tuschen twee broerkens; den oudtsten van seven, ende den anderen van vier jaeren, hoort nu de gelegentheyt vande saecke:

Mameer had s'alle bey op't eynde vande taefel,
Gegeven inde handt een diep geruyte waefel:
Den oudtsten eet de syn, en speelt'se lustich deur,
Maer Tistjen spaertse heel, en sorghter dapper veur.
Siet wat den oudtsten doet; hy gaet syn broerken vleyen,
Op dat hy voor wat tyts sou vande waefel scheyen;
Hy sou een peerdeken gaen maecken, dat sou slaen;
En Tistjen is soo slecht, hy laet de waefel gaen.
In't eerst soo vanght hy aen een hooft daer aen te maecken,
En byt daer gulsich in, en werckt met volle kaecken;

Dan

Dan byt hy eenen steirt, dan eenen voorsten voet,
Soo dat hy beet voor beet de waefel korten doet.
Als Tistjen dit bemerckt, soo gaet hy luy uyt kryten;
En sou wel, soo hy kost, den slockaert willen smyten;
Maer die knapt even gauw, en seght voor loosen schyn
Dat daer noch eenen voet, moet aengebeten syn.
En alst nu is volmaeckt, gaet hy't hem wedergeven:
Maer siet, de meeste helft is in den tandt gebleven:
'T fatsoen dat isser wel, de rest en isser niet:
Soo dat daer heel bedruckt ons Tistjen staet en siet.
Hoort Momboors wiege syt, op dat gy u mocht quyten,
Soo wilt niet al te diep in weese waefels byten,
En maeckt geen perdekens van hun bevolen goet,
Of met dees peerdekens gaen sy op't lest te voet.

Het soude met sulcken Momboors seer moeten veranderen, ende sy souden hunne plichten al anders moeten naerkomen, eermen van hun sal seggen, dat op een andere gelegentheyt schreef den Prince der Poëten Virgilius:

Sic vos non vobis fertis aratra, boves;
Sic vos non vobis vellera fertis, oves;
Sic vos non vobis mellificatis, apes;
Sic vos non vobis nidificatis, aves.

„ *De ossen ploegen, een ander maeyt het koren; de*
„ *schaepen draeghen wolle, een ander maeckter syn*
„ *kleedt van; de biên vergaderen den honingh, andere*
„ *sullen den soeten Mee drincken; de vogeltjens broeyen*
„ *jonxkens, eenen anderen gaet den nest rooven.* Dat
„ is te seggen; *sy, gelyck doen alle vrome Momboors;*
„ *sy,* segh ick, *hebben den arbeyt en de moeyte, en een*
„ *ander*

,, *ander ſonder arbeyt en moeyte geniet de vruchten.* Ick ſalder dit voorder noch op uyt boeſemen, en eens aenſpreken de ouders daerſe liggen op hun ſterven :

Gy die ſterft , ô liefſte vrinden ,
Soeckt goey Momboors doch te vinden ,
Die noch ſmeiren op u ſweet ,
Noch u weeſen en doen leet.
Kieſt van uwe trouwſte maegen ,
Om dit ampt hun op te draegen ;
Eer daer ymandt aengeraeckt ,
Die u goet tot ſchande maeckt.
Kieſt een man die is ervaeren ,
En die hem verſtaet van ſpaeren ,
En die't al tot oorboir draeyt :
Doch ſy ſynder dun geſaeyt.
Want men vinter , jae met hoopen ,
Die de Weeſen laeten loopen ,
En die qualyck eenen voet ,
Stellen voor het weeſen goet.
Of ſoo ſy hun daer met moeyen ,
Hoe doen ſy de weeskens bloeyen ?
En hoe vlieght den renſchen wyn
Als ſy daer met beſich ſyn ?
Seker dat ſyn vremde ſtuypen ,
Datſe gaen hun ſelven druypen ,
Datſe ſoo hun eygen leir
Vetten met een anders ſmeir ;
Datſe ſoo de ſaecken dryven ,
Datſe thien voor ſeven ſchryven ;

Dat

Dat de kas soo is gestelt,
Datter noyt is hoop van gelt.
Dan syn hier geweest soldaeten,
Daer is een stuck lants verlaeten;
Ginder is gedorsen graen,
In quaey kosten wegh gegaen.
Arme weesen! droeve kinders!
Wat doet Oomken u al hinders!
Hy sit sachtjens, hy sit werm,
Gy met al u goet syt erm.
Wee als Godt sal ondersoecken,
O meyneedich uwe boecken!
Wee als u 't gestolen goet,
Eyschen sal het weesen bloet!
Geen beklagh is soo te vreesen,
Als van spraeckeloose weesen;
Eenen sucht, en eenen traen
Kan de hel' doen open gaen.

Dese voorwaer syn verre buyten het rechtspoor, ons aengewesen door den H. Geest. * *Esto pupillis misericors, ut pater; & pro viro, matri illorum: & eris tu velut filius Altissimi.* ,, *Wilt de weesen genaedich wesen, als ee-* ,, *nen vader; en helpt hunne moeder, oft uwe vrouwe waer;* ,, *en gy sult als eenen soon vanden Alderhooghsten wesen.* Groote weerdicheyt voorwaer, daer wy door de bermherticheyt toe worden opgenomen. En ist by aldien dat ymandt dien lof-titel oyt heeft verdient, die geloof ick te syn eenen doorluchtigen Hertogh van *Ravesbergh*, die over eene verlaeten weese een grondige bermherticheyt heeft laeten uytschynen; ende mits de ge-

* *Eccles. 4: c.*

geschiedenisse ryck is van veel onverwachte toevallen (daer Godts voorsichtige handt tuschen beyde almede gespeelt heeft) soo wil ick de selve hier in het wyt en breet ontvouwen. Ick salse trecken uyt *Godefridus Viterbiensis*, Notaris van *Conrardus* den III ende *Fredericus* den I, die synen boeck (die hy de Chronycke noemt) aen *Urbanus* den III heeft opgedraegen. Nu tot de geschiedenisse.

Den Keyser *Conrardus*, den II van dien naem, was vermaert voor een dapper en Martialen oorloghs-helt, als oock voor eenen yverigen beschermer ende uytvoerder vande justitie en vande wetten, maer boven al droegh hy eenen onversoennelycken haet tegen de muytmaeckers, en die syn ryck in scheuringen sochten te brengen. Onder dese belhaemels was sekeren Graef *Lupoldus* genoemt, die het vier van tweedracht somwylen al wat dapper gestoockt hadde. Desen merckende dat den Keyser d'oogh op hem hadde, en dat hy in het hof op het best blaeyken niet en stondt, heeft met syn huysvrouwe raetsaem gevonden een tydige vlucht aen te nemen; peysende, gelyck hy wel peysde, beter het hof als het hooft verloren. En om hun leven wel te versekeren, hebben sy hun in een woest wilt bosch versteken, en daer eenige jaeren onthouden, tot dat hunder gedachtenisse inde gemoederen der hovelingen lanck was gestorven en begraeven.

Naer het verloop dan van veel jaeren, is desen Keyser eens belust geweest, om op een groote jacht uyt te ryden. Hy was vergeselschapt met veel edeldom en heeren. En siet midden in het jagen soo ieder een syn wilt

* *P. Steng: t. 1. fol: 278.*

vervolghde, ist gebeurt, dat den Keyser speurende een snel loopende hert het selfste met eenen straffen spoorslagh heeft naergeset ende door den drift en hitte synder Couragie, is hy soo verre ter syden gereden, dat hy genoech sach, dat hy sy selven in dat wilt ruydigh bosch hadde verloren. Hier op valt den avondt, ende met eenen de hope van syn hovelingen te konnen vinden. Herwaerts dan ende derwaerts dwaelende, is ten lesten aen het stroeyen kabaentjen van onsen gevluchten *Lupoldus* gekomen; biddende om daer te mogen vernachten, en soo versekert te syn tegen de wilde beesten, die in duysternissen het meest plachten te loopen. De plaetse wiert hem vrindelyck gejont, en mits hy door den arbeyt van de jacht vry al wat verhongert was; soo en was oock dien avont niet vies over den slechten kost, van dat slecht volckje. Al het geluck van *Lupoldus* was, dat hy vanden Keyser aengesien wierde voor een bosch wachter, ofte eenen hout-kapper. Hier naer heeft den Keyser sich tot de ruste begeven.

Midden inden nacht ist gebeurt, dat de huysvrouw van *Lupoldus* den arbeyt heeft gekregen, en naer korte wee is sy van een jonck soontjen komen te geliggen. Maer dat te verwonderen is, soo den Keyser op een bussel strooy lagh, hoorden hy een stemme, die tot hem sey: O Keyser dit kint sal uwen schoon soon wesen. Den Keyser merckende dat dit geene gemaeckte stemme en was, stont hier door ten hooghsten verstelt; en soo den dagh begost te kriecken, heeft hy hem op den rechten wegh doen setten, en is soo naer syn Keyserlycke stadt gereden; daer hy qualyck vanden peerde

was afgeſeten, of heeft twee hovelingen geſtiert naer het huysken van *Lupoldus*, met laſt en ſcherp bevel datſe het kindeken, dat ſnachts te vooren was geboren ſouden vermoorden; en tot blyck van hunne gehoorſaemheyt, het hert hem ſoude mede-brengen. Een gebodt voorwaer, meer op bloetdorſticheyt beruſtende, als op wysheyt. Want was het maer menſchen werck, dat hy gehoort hadde, ſoo en waſſer niet te vreeſen; en quam het oock van hooger handt, ſoo en waſſer niet te verhoeden: want de ſchickinge Godts en kan doch immers door geen menſchelyck venuſt geſtut worden.

De twee Edelmans dan, vervolgens het gebodt en 's Keyſers wil ſyn het boſch ingereden, en hebben het ſpoor gevat waer lanx ſy in het hutteken van *Lupoldus* ſyn gekomen; Sy hebben den laſt des Keyſers voorgehouden, en, hebben hun het kindeken ontweldicht, ſynder mede deurgegaen, om dat het leven, ende den Keyſer ſyn vreeſe te benemen. O wat cracht heeft de onnooſelheyt! beſonderlyck als ſy in een teer en ſchoon lichaemken is beſloten! Sy ontblooten het kindeken van ſyn luyerkens, om den hals af te vringen; en ſy wierden beſtaen door het aenſchouwen van dit ſoet Engeltjen, noch geen van twee en hadde ſoo veel couragie (vreetheyt ſoude ick moeten ſeggen) dat hy eenen vinger daer aen ſoude hebben derven ſteken, om niet handtdaedich aen ſulcken onnooſel bloet te weſen. Wat ſouden ſy doen? goeden raet was hier coſtelyck; want ſy ſtonden gepraemt, hier door de liefde, daer door de vreeſe: doch de liefde tot het kindt heeft de vreeſe vanden Keyſer overwonnen. Naer datſe malkan-

deren dan eenen dieren eedt van getrouwicheyt geſworen hadden, hebben ſy goet-gevonden het kindt aen eenen tack van eenen boom neffens den wegh op te hangen, ende met het hert van eenen haeſe de doot van het kindeken te ver-twyfelen.

Wat doet gy, ô wel edele Ridders? Is dit het leven ſchencken, of is dit de doot vermenichvuldigen! Dit is immers een bermhertichеyt arger als de vreetheyt. Dat het kint is ſonder voetſel, dat is ſyn doot; dat het is ſonder moeder, dat is noch een; dat het allen uren vande wilde beeſten kan verſcheurt worden, dat is ſyn derde doot; dat het hier hanght om te ſterven, ſonder te konnen ſterven, dat is door een doot dickwils ſterven. Edoch het kindt is wel, want het is inde voorſichtige handen vanden genen, aen wiens dry vingeren de heele werelt is hangende. Siet, ô ſiel, hier begint dit kindt een weeſe te worden. Want door dit boſch, lancx deſen wegh, is den voorgenoemden Hertogh van *Ravesberge* komen reyſen: ende ſiende dit onnoofel kindeken daer hangen, ſoo is hy (gelyck eertyts de dochter van *Pharo*, ſiende *Moyſes* in een bieſen wieghsken op den Niel vlotten) met bermhertichеyt beweeght geweeſt, heeft het aen eenen pagie te bewaeren gegeven, en iſſer levendigh mede tot *Ravesbergh* gekomen.

Dit ſchoon vondelinxken was eenen willekomen gaſt, beſonderlyck aen Mevrouwe de Hertoginne, die noyt geen kinders gehadt en hadde. Jae ſy en myn heer haren man vinden goet, deſe weeſe voor hun eygẽ kint te houden; ende op dat ſy hun dat beter ſouden laeten voorſtaen, en dat het een iegelyck te lichter ſoude aen-

nemen,

nemen , ſoo verſtompeltmen het kindt, ende den roep gaet dat Mevrouwe al lanck bevrucht was ; ten leſten, om het ſpel te voltrecken, Mevrouw baert eenen ſoon, ſchoon gelyck eenen Engel. Ieder een is hier over ten hoochſten verblydt ; de ouders om datſe eenen erfgenaem , de onderſaeten om datſe eenen jongen Hertogh hebben. Dit jonck Prinsken, dat is de weeſe , is allenskens opgegroeyt, en is gekomen tot ſyn jaeren ; als wanneer het is tyt de jonckheyt te polyſteren. Dies heeftmen hem in alle taelen en kendſchappen geoeffent; en mits dat hy boven alle deſe onderwyſinge , die hem liefgetal maeckte , noch hadde een ſoete ende ſchoone beleeftheyt, daer hy mede was begraciet; ſoo waſt een genucht voor den Hertogh , ende Hertoginne , hun al inbeeldende, dat den genen die hy van eenen boom gedaen hadde , den boom van hun geſlacht ſoude verbreyden. Siet eens, waer toe dat deſe weeſe , die tot de doot den eerſten dagh was verweſen , is gekomen. Tot wat eene onverwachte fortune heeft hem Godt opgeſteken en verheven ? Had hy niet verloren geweeſt , hy waer waerſchynelyck al lanck verloren.

Hier en is nochtans tot nu toe niet, noch het eynde van ſyn vervolginge, noch het eynde van ſyne opkomſte. O wonderlycke goetheyt , en wysheyt Godts ! die van het fenyn vanden eenen menſch maeckt triakel voor den anderen menſch ; ende gedolven poeyer-mynen tegen den graver ſelver van achter doet uytſpringẽ. Om dan tot de ſaecke te komen , ſoo iſt gebeurt dat den Keyſer *Conrardus* , naer het verloop van vyfthien jaeren, eenen tocht gedaen heeft in Duytſlant , ende

onder andere Vorsten die hy gonck besoecken, is hy op het slot vanden Hertogh van *Ravesbergh* gereden; alwaer hy oock met alle grootdaedicheyt, naer de verdiensten en doorluchticheyt van synen persoon, is ontfangen. Hem wirt alle eer en vermaeck aengedaen; een ygelyck hiel hem geluckich, dat hy syne Majesteyt mocht aenschouwen. Alle dese dienst-bewysinge streelden den Keyser boven maeten, maer niemandt en wasser nochtans daer hy sulcken bevallen in hadde als in desen jongen Ridder; en doorsiende hem vanden hoofde tot de voeten, soo liet hy sich vastelyck voorstaen, dat hy dat kindt was geweest dat (ick denck dat Godt almachtich hem dit achterdencken ingestort hadde) syn dochter sou komen te trouwen; en dat de twee Edelmans, die hy belast hadde hem van kant te helpen, of hem niet gevonden en hadden; of wel hadden sy hem gevonden, 's en hadden syn gebodt in hem te dooden niet achtervolght. Soo dan den ouden vos als hy was, geveynst alles; gebruyckt niet als doorhoonighde ende gesuyckerde woorden, waermede hy de gracien van dien jongen Ridder by den Hertogh ende Hertoginne is verheffende. Eyndelyck versoeckt hy de eere te hebben, dat hy den selfsten eens tot de Keyserinne mocht afseynden, met brieven van groot gewicht en verlanck. Dit was een goede streke reysens van daer, want de Keyserinne was op dien stondt binnen Aken. Evenwel 't versoeck, oock met opofferinge van synen eygen persoon, wiert vanden Hertogh aen syne Majesteyt vrindelyck ingewillicht. Hy terstondt de penne inde handt, en schryft eenen brief van *Vrias*, hoe dat de

Key-

Keyſerinne den brenger des ſelfs datelyck en opſtaende voet ſoude doen vermoorden. Nu ſal immers 's Keyſers bloet-dorſt gebluſt worden, nu ſal ſyne grammoedigheyt haere gewenſchte vrake bekomen. Doch al heeft den Keyſer ſynen aenſlagh wel beſteken, laet ons den moet niet verloren geven, voor dat wy ſien hoe de ſaecke haer ſal ſchicken; miſchien ſal Godt noch eenen wegh vinden, om deſe weeſe achter ſynen ſchilt te bewaeren, en om 's Keyſers voornemen onder wegen den hals te doen breken.

Onſen jongen Prins dan neemt ſyn af-ſcheyt vanden Keyſer, en ſnelt vlytich over wegh, niet wetende dat hy den moortpriem droegh, daer hy mede moeſt gehert worden. Hy neemt ſynen wegh over Spiers aenden ryn, en gaet myn heer den Deken begroeten; vanden welcken ten noenmaelt genoodt, en naer de taefel wat op een banck ruſtende, ſoo is hy door ſyn vermoeytheyt in eenen vaſten ſlaep gevallen, ſonder te weten dat hem in het nederleggen des Keyſers brief uyt den ſack was gevallen. Myn heer den Deken naderhandt by hem komende, en de ſiende den brief liggen, is met eene nieuſgiericheyt bevangen geweeſt, ende heeft niet alleen het opſchrift geleſen, maer ſelver den brief geopent, ende dat met ſulcken behendicheyt, dat 's Keyſers ſegel in't minſte niet gequetſt en wirde. Iemant ſal ſeggen: Wel wat is dit voor eene ongehoorde ende ſtrafbaere vermetentheyt? Sulck een miſdaet, en kan niet minder als met eenen rooden hals afgedraegen worden: 'Tis alſoo; maer aengeſien dat dit gants bedryf taſtelyck door de voorſichticheyt Godts geſtiert wort, waerom en ſal

ick niet gelooven dat dese nieusgiericheyt oock van hooger handt is gekomen.

Den inhoudt gelesen hebbende, is hy met een teere deernisse ende medelyden bevangen geworden, ten hoochsten gevoelende, datmen soo eenen braven ende jongen Cavalier om hals soude helpen. Wat doet hy? Ick segge noch eens, ten syn geen menschelycke vonden. Hy doet het geschrift uyt, waer in van syn doot vermelt wirde; ende contrefait 's Keysers handt op het gelyckvormste, schryvende in deser voegen:

Den Brenger deser sult gy op den selfsten dagh van syne aenkomste, met onse lieve dochter doen trouwen, dat is myn begerte en uytdruckelycken wil.

Ick Conrardus.

Den naem die stont daer, het Keysers segel was geheel: ergo den brief met de selfste behendicheyt gesloten, en in synen sack gesteken. Den Edelen bode wacker geworden, heeft met allen heusheyt en beleefden woorden-dienst syn af-scheydt genomen; ende treckende ten deel door den Pals, heeft syne reyse spoedigh vervoordert, en is ten langen lesten binnen Aken gekomen.

Het eerst van al dat hy dede was over te leveren de brieven, die hem soo dier vanden Keyser bevolen waeren; de welcke hy met eene uytmuntende gratie wist te behandigen. Haere Majesteyt breeckt de brieven open, leest den inhoudt, niet sonder van coleur te veranderen. Onsen jongen Ridder ontstelt door haere ontsteltenisse, en weet oock niet of hy verraeden is, of watter mach schuylen; evenwel ontveynst allen achterdencken,

ken, te meer om dat hem ſyn gemoet nergens af en beſchuldighde. Voorders ſoo begint de Keyſerinne den afgeſonden Edelman met eene ſoete minie te bejegenen: ſy went voor verſcheyde redenen, waer op deſen Ridder met ſulcken over-aerdige welſprekentheyt haer Majeſteyt wiſt te ontmoeten, datſe van haere eygen hert overtuycht wirde, noyt in eenigen Ridder ſulcken beleeftheyt, ſchoonheyt, bevallicheyt, wysheyt ſaemen vergadert geſien te hebben: het welck altemael rypelyck bemerckt hebbende, liet ſy haer voorſtaen, dat den Keyſer daerom in ſynen brief niet met allen van deſen Ridders gelegentheyt aengeroert en hadde, als weſende noodeloos, mits hy met de eerſte aenſpraecke ſynen luyſter ende volmaecktheden genoeg ſoude ontdecken, en ſy ſelven recommanderen. Soo dan ſy heet hem uytter herten willekom, niet alleen met vrindelycke woorden, waer noch met een vrindelycker weſen; ende ſeght met eenen, dat het houwelyck tuſſchen hem, ende de jonge Princeſſe, noch dien ſelven dagh, gelyck den Keyſer uytdruckelyck in ſynen brief beval, ſoude voltrocken worden; gelyck het oock voltrocken wierde.

Dit ſcheen een houwelyck inden hemel gemaeckt te ſyn, ſulck eene voldoeninge had een iegelyck in deſe twee nieu-gehoude. Het was nu ontrent den achtſten of den thienſten dagh, dat aen deſe hoofſche vreughden den vollen toom wiert gegeven als wanneer ſyne Keyſerlycke Majeſteyt gekomen is binnẽ Aken: en ſoo hem ſyne Keyſerinne buyten tot aende karoſſe gonck verwillekomen, ſoo vraeght hy haer eerſt hoe dat het met hae-

re Majesteyts gesontheyt al gonck; ten tweeden, offe den brief ontfangen hadde, ende volbrocht den inhoudt die daer in stont geschreven. Sy met eene blyde vlytigheyt: *Och jae Myn heer, sy syn den selfsten dagh getrout, ende de bruyloft is uytgestelt, tot dat uwe Keyserlycke Majesteyt die met syne tegenwoordigheyt soude konnen bywoonen.* Den Keyser stont of hy voor syn hooft hadde geslagen geweest; heeft, dat gedaen was, goet gevonden; en door een soo onverwachten toeval geleert, dat alle onse vernuftheyt in haer eygen licht is en verblindt; en dat het te vergeefs is met menschelycke vonden Godts schickingen te willen tournoyen.

Siet hoe die goddelycke voorsichtigheyt gewaeckt heeft over dese weese, en peyst eens wat troost dat voor den Hertogh van *Ravesbergh* geweest is, als hy syn vondelinck tot sulcken doorluchtigen staet sach verheven. Ongetwyfelt is desen schoon-soon wonderlyck danckbaer geweest syn leven lanck aen desen Hertogh, die voor hem sorge hadde gedragen, niet als eenen Momboor, maer als eenen vader; gevende een voorbeelt aen alle Momboors, hoe sy hun ten opsichte vande weesen hebben te draegen. Dese geschiedenisse heb ick daerom te wytloopiger willen verhaelen, om dat teenemael uytvalt, met een vande hooftstucken van dese historie, gelyck ick breedere aenwysinge daer van sal doen; als ick een weese, eene onterfde dochter van eenen Philosooph tot Constantinopelen, jae tot den throon, en neffens de seyde van Theodosius sal brengen. Dan laet ons komen tot het naeste sinnebeeldt, 't sal saemen dienen om het voorgaende met het naervolgende aen malkanderen te binden. *Klaer-*

Trouwe momboirs, gelyck Pulcheria, *soecken der weesen meeste profyt, bykans met hun eygen schade.*

Geef ick het best,
'K heb moeyt voor rest.

Klaerdere bedenckinge, ende uytlegginge van het voorgestelt sinnebeeldt.

SOogy, ô siel, noch iet tot lesen syt genegen,
Soo hoort een wort of twee, daer veel is aengelegen;
Ick wys hier in het kort den vroomen Momboor aen,
Wat dienstich is gemydt, wat oorbaer is gedaen.
En op dat ick het stuck hem grondich wys sou maecken,
En is het niet van noodt veel boecken te onthaecken:
Ick kan't met minder doen, jae dat hier voor u staet,
Dat leert hem syne plicht, soo hy daer acht op slaet.
Gy siet hier inde print gedurich koren maelen,
Waer dat de backers meel, en mout de brouwers haelen;
Dees om te backen broodt, die om te brouwen bier,
Wat kuyp, of moelje kryght, dat komt gesackt van hier.
Myn ooghmerck evenwel, soo gyt my af gonck vraegen,
En is voor dese reys op geen van twee geslaegen;
Maer ick sie op de geen die't sift heeft inde handt,
Die sie ick met't gesicht, en meer noch met't verstandt.
Ick sie hoe in dit sinnebeeldt,
Een leeringh' voor de seden speelt;
Een leeringh', soo gy't wel bekyckt,
Die tot een haeyrken toegelyckt
Den Momboor, die syn weesen goet
Groot voordeel met syn schaede doet;
Hoort (om te spreken met verstandt)
Hy die dit sift heeft inde handt,

Die

Die vat het meel wel, soo gy siet,
En evenwel ten baet hem niet:
Want't sift heeft desen eygendom,
'T en hout noyt geen gemaelen blom;
Maer 't suyvert die soo schoon en fyn,
Dat daer geen bolsters in en syn;
Tot grooten dienst, en groot gemack,
Van alderhande soort geback.
Het sift hier onder dan geset,
Dat vischt, och ermen! achter 't net!
Laet ymant siften heel den dach,
En siften wat hy siften mach,
Wat draeght sy savonts met naer huys,
Als moeye leén, en hoopen gruys?;
En door het stof een drooge keel,
Daer d'andere hebben terwe meel?
Komt hier nu Momboors allegaer,
En siet dit sift, en volget naer.
Wanneer gy eenich weesen goet,
Door testament bestieren moet;
Ey vanght dit aen met alle vlyt,
Als gy daer toe verbonden syt;
En eerst de schulden afgeleyt,
Soo gy daer gelt toe vint bereyt;
Want schulden in eens huysgesin,
Die eten als den kancker in,
Maeckt dat de hoeven syn verpacht,
Maent renten in met alle macht;
En soo daer yser, wol, of, wyn,
Aen uwe wees verstorven syn;

Ver-

Verkoopt die vry op hoogen prys,
Maer slaept daer niet op, syt gy wys.
En moeten boschen syn gekapt,
Doet dat niet als de weerde slapt.
Om al te seggen met een woort,
Peyst dat't u kinders toebehoort.
Maer soo gy kryght in uwe macht,
Een weese van een groot geslacht;
Die dient naer haer doorluchtich bloet,
In allen luyster opgevoedt,
Pulcheria wat eer en lof,
Wont gy hier door in heel het hof?
Gy die voor 't ryck, voor 't vaderlandt,
Waert aenden Prins syn rechter-handt;
Die in syn ryck hebt dach en nacht,
Syn voordeel over al getracht;
Behalven dat gy syne jeucht,
Hebt aengeleyt tot alle deucht.
Ah wat al menich ryp vermaen,
Hebt gy hem op dit stuck gedaen!
Gy stelden hem met schoon coleur,
Soo levendich Godts liefde veur:
Gy maeckten schier dat alle saeck:
Hem voordeel gaf en soet vermaeck:
Wanneer hy inden lusthof gonck,
Daer menich silvre ader spronck,
Die ryck met bloemen was beplant,
Gy schonckter hem een van u handt;
Een roosken, of een violet,
Die haer op kleyne steeltjens set;
Of wel een kroon imperiael,

En trockt een les uyt altemael:
Met u wat inden hof te ſtaen,
Dat was voor hem ter ſchole gaen.
Of was het eenen blyden dagh,
Dat hy tournoy of ſchouwſpel ſagh;
Gy wiſt opt eynde vande vreucht,
Al iet te roeren vande deucht;
En dat des werelts pracht en ſtaet,
Kortſtondich is, en haeſt vergaet.
Als allet ſpeelen was gedaen,
Dan gonck voor goet u ſpeeltjen aen.
Hoe yverde gy voor den ſtaet,
Gy jonck van jaeren, oudt van raet!
Dat menich ouden gryſen kop,
Sagh dickwis met verwondringh' op,
Als gy (dat ieder raets-heer ſagh)
Broght kloecke reden voor den dagh.
Doch Godt die ſtierden u verſtandt,
Tot welvaert van het vaderlandt,
Soo dat het ryck, en 's Keyſers ſtadt,
Als inde gulde eeuwe ſat.
Ah! wie een weeſens goet wel ſtiert,
Is weirdich met een kroon verciert.
Leert Momboors leert van dit groot licht,
Wat laſt dat heeft u momboors-plicht,
Leert ſiften als een eerlyck man,
En leght het goet in geene wan.
Geeft dan u weeſen t' allen tyt,
(Doch niet met opſicht van profyt)
Een vaders handt, een moeders oogh,
Tot dat de ſchaepkens ſyn in 't droogh.

X. CAPITTEL

Stelt voor oogen, hoe dat Pulcheria van haeren broeder Theodosius voor eene Keyserinne wort verklaert, om beneffens hem den staet en het ryck te bestieren.

HIer doet sich open, ô siel, eene heerlycke galerye, verciert met vergulde beelden vande doorluchtichste Princessen, die oyt den schepter met wysheyt ende godtvruchticheyt uytgevoert hebben. Ick sie hier *Helene*, in het roomsch ryck; ick sie *Theodolinde* in Italien; ick sie *Cesarea*, in Persien; *Clotildis*, in Vranckryck; *Indegunde*, in Spanien; *Bisela*, in Hongeryen; *Hedwigis*, in Polen; *Olga* in Russien; *Ethelberge*, in Engelandt; ende onse Perle van allen de Princessen *Pulcheria*, binnen Constantinopelen. Syn wyse Koningen als sonnen in hunne staeten; de Koninginnen syn ten minsten geweest als silvere maenen in haere rycken: en al syn dese altemael vol luyster, soo sie ick eenen besonderen glans en heldere straelen in onse *Pulcheria*, wiens glori-rycke daeden, ende uytmuntende volmaecktheden ick hier gae als op het tonneel stellen.

Soo lanck als ons den hemel schencken begaefde Princessen, gelyck *Pulcheria* is; soo lanck sal ick het houden met het gevoelen van den ouden schryver *Philo*, den welcken een ooghmerck nemende op schilderyen

ryen, onder andere dingen voorwent, waerom dat de Deuchden (ick voeger de wetenschappen oock by) afgemaelt worden inde gedaente van schoone Maeghden? als oock; *Quare virtutes omnes habent appellationes femineas?* Soo sien wy dat het Geloof, de Hope, de Liefde, de Voorsichtigheyt, de Maeticheyt, de Suyverheyt, de Poësie, de Philosophie, ende meer andere, als soete ende eerbaere schoone dochteren geschildert worden. *Philo* beantwoort syn eygen selven, en seghter de reden van te wesen, om dat in heylige vrouwen, ende godtvruchtige en verstandige maeghden diergelycke deughden (by wylen oock de wetenschappen) overvloediger worden bevonden als in mans persoonen. Desen schryver geeft voorwaer wel eene volle maet van lof en roem aen dese vrouwen. Evenwel syn gevoelen is ganckbaer en ontfanckelyck, soo wy de saeck in een ongevalschte weeghschale ophangen. Jae in *Pulcheria* ende andere valt stofs genoegh om dit te verdedigen. Doch laet ons eens den wegh gaen bestroeyen, daer dese wyse ende doorluchtige Princesse over komt wandelen.

Theodosius dan was een weese ende minderjaerich, woonende met vier syne gesusteren, *Flaccilla*, *Pulcheria*, *Arcadia*, ende *Marina*; Hy droeghse altemael groote liefde; evenwel *Pulcheria* lagh altyt naeste by het herte. Dese Princesse was de bloem en den roem van alle Princessen, ende eene vande volmaecktste personagien, die oyt kroon op het hooft hebben gedraegen. Sy had eenen geest die kloeck en soet was, eene bestandige godtvruchtigheyt, eene wackere vernuftheyt

heyt, eene verongelyckelycke gratie om de herten der menſchen te winnen, en tot haer te trecken, en als gevangen te houden. Alle deſe gaeven ſyn vanden broeder *Theodoſius* in ſoo groote achtinge opgenomen, dat hy beſloten heeft *Pulcheriam* te verheffen, en haer de kroon op het hooft te ſtellen, op datſe beneffens hem den ſtaet en het ryck ſoude helpen beſtieren. Sy was twee jaeren ouder als hy, ſoo dat ſy vyfthien, ende hy had alleen derthien jaeren rekende. Siet, in deſe jonge ende groene jaeren had ſy de rypicheyt, om over de grootſte ſaecken ende voorvallen des ryckx te aeſſemen. Jae *Artemius*, die haer inde ſtaetskonſt onderweſen ende gepolyſtert hadde, en koſt ſich noyt als ten hoochſten verwonderen, ſiende de levendicheyt van haeren geeſt, de geſetentheyt van haer vonnis en oordeel, de voorſichticheyt in alle raetſlaegen, en boven al 't geluck en den ſegen met de welcke haere ſaecken naer wenſch gemeynelyck uytvielen. Soo is *Pulcheria* dan op den throon getreden, van waer ſy uytſpreyde eene wyſe ende liefgetaele regeringe over alle de aenklevende Provincien.

Hier dunckt my dat ick wederom voor my ſie liggen die oude ſchoone landouwen en groene valleyen, tuſſchen Rama en Bethel; ende dat ick aenden voet vanden bergh Ephraim, onder den groenen en beroemden palmboom, als onder haeren throon, ſie ſtaen *Debbora*, die Propheterſſe ende Rechterſſe van Iſrael; ſy is gekroont en omringht vande twelf geſlachten; al het volck Godts ſtaet verwondert, ende luyſtert, met open monden naer haere wyſe uytſpraeke. *Debbora* leght de wet-

ten uyt, eñ slist de verschillen. *Debbora* is de toevlucht van verdruckte weduwen, *Debbora* buyght en breckt de hals starricheyt vande wederspannige. *Debbora* waeckt over het welvaeren van haere onderdaenen, *Debbora* ontsteeckt het vier inde gemoederen der soldaeten; *Debbora* maeckt peys, *Debbora* voert oorlogh; *Debbora* heeft nu het sweirt, *Debbora* heeft nu den olyftack in handen; en waer dat *Debbora* haer went en keert, daer komt opstaende-voet haer 't gelyck, den voorspoet, en den segen des Heeren vergeselschappen.

Ick beschryf hier *Debbora*, maer op u ô *Pulcheria* wil ick uytkomen. Voorwaer, doorluchtige Princesse, gy verdient dat alle pennen en schriften uwen naem vereeuwigen, en onsterffelyck maecken, gelyck gy altyt inde gemoederen van uwe onderdaenen sult leven. Noyt en heeft scepter in soeter, in wyser, godtvruchtiger handen gesteken. Uwe vreese was alleen, dat gy vreesden gevreest te worden. Onder u bloeyde de lantbouwinge, onder u was den koophandel in overvloet, onder u kregen de wetenschappen een ander licht en glorie, onder u laegen de bebloeyde harnassen verroest; en den gulden peys met de vrucht-rycke overvloedigheyt overstorteden u gants ryck met heele schooten vol goederen.

Dan mochtmen seggen:

De stadt die leeft in overvloet,
De huysen staen gepackt met goet,
Men siet de beurs' van kooplie krielen;
Het heele landt is ryck van vee,
De vloten kruysen door de Zee,
De haef light vol gelade kielen.

Doen

Doen rees Constantinopelen wederom uyt haer duyster graf en bleeke asschen, en gelyck een bedroefde weduwe ley haeren rouw af, en quam in een bly hemelsblaeuw en tockedór verschynen. O wat een aengenaem schouwspel voor uwe borgers, als sy die twee Keyserlycke Majesteyten, met alle verdenckelyck cieraet en grootdaedicheyt, op dien gulden throon sagen nedergeseten. Hadde alsdan den H. Fulgentius in uwe heerlycke stadt gekomen, gelyck hy quam binnen Roomen, hy had u dese woorden oock toegeschreven: *Quam speciosa debet esse Hierusalem cælestis, si sic fulget Constantinopolis terrestris? Et si in hoc seculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria tribuetur Sanctis contemplantibus veritatem?*

Als ick aenschouw' met myn gesicht,
Een stadt soo schoon, soo ryck gesticht;
Als ick besie het Keysers hof,
Vol deucht en vreucht, vol eer en lof;
Als ick bemerck een borgery,
Soo machtich, weeldich, en soo bly;
Dan dunckt my dat ick bondich sluyt,
En trecker dit vast oordeel uyt;
Geeft Godt soo aenden aertschen mensch
Syn oogen lust, syn herten wensch,
Ist ballinschap soo schoon beplant;
Wat sal dan syn van't vaderlant?
Dus roep ick met een blyde stem;
O vreuchden-ryck Ierusalem!
In wie de blyschap eeuwich duert;
Gy syt met marber heel bemuert;

 V poorten

V poorten tot de minste sier
Syn opgetrocken uyt porphier;
V straeten syn heel ryck beleydt,
En met robynen gepaveyt;
V gevels syn op alle kant,
Gemetst van hellen diamant;
V kamers syn gewelft met gout,
Gedreven over ceder hout;
De solder-ribben altemael
Die syn gekapt uyt fyn cristael.
Ah grooten Godt! wat ryck is dat?
Hoe kostelyck is uwe stadt?
Daer bleeke sorgh, daer droeve pyn,
Voor eeuwigh uytgebannen syn;
Van waer den afgunst is verjaeght,
Die 't vleesch tot op de beenen knaeght:
In tegendeel wort alle goet
Daer uytgedeylt in overvloet,
De blyschap en de vrolyckheyt,
Die syn den hemel deur verspreyt.
O Konincx stadt, O schoon paleys!
Ick smilt als ick maer op u peys,
Ick voel dat ick geheel beswyck,
Als ick maer eens om hoogh en kyck.
Wanneer, wanneer sal ick eens staen,
Waer dat van hier myn oogen gaen?

Laet ons wederom hier het voorgaende spoor hervatten, daer wy, om de gulde woorden vanden H. Fulgentius, waeren afgeweken. Ick segge dan, dat het Keyserryck vanden Oosten in eenen geluckigen, vreedsamigen, en-

de voorſpoedigen ſtandt was, alſwanneer *Pulcheria* tot de regeringe ende kroon was aengenomen. Soo dat deſe jonge Princeſſe vry wat meer wiſt als alderhande naeldewerck en aerdich borduerſel op eene raeme af te maelen. Haere Maxime ende gront-regel was, dat de godtvruchticheyt ende godtſdienſt een machtich ryck alderbeſt ſoude onderſteunen ende verſekeren.

Welcke twee deuchden midts ſy in u, doorluchtige *Iſabella*, Koninginne van Caſtilien, in eenen hoogen trap van volmaecktheyt wierden gevonden; ſoo is uwe regeringe oock met groote voordeelen, ende uytmuntende victorien geſegent geweeſt. Laet my hier eens een paket van uwe deuchden openen, ende die op het tapyt brengen voor de gantſche werelt. Uwe Majeſteyt las alle daegen de groote Getyden, daer de Prieſters toe ſyn verbonden; uwe Majeſteyt had eenen brandenden yverſucht voor het cieraet der kercken, ende hebt tot dien eynde verſcheyde konſtige ſtucken geborduert, andere hebt gy door uwe ſtaet-jofferen doen ſteken: Uwe Majeſteyt en heeft nimmermeer wyn gedroncken, een ſeldſaeme ſaecke in eene Koninginne: uwe Majeſteyt had de eerbaerheyt ten hoochſten in recommandatie, jae al de geen die de minſte rug-ſpraecke, ende kladde van lichtveerdicheyt droegen, deedt gy niet alleen uyt uwe oogen, maer oock uyt u paleys vertrecken: uwe Majeſteyt was eene geſlaege vyandinne van alle comedien en ontuchtige ſchouſpelen, en naemt u vermaeck inden handel met wyſe en geleerde mannen, gelyck oock inde jonge hovelingen ende ſtaetjofferen te polyſteren. O wat al kloecke helden ſynder

uyt uwe Majesteyts schole voortsgekomẽ? Den grooten *Consalvus*, die den onsterfelycken Napelschen lauwerkrans draeght, haelden by u syne eerste lessen. In alle raetslaginge was dẽ uwen]den gesontsten, eñ den scherpsinnichsten. Uwe Majesteyr heeft het ryck gesuyvert vande straetscheynders, struyck-dieven, en zee schuymers. Uwe Majesteyt heeft de tuysch-scholen, dat tyt en gelt en sielen verlies, het ryck uyt gebannen. Kander nu noch wel een schoone perle gevonden worden, die aen uwe glori-kroon noch moet gehangen worden? Jaet, en 't isser een die alle d'andere overtreft in luyster; dat de nieuwe werelt, dat is *America*, gevonden is, dat moet uwen persoons raet en *Columbi* daet toegeschrevẽ worden. Want als desen *Christophorus Columbus* langen tyt syn voornemen aengedient hadde, nu aen den Koninck van Vranckryck, dan aenden Koninck van Portugael, dan wederom aen syne Majesteyt van Engelant, somtyts oock aende republike van Genua, als oock aen den Koninck van Castilien; over al dede hy vruchteloose reysen, en wiert by een ieder voor het hooft gestooten, by veel uytgelachen, als die een werelt buyten de werelt wilde gaen soecken.

Columbus siende dat geen Koningen noch den wil, noch het verstant en hadden, om de uytwerckinge van syn voornemen te vervoorderen; heeft sich gekeert naer *Isabella*; die van alles wel grondelyck onderricht, heeft *Columbus* van schepen, volck en montkosten, en waepenen versien, om dit manhaftich Zee-stuck uyt te voeren; gelyck hy't, tot de glorie Godts, tot welvaeren van Castilien, tot synen eeuwigen naem, geluc-

kelyck

kelyck uytgevoert heeft. Dit verhael leen ick van die vermaerde penne van *Iustus Lipsius*, die't sluyt met dese woorden: *Salve, Salve heroina, priscis par aut major, & in qua jure claudam exempla fœminei imperii: quid enim tale addam? ick groet u, ick groet u ô kloecke heldinne, die alle vermaerde Koninginnen vande voorgaende eeuwen met uwen lof of achterhaelt hebt, of sytse voorgetreden. Met recht sal ick in uwen lof eyndigen het verhael van vrouwen, die geluckelyck geregeert hebben: want wie soude ick hier van soo verheven stoffe noch konnen bystellen.*

Op dese *Isabella*, als oock op onse *Pulcheria*, soude ick mogen passen het sinnebeelt, dat aende tegenwoordige Koninginne van Vranckryck toegeeygent is. De schilderye is den Koninck of moeder-bie, midden in eenen swerm vliegende biën; de devise is

Rex animo, non sexu.

Ten waer my niet wel doenlyck dit te verduytschen in korte, bondige en beknoopte woorden: ick sal dan seggen als volght:

Ick regeer,
Als een heer,
Met mans gemoet,
In vrouwen bloet.

Soo dan klaerdere beduydinge vanden Franschen Parnassus.

D'un long rang de heros descendante & rivale,
I'ajouste un nouveau lustre à leur veille splendeur;
Et brave des vertus de mon sexe & de leur,
I'en surpasse les uns & les autres j'egale.
Mon humeur obligeante, & ma main liberale,

D'un Peuple conquerant ont conquesté le coeur :
Sans armes je sçay vaincre , & forcer sans aigreur ,
Et les graces me sont une garde royale.
Il n'est point de sujets , il n'est point d'ennemis ,
Par tout ou va mon nom , qui ne me soient sousmis :
La victoire à pour moy cessé d'estre volage;
Et pour faire fleurir un estat sous mes loix,
Si je n'ay le sexe des roys ,
J'en ay receu du Ciel l' Esprit & le Courage.

Soo spreckt dien schryver vande Koninginne Regente; neffens wiens laurieren ick stel den olyf-tacken en laurieren van *Pulcheria* , ende ick segge:

Pulcheria , wiens naem is schoon ,
En ciert oock d'alderschoonste kroon ,
Door wysheyt en vernuften raet ,
Gy syt de siel van heel den staet ,
Gy dienden op den throon geplant ,
Die syt den geest van heel het landt ;
O wysen vondt van Theodoos ,
Die u tot desen staet verkoos !
Die vat met hem den scepter aen ,
Hy als de son , gy als de maen.

XI. CAPITTEL

Sedenleeringe getrocken uyt de weerdicheyt vanden maeghdelycken ſtaet, ende dat ter oorſaecke dat de vier Keyſerlycke Princeſſen, te weten Pulcheria met haere dry ſusters, aen Godt eeuwige ſuyverheyt opgedraegen hebben.

DE Materie die ick hier gae verhandelen, ô ſiel, is ſoo edel,dat ick wenſche elck woort te beleyden met de fynſte perlen. O wat eene lofrycke ſpreuke heeft ons den Wyſeman daer over achtergelaeten: *Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ* *. Stelt in een weeghſchael de goede reucken,de parfumen,de paſten van *Arabia felix*; ſtelt het gout ende ſilver van *Peru* ende *Mexico*; voeght hier by den overrycken *Cargo* vande vloten van Salomon; ende leght aenden anderen kant een ſuyver ſiele, die haer kan onthouden, en in een ſterfvelyck menſchen lichaem een Engelſche ſuyverheyt is belevende; den Wyſeman verſekert noch, dat ſy haer tegenſchael verre ſal ophaelen. Hier op beruſt de vaſticheyt haerder belofte, die tot geenen tyt en kan wegh genomen worden. Andere konnen verandert worden in iet dat gelycke weerde mochte weſen; maer overmits datter niet en is dat in weergae en in weerdig-

* *Eccleſ*; 26.

heyt kan opgehangen worden, daerom, gelyck *Hugo* seght: *non habet dispensationem, quia non habet compensationem.*

Laet my hier toe, ô *H. Athanasi*, dat ick hier over mach strooyen uwe gulde woorden. *O suyverheyt*, seght hy, *O groote deucht! O puerheyt! hoe lofryck is uwe glorie! O maeghdom, gy syt den ryckdom die niet en vergaet. O maeghdom, gy syt den tempel van Godt! gy syt de wooninge vanden H. Geest! ô Maeghdom O schoone perle! veel en kennen u niet, en weynigh vinden u. O suyverheyt, ô vrindinne Godts! gepresen by allen de Heyligen! O suyverheyt, gy syt de blyschap der Propheten, ende de glorie der Apostelen; O suyverheyt, gy syt het leven der Engelen, ende de kroone der Heyligen! Saelich is hy die u bemint, en saelich is hy die in u voorgaet met gedult en patientie, want weynich sal hy stryden, ende veel sal hy in u verblyden.*

Dese weerdicheyt geeft aen maeghden, oock van geringe afkomste ende van middelmachtige fortuyne, sulcke heylige grootmoedicheydt, datse het gout daer de Koningen hunne kroonen van maecken, ende de opofferingen van heele hunne Koninckrycken met de voeten treden, en achten meer (gelyck hy oock meer te achten is) den schat der suyverheyt, als alle de scepters ende de troonen des werelts.

Ah! met wat eenen glans ende uytnementheyt sie ick daer staen aenden autaer eene roemweerdige maegt, die aenden jongen Prins ende Koninck * *Sigismundus* weygert de handt ende vinger tot trouw en tot den rinck

* *Lib: de virg.* * *Vincent: Bellou:*

rinck uyt te ſteken ; ende liever heeft eene dienareſſe des hemels, als eene Koninginne der aerde te weſen: waer door den Koninck met de gantſche hof-houdinge ten hoochſten ſtondt verwondert: want ſy tot geen ander eynde met haer inde kercke en was gekomen, als om inden echten ſtaet door den bant des houwelycks te treden. Dan laet ons een weynich naer haere eygen woorden luyſteren:

Heer Koninck, ſeyde ſy, ick bid uwe Majeſteyt, dat haer gelieve gedient te weſen dat ick, die de onweerdichſte ben daer uwe oogen op hebben connen vallen, hier aen deſen autaer magh leven en ſterven. Ick weet niet dan alte wel, dat het minſte deel van uwe jonſten verre gaet boven myne verdienſten; en datter geen hooger geluck noch meerderen ſegen ymandt over het hooft kan daelen; als het gene dat my op den dach van heden door uwe genaede wort aengeboden; maer alſoo ick my ſelven voor deſen aen Godt almachtich, door belofte van eeuwige reynicheyt, heb opgedraegen; ſoo bid ick uwe Majeſteyt vrindelyck met deſe woorden, jae door deſe traenen, van my in dit Koninckclyck houwelyck te verſchoonen; ten eynde ick myne beloften mach quyten, ende Godt almachtich kan bidden, dat hy uwe Majeſteyt een andere Koninginne, duyſentmael rycker van gracien en volmaecktheden, wil toeſeynden. Soo ſprack deſe Maeget, haer vaſtelyck inbeeldende, dat haer hooft meerder cieraet koſt behouden van het groen kransken vanden maeghden-palm, als van eene goude Koninckclycke kroon, ingeleet met diamantē en robynen.

'T is waer, ô ſiel, een kroon met de voeten te treden, en liever een maeght te blyven als eene Koningin-

ne te worden;ick beken't; het ſyn ſtercke jae-diamante gemoederen, die door ſulcke beloften niet gebroken en worden; nochtans om dat het leven weerdiger is dan allen de kroonen en ſcepters vande gantſche werelt; ſoo wil icker hier eene uyt honderden voortsbrengen, die oock het koſtelyck leven liever als haere ſuyverheyt heeft willen verlieſen, en 't is die ſchoone Nicoſieenſche Maeght die met de brandende flambeeuw inde handt ſtaet; niet ſoo ſeer om de Turckſche vlote te doen ſpringen, als om die koele kleynmoedige maeghden te ontſteken. De geſchiedeniſſe is vremt, en voor dien tyt en vontmen haers gelyckx noot in eenige hiſtorien: jae ick en weet niet of de zee, die het theater en tonneel is van wondere avontueren, en die het Element is van alle vremde monſters, oyt iet ſoo wonderlyck aenſchout kan hebben.

Den grooten Heer Selim hadde, onder het beleyt van Muſtapha, het Koninckryck Cyprus, en daer in de hoofſtadt Nicoſia verwonnen. Soo het rooven, branden, moorden, en ſchenden een weynich ophiel, heeft deſen Baſſa tot den grooten Turck het koſtelyckſte van al den buyt, als de ſekerſte teeckenen van ſyn victorie, in verſcheyde ſchepen doen afvaeren. Hy geboodt dan, datmen tot dien eynde de rycke plunderagie by een ſoude brengen, die noch beſproeyt was met het bloet vande dooden, en met de traenen vande levenden. Hy koos uyt deſe hoopen het puyck van altemael, beneffens de ſchoonſte maeghden, om dit altemael in vier koopvaerdyſchepen over te ſtieren. Deſe onnooſele dochteren wierden met overvloedige

vloedige traenen van haere moeders aen boort geleyt, niet wetende ofse haer een geluckige reyse, of wel een tempeest moesten wenschen; overmits de schipbraeck haer wel het leven soude benemen, maer vanden anderen kant eenen meerderen schat, dat is haere eerbaerheyt soude bewaeren. Den Admirael had al een stuck gelost, om ancker te lichten en seyl te maecken; jae de vlote was een weynich afgesteken; alswanneer de schoonste en kloeckmoedichste van alle dese maeghden, siende dat sy van achteren liet haere vryheyt, ouders, vaderlant, staende in vier en vlamme; en dat sy van vooren te verwachten hadde de slavernye, de schande, het verlies van haere eerbaerheyt; naer datse de fortuyn duysentmael vervloeckt hadde, om datse haer onder de ruinen ende nedergestorte mueren van Nicosia niet en hadde begraeven; dit peysende, soo docht haer dat den geest van het overleden vaderlant voor haer stont, en haer aendrongen verkloeckte, ten eynde sy een Romeyns stuck soude aenvangen, waer door de Turckse victorie self soude liggen in d'asschen. En soo haere gedachten hier sterck opgongen, soo siet sy dat eenen vande Constapels gaet in het magasyn of kruytkamer: sy volght hem met een vlyticheyt, vergeselschapt ende versterckt sonder twyfel van haeren goeden Engel; ende siende openstaen een tonne vol buspoeder, heefter het vier ingesteken; en siet, op eenen oogenblick syn de vier rycke koopvaerdyschepen, met al watter in was geborsten en inde locht gevlogen, maeckende met desen slagh een eynde van haere ende haere me-

medegesellinnens gevangenisse, ende vanden rycken buyt en victorie der Turcken.

De ouders van dese dochteren stonden op den oever vande Zee, daerse bitterlyck weenden; edoch sy waeren blyde, datse mochten weenen, ende dese onverwachte gelegentheyt hadden van weenen; om datse saegen, dat in dit verlies van hunne kinderen, het edelste deel, dat is een kuys gemoet, nu niet meer en kost gaen verloren. *Mustapha* sagh den seldsaemen slach oock aen, maer met andere oogen; hy beet op syn tanden, om dat hem den buyt en de victorie was wederom getrocken uyt syn handen. Hy lasterden en vloeckten op synen Alcoran en tegen synen valschen Propheet, siende dat de vruchten van het machtigh Ottomannes heyr in eenen donckeren roock was verdwenen. Ick wil tot eeuwige gedachtenisse, dese naervolgende woorden in een steenklippe gaen snyden.

Nicosia steeckt af, en swemt hier op de kielen:
En siet sy wort bewaert, door 't geen haer gaet vernielen:
Sy wint, die haer verwon: sy brant, en sy blyft heel:
Haer maeghden syn weerloos, dat schoon en ryckste deel.
En gy met u flambeeuw, die gy hebt in uw' handen,
Daer met gonck gy het kruyt, in 't kruyt u ketens branden:
De Turcken gaen te grondt, gy vlieght op inde locht:
Naer dat gy des ryckx vraeck hebt kloeckelyck gevrocht.
Maer seght my, stercke maeght, wie leerden u soo vieren?
V hooft, waerachtigh jae, verdient de krans laurieren,
O reyn en eerbaer siel! ô perle van een maeght!
Weirt, die naer d' ysere, een goude keten draeght!

Dat

Dat gy ô Bassa, wont met hondert duysent knechten,
Dat weet een Maeght alleen u weder te ontvechten:
Dus keert vry naer u landt, en laet de Christen vry,
Eer dat u een slaevin weer stelt in slaverny.
Gy maeghden, die dit hoort, en wiert gy niet ontsteken?
Laet voncken op u hert van dese tortse leken;
En loopt u eer gevaer, sa de flambeeuw in handt:
'Tis beter altemael, als suyverheyt, verbrandt.

Soo hielen dese maeghden hare suyverheyt in weerden datser gerne de kroonen, gerne het leven met winste voor verloren.

Syt gy nu noch verwondert, ô siel, dat de Heydenen selfs, die de schoonheyt vande suyverheyt maer door eenen dicken mist en duysteren nevel en aenschouwden, die selve nochtans soo uytnemende geacht hebben, datse de maeght onder de twelf sonneteeckens inden hemel gestelt hebben? Sy saegen wel dat een kuys gemoet, naer syne edelheyt hooch verheven, ende inden hemel geplaetst, moeste worden.

Dan 't is tyt, dat wy met dese schoone suyvere leliebloemen de doorluchtige Princessen gaen besteken. Als *Pulcheria* dan door haeren broeder tot den scepter was verheven wierdt zy met eenen dobbelen drift gepraemt; den eenen om alles te yveren tot baet van *Theodosius*, den anderen om te besnyden allen voordeel en staet-sucht, die haer hert mochte bevangen. Sy heeft oversulcx van haer vyfthien jaeren voorgenomen, en onverbrekelyck gestelt, aen Godt almachtich eeuwige suyverheyt op te draegen: het welck by haer soo geraemt is geweest, niet om haeren broeder allen jaloesie

en

en achterdencken van eenen man uyt het hooft te ſtellen, maer uyt pur-loutere liefde dieſe droegh tot den verheven ſtaet der maeghden. Princelycke perſonagien, hebben altyt Princelycke gedachten: jae by het oudt Roomen heeftmen menichmael geſien, dat de Keyſers, die den ſcepter voerden eerbiedinge deden aende maegden die de leliën droegen.

Pulcheria dan, gevoelende datſe van Godt tot den maeghdelycken ſtaet wiert geroepen, ende van langer handt beſpeurt hebbende grondige teeckenen van een godtvruchtich en geeſtelyck leven in haere dry ſuſteren, *Flaccilla*, *Arcadia*, ende *Marina*, dieſe ſonder eenige moeyte lichtelyck koſte boogen, midts ſy van ſelfs naer haeren kant waeren hellende; (te meer ſoo Godt daer ſoetelyck oock met ſyne gratie onderwerckte, die ſich met reden noemt: *Seminator caſti conſilii*) hebben deſe vier doorluchtige Princeſſen, die de grootſte houwelycken koſten doen vande gantſche werelt, verkoſen Godt in reynicheyt en eenicheyt te dienen. O korte woorden, maer ô groote ſaecken! ô wyſe maeghden! O heylige Princeſſen! O ſuyver Engelen.

Hier op magh ick immers wel roepen en roemen: *O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate! immortalis eſt enim memoria illius, quoniam apud Deum nota eſt & apud homines.* „*Och hoe is een ſuyver geſlachte met claer-*„*heyt! want ſyne gedachteniſſe is onſterfelyck, overmits* „*het bekent is aen Godt en by de menſchen.*

Ende op dat de edele offerande van haere ſuyverheyt ſoude met meerderen luyſter geſchieden, ſoo hebben ſy met eenen aen Godt opgedraegen eenen autaer van

enckel

enckel gout verryckt met de kostelyckste gesteenten, ende dat inde kercke van S.Sophie binnen Constantinopelen; biddende Godt almachtich met een nederich en oprecht gemoet, dat hy dese gift der maeghden met syne gratie soude believen te genaedigen; ende dat hy aen haeren broeder den Keyser *Theodosius*, naer gelegentheyt, kinderen ende erfgenaemen soude verleenen. Dese beloften van suyverheyt op eenen gouden autaer, ô siel, die ververschen in my de memorie van 't gene tot Dornick eertyts geschiede, inde inkomste van *Ludovicus* den XI Koninck van Vranckryck, doen syne Majesteyt voor de poorten vande stadt, door een schoon dochterken begifticht wiert met een gouden hert; waer in een silvere lelie was besloten, seggende: *Sire, het hert van dese stadt is alleen voor uwe Majesteyt open.* Ick treck dese geschiedenisse op 't gene ick hier beschryve, ende ick segge voorders:

Spant eens, ô sanckgoddin, spant uwe silvre snaeren,
En speelt wat Dornick sagh in syn voorgaende jaeren;
Wanneer den franschen Vorst Lowys wiert ingehaelt,
'Tis dienstich tot dit stuck, dat hier nae wort vertaelt.
Een soet, een aerdich kint, verciert met diamanten,
Met perlen om den hals, met rycke oorpendanten,
Dat droegh een weerde gift voor syne Majesteyt,
Een gift daer vry wat sins noch in verborgen leyt.
De gifte was een hert van louter gout gedreven,
Waer in een lelie stack van silver naer het leven;
En sey, als sy den Vorst vereerden desen schat,
Siet; soo staet gy alleen in 't hert van dese stat.

Den Koninck siet de gift, en wat de gift verbeelde:
Hy siet de lelibloem; die in het herte speelde:
Den schenck is aengenaem, niet om de goude stof,
Neen, neen; de borgers jonst haelt hier den eersten lof.
Doch laet den Koninck vry sich in 't geschenck vernoegen,
Hier syn die meerder gift aen meerder Koninck droegen:
Soo verr' den hemel schilt, en overtreft de eirdt,
Soo verr' is haere gift oock boven dese weirdt.
Sy schencken Godt een hert gevrocht niet van ducaeten,
Noch vant Peruwse gout, of Mexicaense plaeten;
Maer dat puer liefde is, een goddelyck metael,
Gesmolten vande deucht is niet orientael?
Siet deser lelibloem in 't gouden hert besloten;
Het silver was te bleeck, 't is rycker afgegoten;
Het is den Maeghdoms staet, een leli van het veldt,
By wie dat Salomon, noch al syn glorie geldt,
Dees groeyt, en bloeyt altyt, en weet van geen verslensen;
Wilt dan, ô Sanckgoddin haer vreucht en blyschap wensen,
O bloem: ô edel bloem hoort eens een woort tot lof,
Den hemel en heeft selfs niet schoonder inden hof.
Wel aen Pulcheria, *die inde hofsche staeten,*
Den maeghden staet verkiest, daer gy 't al voor sout laeten:
Soo verr' de son by daegh', en mane rydt by nacht,
Soo verr' sal over al oock schynen u geslacht.

By dese Keyserlycke Princessen ende maeghden sal ick oock vervoegen een Koninckly cke Maeget, in het hof van Portugael geboren. 'T is *Ioanna*, dochter van *Alphonsus* den V, eene van die groote sielen, die Godt in geen wellusten van een dertel leven en laet liggen verrotten. Sy was oudt achtien jaeren, als wanneer haeren

haeren heer vader oorlogh voerden over Zee in Afriken; in wiens afwesen sy het ryck regeerden met sulcken wysheyt ende voorsichticheyt, dat den scepter sich liet voorstaen, dat hy stack in een handt van vyftich jaeren. Naer eenen geruymen tyt is *Alphonsus*, vol van glorie en victorie, weder overgekomen; ende is van allen de staeten verwillekomt, en met vreuchde vieren ontfangen. *Ioanna*, die de naeste was in het bloet, en wou de minste niet wesen inde groet; heeft dan alle bedenckelycke teeckenen van blyschap ende geluckwenschinge aen haeren vader bewesen, wel wetende dat sy in hem den vyant hadde verwonnen.*Onder dese soete bejegeningen, die wedersyts met alle liefde voorvielen; soo den vader syne dochter bedanckten over de ryp-raedige ende geluckige regeeringe ende haer eenen vryen keus ende wensch opofferden tot vergeldinge van haere sorge; is *Ioanna* hem te voet gevallen, ende heeft hem met alle ootmoedicheyt ende viericheyt gebeden, dat sy aenden Koninck der Koningen met synen goeden oorlof haere suyverheyt mochte opdraegen.

Dit was eenen nieuwen ende herten stryt voor het gemoet vanden vader; want elck woort was eenen steeck en wonde in syn herte. Wat soude hy doen? Hy was gevat in syn eygen beloften. Naer veel teeckenen van weder-wil en onlust, heeft hy haer versoeck toegestaen, en de godtvruchtige Princesse haer met eenen dieren eedt aen Godt soo sterck verbonden, datse naederhandt, noch door schoone beloften, noch

* *Vasconcel:*

door ſtraffe drygementen van haer voornemen en ſuyverheyt, was af te leyden. Want als den Keyſer *Maximilianus* haer ten houwelyck voor ſynen ſoon verſocht hadde, ende als haeren broeder het ſtuck met alle vlyticheyt ſochte te vervoorderen, ſoo is al evenwel *Ioanna* ſtantvaſtich en onbewegelyck gebleven, ende en wou om geene grootheyt vande werelt, den ootmoedigen JESVS verlaeten.

Dit tempeeſt was qualyck over, En ſiet daer ryſt op eenen onverwachten ſtorm harder als dien van te voren. *Carolus* den VIII eenen Prins gelyck eenen Engel, die niet alleen met lieffelycke minnebrieven, maer met de kroon van Vranckryck quam vryen, die heeft naer ſyns vaders doot geſanten afgeveirdicht, om *Ioannam* voor ſyne huyſvrouwe te trouwen; ende by weygeringe van dien, dreyghden, en ſwoer hy heel Portugael te vier en te ſweirde te vernielen. Den Broeder, om den onderganck des ryckx te verhoeden, komt te poſt aengeſmeten; bemaent ſyne ſuſter op het hoochſte, ende ſoo hy meynt met onwederleggelycke redenen; doch *Ioanna* heeft een hert als eenen Diamant, blyft onberoerlyck, en weygert haer lelie van ſuyverheyt tegen de dry lelien vanden ſchilt van Vranckryck te verſetten.

Doen ſcheen deſe Princeſſe een weynich den aeſem te herſcheppen, en kreegh hope van voortaen in meerdere ruſte te mogen leven. Maer als ſy meynt in calmte dicht by den wal te ſeylen, dan wortſe onverhoets in het grootſte peryckel van ſchipbraeke gedreven. Want ſiet *Richardus*, den III van dien naem en Koninck van

En-

Engelandt, belooft met Portugael te treden in een eeuwich verbondt, daer toe voegende veelderhande conditien, teenemael voordeeligh aen de Portugiesen. Haeren broeder en haer Moetjen, oordeelende dat sulck een gewenscht houwelyck geensints vander handt en diende geslaegen, besweiren *Ioannam*, en dat syt genoyt voor Godt en sal verantwoorden, soo sy het gemeyne best ende het welvaeren des ryckx niet en stelt voor haere besondere devotie. Hier op vertreckt *Ioanna* in haere bidkamer; alwaer den Engel des Heeren aen haer is verschenen, haer verkloeckende ende versekerende, datse in haeren aengenomen staet soude volherden; te meer om dat den voornoemden *Richardus* inden heer was ontslaepen. *Ioanna* door dese blyde maere verheught, is by de vrinden gekomen; en op dat het niet en soude schynen dat sy hun teenemael voor het hooft wilde stooten, soo heeftse geantwoort datse bereyt was naer Engelandt te trecken, by soo verre nochtans dat haeren bruydegom was in 't leven; maer soo hy dese werelt gepasseert waer, dat het haer dan niet alleen vry en soude staen in het vaderlandt te blyven, maer datmen haer dan oock vastelyck soude belooven, van voortaen haer het hooft met geen houwelycken meer te breken.

Hier door syn de vrienden ten hoochsten verblyt geweest; (al hoe wel dese blyschap door de tydinge der onverwachte ende onrype doot van *Richardus* haest wirt onderbroken) ende alsoo is *Ioanna*, naer veel stormen en tempeesten, haeren ancker gaen werpen inde haeve van peys ende van ruste, met een godtvruchtich en een

 suy-

ſuyver leven; noyt grooter, als doen ſy alle grootheyt verſmaet hadde; gelyck *Pulcheria* noyt en was vruchtbaeriger, als doen ſy door haere ſuyverheyt de dry andere ſuſteren heeft gewonnen. Laet ons dan ſingen:

Divina res eſt Caſtitas,
Divina ſunt & præmia,
Quæ continenti dat Deus.

Dat is:

De ſuyverheyt, der maeghden vreucht,
Dat is een goddelycke deucht;
Die d' Engels ſchier den menſch benyden;
Doch naer de weerde is den loon,
Die is een goddelycke kroon;
Daer voor iſt dat de maeghden ſtryden.

Den Keyſer *Theodoſius*, gelyck hy tot godtſdienſt teenemael toegedaen was, ſchepten een beſonder vernoegen inden maeghdelycken ſtaet, die ſyne vier ſuſteren met allen yver gongen beleven. Middelertyt vergulde *Pulcheria* het gemoet van haeren broeder met wyſe leeringen, het hof met goede exempelen, de autaeren met heylige gebeden, de gantſche Stadt met veelderhande weldaeden. En in deſe gelegentheden groeyde den Keyſer aen, en was nu in ſyn eenentwintichſte jaer getreden, waerom *Pulcheria* het heel ryck af-ſpiedede, een bequaeme Keyſerinne voor haeren broeder opſoeckende. Eer ick nochtans allen de gelegentheyt daer van voor oogen ſtelle, ſoo dunckt my dienſtich tot vermaeck te weſen een weynich de klachten vande *nieuwe Mode* aen te hooren, diet wel dapper ſpyt ſoo 't ſchynt, datſe uyt de kabinetten van deſe vier doorluch-

tige maeghden, die het werelts cieraet met de werelt afgeleet hebben voor eeuwich is uytgebannen.

Nu magh ick wel een droef geklagh
Weemoedich brengen voor den dagh,
En klaegen vanden flechten tydt,
Die sonder winsten henen glyt.
Ick was in 't hof met al myn kraem,
Voor desen wonder aengenaem;
Want dickwils, en dat jaer voor jaer,
Verkocht ick heel den winckel daer.
Al had ick noch soo veel gebrocht,
'T was met een omsien al verkocht,
Ick wierd op korte maenden ryck,
Ick won daer gelt gelyck als slyck.
De joffertjens, dat edel bloet,
Dat raest schier naer dat poppe goet.
Dat vlamt heel naer den nieuwen snuf;
In 't oudt en hevet geenen puf.
Wat sleet ick niet in 's Keysers hof,
Van alderhand' gewaetert stof?
Wat al juweelen dach voor dach?
De schoonste diemen draegen magh.
D' een kocht een edel perlesnoer,
En dat dry dobbel was van toer:
Een ander nam een diamant,
Die heel gelyck een vlamme brant:
Een spiegel in swert ebbenhout,
En stricken van fyn sy en gout:
Een derde die den waeyer koos,
Nam oock een silvre poeyer doos,

En oorpendanten van Cristael,
En braseletten van Corael,
'T blanketsel dat ick hadte koop,
Verkocht ick aenden meesten hoop:
Een lichthooft die wil proncken gaen,
Heeft altyt veel pallerens aen.
Siet diergelycke kraemery,
En daer noch hondert soorten by;
Die maeckten dat ick inde stat,
Tot d' ooren toe vol neeringh sat.
Maer nu soo gaet den handel slap,
Hier sit ick met myn koopmanschap:
De kalandise ben ick quyt:
Is dat voor my niet slechten tyt?
Het hof, dat my niet sien en magh,
En treckt niet meer gelyck het plagh.
Men gaeter stil in pracht en kleer,
Men vraeghter naer geen mode *meer.*
Pulcheria *die edel maeght,*
Siet hoe die doncker stoffen draeght;
En die den tour te ryden plagh,
Gaet nu den kruyswegh dagh voor dagh.
En gy Flaccilla *schoon goddin,*
Wat kreegh ick staegh by u gewin!
Nu gaet dat mooy, dat geestich dier
Veel stilder als een kamenier.
Marina *met haer vlechten blondt,*
En met haer aensicht wit van grondt,
Waer toe ick myn roosetsel gaf,
Daer loopen nu haer traenen af.

Arcadia *soo trots en prat ,*
Die schoon men 't my gesworen hat ,
('K en hadts myn leven noyt gelooft)
Draeght niet een strixken aen haer hooft ;
En daer den spiegel honck gesnoert ,
Sien ick dat sy een boexken voert.
Iae qualyck is daer een laudaet ,
Die soo wat kakel-bont meer gaet.
Geen lichthooft noch geen ydel tuyt ,
Ick kryt noch bey myn oogen uyt.
Pulcheria, Pulcheria ,
Sy volgen u exempel na ;
Gy syt de roervinck van het spel ,
Ick ken den heelen handel wel :
Gy syt die my den doot-steeck geeft ,
Mits gy nu soo eenvoudich leeft.

Eene godtvruchtige Cameniere van *Pulcheria* verdedicht haere Princesse met weynich woorden , aenwysende de ydelheyt ende tyt verlies, dat met de *mode* vermenght is:

Waerom het hof soo seer gelaeckt ?
Waerom doch soo veel roockx gemaeckt ?
Gy tiert of gy beseten waert ,
Daer gy op losse reden vaert.
Den koop staet immers ider vry ;
Behalven dat u kraemery ,
In 't kort en onder ons geseyt ,
Is vol bedrogh en ydelheyt.
'T is futselwerck , en lieve pyn ,
Voor die daer van slaevinnen syn.

Gy syt bedrogh, gy veylt bedrogh;
En ieder een die koopt u noch.
En die de meeste waeren haelt.
Die ist die aldermeeste dwaelt.
Wat wort daer gulden tyts verdaen,
Van die soo voor den spiegel staen?
Veel vanden rooden morgen vroegh,
Tot dat de klock thien uren sloegh,
Syn besiger met't hooft cieraet,
Als eenen Prins met synen staet:
En aende siel, den weirdtsten pandt,
En steecktmen qualyck eens de handt.
Doch wat sal baeten een wit vel,
Soo gy moet naer de swerte hel?
Sottinnen, soo ick 't seggen mocht,
Gy hebt al dullen koop gesocht!
Daerom syt wyser nu voortaen,
En siet eens wyser maeghden aen;
En snoeyt een weynich uwe pracht,
En kortvlerckt wat u ydel dracht.
Ten minsten nemt doch elcke reys,
Vyt u cieraet een nut gepeys:
En seght dan eens aen u gemoet,
Ey! siet wat dat den mensch al doet?
Hoe jaegen wy malkander op?
Wat steeckt daer wints in ieder kop?
Hoe gerne gaet een dochter mooy?
En 't is al wint, en roock en strooy.
Dus als gy schoone bloemen snyt,
Peyst dat gy self een bloeme syt.

Als gy u hooft met poeyer stroyt,
Peyst dat gy asch op aschen goyt.
Siet gy den spiegel, peyst dan vry,
Dat gy syt brooser noch als hy.
Soo gy dit somtyts by u seght,
Of diergelyck aen 't herte leght;
Dat kan u wesen medecyn,
Voor al dit ydel soet fenyn.
En schoon u dan de mode *vleyt,*
V hert en wort niet licht verleyt,
Door stof, juweelen, syd' of gout,
Dat menich mensch gekluystert hout:
Maer gy sult sien op het cieraet,
Dat boven gout en stoffen gaet:
Dies bid ick u, heer! wat ick magh,
Maeckt my soo een noch desen dagh,
Die aen u oogh behaegen kan,
Gaet boven d' oogh van alle man.

En dit was u een ooghmerck geloof ick Alderheylichsten vader *Bonifaci* den V, als uwe Heylicheyt aen *Edelburga* Koninginne van Engelandt eenen silvren spiegel ende eenen vergulden kam hebt gesonden met dese woorden: *Benedictionem etiam Protectoris nostri Beati Petri ad vos direximus; speculum scilicet argenteum, & pectinem eburneum inauratum.* Gy sont haer iet tot het cieraet des lichaems, willende haer dat van haer gemoet oock indachtich maecken. Doet oock alsoo, O siel, op dat van u magh geseyt worden, datter staet vande Bruydt inde lof-sangen, datse tweemael schoon is; en dat gy dien lof hebt, dat gy suyver

syt

ſyt van lichaem, en dat gy heylich ſyt van herten.

Laet ons nu eens gaen ſien, hoe gevoechſaem ſich den jongen Prins ſich heeft gedraegen in het ſtuck van 't houwelyck, daer hy in gaet treden. Hy en geeft hier niet den vollen toom aen een deel malle en ongeſauten driften noch luſten; maer laet alles door den wyſen raet van *Pulcheria* beſtieren. Goeden raedt is de jonckheyt in ſulcken geval heel koſtelyck; want.

Kinders die minnen,
En hebben geen ſinnen.

Och jae.

Quisquis amat ranam, ranam putat eſſe Dianam. De ſotte kalver-liefde is gelyck aenden dauw die by nachten komt afgereſen; want men ſiet, dat die alſoo wel op eenen meſthoop, als op eenen bloemhof komt gevallen. Dan hoet is, of niet en is, raedt van wyſe lieden is een flambeeuw die voorgaet, om in geen donckere plaſſen te treden; en om alle ongemacken, die ons in dien ſtaet veel ontmoeten, met voorſichticheyt te myden.

Claere, ende beſcheedelycke aenwyſinge van het hier byſtaende ſinnebeelt.

NEmt jonckheyt deſe les, die u hier wort geſchoncken;
Op dat gy ſtopt den put eer dat 't kalf is verdroncken.
Hier is, ſoo gyt verſtaet, den grontſteen van 't geluck;
En by gebreck van die naeckt enckel rouw en druck.

Ick

In't verkiesen des houwelycken staet moet de jonckheyt sich laten bestieren van wyser, soo Theodosius *deed.*

Henri. Causé sculp. *Van loÿbos delin.*

Den besten draet
Is goeden raet.

Ick ſal geheel de ſaeck plat, om die in te ſcherpen,
Door een verſieringh' gaen u voor de oogen werpen;
Dat door gelyckenis kan dringen in 't verſtandt,
Dat vat ons eermen 't weet, en kryght de overhandt.
De fabel is als volght. In 't Koninckryck van Creten,
(Dat heden en van outs ſoo altyt is geheten)
In Creten was te ſien den doolhof, wyt vermaert,
Die menich droeven val, en dooy-laegh heeft gebaert;
De baen liep vande baen, en door de krinckel-wegen,
Als gy lanck hadt gedwaelt, quaemt gy u ſelven tegen:
Die voorgonck, quam te rug; die achter gonck, quam voor,
Men ſagh hoe dat den wegh ſich op den wegh verloor.
En naer dit blint gedool, en dees verweerde gangen,
Soo wiert gy onverſients van een wreet dier gevangen:
Een dier, een wonder dier, van twee by een geknocht,
Dat niet als jeudich vleeſch, en edel bloet en ſocht.
Dit perck moet Theſeus *deur, wat ſal hy aen gaen vangen,*
Op dat hy uyt gevaer magh richten ſyne gangen?
Want ſoo hy hier of daer begaet de minſte fout,
Daer is geen bidden veur, den heldt is ſeker kout.
Dees vreeſelycke beeſt ſal hem in 't lyf gaen vroeten,
En maelen kleyn als ſtof ſyn handen, beenen, voeten:
De vreetheyt van het dier, den honger is te groot,
Men vint noch huyt, noch hayr, een weynig naer ſyn doot.
Maer ſiet eens ſyn geluck! Met een bobyntje gaeren,
Dat Ariadne *gaf, wiſt hy de ſaeck te klaeren,*
Hy goncker deur en deur, geſtiert door haeren raet;
Den uytganck vanden hof die vont hy op een draet.
Gy die dees fabel leeſt, die d' oude dichters ſchryven;
Laet niet, bid ick, u oogh langh op de ſchellen blyven.

Daer

Daer steeckt een leeringh in, soo gy de note kraeckt,
Een leeringh' die tot dienst, der jonckheyt is gemaeckt.
Den doolhof, die gy siet met syn gevlochte slaegen,
Die rondtsom is doorwerckt met onverwachte laegen;
Dat is der jonckheyts loop, dat is haer eygen baen,
Wat wonder datter veel verdraeyde wegen gaen?
O! Mal en domme jeucht, die met steeckblinde schreden
Gaet inden echten staet en inde sorgen treden!
Weet gy wel wat gy doet? Gy doolt, gy faelt, gy dwaelt,
Gy seylt, en u compas en heeft geen vaste naeldt.
Ah die soo sonder raet en blindelinx loopt henen,
Wat haelt die ongelucks, wat loopt die blauwe schenen?
Wat twist en valter niet, wat menich huyskrakeel,
En vreesden men geen schand' sy speelden seffens heel.
Hier klaegtmen dag voor dag, daer doetmē niet als pratten,
Daer komtmen over een, als honden met de katten;
En ginder wort gestoockt soo lustich het groen hout,
Siet hoe een blinde min haer na den bant berouwt.
Gewis den echten staet, daer wonder buyen rysen,
En is geen jongelie-werck, maer eyscht den raet der wysen;
Die met een ryp beleydt op alles nemen acht,
En sonder dit beleydt soo stort gy inde gracht.
Die hier van vast wil gaen, moet sich al scherp bevraegen;
En volght syn ouders raet, en volgh', den raet der maegen:
Doch boven al dient Godt gebeden voor de trouw;
Die is, geloovet vry, den gever vande vrouw.
Soo wie dan vande jeucht lust inden hof te komen,
Die dient van 't eerst tot 't lest acht op den draet genomen;
Die voege synen ganck naer dat het gaeren wyst,
Op dat hy naer den geest niet haest en sit en gryst.

Hier moet ick uwen lof, ô Theodoos,*verklaeren,*
Tot stichtingh' vande jeucht, tot licht der groender jaeren;
Want schoon datgy al vol hadt eenentwintich jaer,
Maseur bestiert de saeck, en soeckt u echte paer.
Gelyck het bieken gaet aen al de bloemkens vraegen,
Wat vette wasch dat sy, wat honich dat sy draegen:
Soo was sy inde weir, soo vloogh haer kloeck verstandt,
Op dat sy kennen mocht de puyck van heel het landt.
Noch sy en hadt niet eer haer driften in gaen binden,
Voor dat sy vondt de bloem die ergens was te vinden.
En op dat dit groot werck te beter lucken mocht,
Soo hadt sy menichmael Godts segen oock versocht.
Sy sey in haer gebedt, met traenen op de wangen:
O heer! O grooten Godt! wilt stieren myne gangen:
Laet d' Engel Raphaël *my leyden dagh voor dagh;*
Op dat ick, die ick soeck, geluckich vinden magh.
'K en sie naer gelt, noch goet, noch oock naer hooge staeten,
Veel min naer een wulps hooft; door lusten uytgelaeten:
Ick soeck een eerbaer maeght, ick soeck een edel plant,
Met schoonheyt in't gesicht, met kloeckheyt in't verstant.
Ick soeck een Keyserin, tot welvaert vande landen,
En die op uw' autaers doet eeuwich wieroock branden;
Ick soeck een die den Vorst magh toegeheylicht syn,
Om droef als hy droef is, en bly met bly te syn.
Laet hier toe, grooten Godt, dan uwen segen daelen;
Want watmen elders soeckt, dat is by u te haelen.
Toont een die weerdich is den trourinck aende hant,
Tot vreucht van gans het hof, tot troost van heel het lant.

XII. CA-

XII. CAPITTEL

Naerdere bedenckinge, dienſtich aende Chriſtelycke jonckheyt, voor het aenveerden des houwelycken ſtaet.

DAer ſyn deuchden, ô ſiel, die met ons worden geboren, ende ſyn gelyck als voordeelen vande nature; daer ſynder die door de oeffeningen worden bekomen, en ſyn de vruchten van onſen arbeyt ende vernuftheyt. Daer ſynder kloecke, om iet verhevens uyt te wercken; daer ſynder ſoeter van aert en gepolyſtert, dienſtich om te blincken. Met deſe altemael ſalſe moeten begaeft ſyn, die *Pulcheria* ende *Theodoſius* de kroon op het hooft ſullen ſetten. Doch eer ick daer verhael van doe, moet ick hier te voren, als in het voorby-gaen, met den vinger aenwyſen, hoe maetich, en hoe godtvreeſende ſommige in het aenvangen des houwelycke ſtaets ſyn voort gevaeren. Voorwaer had de hedendaeghſe jonckheyt de ſelfste manieren, ſy hadde oock den ſelfſten ſegen, die *Abraham* en *Sara*; die *Iacob* en *Rachel*; die *Iſaac* en *Rebecca*; die *Tobias* en *Sara*; die *Ioachim* en *Suſanna* hadden.

Siet eens hoe deuchdelycken ooghmerck, en hoe loffelycken doelwit dat *Abraham* voor hadde, doen den tyt naeckte van ſynen ſoon *Iſaac* te beſteden. Hy veerdicht ſynen hofmeeſter af, om eene bequaeme maeget buy-

buytens lants op te ſpeuren. Deſen neemt de reys aen, met ſich voerende thien kemels, beneffens eenige ſchenckagien ende kleynodien, en treckt naer Meſopotanien. Dat te verwonderen is, den vlytigen geſandt rydt wegh, ſonder dat hy ſich volkomentlyck laet onderrichten: het welck nochtans wel dienſtich, jae nootſaeckelyck ſcheen te weſen, om alles naer 's vaders wel behaegen uyt te voeren. Maer neen: hy gaet ſoo wys deur als een kindt: en die kinders uytſeyndt, die, gelyckmen ſeght, bekomt kinders antwoorde. Soude den hofmeeſter ſelver ſoo veel voorſichticheyts niet gehadt hebben, dat hy voor ſyn vertreck *Abraham* met alle beleeftheyt in deſer voegen ſoude bejegent hebben? *Myn heer ende meeſter, gy bemint uwen lieven ſoon* Iſaac *gelyck den appel van uwe ooge. Ick weet, ſoo ick voor hem een ongeluckich houwelyck quam te treffen, het ſoude buyten twyfel eenen naegel van uwe dootkiſt weſen. Overſulcx om ons tegen alle blinde ſlaegen te verſekeren, laet my de jonckheyt van dat landt eens afgaen ſpieden; en wilt u ſoo lanck gedulden, ter tyt toe dat ick u van alle gelegentheyt, ſoo vanden perſoon, als van haere gracien, van ſchoonheyt, van middelen, kan onderrichten.* Ongetwyfelt, die de ydelheyt in de oogen, en de wulpsheyt in het herte hebben, die ſouden naer diergelycke lichaemelycke volmaecktheden, meer als wel naer de godtvruchticheyt, hebben doen taelen.

Maer onſen vromen *Abraham* en was daer niet op uyt: en dieſvolgens heeft ſynen hofmeeſter de reyſe oock geruſtiger aengevangen. Den welcken komende in dat vremt landt, heeft ſich neergeſet by de fonteyne

 (uyt

(uyt wiens ſilvre waeteren het vee quam drincken *, en de dochters vande ſtadt quaemen water haelen) biddende Godt almachtich, met een nederich gemoet en opgeheven oogen dat hy hem door het recht-ſnoer van ſyne goddelycke voorſichticheyt ſoude gelieven te ſtieren. Hier op komt de ſchoone *Rebecca* uyt de ſtadt om water te putten; hy verſoeckt met beleefde woorden, dat ſy haer geweerdige eenen teugh waters uyt hare kruycke te geven; *Rebecca*, die niet alleen ſchoon en was van leden, maer oock ſoet van manieren, offert haeren dienſt, om niet alleen hem te laeven, maer oock om alle de kemels te drincken te geven. Doen heeft den hofmeeſter haer met koſtelycke pendanten en braſeletten beſchoncken; waer door ſoo haere danckbaerheyt oock meer wiert aengewackert, heeftſe haers vaders ſtal oock mildelyck aengeboden; daer by voegende, dat het eene bequaeme plaetſe was, wel voorſien van ſtrooy en hooy en voetſel voor ſyn beeſten. Deſen beleefden dienſt heeft hy voor een gewis merckteecken, en voor eenen vaſten ſegel aengenomen; en daer uyt beſloten, datſe de tegenwoordige bruyt, ende toekomende huysvrouw van *Iſaac* ſoude weſen. Terwylen dan *Rebecca* t' huyſwaerts keert, om van alles haere vrinden te verwittigen; valt den hofmeeſter op ſyn knien, en ſtiert dit gebedt tot Godt almachtich:

O Godt! die my in dit vremt landt,
Genaedich leyt als by-derhandt,
En toont waer myn reys is gelegen;

Soo

* *Geneſ:* 24.

Soo dat ick niet den minſten voet
En ſtell', als daer ick weſen moet,
En kenn' oock onbekende wegen.
Door u beleyt, door u beſtier,
Quam ick met myn thien kemels hier;
Strax deedt gy uwen ſegen daelen;
Gy ſchickten op den ſelfſten ſtondt,
Dat ick hier oock Rebecca *vondt,*
Die aenden born quam water haelen.
Dus ſluyt ick bondich van nu af,
Dat ſy, die my de kruycke gaf,
Dat ſy voor Iſaac *is verkoren,*
Wie ſchoonheyt inde werelt brenght,
Met ander graci noch vermenght,
Wort meer als half getrouwt geboren.
Niet dat ick daerom haer verkies,
Als of ick ſagh naer 't opper-vlies;
Neen, dat ſchoon mooy ſyn water-verven.
Het roosken, ſmorgens fris en root,
Schynt ſavonts bleeck, en hanght als doot;
De ſchoonſte gaen het eerſte ſterven.
'Tis haeren geeſt en ſoeten aert,
Met lieve gaſtbaerheyt gepaert;
'T ſyn haere aengenaeme ſeden;
Een ſiel daer deucht is ingeſtort,
Die nimmermeer wort ſeulje-mort:
Die maeckt noch ſchoon de ſchoonſte leden.
Ick peys: In't huys van Abraham,
Daer menich hongrich pelgrim quam,
Voor wie men gonck de taefel decken;

Daer dient een lief-getaelde maeght,
Die gunste inden boesem draeght ,
Om vremdelingen aen te trecken.
Siet , twee die syn van eenen sin ,
Die geven wech met groot gewin ;
De erme lie syn vette landen :
En watmen daer met korfkens schenckt ,
Geen goet en worter door gekrenckt ,
Het comt weer in met volle manden.
Rebecca *dan , dat puyck-juweel ,*
Die valt myns heeren soon te deel ;
My dunckt ick ben om haer gesonden.
Den vader dient dan af-gevraeght ,
Of hy wilt scheyden vande maeght ;
Met wie ick heb't geluck gevonden.
Gewis die soo een maeget vindt ,
Die heeft syn dach-huer wel verdient ,
En't bode broot by al de vrinden ,
Doch u , ô Godt ! sy danckbaerheyt ,
Die my tot hier toe hebt geleyt.
Wy soecken , maer gy weet te vinden.
Hoe menich schaep , hoe menich lam ,
Sal hier voor slachten Abraham ,
Tot lof en danckbaer' offeranden ,
Ick sie , ick sie van nu af aen ,
Het vier op u autaeren staen
Maer boven al syn herte branden.

Hier op heeft den hofmeester sich naer de stadt ende naer het huys van *Rebeccas* ouders begeven , alwaer hy vrindelyck is verwillekomt , ende alle syne begeerten syn

ſyn naer wenſch uytgevallen. *Rebecca* is opgeſeten, ende met duyſent geluckwenſchinge uyt haers vaders huys vertrocken. Dit is geweeſt dit geſegent houwelyck, daer de heylige ſchrift ſoo loffelyck af heeft geſchreven. 'Tis een oudt verſie:

Si vis nubere, nube pari.

Waer op ick ſegge:

Die goet is, en wil ſyn gepaert,
Die ſoeck oock ymandt goet van aert:
Want wie hier in ſyn kans verſiet,
Die trout krakeel, en huys-verdriet.

Hier dient eene vernufte gelykeniſſe ingeſchoten voorſichtich uyt te ſien met wie men inden echten ſtaet moet treden. Als het ſout geworpen wort in eenen ketel met water, dat ſmilt en verlieſt ſyn ſelven ſonder den minſten wederſtryt te toonen; maer ſoomen 't ſelfſte in het vier werpt, daer maeckt het getier en ramoer, al of het vol poeder waer, en komt ter vlammen uytgeſprongen. Siet als ymandt inden echten ſtaet treedt met een werm hooft en oploopende ſinnen, daer valt krakeel, daer ryſen wederſyts droeve en bittere kyvagien. In tegendeel by gevoeghſaeme ſinnen ſietmen alles met ſoeticheyt, ende ſoo ſacht als een ſyde afloopen; naementlyck ſoo de perſoonen deuchtſaem ſyn, die by een komen. Ick wil tot meerdere onderwyſinge, nu aen alle de jonckheyt de gedenckweerdichſte geſchiedeniſſe voor oogen ſtellen, die oyt in boecken is gevonden; ick wenſche de ſelfſte niet alleen op het papier, maer veel meer in een ieders gemoet te drucken.

Theophilus, eenen jongen Vorſt, was tot ſyn hou-

baere jaeren gekomen; alſwanneer ſyne vrouwmoeder *Euphroſina*, haere geſanten heeft uytgeſonden naer allen oorten en geweſten, om van daer te voeren allen de ſchoonſte maeghden die inde naerburige provincien waren te vinden;om daer uyt een van alle tot Keyſerinne te verkieſen.Sy hadder nu een goet getal van de uytgeleſenſte bekomē,dieſe altemael in een ſchoon ſalette, dat om ſyne koſtelyckheyt *de Perle* wierde genoemt, heeft doen vergaederen. Soo den beſtemden dagh nu was verſchenen, op den welcken hy aende uytmuntenſte van al ſyn hert, en trouw, en kroon ſoude geven; heeft hem ſyne vrouwmoeder, met deſe bondige en voorbedachte woorden aengeſproken:

Myn heer en mynen ſoon,

Ick moet u belyden dat, van die ure af, als my de natuer ſoo ſterck met u heeft verbonden, ick naeſt Godt niet en beminne, noch en vreeſe, noch en hope, noch en verſoecke, als dat ſtrecken kan tot u welbehaegen en vernoeginge. My dunckt, dat ick door geen andere oogen en ſie als door de uwe: myne gedachten by daege ſyn meer by u als by my ſelven; den heelen nacht (gegevē om alle beroerten ons gemoets en herts-tochten te ſtillen, en in ruſte te brengen) waeckt myn hert voor, en over u.Wat wonder? Ick bevinde my vaſt aen eene dobbele verbinteniſſe, om over al met eenen ongemeynen yverſucht, al wat u voordeelich kan weſen, te betrachten; ten eerſten, om dat ick uwe moeder ben; ten anderen om dat ick op uwe ſchouderen den laſt van het geheel ryck ſie beruſten; een pack voorwaer van groot gewicht, ſoo wyt naer ſynen eyſch willen opwegen.

My

My dunckt dat naer de aflyvicheyt vanden Keyser, uwen vader, ende mynen alderdoorluchtichsten heere; my dunckt, segge ick, dat ick u soo dickwils en menichmael herbaert hebbe, als ick u sie in swaere ongevallen des rycx, of in sorgelycke staet verwerringe. Doch boven alle die dingen die ick seer ter herten trecke, is wel het gewichtichste en dat my het meeste praemt, als ick bemercke, dat den tyt voor u gekomen is, om een partuer tot den echten staet te verkiesen. Voorwaer een Keyserinne te treffen, verciert met godvruchticheyt, aengenaem door seebaerheyt, uytmuntende in suyverheyt, begaeft met beleeftheyt, blinckende door liefde, dat is een sake van soo veel soeckers, en van soo weynich vinders, datmen schier eerder een machtich ryck, als soo eene begaefde vrouwe soude konnen achterhaelen. En op dat uwe Majesteyt hier in eenen voordeeligen, en voorsichtigen slagh magh geven, soo heb ick in het salet de Perle vergaedert de uytgelesentste bloemen van alle de maeghden, van welcke altemael den keus en haer geluck is in uwe handen. Ick bidde den grooten Godt, dat hem gelieve uwen geest in dese verkiesinge te stieren, dat alles soo tot syne glorie, als tot u voordeel magh geschieden. Ende dat seggende, gaf sy hem eenen gouden appel, ryckelyck beset met kostelycke gesteenten, om te vereeren aen de gene, die hy syne gunste ende kroone weerdich soude oordeelen.

Hier op dede *Euphrosina* een groote salet ontsluyten, waer in opgehangen waeren de schilderyen vande schoonste vrouwpersoonen, soo van die in het Christendom als die inden Heydendom geleeft hadden; met

dit verſchil nochtans, dat de Chriſtenen aen eenen kant waeren, ende ſtonden altemael ryckelyck verciert in vergulde leyſten. Daer ſaghmen *Sara Rachel, Lia, Debora, Abigail, Suſanna, Eſther, Iudith, Mariamne*, de *H. Agnes*, de *H. Cecilia*, de *H. Helena*, de *H. Monica*, de *H. Felicitas*, de thien *Sibillen, Zenobia, Amalazunthe, Placidia, Theodora, Marcella, Paula, Euſtochium, Clotildis*. De koſtelycke geſteenten ſaghmen op haere afbeeldingen, ende de deuchden uyt haere aenſichten. Tegen over hongen, in ſwerte leyſten, rondſom bewerckt met helſche vlammen, de beelden van *Semiramis, Phædra, Thisbe, Phillis, Clytemneſtra, Cleopatra Agrippina, Iulia, Callirhoe, Phrine, Rodope, Flora* alſoo ſeer vermaert door haere rampſalige doot, als te vooren door haer geluckich leven. Was daer ymandt die deſen handel ſagh en doorſagh, dat was den jongen Keyſer; ſoo dat ſyne vrouwmoeder in haeren raet en voornemen niet en was bedrogen. Want dit ſpel was ſoo beſteken, op dat ſy hier door ſyne amourettekens mochte ſuyveren, ende ſyn hert tot eenen Chriſtelycken keus ſoude bereyden. De groote verwonderinge van dit ſeldſaem werck dwinght my te roepen:

O wyſe Majeſteyt! ô roem der Keyſerinnen!
Dat is voorwaer oprecht, dat is ſyn kinders minnen!
O wat een kloeck verſtandt, ô wat een wys beleyt!
Gy wilt dat ſynen keus, ſiet op de eeuwicheyt.
Gy gaet den wilden ſtam, met ſoeter vruchten inten:
Gy gaet een hemel-ſucht in ſyn gedachten printen:
Gy wilt dat hy alſoo den gulden appel geeft;
Dat hy, alſt leven eyndt, een beter leven leeft.

Leert

Leert jonckheyt, wie gy ſyt, leert ouders deſe gronden,
Die deſe Keyſerinn' vernuftich heeft gevonden,
Siet deſen ſpiegel in, eer datje geeft den pandt:
Soo hebde en hier vreucht, en blyſchap naderhandt.

Maer laet ons wederom naer het ſalet keeren. Den jongen Prins alles met rype gedachten afgeſpiet hebbende, is *de Perle* ontſloten, waer in met den eerſten opſlagh ſynder oogen het geſicht begoſt te ſchemeren; want al watmen ſagh waren ſchier niet als lichten, ſterren, ſtraelen, glans en luyſter ſulcken eenen overvloet was daer vande ſchoonſte ende volmaeckſte maeghden van ſyn geheel Keyſerdom. Doch op dat den Prins een ſoude uytkippen, met de welcke hy naer ſyn doot de ſwerte leyſte met de vlammen hoopte te ontgaen, om de vergulde ende de ſterren te winnen; heeft hy den gouden appel aen eene Maeght *Theodora* aengeboden, naer dat hy ſekerlyck verwitticht was van haer godtvruchticheyt ende eerbaere ſeden. Wel is waer datter onder dien hoop eene was, met naeme *Iceſia*, daer terſtondt ſyn oogen op vielen, die hy oock aenſprack met een gricx dichtjen; waer op ſy met ſulcken aerdige gauwicheyt een ander op diende, al of ſyt uyt een papiertjen haddegeleſen. De groote teericheyt nochtans, ende de weeke ſwackheyt gaeven oorſaeck en redenen, dat ſy is voor by gegaen geworden; ende de ſchoone, godtvruchtige, deughdelycke *Theodora* heeft den appel ende den ſcepter vanden jongen Keyſer ontfangen.

Wie iſſer nu, die in deſe verkieſinge niet en vint de treffelyckſte leeringe voor de jonckheyt, diemen ſoude mogen verdencken? Haer ſtaet dan toe, eerſe haer in

desen labyrinth en doolhof gaet begeven, het rechtsnoer ende den wysen raedt vande ouders ende ervaeren vrinden op te passen; of haer hanght boven het hooft, daer sich eenen student, edoch te laet van beklaeghde, die met syn eygen hooft en sinnelyckheyt was doorgeloopen en gaen trouwen. *

Quæsivi voluptatem,
Inveni calamitatem.

Dat is:

Ick liep oock met een lochten sin,
Den labyrinth en doolhof in.
My docht, ick quam noch al te laet:
Nu proef ick eerst hoe dat het gaet.
Ick meynde vol van suet te syn:
Eylaes! 'k en vind maer bitter pyn.

De bestieringe had hem ontbroken, en met dit gebreck quam hy al syn geluck en welvaeren te missen. Den jongen Keyser *Theodosius* stelt het anders aen, en luystert naer wysen en gesonden raedt, om een geluckich houwelyck te treffen. Al hoe wel wy niet en mogen ontkennen, of de voorsichticheyt Godts heeft hier in wel 't meeste bestier gehadt, en aen het roer geseten.

XIII. CA-

* *P. Stengel de judiciis Dei.*

XIII. CAPITTEL

Eene onverwachte schickinge Godts, waer door Athenais, een Philosophen dochter, van haeren vader tegen reden onterft, naer Constantinopelen treckt, om haer recht tegen haere broeders te vervolgen; het welck haer de poorte openen sal tot de Keyserlycke Kroon.

TErwylen dat *Pulcheria* alle gewesten en provincien doet bespieden, om eene gewenschte Keyserinne voor haeren broeder te soecken; op welck groot werck veele Koninginnen en eersuchtige Princessen loerden, ieder een sich kittelende, al of haer vanden hemel sulck een onweeghbaer geluck soude toegesonden worden; terwylen, segh ick, dat dit geschiede tot Constantinopelen, soo isser in Griekenlandt iet voorgevallen, waer mede wy de voorsichticheyt Godts in het hof wonderlyck sullen sien spelen, ende alle de ydele hope der voorgemelde sullen sien verdwynen. Athenen was doen ter tyt de vermaertste Universiteyt, niet alleen van Griekenlant, maer schier van gants Europa, soo datter den H. *Augustinus* af schryft: *Athene, mater & nutrix liberalium doctrinarum, qua nihil habet Græcia clarius.* Andere steden hadden andere voordeelen, waer door

door ſy aenſienlyck waeren; maer Athenen ſtack het hooft boven d'andere uyt door ſyne geleerde ſcholen, gelyck wy hier te landen ſien in onſe ſteden; Mechelen heeft het Parlament, Antwerpen de Koopmanſchap, Bruſſel het Hof, Loven de Univerſiteyt en ſtudien. Onder andere kloecke Philoſopen, die doen ter tyt binnen Athenen om hunne geleertheyt wyt beroemt waeren, was daer eenen met naem *Leontius*, een heydens menſch van geloof. Soo gy aenſaeght ſyne wooninge, het was een ſlechte ſtrooye cabaene; maer ſoo gy ooghmerck naemt op ſyne geleertheyt, hy had een Caſteel van wysheyt in ſyn herſens.

Deſen *Leontius* had eene dochter, genoemt *Athenaïs*, niet alleen begaeft met een weirgaerlooſe ſchoonheyt, maer oock met een kloeck en ſcherp verſtandt; welck den vaeder dagelycx ſoo polyſterde, datter haers gelyck, noch in Poeſie, noch in Rethorica, noch in Philoſophie en was te vinden. Evenwel tot noch toe ſat ſy onbekent onder een ſtrooyen dack, gelyck eenen koſtelycken diamant in een doosken ſoude liggen. Dan hier moeſt een handt ontrent komen vanden genen, daer gy, ô David, op uwe harpe van ſonght: * *Quis ſicut dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo & in terra? Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem.*

Wie is gelyck den grootſten Heer;
Die op een nietich menſch ſiet neer,
En achtſe die hun niet en achten?

Hy

* *Pſal: 112.*

Hy nemtse uyt het nietich stof,
En steltse in een machtich hof,
En geefise kroon en Koninckx prachten.

En dit is 't gene wy in onse *Athenais* sullen bewysen, naer dat haeren vader tot haer groot (sal ick seggen ongeluck of geluck?) is gestorven.

Leontius hadde twee soonen, ende eene dochter, te weten *Athenais*; en siende dat synen tyt van scheyden was naekende, heeft syn testament ende uytersten wil beschreven ende besegelt. Naer syne aflyvicheyt ende begraevenisse wort het testament by de kinderen geopent; en siet, *Genas* en *Valerius* syn soonen maeckt hy erfgenaemen van al dat hy heeft liggende en roerende, met uytsluytinge van *Athenais*, van wie anders niet gemelt en wierde als dit naervolgende: *Athenaidi, lectißimæ filiæ, centum non amplius aureos lego; sufficit illi fortuna sua, quæ omne genus mulierum facile antestat. Aen myne uytgelesen dochter Athenais en maeck ick maer alleen hondert kroonen; want sy kan haer ten vollen behelpen met haere fortuyn, daerse alle vrouwen mede is overtreffende.* Willende seggen, dat sy, die schoon was als een sterre des hemels, ende met geleertheyt begaeft als een tweede *Minerva*, lichtelyck haer fortuyn kost verheffen en opsteken: op welck syn gevoelen seer naer slaen dese overaerdige woorden.

Si est morata,
Est dotáta.

Waer uyt ick desen sin treck:

Een aensicht schoon en kloeck gemoet,
Dat is een dochters houwlyckx goet.

Athenais,

Athenais, met groot misnoegen en ongedult ingenomen, roept en tiert, en klaeght over de onbillicheyt en onrechtveerdicheyt des testaments. Seght rondt uyt, dat sy noch om hoogh, noch om leegh dese scheydinge en deelinge sal toestaen. Dreyght liever alles by te setten, en hemel en aerde te roeren, als te gedoogen, dat sy-lieden met de grootste brocken sullen deurgaen, en datmen haer met een stuck gelts inde handt te steken sal laeten loopen. Men seght, en men seght wel: *Het goet gaet voor 't bloet*. *Genas* en *Valerius* staen onbewegelycker als twee klippen, en *Athenais* met haeren wederwil en grammoedige dreygementen en voordert anders niet als datse van haere broeders ten huyse wort uytgestooten, en dat haer de deure voor de neus wort gesloten. Wat sal nu onse verdruckte weese gaen aenvangen? van wat hout, gelyckmen seght, salse pylen gaen maecken? Het eerste datse doet, is datse maeckt onder het droogh te komen; tot welcken eynde sy haer begeeft in het huys van haer moetjen, woonachtich binnen Athenen; met opset van naer Constantinopelen tot haere moeders suster te trecken, om het goet, dat haer door 't testament was ontweldicht, met alle middel te vervolgen. Een saecke die hedendaechs noch veel in groot gebruyck is, en in kleyne winste: want men hoorter veel, naer lanck loopen, anders niet klaegen, als dat sy *goet gelt naer quaet gelt hebben geworpen*. Diergelycke ongemacken en verbitteringen behoorden allen ouders eene gemeyne ende onbescheyde liefde tot de kinderen in te scherpen, op dat sy naer hunne doot den

den brant ſtock niet en ſyn van ſoo veel onbluſſelycke vyandtſchappen. De vogeltjens ſelf, die onredelycke creatuerkens, ſpyſen en aeſſen met ſulcken bedeelinge en gelyckvormicheyt haere jonxkens inden neſt, datſe al gelycke wormkens en vlieghskens ieder op ſyn orden ontfangen. Jae ſtondt het vogeltjens toe, datſe haere jonxkens moeſten bekleeden; ick meyn datſe een iegelyck een root veirken, dan een iegelyck een groen, dan een graeuw, ende ſoo voort al ordentelyck, d'een niet een pluymken meer als dander ſoude uytdeelen.

Had *Leontius* met een onpartydich ſcheyden en deelen het oock ſoo gedaen, *Athenais* en ſoude tegenwoordich het naer loopen niet hebben. Maer gelyck *Seneca* ſeght: *Sæpe magna injuria magnæ fortunæ locum fecit.*

Door ongeluck en ongelyck,
Wort ſomtyts ymandt groot en ryck:

Gelyck 't *Athenais* ſal geſchieden. Het welck eer ick breeder gaen ontvouwen, ſal icker dit ſinnebeelt tot onderwys der Ouderen laeten tuſſchen loopen.

Uyt het sinnebeelt vanden Sonnewyser wort eene gewisse lesse getrocken tot waerschouwinge vande Ouders, op datse door besondere liefde en giften geen scheel oogen en maecken tusschen de kinderen.

TErwyl Athenais *haer spoeydt,*
En met een jacht naer 't hof toe roeydt;
Soo wil ick met myn kleyn verstandt,
Een leeringh' haelen op het landt.
Op dorpen daer geen klock en slaet,
En daer geene urewerck en gaet;
Daer quam altyt voor wie het was,
Den Sonnewyser wel te pas;
Op dat het werck geheel den dagh,
Te rechter uer geschieden magh.
Wanneer de vroegh-mis dient geklept,
Wanneer de pap dient opgeschept,
Wanneer-men op het ackerlandt
De ploegh sal nemen by der handt,
Wanneer de koeyen naer de wey,
Wanneer de schaepen naer de hey,
Wanneer de meyssens gaen te velt,
Siet elck is op syn uer, gestelt:
Soo wort den landtsman onderricht,
Als hier op straelt het sonne licht.

Doch

Voorſichtige ouders en ſullen geen lieve kinders maken, maer aen gelyck bloet gelyck goet laten.

Henri. Cauſe ſculp. Van loÿbos delin.

Allegaer
Evenaer.

Doch schoon voor huyslie op het landt,
Den wyser is, ô siel! geplandt:
Uyt hem wort wel een les gevat;
Door imant die woont inde stadt.
Het minste datmen buyten siet,
Dat leert den borger, doet het niet?
De ploegh, den vlegel, en de wan,
Die scherpen een spits-vinnigh man.
Soo merck ick op den selfsten, voet,
Dat desen Sonnenwyser doet;
En schoon dat hem den meester goot,
Van lauter keur, of enckel loot;
Hy onderwyst, soo hy 't bevraeght,
Oock een die goude knoppen draeght.
Den wyser dan hier soo gegrondt,
Die heeft de uren inde rondt;
Waer van dat elck naer rechte maet,
Al even groote plaets beslaet.
Den ys'ren priem heeft synen standt,
Recht op het middel punt geplandt:
En hy is d'uren allegaer,
En d'uren hem al even naer:
Noch ymandt heefter roemen aen,
Dat hy op haer blyft langer staen.
'Tis kleyn, en nochtans geen kleyn goet,
Wanneer men d'een als d'ander doet;
En hier op rust met soet beleyt,
De gulde onbeschedentheyt.
Ah ouders, ouders, wiege syt,
Leert uyt den wyser vanden tyt,

Leert hoe dat gy met peys en vreught,
V huysgenoten stieren meught:
En roeyt besonder liefde uyt
Den wortel van bitter kruyt,
Den oorspronck vanden scheilen haet,
En 't klouwen schier van alle quaet,
Gaet maer in 't huys van Israel,
En siet daer eens dat catte spel;
Om 't roxken dat hy Ioseph schonck,
Het saet van afgunst en vã wronck.
Een kleedt met bloemkens over weeft
Is 't geen hem niet als dorens geeft,
'T is waer, hy was een seebaer kindt,
En weerdich oock te syn bemindt:
Doch schoon hy deuchtsaem was en stil,
Den vader had om beters wil,
Gedaen gelyck den wyser toont,
En ieder even veel geloont.
Maer soo hy hier geen maet en hiel,
Siet in wat slaegen dat hy viel;
Wanneer dat d'ander altemael,
Vol van vergif en van regael,
Syn fel geworden van gemoet,
En dorstich naer hun broeders bloet.
Athenais is stuer en gram,
En spouwt niet uyt als vier en vlam?
Waerom sy is kael ende naeckt,
By naer heel uyt het broodt gemaeckt:
En moet gaen vischen achter 't net,
Daer d' andere sitten in het vet:

Den vader isser d'oorsaeck af,
Die haer min als haer broeders gaf.
Wel aen dan, ouders, als gy leeft,
Maeckt dat gy onpartydich geeft;
En doet oock soo wanneer ge sterft,
Dat ieder syn gedeelte erft.
Dies staet in midden wat ge doet,
Soo sal u goet syn louter goet,
Maer soo gy d'een wat meerder naeckt,
En dat gy lieve kinders maeckt;
Soo laet gy goet, vol haet en nyt,
En 't goet is synen segen quyt.
Dus ist den besten raet voorwaer,
Dat sy u staen al even naer.

De stoffe, ende materie, die ick hier verhandel, eysschen dese naervolgende geschiedenisse, die van het voorgaende de bevestinge kan wesen, ende daer als eenen segel aengehangen worden. De *H. Clotildis* de eerste Christene Koninginne van Vranckryck, had by haeren man *Clodoveus* gewonnen dry soonen, *Clodomirus*, *Childebertus*, en *Clotarius*; *Clodomirus* is in eenen stryt tegen de Bourgonjons gebleven, achterlaetende dry soontjens met naeme *Theobaldus*, *Gontarius*, *Clodoaldus*. De Koninginne schier een gelyck geworden door de doot van haeren oudtsten soon, heeft haere dry neefkens met sulcken sorghvuldicheyt opgetrocken, met soo veel onderwysingen gepolystert, datse uyt dese eerste beginselen ende voortskomende spruyten, genoech koste gissen wat aengename vruchten datter van stonden te verwachten: ondertusschen was hunne on-

noosele jonckheyt eenen grooten troost aen dese bedruckte tortelduyve, die niet weynich vreuchts en scepte uyt dese opgroeyende weesen.

Maer siet eenen afgunstigen duyvel gaet haere twee andere soonen *Childebertus* en *Clotarius*, opstooken om een moortdaedich stuck aen te vangen, selver tegen hunne onnoosele bloetverwanten; niet willende gedoogen, dat hunne moeder haere neefkens, meer als haere soonen, aen soude trecken. Ende om hunnen haet met het kleedt van vrintschap te bedecken, soo komen *Childebertus* en *Clotarius* de moeder ootmoedelyck bidden, dat haer gelieft te syn gedient met de dry neefkens te laeten komen spelen op hunne kasteelen, belovende de selfste eerstdachs wederom te brengen, naer dat sy hun wat met den vogelvanck, jacht, en andere Princen genuchtjens sullen verlusticht hebben. De Koninginne staet hun versoeck toe, wel wetende dat by weygeringe van dien sy noch meer ende meer souden verbittert worden; doch niet sonder groote vrees en achterdencken, want onnoosele schapen loopen altyt gevaer ontrent de klauwen vande wolven.

Naer het verloop van weynich daegen, stieren sy seker Edelman tot haere moeder *Clotildis* met goddeloose tydingen: want synen last was, die hy oock uytvoerde, by haer te syn, in d'een handt draegende een rapier, in d'ander handt een scheir, en dat hy haer van wegen syn meesters soude seggen: *Aut tonsos, aut mortuos.* ,, Dat is; *Of kiest de scheir, om u neefkens als* ,, *Monincken te scheiren, en in een Clooster te douwen; of* ,, *wel het sweirdt, waer door hun het leven sal benomen* ,, *worden.*

„ *worden.* *Clotildis* ſchoot hier op uyt voor antwoort, dat ſyſe liever geſtorven ſagh, als geſchoren; want ymant tegen ſynen danck en weder wil tot een kloosterlyck leven te dwingen, is eene ſaecke met peryckel van ſielen verdoemeniſſe gemenght, en dieſvolgens meer te vreeſen als het ſweirt, dat hun maer van een kort ſterfelycke leven en koſte berooven.

Hier op hebben deſe twee oomen hunne bloetdorſtige vreedtheyt uyt gaen wercken; want *Clotarius* grypende *Theobaldum*, en die lanx der aerde ſleurende, heeft hem het blanck ſweirt met de handt van eenen oom, en met het hert van eenen tyran in ſyn ingewant geſteken. *Gontarius* beſproeyt met het bloet van ſyn bruerken, valt neder voor de voeten van *Childebertus* en roept met overvloedige traenen, en kermen; *O mynen lieven oom! ſtaet my by, en wilt my beſchermen, want wie kan ick doch miſdaen hebben!* Dit geſchiede met ſulcke teericheyt, ende weemoedicheyt, dat, niet-tegenſtaende *Childebertus* de moort mede had helpen raemen, nochtans beroert wiert in ſyn gemoet, en badt *Clotarium* van ſyn handen met geen voorder onnooſel bloet te beſmetten. Maer *Clotarius*, vreeder als de tygers van Armenien, ſey hier op ſeer toornich: *Liever als ick hem om u ſoude ſpaeren, ſoo wilden ick liever en hem en u ſeſſens doorloopen.* Soo liet den eenen oom *Gontarius* gaen, om vanden anderen oom vermoort te worden.

Clodoaldus den jonxſten van al, wiert door eenen vrindt verſteken en heymelyck opgevoedt, die ſich daer naer tot een geeſtelyck leven, dat is tot de heylicheyt vrywillich heeft begeven; en is door het weldaet

 vande

vande ſcheir den bloedigen degen van ſyn oomen ontkomen. Siet alle deſe vreede raſernye en is uyt geen andere wortel geſproten, als dat ſy hun inbeeldeden, dat hun moeders liefde, meer op deſe neefkens, als op hun, die de ſoonen waeren, ſoude ſyn gevallen. *Clotildis* verwitticht vande vreetheyt van haere onaerdige ſoonen, heeft de lichaemen van haere neefkens by een gevoeght, en die met lauwe traenen afwaſſende, boeſemde uyt deſe droeve klachten.

Eylaes! een weduwe draeght tortel duyven oogen,
Daer't vol van traenen hanght die ſelden op gaen droogen:
Is d'eene droefheyt deur, een ander komt gegaen,
En watmen ſchreyt of niet, noyt iſt geſchrey gedaen.
Maer voor wie ſtort ick eerſt myns oogens bracke ſtroomen?
Hier ſnydt my door het hert de vreetheyt vande oomen,
Daer iſt onnooſel bloet dat vult myn ſiel met pyn:
Wie ick beſchry of niet, 't ſal myne droefheyt ſyn.
Ick lyd' in alle bey. Die ſyn van bloet wat naeder:
Maer deſe ſmerten meer, mits ſy ſyn ſonder vaeder,
Mits ſy onnooſel ſyn, en t'onrecht ſyn vermoort,
Ah!'t ſweirt dat hun doorſtack, is, dat myn hert doorboort.
Doch als een vreede doot doet beter leven erven,
Dan is de doot geen doot, al moeſtmen thienmael ſterven.
Laet komen haet en nydt, laet komen 't bloedich ſweirt:
Den dootſlagh is verdoemt, de doot is kroonen weirt.
Gelyck als Abel *is van hier naert graf geſonden,*
En door ſyn broeders moort heeft ſynen loon gevonden;
Wanneer den hemel wou dat hy van d'aerde gonck,
Die het onnooſel bloet met Caïns boosheyt dronck.

Soo gaet dit Koninckx bloet, ſoo gaen myn lieve neven
Tot hunne ſaelicheyt, uyt dit onſaelich leven:
Sy krygen ryck voor ryck, een ryck daer ſmert noch pyn,
Waer dat geen vals verraet, noch moorders-ſweirden ſyn.
O Cains als gy ſyt, van klippen uytgeſpogen,
En die hebt draeken melck, of tigers bloet geſogen:
Al lacht gy achter ſtraet, al ſwiert gy over 't landt,
Ick weet dat in u ſiel van nu een helle brandt.
Foey Edeldom! die hier ſoo deftigh maeckt den kloecken,
Met dit tyrannen-werck; dat ieder ſal vervloecken,
Foy! ſcandvlek voor 't frans hof, foy moortſtuk voor ons al;
Waer toe noyt vromen helt ſyn handen leenen ſal!
Als gy in purpren bloet wilt uwen degen waſchen,
Gaet vreckt met meerder lof 's grootvaders bleeke aſchen:
Soeckt in Bourgondien voor u een velt van eer,
Een treckt voortaen geen ſweirdt op uwe neven meer.
Maer mits gy waert geſint aen u teer bloet verwanten,
Uyt dulle raſerny, het ſtael in 't hert te planten;
Ten minſten hadt gy my de weet daer van gedaen;
'K had met myn bloote borſt voor ieders borſt geſtaen.
Al is dat niet geſchiet, ſoo u noch liefdens-voncken,
Die 't kindt ſyn moeder draeght, ſyn oyt in 't hert geſoncken;
Gy hadt hun niet om hun, maer hun om my geſpaert,
Dat roept u 's vaders geeſt, dat eyſcht u moeders aerdt.
Ellendich als ick ben? Wat ſal ick nu gaen maecken?
Siet hunnen bleeken mondt, ſiet hun, verſtorven kaeken,
Siet hoe 't geronnen bloet noch op hun roxkens hanght,
Dat allen daeg naer vraeck van plichtich bloet verlanght.
Ah! waerom ben ick niet ter plaets en ſtondt gekomen,
Waer 't leven is aen u, gy aen my ſyt genomen?

Ah! waerom nam ick niet myn neven inden schoot?
Wy waeren alle dry gestorven eene doot.
Ten minsten soo had ick u wonden op-gaen droogen,
Ick hadde met myn handt gesloten uwe oogen;
Ick had adieu geseyt den laesten oogenblick,
Ick had met mynen mondt geschept den jonxsten snick.
Vlieght, vlieght den hemel op, gy onbevleckte sielen,
Terwyl Godts vraeck-sucht volght u oomen op de hielen:
Vlieght, vlieght den hemel op: wat is dat u beswaert?
U? segh' ick, die op d' aerd' twee soete Engels waert.

Dit seggende en suchtende, dede sy de twee lichaemen opnemen, om de selfste te leggen in het graf van haeren man: welcke plaetse soo se open gedaen wierde, isser met eenen aen *Clotildis* eenen overvloedigen slagh-regen van traenen uytgeborsten; waerse op het eynde dese weemoedige klachten noch by-voeghde:

Ontfanght, ô grooten Vorst, by u dees teere leden,
Tot noch toe opgebrocht in deucht en edel seden:
En vraeght niet, wat dat gy in hun voor wonden siet:
Of soo gy't weten wilt, vraeght naer de moorders niet.
Hier is u bloet van bloet, twee onbevleckte bloemen,
Waer over ick met vreucht placht eertyts hoogh te roemen,
Gy sietse afgemaeyt, eylaes! voor hunnen tyt:
Myn jonst sou d'oorsaeck syn, maer meer een anders nyt.
Geluckich syde gy, die uyt dees werelts baeren
Syt in een haef van rust, van salicheyt gevaeren;
Terwyl ick op de Zee, en in tempeesten vlot.
Ah! waer ick oock by u, en saemen dan by Godt!

Dit waeren de droeve klachten en bittere traenen, die gende *H. Clotildis* uytgeperst wierden, door het moort-

dadich

dadich ſtuck van twee haere ſoonen: die met een valſche inbeeldinge ende achterdencken waeren ingenomen, al of de grootmoeder al te veel toegeneyght geweeſt waer haere neefkens en weeſen.

Dan *Clotildis* was onnooſel en onberiſpelyck van deſen fael-greep; ſy wiſt wel dat de kinderen in dit punt kittelachtich ſyn, en dat het een diepe myne is van veel ongenuchten. Die peys en vrede wil hebben, moet treden inde voetſtappen Chriſti, daer ons den Evangeliſt afgetuyght; *Stetit* JESVS *in medio, & dixit: Pax vobis.* „JESVS *heeft geſtaen in't midden, en geſeyt, vrede* „*ſy u lieden.* Hoe menichmael datmen 't een kindt meer gunſtich is, en naerder ſtaet als aen d'ander, 't veroorſaeckt veel ongemacx, en afgekeertheyt, een moffel, eenen hoet met een pluymagie, eenen nieuwen rock, jae een faeterye aen d' een meer gegeven als aen d'ander; wat kan dat niet al roockx maecken? *Ioſeph* had een gebloemt roxken gekregen, *Et non poterant ei loqui quidquam pacificè.* Seker vader vraeghden aen eenen wyſen Philoſoof, hoe hy ſyn huys ende ſyne kinderen hadde te beſtieren? Den Philoſoof toonden hem eenen ketel, en ſeyde: Staet gy midden inden ketel, ſoo ſyn u de kanten even naer, en houden hun ſtil: maer ſtaet gy op eenen kant, den ketel ſal omſlaen, en den anderen kant ſal u tegen de ſchenen ſpringen. Dan 't is tyt dat wy *Athenais* tot Conſtantinopelen ſien landen, en dat wy ons beſt doen om te achterhaelen, hoe alle ſaecken in het hof voor haer, tegen haere broeders, ſullen uytvallen; als ſy haer beklaeght ſal hebben, over de onrechtveerdige deelinge der erffeniſſe, in haer vaders

 teſta-

testament begrepen : welcke ongelycke erfdeelinge in een besegelt testament, anders niet en is, dan of de ouders een brandende lonte lieten onder de erfgenaemen liggen voncken.

XIV. CAPITTEL

Athenais *beklaeght haer tot Constantinopelen voor* Pulcheria *over het onrecht, ende beschuldicht haere broeders: waer door sy wint de kennisse ende toegenegentheyt van* Pulcheria.

ALs ick sie, ô siel, dat de liefelycke roose, de vrindinne vanden Lenten, jae de Koninginne vande bloemen, die oock vande nature met het purpur is vereert; dat die, seghick, rondsom is belegert met doorens; en dat de suyvere perle swemt onder die bracke waeteren, ende geoeffent wordt vande rouwe tempeesten; dan en verwondere ick my niet, dat die volmaekte *Athenais* van haeren vader is versteken, van haere broeders is verstooten en uytgesmeten. Die schoon sielen syn by Godt, gelyck by ons de fonteynen; die hoese nederder gedruckt worden, hoese hunne silvre wateren hooger dringen en doen springen.

Athenais dan is naer behouden reyse inde haeve van Constantinopelen ten ancker gekomen. Gelant synde, heeft

heeft ſy naer veel vragens het huys van hare moeye gevonden; alwaer ſy verwillekomt is geweeſt, en ſoo ontfangen al oftſe eenen Engel hadde geweeſt, die gedaelt quam uyt den hemel: ſoo datſe met deſe beleefde onthaelinge de liefde wel dobbel inhaelde, die haer geweygert was by haere broeders. Deſe moeye was een kloecke vrouwe, en die wel was geſeten; aen wie niet aengenaemer en was, als aen haere nichte allen hulp en trooſt te bewyſen. *Athenais* door deſe liefgetaele onthaelinge verquickt, begint haer ſterck in te beelden, dat het medewercken van ſulcke eene verſtandige en vrindelycke moeye groot gewicht in haer verſoeck ten hove ſal konnen geven.

Naer dat *Athenais* dan het klouwen vanden geheelen handel ontdeckt hadde, en datſe haere moeye den rechten draet hadde gegeven; ſoo heeft deſe teenemael geraetſaem gevonden, datſe onder haer beyde de ſaecke den grooten raedt, ende *Pulcheria* (die gemeynlyck de eerſte ſit plaetſe bekleedede) ſouden aengeven. *Want,* ſeyſe, Pulcheria *is eene doorluchtige Princeſſe, die hier te lande hoogh geroemt wort, om haere beleeftheyt ende medelyden, daerſe veel vervolghde weduwen en onder gedruckte weeſen, mede te gemoet is gekomen. Soo wy maer alleen het ſtuck haer konnen wyſmaecken en indrucken (dat licht om doen is, overmits de gauwicheyt haers verſtants) aen eene geluckige uytkomſte en valt niet te twyfelen.* Athenais, die anders niet en ſochte als haere rechtveerdicheyt te verdedigen, vlamde naer den tyt en gelegentheyt, om alles naer voornemen uyt te nemen.

Staet hier een weynich ſtil, myne penne; en laet

ons

ons eens in bedenckinge nemen, of alles niet wel tegen haere meyninge soude uytvallen. Ick weet wel, *Athenais* heeft groot recht, maer ick weet oock wel dat een uncie faveur een pondt recht kan opwegen. Men vinter die oordeelen naer den sack, en niet naer de saeck; en daer den penninck klinckt, daer en hoortmen geen geluyt vande reden. Behalven dat veel rechtsgeleerden (de vroome altyt uytgenomen) ons met soete en waerschynlycke woorden aenden dans brengen, en de beurse snyden daer wy op staen kycken.

Hier syt gy mischien keurich en nieuwsgierich, ô siel, om te weten ofmen met *Athenais* oock het lanck koordeken sal trecken, en haer van maent tot maent uytstellen, om haer moede te maecken, ende alsoo van het stuck te leyden. Neen voorwaer; want het schynt dat de voorsichticheyt Godts haer als by de handt neemt, en stiert door de kortste wegen. Men placht in oude tyden te seggen, dat de perlen waeren hellebardiers; om dieswil, gelyck de hellebardiers plaetse maecken, dat oock soo de Dames, die perlesnoeren draegen, over al worden ingelaeten en ontfangen; maer ick sal seggen, dat *Athenais*, om de tegenwoordicheyt en aenspraecke van *Pulcheria* te winnen, met schoonheyt en gracien vanden hemel was gesegent, en dat sy haer dienden voor brieven van recommandatien.

Athenais dan met haere moeye en syn in haer voornemen niet bedrogen; want op haer eerste versoeck hebben sy in het hof audientie ofte gehoor verkregen. En siet, soo ras en stont *Athenais* niet inde tegenwoordicheyt van *Pulcheria*, of *Pulcheria* is door haere schoonheyt

heyt ende lieffelyck wesen ten hoochsten beroert geworden, soo datse den grooten glans met haere oogen qualyck koste verdraegen. Maer doen *Athenais* haere wyse redenen op het tapyt brocht, en met een Engelsche stemme voor hiel het ongelyck vande twee broeders die haer verdruckte; doen wiert *Pulcheria* seffens met verwonderinge ingenomen, altyt vreesende datse eerder van spreken soude ophouden, als sy wel wenschte; sulck een genuchte scheptede sy in haer te aenhooren. Jae *Pulcheria* sloegh daer naer veel vraegen onder haere woorden, om de redenen langer uyt te trecken; sorghvuldelyck met eenen ondersoeckende, wie dat waeren haere ouders, van wie sy was opgevoedt, en of sy noch droegh den schoonen en onverslensten krans vande maeghden. Hier op van alles onderwesen, heeft sy se met alle vrindelyckheyt bejegent; en haeren dienst toegeseydt, met belofte van haer eerstdaeghs, niet-tegenstaende veel gewichtige staets-saecken, anderwerf te hooren. Hier op neemt *Athenais* haer afscheyt, met alle beleeftheyt ende eerbiedinge; ende laet in het gemoet van *Pulcheria* gedruckt een hooghweerdeeringe van hare volmaecktheden; soo verre, datse op den staende voet begint te vermoeden, dat dese weerdich was door haren broeder voor Keyserinne opgenomen te worden. Siet hoe dat een onrechtveerdich testament oorsaeck is van haere reyse, haer reyse oorsaeck van haere aenspraecke, haere onspraeck oorsaeck van haere verheffinge: soo datse mocht seggen met dien; *Ick waer geweest verloren, en had ick niet*

ver-

verloren geweest: het welck ons het naervolgende Capittel breeder sal voor oogen stellen.

Maer hoe wel bevalt my, en hoe losbaer dunckt my te wesen, dat *Pulcheria* het versoeck van droeve weduwen en weesen op soo kortstondigen tyt weet af te leggen? Soo dede oock in syn leven den Keyser *Trajanus* aen eene weemoedige weduwe, wiens soon vermoort was van eenen synder medegesellen. Den Keyser sat te perde, en reed over de merckt van Roomen, om voorders naer synen leger te trecken; alswanneer dit vrouken is gebroken door alle de gardens en staffieren, ende knielende voor den Keyser, vraeghdese van hem justicie. Den Keyser beloofden haer, dat hy naer syne wedercomste, voor het eerst werck haer saeck soude afdoen. Waer op sy uytschoot; En genomen sey sy dat syne Majesteyt, welck Godt wil verhoeden, eenen ongeluckigen scheut kreegh in het leger? Dan sal mynen naersaet, sey *Trajanus*, u in alles voldoeninge geven. Het vrouken antwoordede, Waerom sal ick syn Majesteyt daer voor danckbaer moeten wesen, als my eenen anderen in myn versoeck sal ten rechten helpen? De woorden en traenen vande weduwe doorsneden soo het hert vanden Keyser, dat hy van syn peert is afgetreden, heeft het heel hof, en alle de kryghs officieren doen alta houden, en heeft op staende voet het recht voor de weduwe uytgesproken. Dese geschiedenisse stont te Roomen geschildert op eenen muer, ten tyde vanden *H. Gregorius Magnus*, diese oock niet en koste aenschouwen sonder overvloedige traenen, jae heeft van Godt met vierige gebeden Keysers saelicheyt (want hy hey-

heydens was gestorven) verkregen. Waer van den *H. Damascenus* schryft: *testatur Oriens & Occidens totus miraculum hoc, germanum & irrefutabile.* Dien grooten Paus liet sich voorstaen, dat sulck eenen Keyser verschoont moeste worden in d'ander werelt voor Godts rechtveerdicheyt, die in dese werelt soo geoeffent hadde de bermherticheyt.

Godt gaeve dat wy om sulcke lofrycke daeden, alser in *Pulcheria* en *Trajanus* uytschynen, allen de rechters mochten prysen; en datse die verdruckte menschen soo lanck om het recht niet en lieten naer loopen: maer men vinter noch al op den dach van heden, gelycker waeren ten tyde van *Isaias*, waer over hy oock dede syne klachten: *Pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad illes:* uyt welcke woorden ick desen sin, en bedenckingen gae trecken.

Astrea, schoon goddin, waer heeft u gulde waegen
De voorspraeck en den troost der weesen wegh gedraegen?
Waer is bermherticheyt met den olyf gekroont?
Wie isser die in't recht aen d'ermen recht bethoont?
Ick sie, Ah! sagh ick 't niet! een weduw' achter straeten,
En watse klopt en belt s' en wort niet ingelaeten:
Of soo naer lanck geroep geopent wort de deur,
Daer komt den schalcken Clerck en pennelecker veur.
En of sy staet en klaeght met d'oogen uytgekreten;
Strax weet hy een blaeuw bloem haer op de mouw te speten:
Dan is myn heer belet, dan is hy naer den raet,
Dan is hy uyt de Stadt om saecken vanden Staet.
Soo wort de vrouw, eylaes! van dagh tot dagh versteken;
En watse bidt of niet, Myn heer is niet te spreken:

Iae schoon sy by geval hem op de straeten vont,
Dan spoeyt hy als of hy op heete kolen stont.
Maer soo daer een Mevrouw' komt met de koets gereden,
Eer dat den karoßier is van het peirt gescreden,
De poort en heel het huys staen open en bereyt,
Mevrouw wort vanden Clerck naer 't groot salet geleyt,
Myn heer terstondt by haer geseten op de stoelen,
En doet de Camenier het glas en roomer spoelen;
En op dat dees visiet Mevrouw niet en verveelt,
Myn heerens dochter komt die op de luyte speelt.
Siet dit, dit is den gast die niet en wiert gevonden,
Als weesen aende deur met droeve traenen stonden;
Maer doet hem loochenen door synen snooden knecht,
Soo trecktmen jaeren lanck het wees' en wewen recht.
Wat vraeck en sullen niet dees traenen op u gieten?
Wat niet al vlocken-viers, wat solfervoncken schieten?
Wee u die weesen dient, en geenen dienst en doet;
Gewis Godts vlammich sweirt dat volght u op de voet.

Doch tegen diergelycke onbermhertige rechtsgeleerden stel ick eenen *Boetius*, *Symmachus*, *Theophilus*, *Morus*, ende de hedendaeghsche raetsheeren en vroome Advocaten, welcker deuren niet meer ontsloten syn voor de rycken, als voor de ermen; voorde pannen tabbaerts, als voor de rooy lyfkens; voor de gevulde beursen, als voor de ydele korfkens; vande welcke *Sidonius* soo loffelyck roemt: *Quorum cum finiuntur actiones, incipiunt dignitates.*

Och jae, die rechter is en voorspraeck vande weesen,
Die sal ten jonxsten dagh oock geenen rechter vreesen;
Want als syn bange siel sal schroomen straf en pyn,
Dan sullen weesen self Advocaten syn.

Ongetrouwe Rechtsgeleerde trecken der weduwen en weesen processen uyt, tot deser groot nadeel, en hun profyt.

Al achterwaerts spinnen
En vorewaerts winnen.

Duydelycke aenwysinge, ende toepassinge van't Sinnebeelt op de hedendaeghse seden en manieren.

WIe synen geest maer weynich scherpt,
En op den daeghsen handel werpt,
Oock als hy ledich achter-straet,
Alleen een lochtjen raepen gaet;
Die wort, eer dat hy t'huyswaerts keert,
Door d'een of d'ander al geleert.
Ick self, die my noyt roemen magh,
Dat in myn breyn vernuftheyt lagh;
Ick vat wel, uyt een kleyne saeck,
Een groote les tot myn vermaeck:
Gelyck ick dese daegen nam,
Als ick ontrent de vesten quam,
Hoort dan den handel die daer was;
Waer ick als in een boeckje las.
Ick quam, daer ick bleef kyken staen,
Ontrent de seeledraeyers baen,
Den jongen sat aen d'eenen kant,
Die oock het wiel had byder handt,
Dat somtyts traegh, nu rasser liep,
Naer dat den meester tot hem riep,
Maer hy die, uyt een vollen schoot,
Den lossen kemp in koorden sloot;

En ſpon ſoo met een vlugge handt,
Wel hondert vadem ſackebant;
Die gonck geſtaedich achterwaert,
Gelyck als is den Creften aert.
Doch hoe hy ver' en verder ſpon,
Hoe dat hy meer en meerder won,
Ick ſach den handel deur en deur,
En my quam dit gepeyſen veur.
Wel hoe, ſey ick aen myn gemoet,
Het geen dat deſen man hier doet,
En daer ick blyf op gaepen ſtaen
Wort dat niet hondert-mael gedaen?
Ick wed, ick noemer een doſyn,
Die dekens van dit ambacht ſyn;
En die dit ſpinnen wel verſtaen,
Al ſynſe ſonder voorſchoot aen,
(De vrome ſcheyd' ick altyt af)
Maer waer is koren ſonder kaf?
Wat hof ſoo ſuyver oyt gebloeyt,
Daer niet een netel in en groeyt?
En ſoo ment dan eens ſeggen magh;
Wat doen, bid ick, den heelen dagh?
Sulck Procureur en Advocaet?
Sy ſpinnen dan den lanxten draet,
En houden draeyen op de banck,
Proceſſen heele jaeren lanck:
En die het vonnis ſtrycken ſal,
Die deynſt het meeſte noch van al:
Hy peyſt het achterwaerts geſpin,
Dat is voor my het meeſt gewin.

Soo

Soo blyft eylaes der weesen saeck,
Met jaeren hangen aenden haeck:
En naer veel loopens by myn heer
Schoon woorden, niet een brisel meer.
O koorden-draeyers altemael,
Gy pluckt de schaepkens al te kael!
En rooft, door uwen snooden vondt,
Het broot schier uyt der weesen mondt,
Weet dat gy oock eens voor gewis,
Sult proeven wat Godts vierschaer is;
En troost sult soecken, maer te laet:
Een ieder boet syn eygen quaet.
Maer gy myn heer, wie dat gy syt,
Die voor het recht der ermen stryt;
En die uyt u karos ontfanght,
'T request dat u een weese langht,
En hem noch soete woorden geeft;
Gy syt wel weerdich dat gy leeft,
En dat Godts segen, op u daelt,
En u stock out uyt 't leven haelt;
En dat u deucht ten jonxsten dagh
Een kroon hierom ontfangen magh.
Wat troost, wat blyschap, ô wat vreucht
Sal dan ontmoeten uwe deucht?
Hoe glinstert hier oock uwen lof,
Pulcheria, *door heel het hof,*
Iae door geheel het Keyser-ryck!
Waer is Princes aen u gelyck?
V die een weese sonder goet,
Sulck een beleef' onthaelingh doet!

En tot een maeght van nederheyt
Daelt met uw' groote Majesteyt.
Ick sie hier spelen en Godts handt,
En saemen spelen u verstandt.
Wel aen, dat gy hebt lanck gesocht,
Dat wort van self u toegebrocht,
Siet hoe den hemel tot u stiert,
Athenais, *soo wel verciert*
Met schoonheyt en met kloeck verstandt;
Een bloem voorwaer van heel het landt.
En hier met is u sorgen uyt,
En 't soecken van een weerde bruyt.
Ah! hoe dat Godts voorsichticheyt,
Den mensch door vremde wegen leyt!
Want daer hem dreyghden alle quaet,
Doet hy hem vinden alle baet:
En blyschap midden inden druck,
En alt geluck in 't ongeluck.

Soo dat ick hier op magh gebruycken de woorden van *Philagrius: Gratias tibi ago, pater & hominum conditor, qui nos invitos & reluctantes afficis beneficiis & per contraria ad beatum finem, pro iis, quas nosti, rationibus ducis.*

O mensch! wat datje doet of niet,
Gy syt als een die niet en siet:
Al hebt gy oogen, gy syt blindt,
G'en weet niet wat u schaedt, of dint.
Godts oogh die hier en verder kyckt,
Die weet alleen wat u gelyckt.
Betrout dan heel u leven vry,
Aen een die verder siet als gy.

En dat is Godts voorsichticheyt, daer die kloecke *Iudith* af sey: *Illa post illa cogitasti*: en die onse *Athenais*, als met eenen syden draet tot de hoochste fortuyne, door eenen wegh tegen den wegh heeft willen leyden.

XV. CAPITTEL

Stelt voor oogen hoe dat Athenais *op haeren tweeden pleyt-dach voor* Pulcheria *is verschenen, terwylen dat* Theodosius *stont achter de tapyten, die in haer nam een wonder behaegen.*

HIer doet sich open, ô siel, het salet vanden jongen Keyser *Theodosius*, om ons voor oogen te stellen de eerste beginselen ende grontsteenen vande opkomste van *Athenais*, als oock den rypen raedt met den welcken *Pulcheria*, ende *Thedosius* syn voort-gevaeren, om dese *Athenais* tot syne bruydt te verkiesen, ende tot syne Keyserinne te verheffen. Rypen raedt, segge ick, om hier in sich aen geen faelgrepen, die van groot gevolgh syn, te verloopen; gelyck het aen veel jonge lieden gebeurt, die (gelyck dan naer Syrincx driftich liep, en die onthelsende in plaetse van eene * Goddinne, had syn ermen vol ydel rieten) die segh ick, in dit groot werck, gelyck is den echten staet, blindelyck voortloopen; ende in plaetse van deuchdelycke ende be-

* *Ovid: Metam.*

bequaeme parturen te vinden, anders niet op en doen, als datse een deel ydel-tuyten hebben gevangen.

Als de Princesse *Pulcheria* d'eerste reyse *Athenais* gesien en gehoort hadde, soo dede sy daer van de weet aenden jongen Keyser haeren broeder, seggende, datse was de schoonste, onnooselste ende, welsprekenste maeght die op eenige oorten en gewesten was te vinden, sonder iet daer meer by te voegen. *Theodosius*, die syn gemoet dickmael aen *Pulcheria* ontdeckt hadde, en geseyt, dat hy een maeght socht, niet soo seer machtich, om het goet en bloet, als om de schoone seden en leden; die vraeght van *Pulcheria* ofter geenen middel en was om haere tegenwoordicheyt te genieten, ende haere volmaeckheden te aenschouwen. *Pulcheria* antwoordt dat het seer licht om doen is, en dat haer dach en ure gestelt is om voor de tweede reyse te komen pleyten en haer recht te vertoonen. Op dien dach en heeft *Theodosius* syn plaetse inden raet niet willen bekleeden, om aen dese vremde maeget door syne tegenwoordicheyt de minste stooringe niet te veroorsaecken; wel wetende dat het vrouwe-volck meerdere vryicheyt gebruyckt, als 't onder malkanderen is. Hy dan vint goet of van achter de tapyten, of uyt eene andere gelegen plaetse, den geheelen handel aen te sien en af te spieden.

De ure dan gekomen synde, wordt *Athenais* binnen gelaeten; ende naer hofsche eerbiedinge, ende aerdige dienst-bewysinge, begint sy haere redenen te openen, met sulcken bevallicheyt ende gratie, datmen niet en wist ofmen den eersten prys aen haere schoonheyt, of

wel

wel aen haere welſprekentheyt moeſte geven. *Theodoſius* die dit ſach ſonder geſien te worden; voelden terſtondt datter banden om ſyn hert geſlaegen wierden, en ſprack tegen ſyn eygen ſelven, gelyck *Æneas* by den Poët Virgilius; *O quam te memorem virgo! namque haud tibi vultus mortalis, nec vox hominem ſonat.*

O maeght! Godt geve wiege ſyt:
O ſchoonſte bloem van onſen tyt!
Geen teſtament, noch ongelyck,
En brocht u in dit machtich ryck;
Dat gy ſyt in dees ſtadt gelandt,
Dat is een werck van hooger handt,
V neem ick voor myn echte vrouw,
V ſal ick ſchencken ryck en trouw.

Haere aenſpraeke beſtondt ten naeſten by in deſe naer volgende woorden.

Mevrouwe:

Ick ſal my al myn leven voor geluckich houden, om dat my een ongeluckige fortuyn getreft heeft, waer door ick aen u voeten ben gedreven, die my deſe reyſe ſullen dienen voor een gewenſchte haeve, daer alle tegenſpoet in geluck ſal veranderen. Uwe Majeſteyt kan lichtelyck oordeelen, hoe groot dat is de trotsheyt, ende het gewelt van myn twee broeders, aengeſien ick (die de eenſaemheyt en een kaemer beter ſoude betaemen) door de ſelfſte genootſaeckt ben een ſoo verre gelegen reyſe aen te vangen, ende uwe Majeſteyt door myne moeyelycke klachten te beſwaeren. Ick beken, 't is verre van mynen ingeboren aert, die teenemael vervremt is van een ander te beſchuldigen; maer den te-

genwoordigen noodt, daer ick my in vinde, die doet my seffens klaegen. Hadden myn broeders my laeten volgen 't erfdeel, dat my van rechts wegen komt, ick sou my met een kleyne wooninge hebben konnen vernoegen: verre had van my geweest, dat ick my door een nydige ooge over haere fortuyn sou hebben laeten verleyden. Maer hunnen moetwil en onbeleeftheyt is soo groot, dat ick niet eenen voet aerde en heb behouden. Dat meer is, men heeft my, erger als een huerlinck, ten huysen uytgesloten; ende myne vaderlycke wooninge gedwongen te verlaeten. De vreetheyt die ick hier in van myn broeders uytgestaen hebbe, sal ick met uwen goeden oorlof liever verswygen, en myn selven op eten, als dat ick de schande van myn eygen bloet door al de werelt ruchtbaer soude gaen maecken. Naer hun seggen, moet ick versteken worden, om dat my dien goeden Godt met eenige schoonheyt begraciet sou hebben, daer ick selver niet af en wete. Is dan een fortuyn, ingebeeldt en onseker, bestant genoech om my het recht ende myn goet te ontweldigen? wie en salder voortaen niet eene rede konnen voortsbrengen om de wettige erfgenaemen ende weesen te berooven ende te ontblooten &c. Niet dat myn hert soo dorstich is naer groote ryckdommeu, ey neen, doorluchtichste Princesse; neen: in een kleyn huysken ben ick geboren, in een kleyn huysken kan ick leven, in een kleyn huysken wil ick sterven: alle myn genucht is in armoede myns levens de schatten der wetenschappen te vergaederen. Oversulcx soo bid ick ootmoedelyck, dat haere Majesteyt gelieve gedient te syn vande saecke te

onderſoecken ; ende ſoo ſe met myn klachten over een komt, een favorabele ſententie te geweerdigen.

Dan ſal ick wederkeerende in myn vaderlandt, voor alle de werelt getuygen, dat ick binnen Conſtantinopelen de eer gehadt hebbe, van te ſien de Keyſerlycke *Pulcheria*, dat is den ſpiegel van rechtveerdicheyt, de glorie vande Princeſſen den trooſt der weduwen, en den toevlucht der weeſen.

Pulcheria deſe aenſpraeke gehoort hebbende, met eene meerdere vernoeginge als te vooren, heeft aen *Athenais* allen byſtandt, trooſt, en beſcherminge aengeboden ; met belofte dat ſy haer ten hoochſten van deſe reyſe ſoude bedancken. Hier op nam *Athenais*, met allen heusheyt en woorden-dienſt, haer afſcheyt, en gonck naer het huys van haere moeye, om de uytwerckinge ende voldoeninge van deſe beloften af te wachten. *Pulcheria*, nieuſgierigh om te weten, hoe ſterck dat deſen handel op het gemoet van haeren broeder gewerckt hadde ; is opſtaende voet *Theodoſium* gaen vinden, die al eer hy ondervraeght wierde, met volle monde de volmaecktheden en gracien van *Athenais* begoſte te pryſen, ende hoochelyck te verheffen ; daer by voegende, dat hy noch nu, noch immermeer ymandt anders voor huyſvrouwe ende Keyſerinne ſoude verkieſen als *Athenais* : dat was by hem onveranderlyck beſloten, ende in eenen diamant geſchreven.

Pulcheria verheughden haer in het voornemen van haeren broeder, ende was ſeer verblydt als ſy ſagh, dat beyder haere oordeelen gelyckvormich waeren, en over een quamen ; jae men ſoude eerſtdaechs met het

houwelyck voortgevaeren hebben, hadmen niet verstaen gehadt dat *Athenais* inden heydendom van haren vader was opgevoedt, en dat sy diesvolgens by gebreck van het H. Doopsel, onbequaem was om het H. Sacrament des houwelycx te ontfangen. Hier op wordt goet gevonden datmen *Athenais* af sal leyden van haere dolingen, ende in het Christendom soo verre onderwysen, tot datse sal, konnen gedoopt worden; en dat volbrocht synde, salmen het houwelyck, met alle grootdaedicheyt ende vreucht, aen gaen vangen. Soo my nu iemant hier voorder bevraeght, wat af-sien dat het geeft met imant heyden of ketters te trouwen? Ick antwoorde ten eersten, dat de kinderen peryckel loopen om in afgoderye of ketterye opgevoet te worden: ten tweeden, daer is gevaer oock voor den man selver.

Pomme pour je,
Gaste, sa companie.

Ten derden, daer is een eeuwich misverstandt en verscheydenheyt van gevoelen, dat in een huysgesin veel roockx kan maecken: welcke ongemacken ontwyffelyck den Keyser *Theodosium* bewogen hebben, om geenen Christelycken trouwrinck aen eene heydensche handt te steken, al haddender allen de gracien vande werelt opgeseten. *Et præcipue.*

Behalven datter tusschen de schoonheyt van een Christen mensch, en tusschen de schoonheyt van een heydens mensch, een verschil van aengenaemheyt is, gelycker was tusschen de oprechte bloem, en tusschen de naer gemaeckte bloem van syde, daer de Koninginne

Saba

Saba de wysheyt van *Salomon* mede quam tintelen en toetſen, als ſy ſeyde : *Heer Koninck, uwe Majeſteyt heeft voor deſen met eene lofrycke wysheyt weten t'onderſcheyden, wie van twee dat voor de waerachtige moeder moeſte aengenomen worden; ſoo het u belieft, wilt naer u ryp oordeel eens van deſe twee de oprechte bloem aenwyſen.* Hy dedet door middel van een bieken; dat vande waerachtige, bloem gonck ſyn waſch en honich leſen dander die 't coleur ſonder geur hadde, is ſy voorby-gevlogen.

Soo gaet het oock met de ſchoonheyt.

Fallax gratia, * ſeght den Wyſenman, *& vana eſt pulchritudo, mulier timens dominum, ipſa laudabitur.*

De graci die van buyten vleyt
Die is vol van bedriegelyckheyt.
De ſchoonheyt die de oogh behaeght,
Soo gy die oock van binnen ſaeght,
Gy vondtſe ydel tot den grondt.
Maer ſoo gy een ſchoon vrouwe vondt,
Die tot 't vercierſel van haer eer
Noch voeght de vreeſe vanden Heer,
Gewis dat ſulck een over al
En lof en prys behaelen ſal.

En om te bethoonen dat niet alleen mans-perſoonen, hun ſtooten aen het punt van religie; ſoo moet ick hier oock uwe kloeckmoedicheyt, ô *Clotildis*, voor den dach brengen, waer aen ſich niet alleen u Vranckryck, maer heel *Europa* in alle toekomende eeuwen ſal konnen ſpiegelen. Dit is het verhael vande ſaecke, op welcke u gelegentheyt gy getoont hebt hoe grootelycx gy

* *Prov : 31.*

gy het Catholyck geloof waert weerderende. *Clodoveus*, jongen Prins ende Koninck van Vranckryck, hadde soo veel van uwe Majesteyt hooren roemen, dat hy eenen van syne liefste hovelingen tot u afgeveerdicht heeft, om aen u synen dienst, syn ryck, en syn trouw op te offeren. Maer om dat hy verwitticht was dat uwe Majesteyt van haeren oom heel kort wiert gehouden, ende selden uytgonck, ten waer naer de kercken en plaetsen van devotie, wanneer de arme aende kerckdeur van uwe Majesteyt altyt met een milde almoesse begifticht wierden, soo heeft hy met synen hovelinck *Aurelianus* geraemt, desen aenslagh, in het kleedt en gedaente van eenen armen bedelaer, uyt te voeren.

Aurelianus dan uytgemaeckt als een arm mensch, quam ter plaetse daer uwe Majesteyt woonde; en sich dienende van de gelegentheyt vanden goddelycken dienst, die uwe Majesteyt gonck hooren; heeft hy, op 't eynde vande Misse, sich gestelt onder de bedelaeren, versoeckende beneffens hun een aelmoesse, die aen een iegelyck oock uytgedeelt wierde. Maer soo uwe Majesteyt sach, datter uyt het aensicht van *Aurelianus* wat edelder was te lesen, als uyt d'andere; medelyden hebbende, dat een persoon van goeden huyse en afkomste, tot den bedelsack was vervallen, hebt gy hem met een stuck gouts willen vereeren. Waer op *Aurelianus*, met een *Godt loont* uwe hand vattende, de mauwe op sloeg daerse mê gedeckt was, en kustese soo bloot. Dit stout bestaen verweckte in u soodanige ontsteltenis, dat gy naer huys keerende den bedelaer deed opsoecken, en ge-

vonden

* *Aimoin* : *l.* 1. *c.* 18.

vonden ſynde rypelyck overgonckt, vragende, uyt wat reden hy de vermetenheyt had genomen van in 't ontfangen der almoeſſe uwe hant te ontdecken en te kuſſen. Maer hy die vraeg voor-by-gaende, heeft recht uyt geſeyt, dat ſyn meeſter den Koninck van Vranck-ryck u ten houwelyck verſocht; ende gaf u den trou-ring met andere juweelen daer toe mede gebrocht. Doch gy weygerde dien te ontfangẽ met deſe of diergelycke woorden, weerdich met de ſtraelen vande ſonne be-ſchreven te worden.

Seght uwen Vorſt van mynen kant,
Dat ick groot acht den diamant;
Doch hy moet my iet ryckers geven;
Voor gout en ben ick niet te koop,
Dat hy ontfanght den kerſten doop,
Op dat een hert in twee magh leven.

Aurelianus deed' u hopen dat gy getrouwt ſynde, hem daer toe wel ſoud konnen brengen: gelyck het metter daet gebeurt is wanneer *Clodoveus* door verſcheyde ge-ſchiedeniſſen bekennende de kracht van uwen God, die gy hem geſtadichlyck aenpreeckte, ten leſten ſich over-gegeven heeft, en met ſyn heel hof laten doopen door den *H. Remigius*, die de gantſche natie oock allenskens bekeert heeft, tot u overgroote glorie, die den eer-ſten ſteen van ſoo grooten geluck door uwen yver ge-leyt hadt.

Uytlegginge van het sinnebeelt, beneffens een sedenleeringe die daer uyt wort getrocken.

DEn vischer die hier sit in 't lis,
En angelt op den groenen vis;
Die heeft van nu een sooyken klaer,
Soo schoon al oft geschildert waer,
Den vanck die luckt hem soo hy wil
Noyt is de pen van nopen stil.
Dit vischen seker is vermaeck
Want siet een pierken aenden haeck
Dat staet den visch soo lanck en lockt,
Tot dat het eens wort ingeslockt;
En hy die naer het aes verlanght,
Die is gevangen als hy vanght:
En als hy spertelt in het gras,
Siet hy 't verraedt eerst datter was:
Dan siet hy, dat die 't pierken raeckt;
Licht vanden angel wort gehaeckt.
Wel leser soo het u gelieft,
Hier wort een leeringh u gerieft;
Een leeringh uyt dit visch gesicht,
Nochtans een leeringh van gewicht,
Die ick tot raedt voor ongeval,
Aen u in 't kort ontvouwen sal.
In myn gebuerte hier ontrent,
Woont seker vrindt aen my bekent,

Kinders aen andersgesinde besteden ter school, om koophandel, ofter trouwe, is een seer perykeleuse saeck.

Henricus Cause sculp. *Van loijbos delin.*

Wie smaeckt,
Die haeckt.

Die heeft een vyfthien-jaerich kindt,
Dat hy gelyck syn ooge mint;
En soo ick heb van goeder handt,
Hy wil hem stieren buytens landt,
En daer besteden by een man,
Die wonder wel syn ambacht kan.
Maer siet hy rieckt, en niet te min,
Den vader blyft en is van sin,
Dat hy sal synen jongen Klaes
Doen inden kost van desen baes.
En alsmen hem spreckt van 't geloof,
Dan is den man gelyck als doof:
Iae soo ick hoor, hy voeght daer by;
Wat vrees is hier van kettery?
Hy gaet om 't ambacht, en niet meer;
En als hy 't kan; dan keert hy weer,
De dolingen die laet hy daer,
Myn kint en is geen kint voorwaer.
Maer lieve vrindt, hoe datje kalt,
En altyt op u pooten valt!
Dat is voorwaer geen vaders plicht,
Die soo syt in uw' soontjens licht.
De jonckheyt immers die is broos,
De ketters syn doornaeyt en loos;
Hoe licht is dan by hun verkeert,
Een knechtjen dat syn ambacht leert?
Wie stelden oyt een lam of ooy,
In 't midden van een schorfste kooy?
Gy selver als gy inde stadt,
Merckt op een deur een witte lat,

Schoon

Schoon dat de ſtraet is ruym en breet,
Noch iſt voor u daer al te heet;
Siet eens gy ſchouwt een vonxken ſchier,
En jaeght u kint in heel het vier.
Wat kan doch ſoo behaelyck ſyn,
Als ketters aeſſem en fenyn?
En op dat gy 't eens wel verſtaet,
Dat gy hier blinde ſlaegen ſlaet;
Soo ſiet noch eens het ſinnebeelt;
Waer op dat deſe vraege ſpeelt,
Genomen dat u kint, vraegh ick,
Een ſnoexken waer of eenen blick;
Sout gy hem ſtieren by den man,
Die deſe hier ſoo ſtricken kan?
En ſeggen hem, ſa haelt u aes,
Aen d'angelroe van deſen baes;
En peuſelt hem ſyn pierkens af,
Die hy vol liſt en haecken gaf?
Dees beetjens, vrint, ſyn ſorgelyck;
Hy vroete nutter in het ſlyck,
Of ſchoot geruſter inde gront,
Daer hy aes ſonder angel vont,
Die niet en vaſten vanden ſmaeck,
Die moeten vaſt ſyn aenden haeck.
En ſoo het met dit viſchen ſtaet,
Soo weet dat 't met u ambacht gaet.
Het pierken dat hy haelen ſal,
Dat ſal hem ſtricken inde val:
Want onder konſt en ambachts ſchyn,
Soo voederen ſy hun fenyn.

Dat

Daerom ſoo ſluyt ick, lieve vrient,
Dat ſulck een huys hem geenſins dient.
Soo wenſch ick oock dat die ſyn trouw,
Wil op gaen draegen aen een vrouw,
Gelyck als onſen Keyſer doet;
Dat die had onſen Keyſers moet.
Godt geef met wie dat ymant trouwt,
'T geloof gaet boven 't fynſte gout,
En boven glans en ſchoonicheyt,
Die dickwils met een kortske ſcheyt;
Behalven dat een laſtich kruys,
Syn twee gelooven in een huys;
En dat noch 't meeſt te ſchroomen is;
Dat is u ſiels verdoemenis.
Als nu dan lockt winſt of vermaeck,
Schouwt dan, vlucht dan den looſen haeck:
En waeght (dit is een gulde leer)
Noyt u geloof, noch oogh, noch eer.

XVI. CAPITTEL

Athenais, *onderwesen in de hooftstucken van het Christene geloof, ontfanght het Heyligh Doopsel, en trouwt met den Keyser* Theodosius.

EEn doorluchtige Koninginne van Vranckryck vraeghden aenden *H. Petrus Damianus*, wat maet en regel sy moeste houden in het beminnen vanden Koninck! Den weerdigen Cardinael schreef haer dit voor antwoort: De waerachtige liefde bestaet in alles soo te stieren, dat hy de vreese des Heeren voor oogen hebbe, de geboden Godts onderhoude, ende sich tot allen saelige oeffeningen begeve; daer noch by voegende: *Alioqui quo pacto amare dicendæ sint, quæ capsas, ut ita dicam, corporum diligunt, & animorum aurum, quod intus est, non attendunt;* want seght hy, *dat is eene al te verkeerde liefde, datmen de kassen, om soo te spreken, vande lichaemen sal beminnen; en van het gout vande sielen, datter in besloten is, geen werck en sal maecken.*

Op dat dan *Athenais*, by de lichaemelycke schoonheyt, mochte by hebben het cieraet der siele; soo is sy bevolen aen *Atticus*, Patriarch van Constantinopelen, ende aen *Paulinus* eenen gepolysterden hovelinck ende favorit vanden Keyser. *Athenais* was treffelyck geleert,

maer

maer ſy verſtont haer beter vande geſlachten van *Heſiodus*, als vande Genealogie van JESVS Chriſtus; ſy was beter t'huys inde boecken van *Homerus*, als vande Euangeliſten; gelyckſe de ſpreucken van *Pytagoras* oock hadde op haer duymken, maer vande geboden Godts en wiſt ſy niet te ſpreken. Deſe twee leermeeſters dan bekommerden hun ten hoochſten, om uyt haer gemoet allen de dolingen vanden heydendom uyt te roeyen, ende daer het ſaelich ſaet vande waerachtige religie in te planten; maer ſy bevonden in 't eerſt dat den gront van haer herte heel ſtraf was, daer hunne leeringe qualyck in koſt vatten; ſulcke aerdige en vernufte uytſprongen wiſt ſy in't reden kaevelen en diſputeren by te brengen. De meeſte pylen die ſy ſchoot, haelde ſy uyt den koker van *Homerus*. En alſmen haer voor oogen leyde al die faelgrepen en ombetaemelyckheden der Goden, by *Homerus* beſchreven; daer wiſt ſy door haer verſtandt ſulcke ſchoone doexkens om te winden, datſe haere meeſters ſpeels genoech leverde, ſoo dat het ſcheen datſe haer den palmtack niet lichtelyck uyt de handt en ſoude laeten ontfutſelen.

Dan dien grooten Godt, die alle menſchen herten heeft in ſyne handen, die heeft daer een klaer licht en een goddelycke ſtraele ingeſchoten; waer door terſtondt allen die duyſtere ſchaduwen van haere eygen ſinnicheyt ſyn verdwenen, ende het vaſthouden van haere heydenſche opinien is teenemael gebroken; en doen heeft de chriſtelycke waerheyt haer gemoet ſeffens gaen beſitten. Noyt ſiel en waſſer die ſoetere ſmaeck vondt in haere bekeeringe als *Athenais*, noyt menſch

die hooger opwoegh het weldaet van tot het oprecht geloof te ſyn geroepen. Het ſcheen datſe ſwom inde kenniſſe van onſe myſterien en verholentheden al ofſe in een zee van voldoeninge ende geeſtelycke vreuchden hadde gedreven; jae nam in korten tyt ſoo merckelyck aen in het Chriſten geloof, datſe de gedenckweerdichſte mirakelen vanden Heere JESVS beſchreef met grickſe dichten, dieſe met een behendich verſtandt *Homerus* wiſte af te leenen, ende hier toe te paſſen. Ende gelyck *Magdalena* van haer haeyr, daerſe netten af gebreyt hadde om ſielen te vangen, naderhandt een ſervette gemaeckt heeft, om de voeten vanden Heere te droogen; ſoo heeft *Athenais* haere ſinnen en verſtandt vanden heydendom teenemael afgekeert, en daer van een offerande aen Godt almachtich willen opdraegen, met ſoo veel te meerdere viericheyt, alſer te voren was afgekeerthevt.

Den tyt dan ende bequaemicheyt tot den H.Doop gekomen ſynde, ſoo is alles binnen Conſtantinopelen bereyt gemaeckt, op dat het op het heerlyckſte mochte uytgevoert worden. De blyſchap en was niet minder, als de koſten dieder gedaen wierden. Men heeft geraetſaem gevonden haer vanden naem *Athenais* te ontblooten, ende haer in plaetſe van dien over de vunte den naem van *Eudocia* te geven. Naderhandt heeft ſy het H.Sacrament des Vormſels ende het H.Sacrament des Autaers ontfangen. Soo is deſe nieuwe herboren *Eudocia*, vande duyſterniſſe tot het licht, vande dolingen tot de waerheyt gekomen, ende van eene ſlavinne des duyvels, een kint Godts geworden. Dit deuchden-cie

rae

raet moeste sy aen hebben, eer sy den jongen Vorst ten vollen kost behagen. De volmaecktheyt haers lichaems scheen heel onvolmaeckt, tot datse met de schoonigheyt der siele vergeselschapt wierde. Siet eens wat een werck dat die groote Keysers van het Catholyck geloof maeckten!

Soo ick dit schryf, geeft my eenen vrint te lesen het testament van Mevrouwe de Hertoginne van *Bouillon*, waer uyt ick eenen regel acht of thien trecke, soo om te bethoonen haeren yversucht, als om 't gene ick hier verhandele voorts te setten. Sy en preeckte noch en stampte haere kinderen anders niet in, als datse in het Rooms, Catholyck, Apostolyck geloof moesten levé en sterven. Op sekeren tyt, soo sy sieck was, ende haere kinderen rondsom haer ledikant stonden, beswoer sy hun met dese woorden: *Mes Enfans, je desire que vous me signiez tous, que vous mourrez catholiques; & je veux qu'on me mette ce papier en la main quand je mourray; & qu'on l'enterre avec moy. Au jour du jugement, lors que nous resusciterons tous, je jetteray les yeux dessus vous: & s'il y en à pas un qui se soit dementi sa parole, je luy diray, vas maudit & malheureux, vas perfide & d'eloyal, je ne te recognoy point pour mon enfant. Tu as faussé la foy à ton Dieu à son Eglise, & a ta mere, & a ta propre signature.* ,, *Myn kinderen, ick begeer, dat gy my teeckent, dat gy altegaer sult Catholieck sterven: en ick wil* ,, *datmen my dat pampier inde handt steke als ick verschyne, en met my begraeve. In den dach des oordeels als* * *wy alle sullen verrysen, sal ick myne oogen op u-lieden* ,, *slaen,*

* *Anno* 1657. 19. *April:*

„ *ſlaen, en iſſer eenen die ſyn woort niet gehouden en heeft,*
„ *dien ſal ick ſeggen: Gaet gy vermaledyden en rampſali-*
„ *gen: gaet ongetrouwen en meyneedigen, ick en ken u voor*
„ *myn kindt niet. Gy hebt u woordt gebroken aen uweu Godt,*
„ *aen ſyne Kercke, aen uwe moeder, en aen u handtſchrift.*
Soude een moeder vande *Machabeen*, ofte eene *Felicitas* met meerdere kloeckheyt haer kinderen hebben konnen bemaenen? Sy wiſte hoe koſtelyck dat die ſchoone perle van het geloof was, wat wonder dan datſe haere kinderen den prys daer van ſochte in te ſcherpen? Dan laet ons gaen ſien watter naer den doop van *Eudocia* ſal ter handt genomen worden.

Naer dat al de ceremonien vande H. Kercke volbrocht waren, ende tot noch toe *Athenais*, nu *Eudocia*, volkomene chriſtene was geworden; heeft *Pulcheria* de ſelfſte by haer doen verſchynen; ende naer eene ongeveynſde groetenis ende geluckwenſchinge, heeft haer met deſe woorden aengeſproken: *Eudocia, myne ſeer beminde ſuſter, het is nu tydt dat gy begint te vergeten het huys van uwen vader; en dat gy voortaen het proces, dat gy tegen uwe broeders dryft, laet aenden haeck hangen. Den goeden Godt, die u van daegh verleent heeft het leven van uwe ſiele, ende het licht des geloofs, die heeft voor u bereyt eenen ſtaet ſoo verheven en doorluchtich, datter op der aerden geenen meerderen ſegen over u hooft en kan daelen: Want gy ſyt verkoſen tot wettige huyſvrouw vanden Keyſer* Theodoſius *mynen genaedigen heer ende broeder. Alles is rypelyck overleyt, ende met wyſen raet overwogen en ſulckx is ſynen Keyſerlycken wil: hier en ontbreckt niet anders, als dat gy daer op u welbehaegen ende*

het

het jaewoordt wilt geven. Noyt geluckigeren dach en heeft u uyt den hemel beschenen.

Geen roose inden lenten-tydt en heeft soo hoogen purpere verwe, als was het coleur van schaemroot dat over haer eerbaere wangen quam gedreven, ende soo *Pulcheria* sprack van haer de kroon op het hooft te stellen, soo viel sy in tegendeel haer te voete, verklaerende met veel woorden ende met meerdere traenen, dat haer een geluck noch verre boven haeren staet soude gebeuren, soo sy de eere mochte hebben van tot de minste onder haere staet-jofferen aengenomen te worden. Sy wenschte met die seden-rycke ende wel gemanierde *Abigail*, de voeten te mogen waschen vande dienaeren van haere Majesteyten. Dan laet ons liever haere levende woorden, als myne doode penne hooren spreken.

Doorluchtige Princes, van Godt aen't ryck gegeven,
Door wiens leven wy half doot weer gaen herleven;
Wie ist die al u jonst, tot my vergelden sal?
Al bleef ick u slaevin, noch waer het niet met al.
Waer sal ick woorden-dienst, waer sal ick reden haelen,
Waer schencken hoogh van prys, om dese te betaelen?
Had ick dat in het gout, dat is in perlen schoon,
Ick leyd' het altemael hier neer voor uwen throon;
En daer toe noch myn hert; en noch sout weynich wegen,
'K heb meer van u genaey en Majesteyt verkregen,
Ick een verstoote wees, quam hier in een vremt landt,
Gelyck een schaemel kint, en met een ydel handt.
En dit onaengesien, gy schorst u staetse saecken,
En hoort myn klachten aen, om tot den gront te raeken.

Dit was al onverdient; maer dat het werck noch kroont,
U Majesteyt heeft my een susters hert bethoont.
Laet hier het eynde syn; laet hier my eens beginnen,
Soo lieve Majesteyt met duysent herten minnen;
Laet hier het eynde syn, noch is u jonst te groot,
Die ick gedencken sal tot aen de bleecke doot.
O perle van het hof, O bloeme der Princessen,
Hoe groot is het geluck van uwe dienaressen,
Diet rondsom uwen throon geoorloft is te staen,
Gelyck het sterren licht ontrent de silvre maen?
En wilt my, ô Mevrouw, van geenen scepter spreken:
Maer soo gy mynen staet wout hooger op gaen steken,
Soo waer den meesten wensch dat ick de minste was,
Op dat ick op den dienst van uwe dienaers pas.
Laet my in u salet een wacker ooge draegen,
En laet my daer het stof van uwe voet-banck vaegen;
Of daer een spinnekop verwerren in haer net,
Eer dat de eersucht my noch snooder stricken set:
Ick kroonen op het hooft? ick scepters in myn handen?
Ah! ick wierd' door dees eer den schimp van al de landen,
Men sey my achter rug: Hoe gaet dees pauw soo mooy,
Die noyt en heeft gewoont als in een huys van strooy?
Ick quam hier soecken 't recht dat my was aengeboren,
Maer soo ick dit bestondt, soo waer ick self verloren;
Want desen grooten staet waer voor my anders niet,
Alst eynde van myn vreucht, en inganck van 't verdriet.
Dus val ick u te voet, ô roem van alle kroonen,
Wilt uwe dienares van sulcken eer verschoonen:
Seght iet dat op my past, ick voeger my strax naer;
Dē scepter blinkt wel schoon, maer weegt voor my te swaer.

De eer, gelyck aende schaduwe, vlucht den volger, en volght den vluchter: en hoe *Eudocia* meer arbeydt om haer uyt de hofsche glorie te ontwercken, hoe datser haer selven meer in is strickende. Want als *Pulcheria* dese haere redenen aenhoort hadde, soo wiert sy noch meer in haer voornemen gestyft, ende sloegh het versoeck van *Eudocia* goet rondt af; seggende, dat hier geenen wederwil en tegenstrydingen en kosten baeten; dat het den sin, begeerte, jae het gebodt was vanden Keyser, daer by voegende: *Tot noch toe syt gy geweest een son, maer sonder straelen; een lichaem, maer sonder siele; eenen hemel, maer sonder sterren; eenen diamant, maer sonder luyster; nu sult gy luyster krygen, en sterren, en siele, en straelen.* *Eudocia* sich voegende naer Godts schickinge, en 's Keysers welbehaegen wort voor Keyserinne aengenomen. Den dagh vande bruyloft wort gestelt op den sevenden Juny in 't jaer vierhondert eenen-twintigh: welcken dagh met sulcken uytmuntende vrolyckheden, en grootdaedicheyt is overgebrocht, als dese hoochste Majesteyt ende sulcke eene algemeyne blyschap was vereyschende.

En al seght het spreekwoort,

Honores mutant mores,
Raro in meliores.

Dat is: *Eeren*
Bederven de heeren
Want als imant raeckt tot staet en eer,
Ten blyft den selfsten man niet meer,
Want d'eygen kennis die vergaet,
Als glori inde hersens slaet.

Maer ô! verwaerde vliegers als wy ſyn, die daer boven hooch inde locht ſwieren, al of wy wel gepluymde vogels waren; en daer en tuſſchen als met al doorſiet, 't ſal op papier of lynwaert, op eenen winckel en ſlechte koopmanſchap uyt komen daer onſe voor-ouders den koſt mede hebben gewonnen. En overſulcx eer moet u hert hebben, ô *Eudocia*, dat gy, indachtich ſyt het ſlecht dack van uwen vader; en het u van gelycken ô *Salomon*! om dat gy de ſlingers, en dieſvolgens het herderſchap van *David* niet en hebt vergeten. Siet, ô ſiel, veel verootmoedigen hun inden glans, inden luyſter, en inde vlammen van hunne glorie; als andere hun in hunnen duyſteren roock gaen verhooverdigen! Dat ſyn die kleyn verſtandekens, en groote couragiekens, die, gelyck het winter-koninxken inden vogelen-ſtryt, ſitten inden ſteirt vanden Arent dieſe opwaerts voert; en met eenen trap om hoogh, dieſe met eygen vleugelen beklimmen, meynen ſy al de werelt overtreft te hebbẽ. *Maer wat ſey Iupiter* op het bedrog: en hooghmoet van het koninxken? *O gy hooverdich geſelleken als gy ſyt, gy komt uyt den ſteirt vanden arendt gekropen, en meynde gy ſoo den dickſteirt te maecken?*

Hoort, dit is uwe ſtraf, om uw' vermetentheden,
Om dat gy met bedrog en valsheyt hebt geſtreden,
In plaets van uwen prys de Koninckl ycke kroon,
Soo wil ick Jupiter, *dat dat ſy uwen loon:*
En neſtelt nimmermeer als onder ſtrooyen daecken,
En vlieght oock maer ſoo hoog als ſyn de boone-ſtaecken;
Die hooger klimmen wil, als ſynen ſtaet betaemt,
Die druck ick leeger neer, als hy oyt had geraemt.

Siet

Siet hoe dat dese maegt de hoocheyt gaet versaecken,
Terwyl den Keyser wil haer Keyserinne maecken:
Sy peyst meer diese was, als diese wesen sal:
Die 't naest is by de eer, ist naeste by den val,

XVII. CAPITTEL

Goedentierentheyt vande Keyserinne tot haere twee broeders, waer uyt een sedenleeringe wort getrocken, voor alle de gene die vyandelyck op ymant syn gebeten.

EEr ick u hier, ô siel, vertelle op wat maniere dese nieuw gekosen Keyserinne met haere broeders gehandelt heeft, dient hier een weynich den wegh gebaent, die op die onbeleefde gesellen sal uytkomen. Ende my valt hier in den grysen hovelinck, die sey: dat *Injurias accipere, & gratias agere,* was daegelyckschen kost inde Princen hoven. 'T is alsoo; maer desen daegelyckschen kost syn herde beetjens; en een oprecht Christen mensch moet een maegh van eenen struys hebben, om yser, en stael, om messen en rapieren te verteiren. Groeten die u groeten, beminnen die u beminnen, dat doen oock de heydenen: maer lief hebben die u schelt en lastert, nooden en aen tafel setten die u het voetjen soecken te lichten ende verdrucken; die dat met een vrindelyck hert konnen uytwercken, dat

syn

ſyn kinderen vanden Alderhoochſten ; *filii Altißimi*, den loffelyckſten eer titel die eenen menſch in deſe werelt kan winnen.

Gy komt aenden oever vande zee, gy vint daer kinckhoorentjens, ſchelpkens, keykens die nat ſyn; ſyt gy van die natticheyt verwondert? geenſints: want gy peyſt het ſyn gebueren vande zee, die ſalder een baer overgeſtort hebben. Maer ſoo gy klimt boven op de hoochſte bergen en ſteenrotſen, en ſiet daer dat de klippen vochtich en nat ſyn, daer beſluyt gy wel uyt en ſeght; Dat is van boven gekomen. Siet gy my imandt vande gebueren en vrinden beſchencken gy ſeght dat vereyſcht den loop vande nature ſelver; maer eenen hertneckigen vyandt aen ſyn taefel nooden, en dien met alle vrindelyckheyt toeven, dat is vry wat edelder, dat is een werck dat komt van boven: jae dit placht by onſe voorouders ſoo geroemt te worden datſe de naekomelingen daer van dit klippel-verſie hebben overgeſonden, om ons in die eerlycke deucht te oeffenen.

De ſonden derven,
Eygen wil verſterven,
Syn vyanden vergeven,
Is een martelaers leven.

En al is deſe deucht in het oeffenen ſeer ſwaer, en in het volbrengen ſeer moeyelyck; ſoo wil ick hier al evenwel goet gaen doen, dat deſe ſchoone perle aende kroon van *Eudocia* niet en heeft ontbroken; waer van het bewys my geenſints laſtich en ſal vallen, ſoo wy willen ontfangen 't gene ſommige treffelycke ſchryvers hebben

hebben achtergelaeten, dat Godt in ſchoone lichae-
men altyt ſtort bermhertige ende ſaechtmoedige, ſie-
len.

Dit iſt vervolgh ende den draet van onſe hiſtorie.
De twee broeders van *Eudocia*, ſchoon ſy verwitticht
waeren dat haere ſuſter naer Conſtantinopelen was ge-
reyſt, om by het hof ſelver haer over het ongelyck te
beklaegen; hadden daer over in 't beginſel weynich
achterdencken, en noch mindere vreeſe; wetende
dat die geldeloos gaen; gemeynelyck vrindeloos en
vruchteloos wederom komen. Maer als ſy naer het ver-
loop van eenige maenden, verſtonden, dat ſy ten ho-
ve niet alleen met alle beleeftheyt bejegent was, maer
dat ſy in 't hof ſeer wel was ontfangen; jae dat de oo-
ge, ende de liefde, ende de kroon vanden Keyſer op
haer was gevallen; doen heeft het hun hooch tyt ge-
docht van het haeſevel aen te trecken, ende ſich in ee-
nich naeburich landt (want Koningen en Keyſers heb-
ben lange handen) te verſekeren, ende ſoo de gene-
gentheyt van hunne ſuſter af te wachten.

Eudocia die niet en wiſte van hunne vreeſe, veel min
van hunne vluchte, ſchreef brieven naer haer vaderlant
aende vrinden, by ſonderlyck aen haere broeders; hun
kenbaer maeckende de gunſte die haer den Keyſer, en
de genaede die haer Godt hadde beweſen; daer by voe-
gende dat allen haere macht ſal weſen tot dienſt van
d'eene, tot vervoorderinge van d'ander. *Aurum percuſſum
ſilet*, ſeght een oude ſpreucke; *het gout en geeft geen
geluyt, als het wort geſlaegen*: en een ſiel, die met op-
rechte liefde begaeft is, die en kreunt noch en klaeght
niet,

niet, alſe moet onderſtaen of onderſtaen heeft herde ſlaegen. Och waeren onſe herten van dat ſyn ducaeten gout: wat ſouden wy al klachten voor de menſchen vermompelen? wat en ſouden wy met een ſtilſwygende gedult niet verdraegen?

O! wat eenen ſchoonen boom is, inden hof vande H. Kercke, den boom van verſoeninge met ſyn vyanden, en de vergiffeniſſe van allen ongelyck en injurien? Ick moeter hier noch vruchten af leſen, eer icker van ſcheyde. Ende voor het eerſt ſoo hoor ick den leeraer der heydenen, die trompet van JESVS ſteken: *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum* *.

Laet u niet winnen van het quaet,
Noch vanden ſpyt, noch vanden haet:
Die weet quaet met goet te loonen,
Die ſmeedt van het quaet ſyn kroonen.

De Chriſtelycke liefde vergeeft en vergeet alles, ſonder eenen Almanach daer af te houden; gelyck als dien Florentienſchen koopman *Simon Cronaca* op ſyn uythanghbert hadde doen ſchilderen, een vier daer eenige boecken inlaegen, om dieſwil dat hy niemant en borghde, ſeggende; dat hy niet te boeck en koſt ſtellen, mits ſy altemael inden brandt laegen. Soo doet *Eudocia*, ſoo doet een kloeck en ſterck gemoet: 't en houdt geen rekeninge vande verdruckinge, van het ongelyck, vande injurien die het heeft verdraegen.

Maer hoe blinckt my hier in myn oogen den luyſter vande goedertierentheyt van *Ludovicus* den XII? Deſen hadde, doen hy noch Hertogh van Orleans was, uytgeſtaen veel laſterlycke woorden, jae ten leſten

* *Ad Rom*, 12.

oock de boeyen en den kercker onder *Carolus* den VIII Koninck van Vranckryck, naer wiens doot hy de kroon selver geerft heeft. Sittende nu op synen throon, soo hem van seker hovelinck en pluymstrycker aengedient wiert, dat het nu den eygen tydt was om syn vyanden met de selfste munte te betaelen. *Ludovicus*, die liever eenen olyftack hadde te plucken, als den vraeckgierigen degen uyt te trecken; sloegh syn aenhitser af, seggende; *dat het den Koninck van Vranckryck niet toe en stont, de injurien vanden Hertogh van Orleans te vreken.* Met welcke woorden voorwaer hy gispten dien Edelman, hem gevende eene verdiende berispinge, ende ons eene saelige leeringe.

Naderhandt heeft syne Majesteyt belast, datmen hem de naemen van syn vyanden by geschrift soude overleveren: de welcke hy op syn tapyt in syn salet heeft geleyt, ende voor elcken naem een kruysken geschreven. Soo ras als dit quam ter ooren vande beschuldighde, sy terstont leersen en sporen aen, en een peert of twee den hals afgereden, tot datse op eenen vremden bodem waeren; sich vastelyck inbeeldende dat elck kruysken een galge beteeckende, ende diesvolgens datse altemael lyveloos waeren. Maer den Koninck van hunne vlucht verwitticht, heeftse altemael ingeroepen; ende hun versekert dat hy 't hun door de liefde vanden gekruysten JESVS hadde vergeven; en dat syne teeckeninge geen ander bedietsel en hadde. De Lelien van Vranckryck en hebben geen doorens. Desen saechtmoedigen Koninck volghden hier in den aert ende natuer van Godt almachtich, van wie den *H. Hilarius*, dat

dat groot licht van Vranckryck, dese gulde woorden heeft geschreven: *Hoc in Deo præcipuum, hoc in potente laudandum; non cælum fecisse quia, potens est; non terram fundasse, quia virtus est; non annum astris temperasse, quia sapiens est; non hominem animasse, quia vita est; non mare in accessus & recessus movisse, quia spiritus est; sed misericordem esse, quia justus est; sed miserantem esse, quia rex est; sed dissimulantem esse, quia Deus est.* De kracht van dese woorden is te groot; om sonder hulpe der Poësie die te verduytschen: ick sal haer daer op soo laten spelen.

O Godt! de wercken van u handt,
Gaen verre boven myn verstandt:
Noch mynen geest en is soo kloeck,
Om uyt te leggen uwen boeck:
Hoe dat den hemel eeuwich draeyt,
Hoe hy met sterren is besaeyt;
Hoe dat de son in korter yl
Doorreyst soo menigh duysent myl;
Hoe dat de zee soo gaet en keert,
Of sy 't op voeten waer geleert;
Hoe dat den somer brant en blaeckt,
Hoe dat den winter vlocken maeckt;
Hoe dat den mensch van stof en slyck,
Een siel heeft die Godt is gelyck;
'T waer wonder, saomen 't minste vont,
Waer in geen wonder is gegront.
Maer dat is wonder boven maet,
Dat boven alle wonder gaet;

Te weten, dat u Majesteyt
Soo ryck is van verduldicheyt.
Want als gy op ons boosheyt groot
Moest storten u gesmolten loot,
En eenen swavel-regen-slagh
Soo fel als oyt Gomorra *sagh;*
En vlockenviers, en vlammich peck,
En buygen onsen herden neck;
Dan siet gy aen het sondich landt,
Met den olyf-tack inde handt;
En rypt door uwen sonnen schyn,
De geele terf en rooden wyn,
Iae die op uwen soeten naem
Gaen spouwen laster, vloeck, en blaem,
Besproeyt gy met heel edel vocht,
En regent honich uyt de locht.
Soo moeten s' aerden allegaer,
Die u als kinders volgen naer;
Die sullen spyt, en leet en wronck,
Vergelden met een vrede dronck;
En hem onthelsen die hun slaet,
En schencken goet aen die gaf quaet.
Hier val ick u, ô Godt, te voet,
En bid u uyt een diep gemoet,
Op dat ick oprecht minnen magh,
Van wie ick my verhindert sagh,
Laet my noyt bly syn in hun quaet,
Noyt droef alst hun voorspoedich gaet:
En jont my, bidd' ick, menichmael,
Dat ick spreek dese liefdens tael;

En dat het hert, dat is in my,
Noch beter als myn woorden sy.

Isser oyt van dese stoffe geschiedenisse te lesen geweest, die my bevallen heeft, dat is de gene die ick hier gae verhalen. In Spanien was een Edelman, tusschen wie en eenen anderen een groot krakeel en vyantschap was geresen. Desen wiert vande syne soo dapper aengehitst, dat hy eenen dieren en boosen eedt swoer, van sich niet te laten barbieren, noch de nagelen te korten, voor en al eer hy vraeck van synen vyant soude genomen hebben. Hy wou en hy sou syn handen in syn bloet wasschen, dat docht hem de beste seep te syn om die schand-vleck te suyveren. In dit vyandelyck opset verliepen twee jaren: alswanneer hem ter ooren komt, dat hy was te vinden in een stadt vierentwintigh mylen van daer gelegen. Op dese boodtschap sweert hy anderwerf, dat hy noch nat, noch droogh en sal proeven voor dat hy synen degen in syn bloet gewerft sal hebben. Hy springht dan te peerde, komt inde stadt, vraeght naer den persoon; dan verstaet dat hy van syn crediteurs en schuldenaren inden kercker is gesteken. 'Sanderendaeghs komt hy inde kercke by geval, ende hoort een sermoon dat gedaen wiert vande Christelycke liefde, ende hoe dat ider een behoorde syne vyanden te vergeven ende te beminnen *. Siet, dit vraecksuchtigh hert wort van binnen soo beroert en bewogen, dat hy in syn herberge komende, terstont syn peert verkocht heeft, en met den prys, synen vyant verlost uyt de gevangenisse; en is hem om den hals gevlogen, en

* *Histor: soc.*

en heeft hem allen ſyn ongelyck uyt goeder herten vergeven. Eene doorluchtige victorie, waer in de vraecke van haer eygen ſelve vraecke heeft genomen.

Maer als ick ieder een ſynen lof hier aenwyſe, en ſal ick voor u oock niet een kransken gaen vlechten, O edel geſlacht van *Lojola*? aengeſien uwen naem, en gloriryck waepen, dat gy voert, gegront is op een manhaftich ſtuck werckx vande Chriſtelycke ſterckte, daer wy in 't vergeven van ſyn vyanden hier af handelen. 'T hof van het geſlachte *Lojola* was met eenen anderen Signor in doodelycke vyantſchap gevallen. Deſen ſoeckende tyt en gelegentheyt om ſynen vyant te krencken, is ſonder iemants weet in ſyn kaſteel en ſalette gekomen, daer hy hem op ſyn bedde vont ſlaepen. Hy haddet doen ſchoon (gelyck eertyts oock tuſſchen *David* en *Saul* gebeurde) om met eenen ſteeck hem van deſen ſlaep tot den eeuwigen ſlaep te ſeynden. Dan Godt werckten op ſyn hert wonderlyck, ende in plaetſe van ſyne vlammende gramſchap uyt te wercken, ſoo heeft hy van 't vier eenen ſiedende pot medegedraegen, tot eene gewiſſe beveſtinge, dat het even licht om doen was, den vyant ſyn leven, als ſynen ketel te nemen. Dit is van een igelyck voor een vroom feyt opgenomen. Ende gelyck den heelen edeldom van Biskaeyen wolven voert in ſynen ſchilt, die door eenige beſondere ſaecken vande andere verſcheyden worden; ſoo heeft dit geſlacht ſyn wolven inden pot kyckende, tot eene eeuwige gedachteniſſe van deſen wegh-gedragen ketel; ende aen het geſlacht is gegeven den naem

* *Pantheon feſto S. Iacobi.*

Lojola, dat is, *Lobo en olla*, *Den wolf inde pot* waer op ick wel magh ſeggen:

Hoe wort Lojola *hier ſoo tam?*
Hoe wort den wolf hier ſoo een lam?
Siet, die wil ſyn van Christi ſtal,
Die moet een ſchaep ſyn ſonder gal.

Onſe herten ende gemoederen behoorden te weſen gelyck de aenbeelden inde ſmiſſen: wat hamer-ſlaegen datter op donderen of niet, 's en laeden geen buylen, 's en houden geen lickteekenen. Ende gelyck de maege van eenen ſtruys-vogel met ſulcke hitte begaeft is, datſe oock hoefyſers kan in ſtucken maelen; ſoo behoorden onſe brandende liefde alles te konnen verteeren en vergeven, op dat wy dien ſaligen prys mogen winnen; *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Saligh ſyn de vreedſaemige, want ſy ſullen kinderen Godts genoemt worden.* Want alle de gene die ſynen vyant neemt voor ſynen broeder, die ſal Godt hebben voor ſynen vader.

Maer waer blyft gy, ô ſiel, die in al u ongelyck ſoo kortſtoffich ſyt gebacken? Uwe ongeduldicheyt toont genoech datmen u met recht: *Kruyken en roert my niet*, magh noemen. foey! datmen ſoo lanck om een beuſelrye ſal gaen muylen, en eenen wronck in het hert broeyen. 'T en is niet genoech, dat gy ſeght met de tonge, en met de lippen; *Gelyck wy vergeven onſe ſchuldenaeren*: gy moet het ſeggen met de gedachten, gy moet het ſeggen met de wercken courage nu, ô ſiel, ſoo gy nochtans couragie hebt, maeckt eens een diergelycke Litanie, ende ſeght: ick vergeef 't aen. N. die my ge-

Vytmuntende godtvruchtigheyt en geestelycke oeffeningen vanden Keyser, Keyserin, en vier Keyserlycke Princerssen.

Dees syn den lof
Van heel den hof.

gelaſtert heeft. Ick vergeef 't aen N. die my voor de Magiſtraet gedaeght heeft. Ick vergeef 't aen N. die my myn kalanten afgelockt heeft. Ick vergeef 't aen N. die my by mynen overſten, by myn bichtvaeder vermaeckt heeft. Ick vergeef 't aen N. die my uyt mynen dienſt geſtooten heeft. Ick vergeef 't aen N. die my beſtolen heeft. Ick vergeef 't aen N. die my graeuw en blaeuw in myn aenſicht geſeyt heeft. Ick vergeef 't aen N. die my in volle maeltyt eenen verſmadelycken ſteeck gegeven heeft. Ick vergeef 't aen die myn eygen vrinden tegen my opgemaeckt heeft. Ick vergeef 't aen myn ſtiefmoeder, die my ſoo dickwils verſtooten, en uyt den huyſe geſtelt heeft. Ick vergeef 't aen mynen ſtiefvader, die myn kints gedeelte verdonckert en verduyſtert heeft. O ſiel, ſoo gy dit doet, dan ſultge doen dat *Eudocia*, en veel meer dat Chriſtus dede, die ons hier van dat edel exempel een leeringe heeft gegeven.

Vytlegginge ende toepaſſinge van het ſinnebeelt.

Kom, laet ons inden hof een weynich ons vertreden;
En daer met niet te doen den tyt in ict beſteden:
Want als het lichaem ruſt, dan werckt den vluggen geeſt;
En alſmen 't minſte doet, dan doetmen aldermeeſt.
Ick wenſche van een bloem te worden onderweſen,
Als die met ryp verſtant van my ſal ſyn geleſen:

De slechste die gy vint, oock ergens inden hoeck,
Als gyse wel doorsiet, sy leert als eenen boeck.
Soo gy een tuyltjen pluckt van soete violetten,
Die haer soo lancx der aerd' op kleyne steeltjens setten;
Gy leert terstont daer uyt versaecken pracht en schyn,
En met een nedrich hert heel diep ootmoedich syn.
Maer die een purpre roos gaet van haer dorens plucken,
Die salse in 't verstant al wonder sinnen drucken;
Veel bloosen als een krieck, en lacchen van 't coleur;
En 't hert is hun van pyn geprickelt deur en deur.
Hoe kont gy immermeer een leli met u draegen
Of sy en suyverheyt die sullen u behaegen?
En de granaten bloem, die vlammich staet en gloeyt,
Soo datmen sweiren souw dat vier op boomen groeyt.
Die preeckt aen u, ô siel, dat gy Godts minne-schichten,
Laet dringen in u hert, laet booren u gevrichten;
Tot dat u heel gemoet in vollen vlammen swemt,
En dat door 't hemels vier het aerts vier wort getemt.
Maer gy, ô bloem vol roem! gy treckt met soete krachten,
O kroon Imperiael, myn oogh en myn gedachten:
Hoe schoon staet gy rondsom, met bloemen als beleyt;
Hoe praelt op haeren throon u hofsche Majesteyt!
Als ysel inde meert, en als die lichte vlocken
Bekleeden het geboomt met hunne witte rocken;
Als d' ander bloemgewas noch onder d' aerde muyckt;
Dan syt gy boven d'aerd al voeten hoogh gestruyckt.
Gy syt die eerst geniet de straelen vande lenten,
Die op u teere roos de eer, en glorie prenten,
En als u wortel light in d' aerde half verkilt,
Dan staet u bloemich hooft als inde son en smilt.

Iae gy, ſoo hoogh van ſtaet als uwe naemen tuygen,
Gaet altyt uwe bloem om leegh naer d'aer de buygen
Maer 't ſchouwen vanden pragt vermeerdert uwen pragt;
Het daelen maeckt de kroon, en die wort hoogh geagt.
Wel aen nu myn vernuft, wilt heden hooger ryſen,
En raedt eens, ſoo je kont, op wie dees blom gaet wyſen:
Wie iſt doch die verbeelt dees kroon van't Keyſerryck?
Wie is haer met 't gelaet, meer met de daet gelyck?
O Keyſer Theodoos *! ô blom van onſe tyden!*
O kroon Imperiael! gy gaet uw' eeuw verblyden:
Gy ivert voor Godts dienſt; Godt ſegent uwen ſtaet,
En ſchenckt hier alle goet, en weirt daer alle quaet.
Hoe menich duyſent torts doet gy in kercken ſmoocken?
Hoe ſie ick alle daegh u wieroock-vaten roocken?
Gy heft u handen op, gy buyght u knien neer,
En u ootmoedich hert dat klinckt voor Godt den Heer.
Dit ſyn, och jae! dit ſyn, ô Keyſer, uwe ſorgen,
Dat gy Godt ſit en bidt al voor den rooden morgen;
Eer dat de gulde ſon op u paleyſen daelt,
Soo iſt dat u gebedt hoogh inden hemel ſtraelt.
Als menich duyſent menſch in diepen ſlaep verdroncken,
Noch droomen op hun bed, en in hun luyers roncken;
Dan iſſet t'uwen dagh, dan ſit het hof en bidt;
En ſoo als doet het hof, ſoo doet het minſte lidt.
Ah! was godtvruchticheyt oyt in een ſiel te vinden,
Die had Eudocia*, ô Vorſt! u wel beminde:*
Wat ſont dat hert om hoogh, wat ſont het menich vlam!
Sy wiſt van waer de kroon, en haren ſcepter quam.
Hier moet ick op u deught, Pulcheria*, oock roemen,*
Die ick den dagenraedt van alle deught mach noemen;

 O licht

O licht der maeghden staet! het is naest Godt u werck,
Dat 't hof geen hof en is, maer is Godts eygen kerck.
En dan uw' dry maseurs, ô Engels met lichaemen,
Die snelden tot godtsdienst, of sy met vleugels quaemen:
Wat heeft haer deugt al glans! wat heeft haer deugt al scyn?
Siet, al haer hovaerdy bestaet in kleyn te syn.
Dit is den staet van 't hof, dies wort het hof gepresen,
Dat ick in d'edel plant, ô Keyser, heb bewesen.
V hof ist grootste hof; gy d'eerste Majesteyt,
En watmer siet oft hoort 't roept al ootmoedicheyt.
Gelyck het boomgewas syn vol gelaeden tacken,
Door 't overvloedich oost doet naer beneden sacken,
En buyghtse naer de aerd', Pomona, *door u vracht,*
Al of hy seggen wouw: dat hy naer pluckers wacht.
Soo vol is in u hert Godts graci opgeschoten;
Soo is u groote siel met deuchden overgoten:
En hoe dat uwen geest meer naeckt de heylicheyt,
Hoe verder dat hy wyckt van pracht en trotsicheyt.
Schoon dat u cabinet blinckt vande diamanten,
Gy siet de mueren aen oft waren leeme wanten:
Als gy sit op den troon van gout en silver styf,
Dan smert een hayren-kleedt u vinnich op het lyf.
Hoe maetich is u spys? Hoe toomt gy uwe lusten,
In leckerny en wyn, gehaelt van vremde kusten?
Gy drinckt daer een fonteyn met silvre aeders spronck;
Weert die men niet als gout en fyne perlen schonck.
Al daelter tot u neer Godts segen op Godts segen,
En dat 't goet op u stort als eenen dichten regen;
Dat krygt een schaemel mensch, die hongrich tot u loopt,
Soo dat gy met vuyl aerd' den schoonen hemel koopt.

Lanck

Lanck moet gy, grooten Prins, ſyn in dit ſaelich leven,
Om uwen geeſt daer naer noch ſaliger te geven.
O kroon imperiael! ô alder bloemen lof!
Wort ſpaey, als het moet ſyn, verplant in 's hemels hof.
Leert hier, ô wie gy ſyt, leert van u grontſte daegen,
Den heer een ſuyver plicht en godtſdienſt op te draegen,
Volght Keyſer, Keyſerin; ſiet dees Princeſſen aen:
Al doet gy maer de helft, noch hebt gy veel gedaen.

XVIII. CAPITTEL

Waer in de heylicheyt des hofs vanden Keyſer Theodoſius *ontdeckt wort, beneffens eenige loffelycke oeffeningen die daer dagelycx gepleeght wierden.*

ICk ben blyde, ô ſiel, dat gy my tot noch toe hebt vergeſelſchapt, want wy ſullen nu in het H.Hof vanden Keyſer *Theodoſius* een ſalet gaen ontſluyten, waer in wy treffelycke oeffeningen, ende veel lofrycke deuchden ſullen ontdecken; waer van ſommige ons tot verwonderinge, ſommige tot naervolginge, altemael tot hunnen lof ſullen dienen. Ick weet wel, datter veel wereltſche hovelingen ſich de ydelheyt, meer als de heylicheyt tot een doelwit voorgeſtelt hebben; en diergelycken geloof ick geweeſt te ſyn den ridder, die op ſyn dootbedde tot vergeldinge van ſyne overvloedige dienſten, vraeghde van ſynen Koninck, om vande

sieckte door hem verlost te worden, of (soo dit niet en koste geschieden) dat hy de straffe pynen wat soude versachten; en (soo hem dit oock geweygert wierde) dat hy hem ten minsten, den eersten nacht van syne aflyvicheyt, een goede herberge op syn reyse soude besorgen. Den Koninck viel weygerich en trock syne schouderen; willende seggen, dat hy geen van dryen met syn macht en koste bereycken. Waer over den Hovelinck droefmoedichlyck in syn uyttersten klaeghden, en sey:

Wee my! ellendich mensch! Ah! waer ick noyt geboren!
Ick sie myn leven heel, mischien en siel verloren.
Wie heb ick dan gedient? Ick mis myn arbeyts sweet,
En mis ick dan noch Godt, ah dat is't meeste leet!
Gy die hier voor myn bed hoort my wanhopich suchten,
Syt wyser als ick was, en slaeft om beter vruchten;
Werckt soo, dat gy op 't eynd' gewisse looningh' wacht;
En spiegelt u aen my, soo spiegelt gy u sacht.

Ongetwyfelt, ô siel, veel diergelycke hovelingen syn dach ende nacht besich, maer sy wercken als de spinnen, om vliegen en scraele muggen te stricken; ende hunne dagelyckse oeffeningen hellen al na de aerde. En daerom waerschoude gy die, ô *H. Chrysostome* met uwe gulde woorden: *Non estis de terrâ, nec de terrâ venistis; sed pro tempore terram suscepistis, ut per terram vinceretis terram. De cælo estis, de cælo venistis, iterum in cælum estis redituri. Ibi ergo colloca tuos labores & substantiam, ubi es habiturus & patriam.* „*Gy en syt niet vande aerde,* „*noch vande aerde gekomen; voor eenen tyt syt gy gestelt* „*op de aerde, om door de aerde te verwinnen de aerde. Gy*

„syt

„ *ſyt vanden hemel, vanden hemel ſyt gy gekomen, en gy*
„ *ſult wederkeeren naer den hemel. Wilt dan daer uwen ar-*
„ *beydt en middelen leggen, daer gy u vaderlant ſult heb-*
„ *ben.*

Soo daer oyt hof geweeſt is, daer deſe ſalige vermaninge wortel gevat heeft; dat was het hof van *Theodoſius*. Want des Keyſers, der Keyſerinne, der vier Princeſſen Chriſtelycken dach beſtont in treffelycke en godtvruchtige oeffeningen, ende ſy ſponnen vry wat rycker als waerachtige ſyde wormen. Het waeren altemael even fyn, even koſtelycke wercken, daer ſy hun mede onderhielen. Het welck, ô ſiel, eer ick u breeder uytmete, moet ick hier in 't voor by gaen, als met den vinger, aenwyſen ſommige faelgrepen die hedensdaeghs by veel gepleeght worden. Ah! Hoe is onſe eeuwe verbaſtert met veel onaerdige manieren! en ſoomen daer over ſommige met woorden ſtraft, ſy hebben hunne uytvluchten en ontſchuldingen, daerſe hun mede verdedigen.

'Tis van dat volck, daer den *H. Ambroſius* * afgewaeght, *quod ipſi gerunt, officiis ſuis adſcribunt*. Als ſy in eenigen handel ſchuldich en plichtich ſyn, ſoo willen ſy datmen hun dat niet ten laſt en ſal leggen, maer datmen 't de gelegentheyt des tyts, den tegenwoordigen loop des werelts, hunne moeylycke ampten dieſe bedienen, moet toe ſchryven.

Vraeght aen een Edelman; wel Joncker, waerom gy ſoo veel peerden inde koets? Soo veel lakeyen in levrye? Soo veel jacht-honden op het kot? en daer-en-tuſ-

* *S. Ambr.*

tusschen gy en betaelt niemandt, en laet d'een schult in d'ander loopen, daerder d'ander naer vasten die geen broodt inde scapraye en hebben? Hy antwoordt, dat het synen staet vereyscht, dat het niet anders en kan geschieden. Vraeght aen eenen jonghman, waerom leeft gy soo wulps en ongebonden? waerom soo veel gelts, soo onnuttelyck, jae soo schandelyck verquist? Waerom by nachten in huysen, die gy by daegen sout beschaemt syn te noemen? Hy seyt: 'Tis de jonckheyt; den tyt en de groene jaeren brengent mede. Soudemen nu niet, wanneer soude men dan den toom aen het jeugdich bloet geven? Soo gy eenen coopman spreeckt, waerom sietmen u selden te kercken gaen? Waerom den heelen dagh soo besigh om uwe somma sommarum te maecken? en u rekeninge met Godt almachtich te sluyten, dat blyft altyt aenden haeck hangen? Hy ontschuldicht sich, om dat hy met den post moet schryven naer Amsterdam, naer Venetien, naer Londen, naer Parys, naer Sivilien: hy heeft wisselbrieven ontfangen, hy moet daegelycx de beurse bywoonen. Eenen gevalueerde winckelier is inde voorbaet eer gy hem begint op den teen te treden; en seght, Vraeght my niet, waerom dat ick soo veel eeden sweer over myne koopmanschap, waerom ick Godt tot getuyge roepe, datse my dierder staen als ickse uytlevere? Myn antwoort is gereet, en ick segh claer uyt, dat ick daer anders aen toe soude geven, en dat ick de waeren soo aen den man moet brengen.

En op den selfsten kam syn geschoren sommige rechtsgeleerde, sommige gehoude persoonen, die d'een hunne

hunne onrechtveerdicheyt, d'andere hunne te groote ſorghvuldicheyt, de menichte hunder kinderen, de koſtelyckheyt vande *mode*, ende van den tegenwoordigen tyt opleggen. Maer wat ſeght gy van al dat ſeggen, ô *H. Ambroſi ? Multi nuptias prætexunt, alii filios, alii militiam, alii negotiationem, alii artificium. Volo declarare vobis, quòd neque divitiæ impediant, neque inopia, neque militia, neque negotiatio, neque nuptiæ, neque pueri, neque opificium.* Een ieder ſoeckt ſyn uytvlucht, een igelyck neemt eenen ſchilt tot ſyn beſcherminge. *Veel ontſchuldigen hun door den laſt vanden houwelycken ſtaet, andere door hun kinderen, andere door den oorlogh, andere door de koopmanſchap, andere door hun ambacht: maer ick wil u taſtelyck gaen bethoonen, dat de ſchult niet en moet gegeven worden, noch aende ryckdommen, noch aende behoefticheyt, noch aenden oorlogh, noch aende koopmanſchap, noch aen het houwelyck, noch aende kinderen, noch aen het ambacht.*

Seght gy, dat gy getrouwt ſyt: en was *Moyſes* niet getrouwt, en die vaſtede veertich daegen? Syt gy een Edelman of eenen Prins? *David* was eenen Koningh, en die ſpeelden Godts lof-ſangen op ſyn herpe, als gy tuſſchen de blaſphemien ſpeelt met de terlingen. Seght gy dat gy veel hooft-ſweir hebt, om opſagh te hebben over uwe groote middelen? waeren *Abraham* en *Iob* van Godt oock niet geſegent met groote ryckdommen? en nochtans gongen hunne handen daegelycx naer de armen, ende hunne herten naer den hemel. Wilt gy u verdedigen dat gy jonck ſyt? *Daniel* was eenen friſchen jongelinck, en daer-en-tuſſchen hoe uytnemende in deuch-

deuchden? En op dat ick door het godtvruchtich leven van eenen den mondt ſoude ſtoppen aen altemael; ſiet hier is eenen jongen, eenen weeldigen, eenen machtigen Keyſer; hier is eene ſchoone Keyſerinne, hier ſyn vier teere Princeſſen, die in maeghdelycke lichaemen oeffenen mannelycke deuchden.

Overſulcx ſoo beroep ick hier allen den edeldom ende de groote vande werelt, die hunne ſinnelyckheyt ſtreelen en voeden met eene valſche inbeeldinge, al of den wegh der volmaecktheyt in hunnen ſtaet niet en ſoude konnen betreden worden; en die hunne uytvlucht nemen lancx den wegh van hunne groote beletſelen, dieſe ſeggen dat hun niet toe en laeten Godt veel te dienen. Waſſer ymant die ſwaerder pack van ſorgen op den hals hadde, als den Keyſer? Al hadde hy ſy ſelven in vieren konnen ſplyten, hy had aen ieder een ſynen vollen laſt gegeven: en dit niet tegenſtaende, ſiet hoe hy de godtvruchtigheyt oeffent? 'T hof vanden Keyſer was daer en boven het machtichſte hof vande gantſche werelt; want het Rooms ryck inden Weſten begoſt doen ter tydt te beſwycken, en over-hoop te ſtorten. *Theodoſius* ſach ſyn ſtadt heel volck-ryck van alle ſoorten van uytheymſche natien: den koophandel wiert te water en te landen geluckelyck voortgeſet; den peys vande gulde eeuwe hadde het ryck geſegent. Waer dat het hof ſich wendede, daer was terſtont op alle kanten eene aenbiedinge van genuchten en vrolyckheden; 's en behoefde maer alleen de handen uyt te ſteken om die te plucken: en daer-entuſſchen, ſiet eens hoe deſe twee nieuw-gehoude hun

ſpee-

ſpeenen ; hoe *Pulcheria* met haere ſuſters alle die aenlockſelen voorby gaen ; hoeſe midden inde luſten van geen luſten en worden overwonnen. Wat Klooſter is ſoo wel geſchickt, ſoo gemaeticht, als dit hof? Waer is ſulcken deucht, ſulcken ſuyverheyt, ſulcken heylicheyt, ſulcken godtvruchticheyt te vinden? Welcken wercken voor hun glori-rycker ſyn, overmits ſy geoeffent worden ter plaetſe, daer de wulpsheyt, ongebondentheyt, dertelheyt haere wooninge plachten te hebben.

Pulcheria was als eene Abdiſſe ende aenleydſter van alle d'anderen. Soo den daegeraet begoſt te kriecken, vergaderden ſy in hun oratorio of huys-capelle, om Godt almachtich, ſchepper en gever van alles, te bedancken : ſy hoorden de Miſſe, laeſen hunne Getyden, en deden hunne gebeden voor het eerſte werck af; dan naemen ſy ter handt de ſaecken van het lant ende ſtaetsregeringe. Elcke bedieninge, elcke oeffeninge, hadde haeren beſetten tyt, naer den rechten eyſch ende mate, op dat alles met de beſte ſchickinge mochte volbrocht worden. Met een woort ; hunne gebeden waeren vol godtvruchticheyt, hunne oeffeningen vol vlyticheyt, hunne maeltyden vol maeticheyt. Ende om in 't beſonder te bethoonen, dat den Keyſer ſich van geen vleyende herts-tochten en liet verweeldigen, ſiet hoe wonderlyck dat hy inde liefde van armoede ſelver heeft uytgeſchenen : want daer hy alles hadde dat imandt kan droomen, hy eenen Prins, tot wiens dienſt de rivieren liepen, tot wiens profyt de aerde offerde haere goude mynen, die en wilde noyt gedoogen den

min-

minsten overdaet op syn tafel. Jae, mits hy eene uytgelesen schoon handt hadde van schryven soo gebruyckten hy alle de snippelingen vanden tyt, die in des staets-regeringe ende geestelycke oeffeningen overschoten, om de *H. Schrifture* (want de druck konst doen ter tyt noch onbekent was) met een fraey staende letter uyt te schryven; seggende dat het teenemael betaemde, dat als syn ondersaeten hunnen kost in 't sweet huns aensichts wonnen, hy dan oock moest proeven, hoe dat suer broodt wordt bekomen. By wylen gaf hy uytdruckelyck gebodt, dat de gerechten diemen hem voordiende, in prys niet hooger en souden rysen, als 't gene hy met schryven hadde gewonnen; soo dat den Oosten en den Westen soo wyt en soo breedt van malkanderen niet en verschillen, als de maeticheyt van desen Keyser, en den overdaet van veel barbarissche Tyrannen, die niet eenen roomer wyns en drincken, of hy moet de tinture van het bloet vande uytgeperste onderdaenen hebben.

Maer hoe schoon vertoont haer die silvre suyverheyt van het hof? *Theodosius* ende *Eudocia* bewaerden die, naer den houwelycken staet, in eene verheven volmaecktheyt. Den maeghdom van *Pulcheria*, *Marina*, *Flaccilla* ende *Arcadia* was als eenen welrieckende balsem, die tot een eeuwige offerande ten hemel wierd opgesonden. O waerachtige ende suyvere duyfkens, aen wie ick dit uyt de lof-sangen magh toepassen: *Oculi sicut columbæ super rivos aquarum* *. Dat is *Oogen als van een duyve, sittende op den oever vande vlietende wa-*

* *Cantic. 5.*

wateren. Want ſy haer niet alleen en wachteden vande klauwen vanden grypvogel, maer oock vande gedaente ende weerſchyn in het water. Oock de minſte vligende oneerlycke verbeeldinge waer genoech geweeſt, om haer eenen grooten ſchrick aen te jaegen. Iders hert voerde in goude letteren deſe deviſe: *Malo mori, quam fœdari.*

Dat is:

Liever een lyck
Als in het ſlyck

'Tis eenen lof die het kuyſch gediertjen van Armenien wort toegeſchreven, ſoo dat de ſuyverheyt van een ieder deſer doorluchtige maeghden, was het 't gene men uyt de dry letteren van het woordeken *Cor* kan ſpellen: *C. Camera, O omnipotentis R. regis*, dat is, *Een cabinet vanden almogenden Godt*; waer op ſy voorder mochten ſeggen:

O Godt ontfanght tot cabinet
Ons maeghden hert, en maeckt dat net;
En ruſt daer in als eenen Koningh;
Soo gy daer in plant uwen throon,
En dat maeckt met u graci ſchoon,
Soo wort ons hert een edel wooningh.

Deſe hemelſche jonſt van ſuyverheyt is voorwaer eene ſchoone perle aende kroon van deſe maeghden: te meer, om dat wy ſien, dat den menſch ſoo broos, den vyant ſoo boos is; dat oock eenen *H. Paulus* Apoſtel harden ſtryt onderworpen is geweeſt; en ſomtyts, by

maniere van ſpreken, *Hannibal ad portas*, moeſte roepen over die helſche bevechtinge.

Maer met wat woorden ſullen wy uytblaeſoenen de groote gehoorſaemheyt, die ſy aen de geeſtelyckheyt en aen hun bichtvaders bewesen? Hoe ſullen wy genoech konnen verheffen die dagelyckſche verſtervingen, die menichvuldige beſnydingen van leckernyen? Want behalven de vaſtendagen die ons door de H. Kercke ſyn uytgeſchreven, ſoo voeghden ſy daer by den woenſdagh, en den vrydagh alle weken. *Theodoſius* gonck voor, de Keyſerinne volghde, de Princeſſen waren even vlytich: met een woort, hunne tafel was een tafel ſoo ſober, datter de deucht van maeticheyt ſelver in ſtont verwondert. Welcke deuchdelycke wercken, by deftige ſchryvers, ſoo hooch (gelyckſe oock verdienden) geweerdeert ſyn, dat den *H. Bernardus* ſeght, deſe dry wercken, dry onbloedige martelien te ſyn: *Parcitas in ubertate, largitas in paupertate, caſtitas in juventute.* Dat is *maeticheyt in overvloedicheyt; Miltheyt in behoeftheyt; ſuyverheyt in de jonckheyt.*

Ick kan u hier, ô ſiel, noch een ſtuck ter eeren ſchenken, waer mede ick niet weynich en ſal beveſtigen de volle heerſchappye, die onſen Keyſer hadde over ſyne genegentheden ende hertſtochten. Syne Majeſteyt was met 't heele hof in ſeker dorre kontreye, ende ſoo hy te peerde rede in 't heetſte vanden dagh vol ſweets, en ſwert van ſtof wenſchten om eenen teugh verſch water; naer veel ſoeckens iſſer eenen landſman te voorſchyn gekomen, die aenden Keyſer opofferden eenen friſ-

ſchen

ſchen teugh fonteyn-water in eenen criſtaelynen roomer. Den huyſman dede hy mildelyck begiftigen, en den vollen roomer wederom geven, ſonder een druppel daer af te proeven. Hy vreeſde dat hy meer ſynder hovelingen dorſt, als het fonteyn-water ſoude gedroncken hebben. Siet: den toom van 't perdt, die hy inde handt hadde, vermaenden hem hier in ſyn eygen driften te bedwingen; en dede, gelyck *David*, aen Godt een offerande van water, weerdich om met allen hemelſchen nectar vergolden te worden. Soo ſtichtich, ſoo uytmuntende waeren de oeffeningen en daeden vanden Keyſer, Keyſerinne, en alle de Princeſſen.

Vraeght my nu imant, hoe deſe doorluchtige perſonagien in hunne uytwendige oeffeningen, ſoo volmaeckt waeren? Ick antwoorde met deſe gelyckeniſſe. Als imandt eenen amandelſteen opent, ende iet inde kerne ſnyt of ſchryft, en daer nae de kerne wederom in den ſteen ſluyt, die ſelfſte verſekert, ende plant; alle de vruchten (dit is immers het gevoelen van ſommige) die daer af ſullen voorts komen, ſullen 't ſelfſte teeken of letteren in hunne kernen mede brengen. Soo ſegh ick van gelycken. Midts inde herten van deſe Princen, gedruckt was eene volmaeckte liefde tot Godts dienſt en alle Chriſtelycke deuchden, ſoo ſyn uyt deſe kerne alle die loffelycke oeffeningen geſproten. Siet daer is den oorſpronck van 't gene wy in hun pryſen, en dat den hemel in hun ſal kroonen. Ick ſegge voorder tot bewys ende ſlot:

Het hert is als een ſaet, waer naer de vruchten trecken,
En dat ſy eygen aerdt gaet in 't gewas verwecken:
Van ryns groeyt altyt ryns, van ſoet waſt altyt ſoet;
Soo veel vermagh het ſaet, ſoo veel vermagh 't gemoet.
Dies bid ick u, ô Godt, met ſmeeken en met ſuchten,
Dat gy van my voortaen weert alle wilde vruchten;
Ah! dat u graci komt, en ſoo myn hert beſchryft,
Dat wat de kerne draeght de vrucht wort ingelyft.
Wilt door dat binnenſt' is het buytenſte geneſen,
Op dat gy wat ick doe, voor offerwerck moght leſen;
'T hanght altemael aen 't hert, als u dat wel behaeght,
Dan ſyn met eenen goet de vruchten die het draeght:
Dan ſyn met eenen goet myn woorden en myn wercken,
En wat ick doe in huys, en wat ick bidd' in kercken:
Gelyckt in 't heylich hof van deſen Keyſer gaet,
Daer op Godt ſteunt de deucht, en op de deucht den ſtaet.

XIX. CAPITTEL

Sedenleeringe De doorluchtige Pulcheria *weeght op, met een ryp verstandt, wat verschil datter is tusschen de werelt en Godt in de werelt te dienen: sy danckt Godt oock over het vernoegen dat sy heeft, soo in haeren maeghdelycken staet, als datse siet, dat haere dry gesusters de Princessen syne goddelycke Majesteyt met sulcke blymoedicheyt daegelycx dienen.*

EEn suyvere maeget, die Godt dient en teenemael aenhanght, gelyck de doorluchtige *Pulcheria*, die mach wel en met bestandige redenen voeren het wapen van eene Hertoginne van Savoye, naer de aflyvicheyt van haeren man. Sy dede schilderen den vogel *Phenix*, sterr-oogen op de son met dese divise ofte spreucke.

Sola facta, solum deum sequor.

Dat is te seggen.

Nu ick alleen ben, soeten Heer,
Sie ick op u, en niemant meer.

Hoort nu, ô siel, het wytloopich verhael van *Pulcheria*, en hoe sy haeren maeghdelycken staet, ende met redenen verblyt, en met eenen de wereltse ongenuchten aenwyst.

 Thalia

Thalia *Sanck-goddin, wilt myne silvre snaeren*
Met uwe soete stem, met uwe jonste paeren,
Ick wensch een danckbaer liet, en dat konst-aerdig klonck
Tot lof van Godts genaey, die hy ons gunstich schonck.
Niet dat ick singen wil, dat stadich dient gesongen,
En altyt weert herhaelt met duysent edel tongen;
Hoe Godt uyt synen schoot soo milden segen stort,
Waer door dit machtich ryck noch ryck en rycker wort.
Soo veer de sonne rydt, met haeren gulden waegen,
Soo veer de winden gaen de blauwe wolcken draegen,
Soo veer de bleeke maen haer bruyne peerden ment;
Soo veer is oock dit ryck, en desen staet bekent.
Hier quam noyt, YSREN-TYT, *met blaeken en met branden;*
Maer wel de GULDE EEUW *begiften onse landen,*
Hier blinckt de silvre ploegh; die graeft gestaedich gout;
Wat haelt een man niet goets die hier maer ackers bout!
De vlote vult ons haef, de coopmanschap de vloten,
Soo wort den heelen staet met ryckdom overgoten:
En dat van allent goet ick acht het hoochste goet,
Soo veel verscheyden volck en heeft maer een gemoet.
Siet nu in tegendeel den Keyser vanden Westen,
By wie noch peys, noch vree, noch voorspoet en kan vesten:
Hoe is dat ryck gescheurt? hoe waggelt heel den staet,
Van buyten dreyght het sweirt, van binnen het verraet.
Hier valt een landschap af, daer breken heele steden:
'T hof heeft een krancke siel in noch veel krancker leden.
De eygen baet en nydt die brouwen 't misverstant:
Als ieder soeckt het syn, verliest men 't heele lant.
Heb ick dan niet wel stof van wieroock Godt te branden?
Die ons houdt boven 't hooft syn segenrycke handen,

Soo

Soo dat myn broeders ryck van alles overvloeyt
En wort door ſyn genaey met melck en wyn beſproeyt.
Nochtans, ô Sanck-goddin, wil ick den dagh van heden,
Om meerder weldaet noch tot Godts lof gaen beſteden:
Om dat hy myn maſeurs en my voor maeght ontfonck;
En ons in deſen ſtaet, met 's hemels vreught beſchonck.
Wat leven leydt een ſiel, oock in 't ellendich leven,
Die d'aerd' heeft onder haer, en 't hert om hoogh verheven?
Proeft vry ſpel, jock, en vreucht: doch hout dit voor gewis,
Dat daer alleen is luſt, waer luſt verwonnen is.
Wy hebben dan in 't hof een beter hof verkoren:
Soo wort tot grooter winſt, een kleynder winſt verloren,
Iſt dat ons ſinnen ſyn van werelts luſt berooft
Godt ſchenckt een blyder vreugt, die deſe vreugt verdooft.
'Tis een verborgen woort; koſt dit de werelt vatten,
En waer de aeder loopt van ſoo veel rycke ſchatten;
Sy delfden dagh en nacht naer ſulcken grooten buyt,
De werelt, naer ick gis, liep ſtrax ter werelt uyt.
Den viſch die niet en kent als zee en ſoute baeren,
En 't ſtuymich element waer door de vloten vaeren;
Soo die 't ſoet water proeft dat uyt rivieren ſchiet,
Hy kieſt de klaere beek, het meir en acht hy niet.
Ah wat al ſoeticheyt, en wat al bitterheden,
Had altyt, en heeft noch de werelt op haer leden!
Het ſpreeckwoort dat gaet vaſt, dat daer is droever viſch,
Waer dat en dieper zee, en grooter water is.
Al wat dat by haer blinckt, dat praelt wat voor de oogen,
Soo wort door 't oppervlies een ſimpel duyf bedrogen;
Maer alſment wel doorſiet, dan ſietmen eerſt den liſt;
En datmen al te verr' ſyn doelwit heeft gemiſt.

Ick ſpreeck van dat aen veel is hier en daer ervaeren ;
Hoe kalm de werelt is, noch gaen daer holle baeren ;
Noch ſchat , noch eer , noch luſt en ſtaen op vaſten voet ;
Maer komen en gaen deur gelyck als ebb' en vloet.
Wat is de werelt doch ? Een ſmiſſe van't bedriegen,
By wie dat twiſt en liſt ſoo dicht als voncken vliegen; (driet,
Haer vreucht en heeft geen vreugt,als die ſceyt met ver-
S' en is niet dieſe ſchynt , en dat s' is ſchyntſe niet.
Ick ſagh laeſt in een beelt, ick ſaght met natte oogen ,
Ick ſagh haer los gebouw een kloeck pinceel vertoogen ;
Ick ſagh vyf graeven daer in ſchildery geſtelt ,
Van wysheyt,ryckdom,maght, van ſchoonheyt en gewelt.
'T was Koninx Creſi *graf,ſchier in ſyn gout begraeven,*
Gekapt uyt menich myn door duyſent kloecke ſlaeven ,
Doch die de aerd doorgroef als eenen blinden mol ,
Lagh ſelfs onder d'aerd' , en in een doncker hol.
Wat baet hem nu het gout , en ſyn gepackte kaſſen ?
De doot en kent geen gelt , s' en kan geen ſommen paſſen.
Ah ! ſeyd ick tot myn ſiel : hy die het al beſat ,
Is nu het pieren aes, en ſelf der wormen ſchat.
V graf, ô Salomon *heb ick daer oock gevonden;*
Hoe was die Majeſteyt hoe was den glans geſchonden !
Daer lagh een dor geremt, de reſt was al vergaen ,
Waerom ſoo lange reys van Saba *was begaen.*
Ick ſagh u beckeneel, waer in de wysheyt woonden ,
Daer doen ſich inde plaets een dicke pad vertoonden.
Dies ſeyd' ick aen Maſeur; Hier light 't geraemte bloot;
Maer d'eer en 'sKoninx naem was lanck doot voor ſyn doot!
Ick vond in 't ſelfſte beelt, beneffens allen d'ander ,
Vw' ſteene tombe ſtaen, ô grooten Alexander.

Gy

Gy weenden, om dat daer geen werelt meer en was:
En hier beslaet gy min als seven voeten gras.
Gy sceent gesmeet van stael: maer als de doot quam kloppen!
Doen vielt gy over hoop gelyck de kinder poppen,
Wat schilt een krancke slaef en machtich Vorst van 't hof?
De doot maelt s' alle bey tot even slechten stof!
Maer gy ô kloecken helt die met uw' groote krachten,
Als voor een speeltjen hielt de leeuwen te versmachten,
Het deirt my, dat gy blint moest inden meulen gaen:
Doch Dalila *had eerst uw' oogen uytgedaen.*
Gy droeght uyt haer geheugh de poorten vande steden,
Maer aende deur des grafs daer hadje swacke leden:
De doot die loeger met, want daer was Sampson *uyt:*
En van u holste been soo maeckten sy een fluyt.
Ick bleef in 't vyfste graf met aendacht staen aenschouwen,
Een vrouw van grooten roem, jae 't puyck van alle vrouwen,
Ick sagh Helena *daer, en ick en saghse niet.*
Hoe ras is dat 't coleur van 't schoonste bloemken schiet!
Ick sagh haer gout geel haer, ick sagh die lieve krollen
Op d'aerde door den wint nu hier nu daer gaen rollen.
Ah! riep ick overluyt, wie dat de werelt dient,
Siet wat die op het lest en naer het scheyden vint.
Is dit de schoonste vrouw, om wie men heeft gestreden?
Is dit den rooden mont? Syn dit haer witte leden?
Is dit den eersten glans? Syn dit haer handen teer?
S' en is niet diese was, of ick en ben 't niet meer.
Sy die voor desen had de liefelyckste roosen,
Die met een soete verf op imants wangen bloosen;
Sy die uyt haere oogh maer enckel straelen schoot,
Siet eens hoe dat sy is geschonden vande doot.

'Tis altemaele wech ; het voorhooft sonder luyster,
De lippen sonder spraeck, de oogen in het duyster,
Het aensicht vol van schrick, het lichaem vol van stanck,
Den etter en het vleesch die sypen door de planck.
Is dit den vasten gront waer op die trotse vrouwen,
Den wanckelbaeren roem van haere schoonheyt bouwen?
Is dit dat mooy schoon dinck, waer op soo menich heldt
De lusten van syn oogh, en al syn vreuchden stelt?
Siet hier het nietich vleesch, 't is krancker als de bloemen;
Hoe jeudich dat het staet, wie sal sich derren roemen?
'Tis vol van schrick en stanck, dat eertyts was vol jeugt,
Daer is geen schoonheyt schoon, als schoonheyt inde deugt.
Dit heeft de werelt in, wat daer is opgeresen,
Dat is tot onderganck naer korten tyt verwesen;
En wat dat ryck en wys, wat schoon en machtich was,
Dat is veel eer verslenst alst aldervaelste gras.
En dit is 't minste noch! Maer waer syn doch ervaeren,
De sielen die wel eer in dese Vorsten waeren?
Hun beenders syn bestroeyt met asschen t' alle kant,
Terwyl een ieders geest diep inde helle brant.
O blintheyt vanden mensch! ô sinneloose streken!
Hoe veer syt gy van 't spoor en rechte baen geweken!
Hoe los bauwt gy op hoop, op ys van eenen nacht?
Op een schrael spinneweb, die naer de vliegen wacht?
Siet waer dat son en maen, siet waer de sterren loopen,
Daer is een machtig goet voor kleynen prys te koopen;
Daer is u erfvedeel, daer is u vaderlant.
Ah! gy die hemels syt, hoe helt gy naer het sandt!
U siel, dat edel beelt, van Godt naer Godt geschaepen,
Laet gy die als een beest met beesten lusten raepen?

Be-

Begraeft gy die in 't geldt? verleyt gy die met ſmoock,
Met glori, die verdwynt, gelyck als blauwen roock?
Soeckt goet daer het blyft goet, daer 't nimmermeer ſal ſlyten,
En daer geen felle doot u voordeel af ſal byten:
Vergadert daer en gout, en ſchoonheyt, en verſtandt;
De doot, diet hier, al pickt, en maeyt niet in dat lant.
En ſullen wy dan u, ô Godt niet eeuwich loven?
V dies dees blinde wolck hebt van ons oogh geſchoven;
En met een hemels licht komt op ons hert geſtraelt,
Op dat het noch naer pracht noch werelt af en dwaelt.
Gy hebt, en ick beken' t, ô Vaeder van genaeden!
Ons ryck, en ons geſlacht met ſegen overlaeden;
V Majeſteyt heeft ons al veel te veel gejont,
Die uwe ſon op ons met ſoo veel gaven ſondt.
Doch dit moet eens vergaen, gelyck als d' ander rycken;
De ſteenen-klippen ſelf die voelen hunne lycken;
Den tydt maelt metter tyt ſtof van een diamant,
Alleen is boven tydt ons ſiel en ons verſtant.
Die hebben vaſter bouw, die ſtaen op beter gronden;
Soo dat hun niet en deirt als boosheyt en de ſonden;
En datmen ſoo ind' aerd' en aertſche ſaecken vroet;
En om een beuſelmert hun leyt van 't hoochſte goet,
Geluckich duyſentwerf die met hun gantſche krachten,
En met hun heele ſiel hun ſaelicheyt betrachten!
Dat is ons eerſte werck, dat is oprechte vreucht:
Gy doolt toch jae, hy doolt, die afryt vande deucht.
Het is oprechte vreucht, ſoo ſtieren ſyne ſinnen,
Dat ſy of niet als Godt, of wel om Godt beminnen.
Godt is het eenigh wit, Godt is het hoochſte goet,
Waer naer een vrome ſiel haer pylen dryven moet.

Het

Het is oprechte vreught de werelt te verſaecken,
En midden in haer vreucht haer vreuchden niet te raecken;
   En ſyn gelyck een ſtrael die op den modder ſchiet,
   En evenwel het ſlyck en ſmeurt de ſtraele niet.
Het is oprechte vreucht, den bleeken afgunſt myden,
En aende bitſe gal den toeganck af te ſnyden,
   En vluchten allen nydt die ſich in't voordeel pynt,
   Maer liever ſien een ſon die in het water ſchynt.
Het is oprechte vreucht, wat ydel is te ſchouwen,
En in ſyn eygen hert een Koninckryck te bouwen;
   Waer in ſy peys en vree, waer trooſt ſy en vermaeck,
   Dat is een hemels werck, en niet een aertſche ſaeck.
Het is oprechte vreucht, Godt doen een offerande,
Waer in een ſuyver hert magh door ſyn liefde brande,
   O edel ſuyverheyt! ô maeghdelycken pandt!
   Gy ſyt in Chriſti Kerck den ſchoonſten diamant.
Wat trooſt is dit voor my, dat tot dit maeghden leven,
En ick, en myn maſeurs ons hebben heel begeven;
   Ick was (doch ſonder roem) gelyck een Keyſerin,
   Maer hier ſteckt meerder ſtaet en hooger glori in.
Dit leven is vol ruſt en veer van jaloſien,
Die ons gepeyſen ſchier vermeten af te ſpien?
   Dit leven is vol ruſt, vol blyſchap voor den geeſt:
   Een ſiel die hanght aen Godt, die heeft een ſtaege feeſt.
Hoe cort dunckt my den tyt; hoe ſoet ſyn myne daegen,
Het ſchynt dat d'uren niet als wyn en ſuycker draegen,
   Dat aen een reyne ſiel het alderſoetſte ſmaeckt,
   Och! dat en heeft noyt mens, noch menſchen hant gemaekt
Die 't niet en heeft geproeft, en iſt niet wys te maecken,
Wat luſten dat het ſyn de luſten te verſaecken;

Godt

Godt spyst een maegden hert, Godt laeft een maegden siel,
Of nectar over haer en louter manna viel.
Men seght dat neffens een twee Rieten samen groeyden,
Waer van op korten tydt het een syn wasdom spoeyden,
En schoot seer jeudich op, heel groen, en dick en styf,
En had voorwaer wat meer alst ander om het lyf.
Want d'ander en had maer de lenghde van twee ellen,
En kost maer hier en daer een maeger blaeyken tellen,
Hier over soo ontsteckt den hooghmoet inden gast,
Die seffens inde locht met gulde rancken wast.
Dus weyt hy wonder breedt, en gaet sich dapper roemen,
En synen megesel uyt hovaerdy verdoemen;
Dat hy niet weerdich is de plaets die hy beslaet,
Ontbloot van malsche jeucht, van alle groen cieraet.
Hy had den meyschen scheut van jaer tot jaer genoten,
Hy was in sappich loof en hoochste opgeschoten,
Hy was, soo 't iemant was, een plant van hoogen aert,
Met wie geen neutelaer was weert te syn gepaert.
Het kleyn ootmoedich Riet broght in met soete reden,
Dat hy stont onbekleet, en met verkorte leden;
Maer dat syn pypen-mergh van suycker was gegroeyt,
En dat hem alle daegh veel soeticheyt besproeyt.
Dat daer wat meer op sat, als op de wilde rancken,
Waer voor het noyt genoech en koste Godt bedancken;
Hy liet hem syn gewaey, syn loof en jeudich bladt;
Maer hebben suycker in dat is den ryckften schadt.
Soo sprack het kleynste Riet; en wel op vaste gronden;
Want worter in het hert geen soeten troost gevonden,
Al gaet gy styf van gout, al pronckt gy noch soo mooy,
'T is niet als ydel riet, en kaf van haver strooy.

Och!

Och! al dit ſuycker mergh en all' dees ſoete vreaghden,
Die vloeyen maer uyt Godt, die groeyen op de deuchden;
En als Godt aen een ſiel een weynich daer afgeeft;
'T ſchynt, al is ſy op d'aerd', dats' inden hemel leeft.
Ick ſie 't aen myn maſeurs, ick ſie 't aen haer vernoegen;
Naer dat wy Godt ons hert voor offerande droegen,
Haer weſen is ſoo bly ſoo vrolyck haer gemoet,
Een ieder een heeft ſmaeck in al wat dat ſy doet.
Laet ons, ô goeden Godt dees jonſte lanck genieten;
Wilt uwen ſilvren douw op dees vier bloemkens gieten:
Stort blyſchap in ons hert, den voorſmaeck van u hof,
Waer Cherub *vol van vier ſinght eeuwich uwen lof.*
En wil ons naderhandt, naer een geluckich ſcheyden,
Uyt dit droef ballingſchap na't vaderlant geleyden,
Ah! datmen my maer ſey: Siet uwen brief is daer:
Ick gonck ick liep, ick vloogh tot dat ick by u waer.

Soo ſprack *Pulcheria*, met een ryp oordeel ende geſondt vonnis, alles naer ſyne weerde onpartydigh overwogen hebbende. Wat belanght haer weynige woorden dieſe ſeght:

Ah datmen my eens ſeyd': Siet uwen brief is daer:
Ick gonck, ick liep, ick vloogh tot dat ick by u waer.

'T ſchynt datſe ſpeelt op die ſinrycke verſieringe, die wy hebben van eene geſchiedeniſſe, voor gevallen tuſſchen *Apollo* ende *Sibilla Cumana*. Deſe twee perſonagien waeren by den anderen ontrent den oever vande Zee, alwaer *Apollo* met alle beleeftheyt aende *Sibille* opofferden ſynen dienſt, haer noodende datſe iet op hem ſoude verſoecken, met verſekeringe dat het haer ſoude geworden. *Sibilla*, willende hem in beleeftheyt niet

niet ſchuldich blyven, was alſoo heus in 't weygeren, als hy in 't offeren. Ten langen leſten gepraemt ſynde, bejegenden ſy *Apollo* met deſe woorden. *Aengeſien dat uwe jonſte tot my, ſonder myn verdienſten nochtans, ſoo groot is; verſoeck ick vrindelyck* (hier nam ſy haer hant vol ſant vanden oever) *dat ick ſoo veel jaeren magh leven, als ick hier ſandekens in myn handt hebbe. Apollo* antwoorde: *Lieve maeght uwen wenſch ſtae ick toe, en ſoo veel jaeren ſult gy leven; met dit beſpreck nochtans, dat als gy ſult wederkeeren in u vaderlant, of oock u vaderlant ſult komen te ſien, dan en ſullen myne beloof ten niet meer houden: en dien dagh, als dat ſal geſchieden, die ſal oock uwen leſten dagh weſen.* Hier op ſynſe geſcheyden, ende *Sibilla* is tot Cumen, een Zee plaetſe niet verre van Puſſuolo in 't ryck van Naepels, haere wooninge gaen houden. Sy hadde daer nu al een groot getal jaeren geleeft, alſwanneer ſy eenen brief uyt haer vaderlant heeft ontfangen, den welcken ſy ontſegelt en open-gedaen heeft. Maer ſiet, tot haer groot ongeluck, de letteren vanden brief waeren beſtroeyt met ſant van haer vaderlant: en dat ſiende, is haer eene ſwymelinge overgekomen, den brief is haer uyt de handen, en de ſiel uyt het lichaem gereſen.

Naer diergelycken brief verlangen met *Pulcheria* alle godtminnende ſielen; het beſloten vier in haere herten dryftſe opwaerts, ſy verſuchten al menichmael;

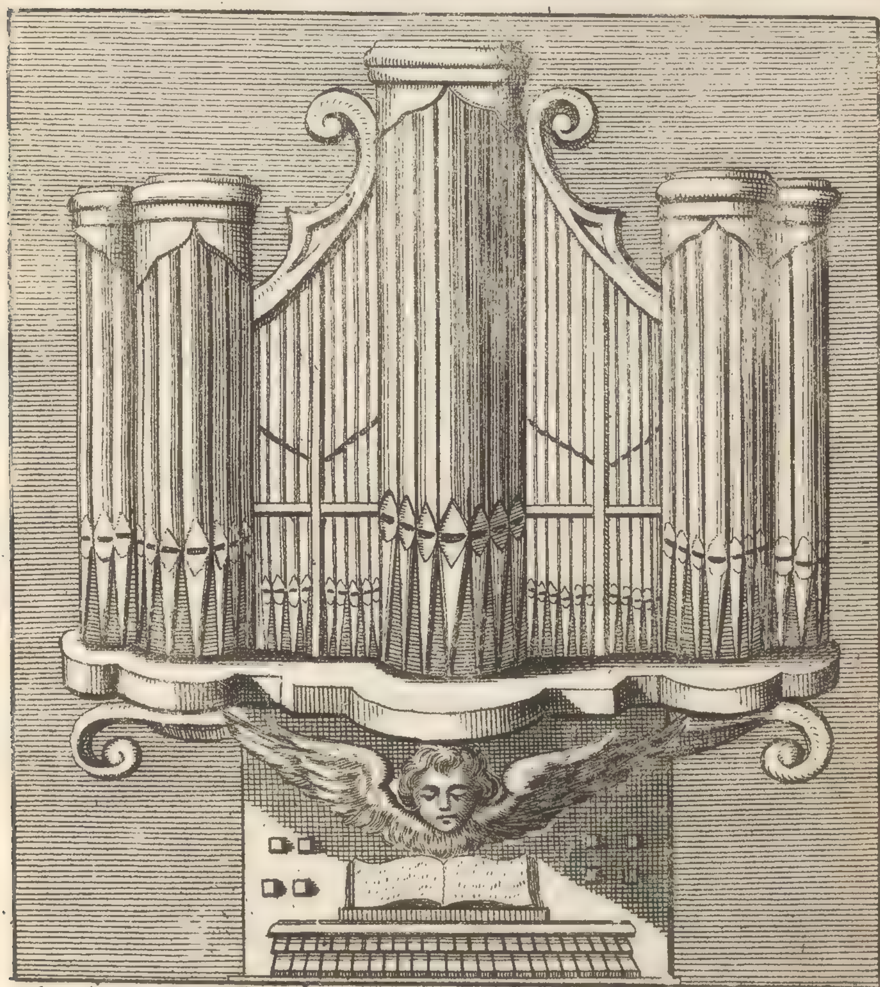
O ſchoone ſon en maen!
O hemel! ô wanneer!
Sult gy by ons eens ſyn,
En wy by onſen heer.

Dit is tot lof van hun; nu iet tot ons profyt. *Klaer-*

Klaerdere uytlegginge van het voorgestelde beeldt.

Die eerstmael d'orgels vont, die vont na myn kleyn ordeel
Tot Godt lof en ons vreugt, voorwaer een deftig vordeel
Die vondt tot sangers konst, die vont tot ons vermaeck,
Van wint en van slecht loot een kostelycke saeck.
O wat al soeten klanck wort door een kerck gedreven,
Wanneer-men door den wint doet dese pypen leven?
Hoe lustich is dat ons den galm in d'ooren slaet,
Door een oneenicheyt die nochtans eenich gaet?
En soo de snaeren staen op herpen en op luyten,
Soo staen oock op een ry de kleyn en groote fluyten:
En elck heeft synen toon, en elck geeft synen klanck,
Soo wel een die is kort, als die is noch soo lanck,
Iae ick vergeeft de konst die wil een orgel maecken;
Waer van dat even hooch de pypen sullen raecken:
Want syn sy altemael gemaeckt uyt eenderhandt,
Soo acht hun orgelist, noch eenich musicant.
Sy moeten onder een, sy moeten veel verschillen;
Die moeten syn heel dun, en dese moeten swillen;
Dees moeten syn heel grof, en die heel fyn van toon:
Siet dese mengelingh spant over al de kroon.
En als ick wel besie dit werck met rype sinnen,
Dan vind ick voor den geest daer nutte lessen binnen.
Want dese orgel is oprecht des werelts beelt,
Waer in een ider mensch naer eygen toonen spelt.

Ider, 't ſy groot of kleyn, kan na ſynen ſtaet Godt dienen en loven: en alle ſtaten, wel beleeft, ſyn goet.

Henri. Cauſe' ſculp. *Van loÿbos delin.*

Elck gaet
Naer ſtaet.

De werelt die bestaet uyt leegh' en hooge staten,
Dees syn maer ambachts-lie, en die syn potentaten:
Die seylt verr' over Zee, daer hy veel schatten wint;
Die blyft op haren heirt, en sit aen't vlas en spint.
Siet diën voert den krygh, en vlamt te mogen vechten;
En desen ploeght syn lant, en dorst met twintich knechten;
Den eenen heeft een huys van binnen ryck, en mooy;
Een ander maer een schuer, en slaept op enckel strooy.
Had Godt dees altemael eenvormich willen maken,
Wat had dit al geweest als heel verdraeyde saken?
Dat Godt een iders hooft met kroonen had vereert;
Al scheen den handel schoon, den handel waer verkeert.
Gelyck dees orgel staet, soo moest de werelt wesen;
Waer in d'een leegh moest syn, en d'ander hoogh geresen:
En die moest Keyser syn, en dees een Koningin;
En die een oorloghs-helt, en dees een herderin.
En dan moet ider een oock synen staet beleven,
Godt geef wat plaets dat hem in d'orgel is gegeven;
En of hy door Godts schick een minder plaets bequaem;
Den klanck, soo hy Godt dient, is niet min aengenaem.
Al gaen veel pypen luyd, en geven groote slagen,
Daer is in't meest getier niet altyt 't meest behagen.
Dient Godt, naer uwen staet, daer hy u stelden neer;
Oock eenen kleynen toogh behaeght den grooten Heer.
O wat een soet vermaeck, wanneer verscheyde staten,
Godt schencken een musieck op onverscheyde maten!
Als ider synen roep met neersticheyt beleeft,
En Godt een danckbaer hert, en goede wercken geeft.
G'en hoeft dan niet te gaen in hollen en spelonckken,
Waer veir te werelt uyt de Eremyten blonckken;

Men kan oock in een hof, men kan oock aen de ploegh
Godt schencken een gebedt, dat door de wolcken sloegh.
Den Keyser Theodoos die vlamt in diamanten,
En noch brant meer syn deugt die hy schiet t'alle kanten;
Wat peys, wat rust, wat vlyt, wat heyligheyt is daer?
Hy swoer, die't niet en wist, dat 't hof een clooster waer.
En gy, Yvo, gemetst in uwe schryf-comptooren,
Daer gy het wees-gekerm u jonste biedt, en ooren,
En heft dan tusschen bey tot Godt u heel gemoet?
Gy wint, die niet en wint, hier door het hooghste goet.
Maer wie ist die daer gaet de ploegh, en d'ossen mennen?
Hoe gerne sou ick u, ô goeden lantsman kennen!
Gy doet meer als gy doet, gy sweet op't ackerwerck;
En't schynt dies niet te min dat gy syt inde kerck.
O wat een wonder saeck! Gy gaet u knien vouwen,
En d'Engels in u plaets sien ick den ploeg-steirt houwen,
O wat vruchtbaren oost sal groeyen op dit lant,
En noch al veel meer goets daer g'u gebeden plant!
Ick moet Libania oock uwen lof hier schryven,
Die gaet t'heywaerts in met uwe schaepjens dryven;
Die het onnoosel vee stouwt in onnooselheyt,
En groender syt van deugt, alst klaver dat het weyt,
Al gaet gy slecht gekleedt, en in grof lynen-laken,
Godts graci die gy draegt weet u wel schoon te maken:
Het aldermeest cieraet, en is syd' noch sattyn;
Maer dat bestaet alleen in deugdelyck te syn.
Hoe lieft den hemel u! hoe moet hy u beminnen!
Dat sie ick voor gewis als gy begint te spinnen;
Gy set u op de hey aen eenen groenen kant,
En vat terstont het vlas en spinrock by-der-hant.

En ſiet, ô wonder werck! wanneer gy uwe ſpillen,
(Als ſy vol garen ſyn, ſoo datſe ſeſſens ſwillen)
Wanneer gy neffens u die inde aerde boort,
Soo brengt ſtrax ider een een tuyltjen blommen voort.
Voorwaer den hemel wil hier-mede gaen betoonen,
Dat hy u ſpillen wel, maer meer u hooft wil kroonen:
Wel aen deugt-rycke maegt, 't ſcynt ſlegt al wat gy ſpint,
Maer het en is niet ſlegt dat gy met ſpinnen wint.
Siet hoe dat igelyck, oock die in d'aerde vroeten,
Hoe dat ſy uyt dit ſlyck den grooten ſchepper groeten:
Siet hoe dat hemels dauw op dorre ſtaken vloeyt,
Waer door uyt kleyn beſlag geen kleyne deugt en groeyt;
Gunt my, ô grooten Godt, dat ick u mag bewyſen,
'Tgeen ick hier met myn pen in d'ander moeſte pryſen;
Gaf ick na mynen ſtaet, gaf ick u eer en lof,
Gelyck dees van het lant, gelyck die van het hof!
Ah! wiſt ick na de konſt te ſwygen en te ſingen,
En gonck dan mynen klanck door locht, en wolken dringen!
Sonck ick na mynen roep, klonck ick na mynen ſtaet,
Ick weet dat is't muſieck dat tot Godts ooren gaet.
Wel aen dan wie gy ſyt, wilt uwen moet verkloecken,
En wilt u heylicheyt in uwen ſtaet gaen ſoecken.
Hy ſpelt wel, die wel leeft, 't ſy maegt, 't ſy man, 't ſy vrou;
En wie niet wel en leeft, en doet niet ſoo hy ſou.
Hoe menigvoudig rol gaet een tonneel vertoonen?
Den eenen draegt een hot, een ander die draegt kroonen:
Den eenen ſpelt den geck, den anderen ſpreckt wys.
Nu vraeg ick, wie van al haelt hier den eerſten prys?

Hy die gaet ſtyf van gout, of die gaet ſtyf van lappen?
'K ſeg die na ſynen ſtaet het ſchoonſte weet te clappen
Verbeelt den lompen boer ſijn eygen weſen wel;
Den Koninck ſieter op, den boer is d'eer van't ſpel.
Wy ſijn ſoo Paulus *tuygt, een ſchouwſpel in ons leven,*
Waer in de eerſten prys, ô ſiel, is noch te geven:
Een ider ſpelt ſijn rol, van maert, van knecht, van heer;
Spelt hy wel dat hy ſpelt, hy cavelt prys en eer.
O! wiſt ick grooten Godt, wiſt ick het ſoo te voegen,
Dat gy na mijnen roep, in my hadt u vernoegen!
Ick weet, ſoo eenig menſch in deugden ſpelt en ſterft,
Dat hy na ſijnen ſtaet loon na ſijn deugden erft.

Een iegelyck dan kan Godt dienen naer ſynen ſtaet; en in ſynen ſtaet niet alleen ſaelich, maer heel heylich worden. En hier van kan ick een voorder, en ſoo overvloedich bewys doen, datſe my ſoo dicht als eenen heyrleger komen opgedrongen. Doen om hier van een deel in ſlaghoorden te ſtellen, ſoo dient het naervolgende Capittel.

XX. CAPITTEL

Een out en heylich Eremyt, bekoort door verwaentheyt over syn goet leven, wort van Godt onderricht, dat den Keyser Theodosius *heyliger is als hy.*

MEn leert, ô siel, met daegelyckse ondervindinge dat de motten veel eer sullen komen in syn lynwaert, als wel in hopsacken of diergelycke grove stoffen. Effen soo valt het uyt met de verwaentheyt ende hoovardye, die veel eer inde heylige sielen sullen byten, als in die van gemeynen slagh syn, of maer weynich deuchden bekomen en hebben. Onsen Eremyt, daer wy af handelen, is een tastelycke preuve van myn seggen: wiens schipken niet weynich tegen de klippe van hoochmoet heeft gestooten, als wanneer ter selver tyt den Keyser *Theodosius* alsoo ootmoedigh was, als hy heylich was van leven. Hy was gelyck aen die siele, die inde lof-sangen met dese woorden hoogelyck wort gepresen: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aßimilavi te, amica mea: Ick heb u vergeleken, ô myne vrindinne, by de karospeerden van Pharao* *. Siet eens een ootmoedich koetspeert, toegerust met de pluymagie op het hooft, de maenen gevlochten met syde linten, schuymbeckende op synen vergulden toom, trots op sy-

* *Cantic. 1 Cap.*

ſynen ganck; dit altemael geven het ros een aengenaem ooge ; maer niet en maecket ſchoonder , als dat het den hals met een Majeſteyt weet te krommen, en keert het hooft naer de aerde ſiende op ſyn voeten. Geeft aen een ſiel de deucht van godtvruchticheyt, verciertſe met bermhherticheyt, laetſe uytſchynen in Godts liefde; dit ſyn ontwyfelyck al ſchoon vercierſelen ; maer als daer een ootmoedigh gemoet wort by-gevoeght, en datſe ſiet op het ſtof en op haeren niet, dan heeftſe eerſt haere volkomen volmaecktheden. Paſt dit altemael toe aen den heyligen ende ootmoedigen *Theodoſius*, ende gy ſult oprecht ſtof hebben om hem te pryſen.

Om dan tot de ſaecke te komen , ſoo moet ick hier een woort ofte twee leenen vanden ſaligen Eremyt welken naer dat hy had negenentwintich jaeren een ſtreng leven geleyt inde woeſtyne, is te voorſchyn gekomen onder de menſchen om den ſot te maecken. Heele nachten brocht hy over in bidden en ſchreyen voor de ſondaeren; door den dach liep hy achter ſtraeten met een olyf kroon op het hooft, en met eenen tack in ſyn handen, en riep met luyder ſtemmen: *Victoria Imperatori & Civitati. Den Keyſer ende de ſtadt hebben victorie.* Door den Keyſer verſtont hy de reden, en door de ſtadt ſyne ſiele, in wie de paſſien ende genegentheden waeren overwonnen. Laet ons deſe woorden voor den Keyſer *Theodoſius* uytroepen, en ſeggen : *Victoria Imperatori & civitati.* Victorie over ſy ſelven ; victorie over den Eremyt, die hy in heylicheyt overtrefte.

Onſen Eremyt daer-en-tegen, had midden onder de beeſten langen tyt geoeffent een engels leven, veertich ja-

jaren had hy in eene eyſelycke wilderniſſe geſteken, etende kruyden, drinckende water, ſlaepende op eenen herten ſteen, gegort met een ſcherp hairen-kleedt, verwende daegelycx in ſyn bloet ſyne diſcipline. Maer naer ſoo veel jaeren tyts, en ſoo veel jaeren heylicheyts, ſiet daer is eene ydel gloriken dat komt hem bewaeyen en kittelen. Hy begint te peyſen, offer wel imandt in heylicheyt by hem was te vergelycken: Godt gaf hem daedelyck eene inſpraecke ende bemaeninge, met verſekeringe dat hy op veertich jaeren tyts inde wilderniſſe ſoo verre niet en was gekomen als *Theodoſius*, die nochtans in het hof woonde. Hier is den Eremyt met eene verwonderinge, beneffens eene wackere nieuwſgiericheyt bevangen: ſoo dat hy opſtaende voet, voor ſich heeft genomen naer het hof te trecken, en naer de waerheyt van ſyne inſpraecke ende beduydinge te taelen.

Hy quam dan binnen Conſtantinopelen, en in het hof; alwaer hy met beleeftheyt ende eerbiedinge wiert ontfangen. Hier ſynde, wiert hy noch meer vertwyfelt als van te vooren; want hy ſagh dat den Keyſer ſoo ryckelyck gekleedt was, dat hy ſtyf gonck in het gout en ſilver, en onder ſoo hoveerdige ſtoffen eene ootmoedicheyt te vinden, alſſer onder een haeyre kleedt plachte te ſchuylen, dat en wilte den Eremyt niet by te brengen. Wederom eten uyt goude en ſilvere vaeten, nutten geſoden, en gebraeden, drincken den koelen wyn; en een houte ſchoteltjen, beneffens een teughsken kout water, dat docht hem effen ſoo over een te komen, als den Ooſten daer den opganck is, en den Weſten daer

daer den onderganck is vande ſonne. Maer als hy ſyn ſtrooyen hutteken met de wilderniſſe gonck opwegen tegen de Keyſerlycke ſtadt van Conſtantinopelen; ende het paleys van marmer; dan ſoude hy ſchier beginnen te twyfelen of de openbaeringe aen hem gedaen niet wel eerder in eenen ydelen droom,als wel in eene vaſte waerheyt ſoude beſtaen hebben.

Om dan van deſen kruyſwegh der onſekerheyt te geraecken, ſoo beſpiet hy de gelegentheyt, om met ſyne Keyſerlycke Majeſteyt in eene redeninge te mogen treden. Ende ſiet, het wilde oock ſoo weſen, dat hy vanden Keyſer ſelver genoodicht wierde, om door eene aenſpraecke malkanderen te onderhouden. Ten mocht, jae ten koſt niet anders geſchieden, of den Eremyt, met alle heusheyt nochtans, moeſte los breken. Hy geeft dan ſyne Majeſteyt te kennen, waerom dat hy (wiens roep was tuſſchen klippen en rotſen te ſchuylen) in het hof is verſchenen; en dat hem daer toe geen andere oorſaecke en heeft gedreven, als eene onberiſpelycke nieuwſgiericheyt, op dat hy mochte weten de heylige oeffeningen ende deuchden, inde welcke ſyne Majeſteyt, inde tegenwoordicheyt ende weerderinge Godts, ſoo was uytmuntende. Wy Eremyten, *ſey hy*, meynen dat wy inde wilderniſſe al hoogh ſyn geklommen; en ick bevinde dat wy noch haperen ontrent de leeghſte trappen, en die wy meynden loode platen te hebben aen hunne voeten, die hoor ick met verwonderinge ons verre boven 't hooft te ſyn gevlogen; ende eene van die is uwe Keyſerlycke Majeſteyt, gelyck ick door Godts genade verſtaen

heb-

hebbe. Waer over ick met een nederigh gemoet u, ô Heer Keyser, bidde, ten eynde ick eens mach weten, lanckx wat wech hare Majesteyt dien hoogen bergh van volmaecktheyt heeft gewonnen; verhopende dat uwe Majesteyt my niet het minste en sal verswygen; soo tot Godts glorie, die ick daer door wil prysen; als tot myn profyt, die my daer door wil verkloecken, en eenen vinnigen spoorslagh geven, om vlytiger voortaen te loopen.

Jae den Eremyt beswoer syne Majesteyt van Godts wegen, dat hy hem de heel saeck tot den gront toe soude ontdecken. Hier stont *Theodosius* niet weynich verstelt, en voelde eenen harden stryt, tusschen syn ootmoedicheyt, en tusschen syn gehoorsaemheyt; dese hem pramende tot de verklaringe der waerheyt, die tot de verstompelinge. Dan klarelyck siende, dat Godts hant hier mede spelde; heeft hy de ootmoedicheyt aen de gehoorsaemheyt laten wycken, om den goeden ouden Eremyt op syne begeerte eenige voldoeninge ende verklaringe te geven. Naer dat hy dan eerst sy-selven met leetwesen en tranen beschuldicht hadde van veel goets dat hy versuymt hadde, en van veel gebreken daer hy syne ziele plichtigh af kende, heeft hy, tegen syn hert nochtans, aen den Eremyt te kennen gegeven syn dagelyckſche gebeden, syn strengh vasten, syn aelmoessen, syn verstervingen, syn hayren-kleet, en diergelycke goede wercken, daer toe voegende dat die groote eertitels, die vol roocks en wint syn, syn gemoet noyt en kittelden.

Den Eremyt dit hoorende was wel ten hooghsten verwondert, datter onder die hofsche baren sulcke schoone perlen waren te visschen. Evenwel, peysden hy in sy-selven, dit en diergelycke heb ick gepleeght, over veertich jaren, soo dat my dunckt dat wy ten naesten by tegen een konnen opgewogen worden. Wat wast dan van node dat my Godt herwaerts soude stieren, om naer een heylicheyt te vernemen, wiens gelyck niet en wort gevonden. Soo den Eremyt speelde met dese gedachten, soo tradt den Keyser voorder in syne verhaelinge, en voegde daer by; dat als hy somtyts de schouwspelen in den Circus moeste by woonen, welck voor eene vande uytmuntenste recreatien en vernoegingen, wiert gehouden, hy dan syn oogen naer de aerde stierde, en het hert naer den hemel; in der voegen dat hy noyt geen van die gedierten, monsters, tornoy-peerden, comedianten en aenschouwde. Dit hoorde den Eremyt met sulcke verbaestheyt aen, dat hy syn af-scheyt vanden Keyser genomen heeft; ende wederkeerende naer syne wildernisse, en riep onderwegen anders niet: *In circo extra circum versari, & in mundo à mundo non inquinari. In de schouwplaetsen sitten en in schouwplaetsen niet beschouwen; inde werelt leven, en geen werelt kennen.* O dat is een werck boven alle wercken, dat syn deuchden waer by ick myn deuchden niet en magh ophangen. Ick bekent, ô grooten Godt, ick bekent, dat ick onder de wereltse doorens de schoonste roose hebbe gevonden, en datter meerdere heylicheyt steckt onder de goude laekens, als onder haeyre kleederen. O dat myne deuchden daer moghten eyndigen,

daer

daer ick ſie dat hy geleydt heeft ſyn grondtſteenen. 'T en is noch de enge kluyſe, noch het ſtrooyen dack dat ons kan heylich, noch het paleys van marmer dat ons kan ydel maecken; maer 't is ſuyverheyt van herte, die ons den eerſten prys moet geven. O myne groote vermetentheyt! ô verwaenden Eremyt als ick ben! die my ſoo ſottelyck inbeelde, dat den wieroock van lof alleen moeſt branden op de autaeren van myn verdienſten. Vergeeft my, ô goeden Godt, myne voorgaende ſlappicheyt, ende myne tegenwoordige hooverdicheyt; en gunt my uwe gracie, op dat ick voortaen ſoo goeden Eremyt magh weſen, als hy is eenen goeden Keyſer.

Soo is den Eremyt wederom naer ſyn kluyſe getrocken, altyt overpeyſende die hooge verſtervinge, waer mede ſyne Majeſteyt, midden inde ydelheyt, ſich vande ydelheyt ſoo wiſte te beſnyden, dat hy daer door verre boven de verdienſten vande wilderniſſe was gereſen. En voorwaer deſen Keyſer leert ons, dat wy inde wereltſe baeren moeten ſwemmen gelyck ſwaenen, ende niet gelyck water-honden; want deſe gelyck ſponſien trecken veel water, daer wy de ſwaen ſoo ſuyver ſien, datter niet een druppel nats aen haer vedeeren en blyft hangen. Diergelycke dan ſyn wel inde werelt, maer de werelt en is in hun niet. Sy ſeggen met die Koninginne van Vranckryck, die in haeren ſchilt voerde een ſonnebloem, met deſe diviſie: *Non inferiora ſecuta.* Sy ſtaen wel met de wortels inde werelt; maer de bloem, dat is hun hert, dat loopt met de ſon, dat ſtaet om hoogh, dat is: dat woont inden hemel.

Op dat onſen Eremyt niet alleen en ſoude gaen, ſoo wil

wil ick met hem eenen anderen Eremyt (die in 't, selfste glorietteken heeft geseten) gaen vervoegen. Desen quam binnen Keulen op eenen hoogen feestdagh, als wanneer den H. dienst op het treffelyckste plachte te geschieden. Hy sagh den Artsbisschop in sulcken ryck gewaet, dat hy sich vastelyck inbeelde, dat het onmogelyck was in al die kostelyckheden te verschynen, en saemen ootmoedich te blyven. Maer hoort eens hoe desen Artsbisschop wiert verdedight, en den Eremyt in syn quaet gevoelen tegengesproken. Den Engel des Heeren is hem verschenen, en heeft den Eremyt met dese woorden bejegent: Wat wilt gy, ô Eremyt, desen Artsbisschop over de kostelycke kleederen vonnissen, en van ydelheyt beschuldigen? daer gy u hert meer set, en vaster hecht op het katteken dat gy hebt in uwe kluyse, als desen H. man het syn op alle dese uytwendige pomperye.

Jae dat meer is, daer was een dienstmaeght die in een herberge woonde, en tot dese wiert oock soo eenen verwaenden heyligen versonden; den welcken haer afvraegende haere godtvruchticheyt maniere van leven, kreegh voor antwoordt *: O heyligen man, van godtvruchtige manieren en weet ick niet veel te seggen; hier en is noyt rust in huys, ick loop achter, ick loop voor; het woelt hier van smorgens vroegh, tot savonts spaede; dese komt, dien gaet, ick moet tappen, ick moet rekenen; men heeft hier qualyck tyt om eenen beet etens in synen mont te steken: men hoort hier schier geen Misse luyden, ick laet staen datmen die sou-

* *Tylingen in Paradiso.*

ſoude gaen hooren. Neen neen, antwoorde den man Godts, daer is eenich goet werck dat gy doet op der aerden, waer door gy teenemael behaeght aenden hemel; overſulckx bid ick u, en wilt het my niet verſwygen: want ick weet van Godts wegen, dat gy ergens hebt eenen verborgen ſchat van verdienſten. Maer wat ſoude dat doch konnen weſen? ſey deſe dienſtbode? want myn gemoet en getuyght my niet met allen diergelycken. Wel is waer, ick draegh daegelyckx vyf kleyne ſteentjens in myn kouſen, ter eeren vande vyf HH. wonden Chriſti, en als ick de trappen veel op en af hebbe geloopen dan vinde ick de ſolen van myn kouſens ſavondts vol bloets hangen. Hier mede haddet den anderen genoech, en is wel geſticht vertrocken.

Dit moeſt ick by dat van dien Artsbiſſchop, en van *Theodoſius* hangen, die met onverwachte deuchden vereert waeren. De gemoederen dan van die vrome mannen, ô ſiel, die ſyn gelyck aende beelden op de autaeren, die haer in koſtelycke kleederen en goude ketenen niet meer en verhooverdigen, als in ſlechte rocken, en ſaeyette linten. Hier hoor ick uwe ſtemme, ô Wyſen man, met de welcke gy ons vaderlyck gaet bemaenen: * *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam.* Den heyligen verootmoedicht ſich, en hy wort gelyck eene diepe valleye, daer de waeteren van Godts gracie komen invloeyen.

O waer ick ſulck in myn gemoet!
Soo moght ick hôpen deſen vloet;

Wan-

* *Eccl.* 3.

Wanneer Godts graci komt gestort;
Waer door den mensch heel deuchtsaem wort,
Waer door een ziel wort ryck van aert,
Soo datse vrucht op vruchten baert.
O Godt! maeckt van myn hert een dal:
Schenckt u aen my, en neemt het al!

XXI. CAPITTEL

Sedenleeringe. De Princesse Flaccilla, *geestelycke Maeght, borduerende een Pauwe, treckter eene leeringe uyt, hoe dat sich niemant over syn deuchden en magh verhooveerdigen.*

TEn is, ô siel, niet alleen den lof vande *H. Cecilia*, die schoon perle van Roomen, en die soete Patronersse vande Sanck-konste, datse by een vlytich bieken wort vergeleken, ter oorsaecke, datse uyt alle voorvallen gelyck als uyt de bloemen, iet nuttichs en profytichs wieste te lesen. 'Tis waer, desen lof komt haer toe; soo nochtans datter meer worden gevonden, die ick daer van deelachtich moet maecken. Den *H. Anselmus* sagh, eenen gejaeghden haes onder syn peert staen schuylen, daer de hittige winden op vlamden; en in dese benoutheyt verbeelden hy sich den anxst ende den schrick, die den mensch sal hebben in syn

ſyn uyterſten. Den *H.Gregorius* van *Nazianze*, wandelende op den oever vande zee, ſagh daer liggen ſchelpen en hoorentjens, die de baeren, by manier van ſpreken, uytſpogen, en dan quaemen andere baeren die de ſelſte wederom afleckten en naer den gront toe afſpoelden; daer de rotſen, nochtans onberoerelyck bleven ſtaen, midden tuſſchen de ſchuymende golven. Hier op ſpelende met ſyn gedachten, ſeyde hy: Siet, kloecke en grootmoedige ſielen die konnen tegen harde ſtooten, en met wat tegenſpoet datſe worden geſlaegen, ſy blyven ſtantvaſtich ſonder in 't minſte te buygen; daer in tegendeel de ſwacke en kleynmoedige, met de minſte baeren afgeſpoelt worden. De *H.Frantiſca* ſat op den boort van een klaer rivierken, en ſeyde: De gratie Godts vloeyt ſoo ſoetelyck, gelyck dit waterken komt voor-by gedreven; ende tot hem is myn dorſtich hert ſnellende. Noch ſinrycker is 't gepeys dat ick hier by voege. Seker perſoon ſat op den oever van ſynen vyver; hy brockten broodt, en wierp het voor ſyn endekens, die dat met een gauwicheyt doorſpeelden; hy wierp oock een roeyken of houtjen daer onder, terſtondt die endekens deur, en gongen ſtuyven. Doen gaf hy een ſtuck broodt aen ſynen waterhondt, die beneffens hem ſtont; en daer naer ſpouwende op ſynen ſtock, ſeyde hy, *ſa apporte*, en ſmeet hem in het water. Terſtont den hondt plonſte inden vyver, of hy aen een ſoppe hadde gevallen; en vattende den ſtock in ſyn backhuys brocht hy die by ſyn meeſter; die doen deſe bemerckinge uyt den gantſchen handel heeft getrocken. Leert, ſey hy tot ſyn gemoet,

hoe

hoe sommige menschen syn als endekens; soo lanck als Godt hun broot brockt, en spyst, en van alles naer hunnen wensch geeft, dan blyven sy hem by: maer soo hyse eens eene roede ende tegenspoet toeseynt, dan gaense vluchten en hem verlaten. Maer kloecke zielen, gelyck was diën vroomen en stantvastigen *Iob*, dienen hem niet min als hy hun kastyt, dan als hy hun troost; en seggen; Hebben wy het goet vande hant des Heeren ontfangen; waerom sullen wy weygeren het quaet? In dese aerdige konst, en profytige wetenschap hadde *Flaccilla* wonderlyck aengenomen, soo datse uyt alles voordeel wist te trecken. Pluckten sy een blomme, sy sagh meer als sy sagh; en naeyde of borduerde sy, sy borduerde meer als sy borduerde; gelyck ons het navolgende sal bethoonen.

'T gebeurde dat dees Maegt, met flos-syd en de naelde,
Een pauw op hare raem met fray coleuren maelde;
En dat het aerdig stont als oft het had geleeft,
Soo was het na de konst en na den eysch geweest.
Doen gonck dees edel Maegt met haer verstant oock werken,
En op der pauwen aert met rype sinnen merken:
En trock daer uyt dees les, nut aen het hert geleyt,
Wanneer ons hoovaerdy, en ydel glori vleyt.
O siel, myn raem is nu doorvrocht,
Daer ick de pauw heb opgebrocht;
De pauw met pluymen uytgelesen,
Siet, hoe den steirt vol oogen pronckt,
En rondsom van coleuren vonckt:
O vogel noyt genoech gepresen!

Wan-

Wanneer een klare ſonne ſtraelt,
Hoe wort den ſteirt dan opgehaelt?
Hoe glori-ryck is ſyn pluymagie?
Wat wordter niet hoovaerdicheyt
Door heel den ſteirt dan uytgeſpreyt?
Hy ſwilt van hoogmoet en couragie.
De ſchoonſte blommen vanden hof
Berooft de pauw van haren lof,
Het gout wort bleeck by haer geleken;
Brengt perle-moeren voor den dach,
Niet een die haer bereycken mach,
Dies komtſe prachtig aengeſtreken;
Maer ſiet ſy haren vuylen voet,
Stracx ſinckt den ſteirt en hoogen-moet,
En ſchynt van ſtonden aen te treuren;
Daer ſleypt dat pronck-ſtuck door het ſlyck,
Dat ſy eerſt hiel ſoo glori-ryck;
S'en ſiet niet eens na haer coleuren.
Maer, Heer! wat waſſer menich ſiel,
Die vande ſelfſte brugge viel,
En diep is inden gront gedreven?
Sy ſyn, door eygen heylicheyt,
Heel van haer heylicheyt geleyt,
Om datſe niet ootmoedich bleven.
Draegt imant een ſcherp hairen kleedt,
Tot dat hem uytbreeckt het roodt ſweedt;
Slaept imant 's nachts op harde ſteenen;
Bidt imant heele dagen lanck,
En is kout water ſynen dranck,
En doen ſyn oogen niet als weenen.

Het syn schoon deughden allegaer,
Het syn schoon pluymen, jae voorwaer:
Maer schoon alsʼ ons niet schoon en schynen.
Want soo sich imant daer op roemt,
Het wort verslenst dat was geblomt,
Den hoog-moet doet den glans verdwynen.
Een siel, die groot by Godt wil syn,
Die moet kleyn achten haren schyn:
'T is deugt syn deugden niet te weten.
Maer hoovaerdy, na mynen sin,
Die eet gelyck den kancker in
Daer wort de jeught door afgebeten.
Ah! siel, die soo u selven pryst,
En nederdaelt om dat gy ryst;
Soo gy wat sien wilt, siet u voeten:
Siet op het quaet, dat in u schuylt,
En dat u ydel hert vervuylt,
Gy sult u trotsheyt, haest gaen boeten.
Siet niet op't geen dat in u blinckt,
Maer siet op't geen dat in u stinckt,
Dat u maeckt plichtigh voor Godts oogen:
En breckt die trotsheyt van gemoet,
Die u als padden swillen doet,
En leert die glori-sucht eens boogen.
O Godt! ick bid u, weirt van my
Dees geestelycke hoovaerdy,
Laet die geen wortel in my schieten:
En scherpt in my dees nutte les,
Hoe dat ick ben een sondares,
Op dat myn tranen stadigh vlieten.

En laet geen opgeblasen waen,
My immermeer om 't herte slaen,
Noch op het minste pluymken roemen;
Want ick myn onvolmaecktheyt ken,
Soo dat ick gans onweerdich ben
My uwe dienares te noemen.
Ick ken myn traege luyicheyt;
Vergeselschapt met onachtsaemheyt,
Daer d'ander vlytich syn als mieren;
Wat haelen die nu rycken oost,
Tot uwen lof, tot hunnen troost?
Dat is de haef daer sy naer stieren.
Heer! maeckt my oock soo deuchden-ryck,
Dat ick noyt stroy breedt af en wyck,
Daer my d'ootmoedicheyt sal leyden;
Maeckt dat ick my versmaeden magh,
En u behaegen dagh voor dagh,
Tot op den dagh als ick sal scheyden;
Ah! wierd' ick soo gelyck ick wensch!
Ick wierd' voorwaer een ander mensch,
Ick gonck dan uyt myn eygen selven;
Ick gonck doorgronden mynen niet
Daer niemant in syn deuchden siet;
Iae ick sou dieper noch gaen delven.
O siel! tracht naer dit schoon cieraet;
Waer in dat uwen lof bestaet,
'Tis groote deucht, syn deucht verachten:
Want soo u Godt dan deuchden gaf,
Die staeken oock veel schoonder af,
Als sterren doen in bruyne nachten.

Adieu dan pauw en trotsicheyt;
Eer my het fraey koleur verleyt,
Eer my schoon pluymen leelyck maecken:
O Godt! borduert eens myn gemoet;
Hier met u sweet, daer met u bloet,
Daer voor wil ick het al versaecken.

Op dese voorgaende Sedenleeringe slaen uyt der maeten wel de woorden vanden H. Thomas: *operari magna, & reputare parva; operari multa, & reputare pauca; operari diu, & reputare brevi; hoc vere signum est amoris præcipui. Groote wercken doen, en die kleyn achten; veel wercken doen, en die weynich achten; langen tyt wercken, en dat voor korten tyt achten; dat is een teecken van oprechte liefde.* Soo dat die deuchtrycke ende ootmoedige sielen syn gelyck aen *Moyses*, die op syn hooft hadde klaerblinckende straelen, sonder iet daer af te weten, ick laet staen, te roemen. En veel treffelycke sielen syn iverich in het gebedt, verduldich in tegenspoet, bermhertich tot den armen, brandende inde liefde, groot in Godts tegenwoordicheyt, kleyn in haer eygen oogen; sy hebben de schoon pluymen vande pauw en sy laeten hun voorstaen datse maer alleen de pooten en hebben. Diergelycken was dien ootmoedigen Broeder inde wildernisse, die ryck van alle deuchden, niet minder en wiste als van syn deuchden te spreken. Jae soo den duyvel, hem inde gedaente vanden H. Engel Gabriel besoeckende, seyde, dat hy van Godts wegen tot hem was gesonden; hy antwoordede: *Vide ne ad alium missus sis: ego enim non sum dignus ut angelus ad me mittatur. Gy hebt eenen verkeerden man voor: want ick en ben immers in*

't minste

't minste niet weerdich, datter eenen Engel by my soude komen. Hier mede is den boosen geest verdwenen. Doch wat is 't te verwonderen? aengesien de hoverdicheyt by de ootmoedicheyt niet en kan gedueren. My en dunckt niet, dat ick dit tot onse leeringe met aerdiger woorden kan sluyten als met de uwe ô weerdigen Prelaet Guerrice: *Utinam fratres mei, nos illam haberemus humilitatem in vitiis nostris, quam Sancti habuerunt in virtutibus suis! Godt gaeve myne liefste broeders, dat wy sulcken ootmoedicheyt hadden in onse sonden, als de Heyligen gehadt hebben in hunne deuchden.*

Dit soo wesende, ô siel, heeft de Princesse *Flaccilla* ons niet alleen een schoone pauw voor de oogen gestelt, maer oock een nutte lesse voor ons gemoet geschoncken; en dese berust op den grontregel vande leeringe Christi: *Al die hem vernedert sal verheven worden*, gelyck het gebleken is inden *H. Hilarius*, dat groot licht van Vranckryck, in het Concilium daer hy vanden Paus *Liberius* oock was toe beschreven. Want al was *Hilarius* eenen vande aensienlyckste Bisschoppen van dat ryck, eenen geleerden Theologant, eenen uytmuntenden heyligen; nochtans en peysden hy niet eens van sich over die schoone pluymen te verhoverdigen, maer hiel sy selven voor eenen, die niet en verdienden sulcke eene doorluchtige vergaederinge der Prelaeten, by te woonen; inder-voegen, dat hy, die op de eerste stoelen moeste sitten, de leeghste plaetse onder de leste heeft verkosen; en naer soo veel schatten van deuchden en geleerthevt die hy hadde, heeft sich onweerdich geoordeelt die beneffens de minste soude sitten. Maer

hoe is dit afgeloopen? Godt die den verdrucker is vande hoverdige, ende den verheffer vande ootmoedige; die dede door mirakel de aerde daer hy stont opswillen, en sich tot eenen heuvel als tot eenen throon verheffen; en soo gebeurden 't, dat die sich onder het koren-vat, by maniere van spreken, wilde verduysteren, op den kandelaer is gaen schynen. O siel, wat al gulden schatten steken in de myne van ootmoedicheyt, soo wy maer de couragie en hadden daer wat diep in te graeven! en soo wy onse pluymkens wat meer lieten sincken!

Maer my dunckt dat ick de Princesse *Pulcheria* besich sie met een papier, om dat by syne Keyserlycke Majesteyt te doen onderteeckenen. Soo 't ons geoorloft is, wy sullen eens naer den inhoudt vernemen.

XXII. CAPITTEL

Den Keyser Theodosius, *sy selven somtyts misgrypende, om iet onversichtelyck te onderteeckenen, wort van syne suster de Princesse* Pulcheria *door eenen aerdigen treck daer in onderwesen.*

HIer hebick u wat te seggen, ô siel, dat u met den eersten inval een weynich vremt sal voorkomen, en 't is dit. Daer syn dry gedierten, niet vande meeste, nochte oock vande minste, die nochtans hebben de auctoriteyt

ctoriteyt van heel Keyserrycken en landen te gebieden; en dat syn, het schaep, de gans, en het bieken. Wel, seght gy, Hoe kan dit verstaen, en in wat sin gevat worden? Kom, ick sal u uyt den droom helpen. Gy weet immers wel, dat de brieven, die den Keyser met synen segel af-seynt door syn steden soo gehoorsaemt worden, of hy daer met synen eygen persoon waer gekomen. Nu om dat die brieven, het parckement hebben, van het schaep; den segel van het was, uyt den biestock; en de letteren geschreven met een penne, getrocken uyt de slaghveiren van eene einde; soo ist datmen seght, dat drie gediertjens een heel ryck gebieden.

En midts dese Keyserlycke brieven, geteekent met de hant ende segel van syne Majesteyt, sulcken groote kracht hebben; soo is het oock ten hoochsten noodtsaeckelyck, dat de Vorsten den inhoudt wel verstaen, en grondich begrypen, eer sy dat met hunnen naem gaen bekrachtigen. Wat een bloedt badt en soude *Aman* niet boort toe gevult hebben, alst hem geoorloft was naer syn beliefte, en nydicheyt, met Konincks *Assueri* segel te spelen? voorwaer het leven vande Joden heeft aen eenen syden draet gehangen; en sonder de mede werckinge van de Koninginne *Ester*, het was hem geklonken.

Hier en kan ick uwen naem niet hoogh genoech roemen, ô doorluchtigen Keyser *Basili*; en dat ter oorsaecke vande treffelycke vermaeninge die gy, nopende dit punt, aen uwen soon *Leo* hebt gegeven: *Obstringe te huic necessitati, ut omnia tibi oculis inspicienda esse ducas, & nihil inspectum prætermittas. Praemt u selven en*

ſtelt u deſe wet, dat gy alles, wat door uwe handen ſal paſſeren, ſult doorleſen; en u ſult wachten, van oyt iet te onderteekenen, daer gy ten ſelven tyde niet af en ſyt onderweſen.

Deſe voorſichticheyt ſcheen ſomtyts aen *Theodoſius* wat gemiſt te worden die, anderſints in alles ſoo lofryck was uytſchynende. Want overtreften hy in heylicheyt de Heylige Eremyten, door ſyne beſondere, en inwendige volmaecktheyt, in wat eenen luyſter moeten ſyne Keyſerlycke deughden niet geſtaen hebben? Als hy 'smorgens ſyn gebeden met traenen beſproeyt hadde, dan gonck hy voor al de werelt een oprecht beelt vertoonen van eene godtvreeſende regeringe. Hy was in ſynen handel ſtaetich, noyt van droefheyt ingenomen, noyt van blyſchap ontbonden. Hy wenſchte niet alleen de levende te bewaeren, maer oock de dooden tot het leven te verwecken. Syn bermherticheyt tot den behoeftigen was ſoo groot, dat ſy alſoo ras een ſtuck gelts in de handen kregen, als hy hunne klachten in ſyn ooren. Wat en heeft hy niet al ketterſche en heydenſche hoofden afgebrant en uytgemonſtert? Hy was den ſchilt ende het bolwerck voor de heylige Kercke: ſoo datmen van *Theodoſius* mochte ſeggen, dat den Koninck *Anthonius* eertyts ſeyde van Zenon: *Quale Theatrum*! Wat een tonneel, vol heerlycke vertooningen!

Maer gelyckerwys datter noyt ſoo volmaeckte ſchoonheyt en wort gevonden, of daer en valt hier of daer noch wel een ſierken te ontbreken; ſoo is het effen oock met den Keyſer *Theodoſius* afgeloopen. Want men

men merckten, dat hy de brieven by ſyn ſecretariſſen of geheym-ſchryvers ſomtyts met eene lichtveerdige handt (ſonder den inhoudt te voorens te doorgronden) onderteekende; eene onvoorſichticheyt voorwaer, die in een gekroont hooft diende afgeleert te worden.

Niemandt en koſte dit noch bequaemer noch geraetſamer doen als *Pulcheria*, door wiens handen en vermaningen hy gepolyſtert was, en onderweſen: te meer om datſe in deſe ſyne onachtſaemheyt hadde een groot miſnoegen. Sy dicht en ſchryft dan eenen brief, en gaet met den ſelfſten by den Keyſer, om van hem onderteekent te worden; deſen, die nergens geen beenderen in en vont die neemt pen en inct, en ſchryft daer onder:

Theodoſius

Hoort nu, ô ſiel, den inhout vanden brief; en hoe den Keyſer daer in ſich met die onderteeckeninge heeft verbrant en miſgrepen.

Theodoſius door Godts genaede Keyſer

Aen alle de gene die deſen tegenwoordigen ſullen ſien, leſen, ofte hooren leſen ſalut. Alſoo onſe wel beminde ſuſter ende Princeſſe Pulcheria *op ons is verſoeckende, dat wy onſe ſeer beminde Keyſerinne* Eudocia *haer tot een dienſtmaeght ende ſlaevinne ſouden overleveren; wy conſiderende de redelyckheyt vande ſaeck, ordonneren ende geven aen onſe wel beminde ſuſter* Pulcheria *volkomen macht ende authoriteyt, over den perſoon van onſe wel beminde Keyſerinne* Eudocia: *ſoo datſe deſelve ten eeuwigen daege tot dienſtmaeght ende ſlaevinne ſal mogen gebruycken. Actum tot Conſtantinopelen, in het* 14 *jaer van onſe regeringe.*

Theodoſius

Als *Pulcheria* dit papier hadde, met 's Keysers handt onderteeckent, soo heeft sy de Keyserinne vrindelyck gebeden, om met haer wat te komen kouten in haer kamer. Sy is gegaen, en soose naderhandt haer afscheyt wilde nemen, soo heeft *Pulcheria* het nacht slot doen afspringen, niet willende gedoogen datse soude wederkeeren, en heeft haer met eenen voorgelesen den inhout vanden brief, waer in haer die macht wiert gegeven. De Keyserinne stont door desen handel teenemael verstelt, en naer datmen uyt haer aensicht kost lesen, sy was het kyven naerder als lacchen.

Den Keyser oock verwondert van het lanck achterblyven vande Keyserinne, heeft aen een van syn hovelingen gevraecht, of hy niet en wiste waerse was gebleven? die sey, datse by *Pulcheria* was. Den Keyser antwoorde, Is sy daer, soo is sy wel; maer ick en weet niet hoese soo veel noten op haeren sanck hebben; oversulcx gebiedt hy den hovelingh, aen *Eudocia* te seggen, datse van syne Majesteyt verwacht wierde: want den Keyser die beminden haer soo, dat in haer afwesen uren scheenen te syn heele maenden. Den afgesonden Edelman doet syn boodtschappe aen de Keyserinne, en aen *Pulcheria*; maer *Pulcheria* toont haere maght, en het verdragh met den Keyser ingegaen en soeckt het futselboexken al meer ende meer uyt te treccken, om de verwonderinge en het verlangen vanden Keyser hoe langer hoe meer te scherpen. En alst nu het spaede inden avont was geworden, syn sy beyde tot den Keyser gekomen, ende *Pulcheria* heeft aen haeren broeder den inhout vanden brief, en synen naem laeten le-

lesen ende geseyt: *Siet heer Keyser, wat al faelgrepen en ongenuchten datter komen te rysen; door haestige, ende veronachtsaemende onderteekeninge!*

Theodosius nam desen treck in danck, ende beloofden heylichlyck aen syne maseur *Pulcheria*, voortaen noyt letter te schryven, voor en al eer hy vanden inhoudt volkomentlyck soude verwitticht wesen. Maer de Keyserinne heeft dit opgenomen, als of *Pulcheria* iet aen haere weerdicheyt te kort gedaen hadde; ende al of sy de eerbiedinge, diese haer als aen eene Keyserinne schuldich was, gequetst hadde. Ten anderen soo en beviel 't haer oock maer half, dat *Pulcheria* haer somtyts wat te veel scheen te moeyden: te meer om datse wel wiste, hoe seer sy het herte, en de liefde vanden Keyser hadde gewonnen, naementlyck naer dat sy hem een schoon dochterken gebaert hadde. Sy peysen met eenen, dat dat speeltjen goet geweest waer voor eene Philosophen dochter, maer niet voor een Keysers gemaelinne; en datmen wel wat vry moght jocken met die de schoolboecken lesen, maer niet met de gene die den schepter voeren. En hier door synder kleyne vonxkens van afgekeertheyt geresen in haere gemoederen, die nochtans de minste uytwendige teekenen niet en hebben gegeven, soo voldoende en vrindelyck waeren sy evenwel onder malkanderen. Ick geloof dat Godt alle bey dese sielen hier door heeft willen oeffenen, en alle die soeticheden met een sprinckeltjen bitters, als met een grantjen sout sprengen.

Hier hebt gy, ô siel, 't gene by de Princesse *Pulcheria* is aengevangen, om den Keyser van die al te

groo-

groote ſorgeloosheyt af te leyden, en om hem beter te leeren letten op 't gene daer hy ſynen naem ſoude onderſetten. Syn Excellentie *Saavedra*, geſandt vande kroon Spanien tot vervoorderinge vanden peys tot Munſter, heeft een aerdich ſinnebeelt gevonden om voor oogen te ſtellen, hoe ſich iemandt heeft te gedraegen, die met een machtich Prins oft Vorſt een verbont heeft te maecken: Hy ſchildert, om dit uyt te drucken, twee handen, die in een ſyn gevlochten; waer van de eene van binnen is vol oogen, met dit onderſchrift.

Fide, ſed cui, vide.

Dat is:

Siet wel van't eerſt wie gy betrouwt,
Op dat 't op 't leſt u niet en rouwt.

Voorwaer den edelen ſchryver ſlaet den nagel op het hooft: doch ſoo het geoorloft is mindere ſaecken by meerdere te vergelycken, ſoo dunckt my dat die de penne inde handt neemt, om iet gewichtichs te onderteekenen, dat hyſe oock dient vol oogen te hebben; en daerom ſegh ick.

Weet, die u met de pen vergiſt,
'T wort met geen doexken uytgewiſt.

Daerom waer het te wenſchen, ô ſiel, dat diergelycke onderteekeningen, gelyck oock alſmen borge blyft, geſchreven wierden met pennen uyt pauwen ſteerten getrocken; want dat ſyn pennen met oogen.

Hier over bemaent ons den Wyſeman in ſynen ſoon met gewichtige woorden *: *Fili mi, ſi ſpoſponderis pro amico*

* *Prover: 6. cap:*

amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus. Myn soon, ist dat gy borge geworden syt voor uwen vrint, soo hebdy u handt by eenen vremden verbonden; gy syt gestrickt met de woorden van uwen mont, gy syt gevangen met u eygen reden. Op dese woorden, *Gestrickt*, en *Gevangen*, is my somtyts ingevallen dat als Notarissen een Acte geschreven hebben, onder hunnen naem soo veel kieremieren maecken, en dat dat syn als netten daerse in vast syn, die sulck verbondt of borge hebben aengevangen.

Dit altemael onaengesien, ó siel, soo segh ick, dat het een Christelyck werck is, somtyts met ryp verstant voor synen evennaesten te onderteekenen en borge te blyven; gelyck het een goet werck is, ons eygen goet inden uyttersten noodt door eene aelmoesse mede te deelen. En isser iemant geweest die dit uyt eene christelycke liefde gedaen heeft, dat syt gy geweest, ô heyligen *Ioannes Elemosinari**. Want gy tot hulpe vanden armen allen uwe goederen by den Keyser *Mauritius* hebt verbonden; en soo daer naer u doot weynich middelen overschoten, heeft den Keyser u houten beddeken tot sich getrocken, waer op hy snachts voor de vastendaegen uyt eerbiedinge plachte te slaepen; en hy bekenden, dat hy daer beter rustede, als onder de geborduerde pavillioenen.

* *In vita.*

Bree-

Breedere uytleggingе, en toepassinge van het sinnebeelt.

WAt dunckt u, isser iet soo slim,
Als is een argh-doortrapte sim?
Die, soo gy op den handel kyckt,
Een redelyck gediert gelyckt.
Hoort maer een proefken vande saeck,
'T is samen leering' en vermaeck.
Het was op Sinte Martens dagh,
Wanneer ick dese rancken sagh.
Ons Keesje, ons bedorvelinck,
Dat altyt snoept aen lecker dinck;
Dat had kastanien gekocht,
En in syn hoeyken t'huys gebrocht,
Om die te braden aen den heirt:
Want rouw en syn sy niet veel weirt.
Hy leghtse hier en daer in't vier,
Hier ses, daer acht, en ginder vier;
Waer naer hy uyt de kamer gaet,
Om wat te spelen op de straet.
De sim die in het hoexken sat,
Die had den reuck terstont gevat:
't scheen, datse vanden nieuwen kost
Voor 't minst haer tienden hebben most;

En

'Hy heeft voorsichtigheyt van doen , die voor eens anders schulden wilt borge blyven.

Wacht u handt,
Hier is brandt.

En dat het waer te slecht gedaen,
Liet sy dat prooyken henen gaen;
Te meer om dat de kamer-maeght
Geen acht op dese vrucht en draeght.
S'en valt niet slincks, de baen is klaer,
En hier met neemt sy 't speeltjen waer.
D'occasie seghtmen maeckt den dief,
En simmen hebben vruchten lief.
Maer als sy inde kolen tast,
Eylaes de simme wort verrast;
En van het vier soo aengerant,
Dat sy haer vingers heel verbrant.
Sy spouwt daer op met alle macht,
Waer door de pyn wat wort versacht;
Doch door het smerten voelt sy wel,
Dat vier en is geen kinderspel.
Dus sit de sim als buyten raet;
Sy loert wel op het vrucht gebraet:
Maer als sy op haer bleynen siet,
Dan gaen de lustjens weer te niet;
En als sy weer siet op den buet,
En dat de vrucht is wonder suet,
Dan wilser aen, brant dat het brant:
De prooy is doch voor haren tant.
Hoort nu, hoe dit arghlistigh dier
Kreegh de kastanien uyt het vier.
Ons minne, die ter seyden sat,
Een lieve, maer een kloecke kat,
Iae die wel oude ratten vanght,
En lustigh met haer klauwen pranght:

Die

Die (of het haer was lief, of leet
En of het vier was noch ſoo heet)
Die greep ſy by de ſlincke poit.
En ſoo hernam ſy haer exploit:
En wat ons minne grolt en ſpouwt,
Hoe fel ſy haer het backhuys krouwt;
Dees heeft den poot, en hout hem vaſt,
Waermee ſy inde kolen taſt;
En rooft ſoo door een anders pyn,
De vruchten die gebraden ſyn.
Soo imant hier met lacchen wil,
Die houd! bid ick, een weynich ſtil;
Tot dat ick noem een ander man,
Die hy met recht belacchen kan.
'T is Hans ſoo gy hem weten wilt,
Hier over inden Franſchen ſchilt;
Een man die lant, en erven heeft,
Soo dat hy op ſyn renten leeft;
En die het ſeker ſoo wel doet,
Dat hy koopt ſtadich goet op goet.
Die heeft hem laeſt geheel verbrant,
Om dat hy leenden oock een hant,
En borge bleef voor duyſent pont:
Siet, dat bederft hem inde gront.
Want mits den oom, voor wie hy ſprack;
Ten ooren toe in ſchulden ſtack,
Soo laet den ſchuldenaer hem gaen,
En ſpreeckt alleen de borge aen.
Hans wort gedaeght voor Magiſtraet,
Die Hanſen in verbeurte ſtaet;

Soo

Soo dat hy om syn schrift alleen,
De duysent pont heeft aen syn been.
Hans sou wel springen uyt syn vel,
Als hy hem vast siet aen dit spel:
Doch wat hy doet of niet en doet,
Hy brockter in syn beste goet;
Alleen om dat hy borge bleef,
En synen naem daer onder schreef.
Nu wenschten ick dat onse kat,
En Hans die hier soo wort gevat,
Dat sy door hunne schaey en pyn
Ons leerden wat voorsichtigh syn.
Op dat noyt, als naer wysen raet,
Ons borgh, en naem geschreven staet:
Aen konden inc, en kout papier,
Verbrantmen sich als aen een vier.
Iae bleynen konnen haest vergaen,
Maer borge blyft heel jaren staen:
En wie voor ander borge doet,
Die geeft den sleutel van syn goet.
Hebt oogen dan, en syt niet blint,
Eer gy voor imant u verbint:
Wie hier lichtveerdigh leent syn hant,
Gewis dat die sich haest verbrant:
En hy sal varen als ons kat,
En syn een geck maer door de stat.

BESLUYT

Van eenen Priester der Societeyt Jesu.

TOt hier toe hebt gy, goetjonstigen Leser, *het Heyligh Hof vanden Iongen Theodosius*, van't eerste begin synder geboorte, tot het dertichste jaer synder regeringe, door den Eerw. P. *Adrianus Poirters* beschreven. Op al dien tyt en was in't selve niet te vinden als lof en prysbaer, en dies-volgens oock niet anders als vollen vrede, met voorspoet voor 't Ryck, en rust voor de Kercke; dat is soo lanck als de wyse en voorsichtige *Pulcheria* het opper gesagh by den Keyser haer broeder had, ende de door haer aengenome Keyserinne *Eudocia*, sich t'haerwaerts droegh, gelyckse wel schuldich was, als een dochter tot haer moeder. Maer wat isser in de werelt gestadich? Hoe heylich eenich Hof is, de nydicheyt ende afgunsticheyt weetter sich in te draeyen, ende de oorblasers en syn nergens meer te vinden, namentlyck daer den Prins goetaerdich synde, te licht van geloof is gelyck was *den Iongen Theodosius.*

Desen had eenen kamerlinck met name *Chrysaphius*, schalck en doortrapt, die sich in 's Keysers gratie wel diep gedrongen hebbende, aen niemant meer nu en moest wycken als aen *Pulcheria* ende *Eudocia*, de twee alderliefste van *Theodosius*. Hy won dan eerst het herte van *Eudocia* om aen *Pulcheria* den voet te lichten, ende begon in haer, die nu moeder synde van een doch-

dochter *Eudoxia* genaemt, geloofde niet langer te moeten onder een ander ſtaen, eenich miſnoegen tegen *Pulcheria* te verwecken, als of ſy al te grooten macht in't hof gebruyckte oock over haren perſoon, die, hoe wel ten hooghſten aen de ſelve verbonden, echter nu Keyſerin en huyſvrouw des Keyſers was, *Pulcheria* dit bemerckende, en datmen daer op uyt was, om haer met danck of ondanck Diaconiſſe te doen wyden, en onder den titel van Godts-dienſt uyt de beſtieringh des Rycx ſaken te ſetten, heeft goet gevonden van ſelfs, niet alleen uyt het Hof, maer oock uytter ſtadt te vertrecken, op een van hare lant-paleyſen, om buyten het gewoel der ſtaetſplichten, en de oogen der benyders, met hare ſtaetjoffers in eenicheyt te leven, haer alleen met Godt en goddelycke dingen bekommerende, als oft-ſe in een klooſter woonde.

Maer Godt die pleegh d'ootmoedige te verheffen, en de hooghmoedige te vernederen, heeft wel haeſt middel gevonden om *Eudocia* ende *Chryſaphius*, die nu meynden op den hooghſten trap van crediet by den Keyſer vaſt te ſtaen, daer onvoorſienelycx af te ſtooten, toelatende datter een vonxken van jalouſie in't herte van *Theodoſius* tegen *Eudocia* ontſteken ſoude, waer uyt een vier ontſtaen is, dies te heviger, hoe de liefde meerder was geweeſt daer den Keyſer ſyn huysvrouw mede beminde. Eenen ſchoonen appel die hy haer ſchonck, en zy aen *Paulinus* haren getrouwen dienaer; gaf hier toe oorſaeck. Want *Paulinus*, niet wetende van waer dien quam, droegh hem tot den

Keyser; dieder over verwondert een quaet achterdencken kreegh, daer hy in versterckt wiert, wanneer hy *Eudocia* vraeghde waerse met den appel gebleven was, onvoorsichtelyck antwoorde hem geëten te hebben. Hier op den Keyser heel toornigh thoont den appel, overtuyght haer van leugen, en soo hy meynde van ongetrouwicheyt t'hemwaerts, die haer van de straet opgeheven had tot den throon. Den onnoöselen *Paulinus* lieter syn hooft; ende *Eudocia* verliet uyt spyt het hof en de stadt, onder voorgeven van belofte gedaen om de heylige plaetsen tot Jerusalem te besoecken, het geen *Theodosius* haer dies te lichter toestont, hoe synen kamerlinck hem meer ophitste, uyt hoop van alleen den Keyser te besitten.

Dit vertreck heeft *Eudocia* ter saligheyt gedient, maer aen *Chrysaphius* niet gebaet; want hy syn groot crediet misbruyckende, het Ryck ende Kercke in soo een verwerring brocht; dat den Keyser door *Pulcheria* tot kennis gebrocht, hem verstooten heeft, ende syn suster weder aengenomen. Maer *Eudocia* beproeft hebbende de ongestadicheyt der fortune, naer datse door den *H. Symeon Stylites* getrocken was uyt de dolingen van *Eutyches*, daer *Chrysaphius*, een heymelyck ketter, haer had ingewickelt; heeft sich in't H. Lant tot allerley goede wercken soo begeven, datse door een heylich eynde gekomen is ter salicheyt, wesende door 't vier des tegenspoet gesuyvert van de vlecken, daerse inden voorspoet haer ziele mede besmeurt had. *Theodosius* die door den raet van *Chrysaphius* den ketter *Eutyches* de hant boven 't hooft hiel, en was niet veir

van

van daer selfs leelyck in te vallen, als *Pulcheria* het uytterste gevaer verstaende gekomen is uyt hare eenicheyt, om den brant te blusschen, gelyckse dede. Soo wiert *Chrysaphius* uytgemonstert, de ketterye gedempt, het geloof bevesticht ende *Theodosius* herkennende alle de goede diensten die hy van joncx af van haer ontfangen hadde heeftse inden vollen raet Keyserinne verklaert, ende is korts daer na oock heyliglyck gestorven.

Hier mede vont *Pulcheria* sich alleen op den throon; maer 't Ryck en de Kercke noch vol onrust, door den inval der Barbaren, ende het gewoel der heymelycke ketteren die wederom de horens begonden op te steken. Hier om sy wel merckende dat eenen vrouwen arm niet sterck genoegh en sou syn omse beyde te stutten; heeft goet gevonden in houwelyck te versamen met den kloecken Velt-oversten *Marcianus*, wel versekert van hare maeghdelycke reynicheyt by hem te bewaren. *Marcianus* tot Keyser gekroont heeft de vyanden verjaeght; ende beroepende een Kerckvergaderinge heeft alle den aenhanck van *Eutyches* doen verdommen: waer door het hof van *Theodosius*, naer deses uyttersten wensch, weder synen vorigen luyster van heylicheyt heeft gekregen, tot groot genoegen van *Pulcheria*, die met haren man noch vier jaer regerende, haren ombevleckten geest gegeven heeft, op den 10 September des jaers 453: latende het Ryck, niet aen een onmondige weese gelyck haren vader, maer aen een deftigen, en in alles wel bedreven helt, die sy wist dat anders niet en socht als Godts meer-

der glorie, verheffingh der Kerck, ende het gemeyne beſt.

Dit alles, hier van my in't kort verhaelt, moeſt weſen het ander deel deſer hiſtorie: waer in den ſoetvloeyenden geeſt van *P. Adrianus* ſich uytbreydende, ongetwyffelt ons ſoude voorgeſtelt hebben noch veel bondige Sinnebeelden, ſchoone Sedeleſſen, en aerdige Dichten, in 't beſchouwen van ſoo veel verſcheyde voorvallen en Godts onfeylbare ſchickingen; waert dat hy langer had geleeft. Maer 't heeft den Heer van alles belieft het werck hier te ſtutten, gelyck wy boven geſeyt hebben, in 't jaer 1674 het 68 zyns ouderdoms. Hy liet alles in handen van een jonck, maer verſtandigh Religieus; daer hy hem van gedient hadde, om Capittel voor Capittel in't net uyt te ſchryven; want hy dat ſelfs niet wel doen en konde. Deſen, niet voorders denckende, maer blyde van ſoo eenen ſchat, als geerft te hebben, heeft hem mede gedragen, t'allen plaetſen daer de gehoorſaemheyt hem ſtierde, tot in Hollant toe; waer hy naer eenen loffelycken arbeyt geſtorven is. Middelertyt ſoo der noch eenige waren, die benevens hem kennis hadden van het begonnen werck, en te Mechelen dickwils daer naer vraeghden, wiert de begeerte van 't ſelve te vinden en voor den dagh te brengen in de Overſten verweckt; 't welck hun oock ten leſten geluckt is, ende hebben 't, ſoo gelyck het was, geoordeelt weerdich te ſyn in druck te gaen. De lief-hebbers der Schilders ende Sny-konſte plegen de half gemaeckte ſtucken van langh afgeſtorvene, maer in hunnen tyt overvliegende Meeſters,

ſters, meer te waerderen, dan of-ſe met een ander, al-hoe-wel oock goede hant waren voltoeyt: diesvolgens willen wy hopen dattet hier mede oock ſoo ſal gaen: en de ooghmerck nemende op den titel van *Tapiſſerye*, diemen 't op 't eerſte bladt heeft beſchreven gevonden, even of den Auteur voorgenomen had ſyn werck te bedeylen in ſoo veel *Tapyten* alſſer Capittels moeſten geſtelt worden, willen wy hier onder ſchryven en ſeggen

Zy waren volweeſt
Hadde hy geleeft.

EYNDE.

